

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
DİN SOSYOLOJİSİ ANABİLİM DALI

BURSA İNANÇ COĞRAFYASI
(BAZI İLÇELER ÖRNEĞİ)
(Doktora Tezi)

Alaattin DİKMEN

BURSA-2007

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ BÖLÜMÜ
DİN SOSYOLOJİSİ ANABİLİM DALI

BURSA İNANÇ COĞRAFYASI
(BAZI İLÇELER ÖRNEĞİ)
(Doktora Tezi)

Danışman
Prof. Dr. İzzet ER

Alaattin DİKMEN

BURSA-2007

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din sosyolojisi Ana Bilim Dalı'nda U2003832 numaralı Alaattin DİKMEN hazırladığı “Bursa İnanç Coğrafyası – Bazı İlçeler Örneği-” konulu Doktora Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, günü saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin başarılı / başarısız olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

Sınav Komisyonu Başkanı
(Tez Danışmanı)

Üye

Üye

Üye

Üye

Ana Bilim Dalı Başkanı

...../...../ 20.....
Enstitü Müdürü

ÖZET

Yazar	: Alaattin DİKMEN
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Sosyolojisi
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: xi + 319
Mezuniyet Tarihi	: / /
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. İzzet ER

BURSA İNANÇ COĞRAFYASI (BAZI İLÇELER ÖRNEĞİ)

Bursa İnanç Coğrafyası (Bazı İlçeler Örneği) adını taşıyan çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Girişten sonra yer alan I. Bölümde araştırmanın yürütüldüğü bölgenin genel özellikleri, hayat tarzı, ekonomik durumu ve dini hayatın şekillenmesiyle alakalı bilgiler verilmektedir.

Araştırmanın temel konusu olan bölgedeki dini hayat ve geleneksel-kültürel anlamda her türlü inanış ve inanç şekilleri kaynak kişilerin verdiği bilgiler ve yapılan gözlemler doğrultusunda sistematik değerlendirmelere tabi tutularak II. Bölümde verilmektedir. Bu bölümde temel ibadetler ve günlük hayatla ilgili inanç içerikli her türlü uygulama üzerinde durulmuştur. Özellikle dede inancının çok yoğun olduğu ve bu inanış etrafında çok çeşitli kültler oluşturulduğu tespit edilmiştir. Öyle ki; yörede 244 adet dedenin varlığı tespit edilmiş ve bunlar çalışmanın sonunda bulundukları yerlere ve dedelerde yapılan uygulamalara göre bir tablo halinde verilmiştir.

Araştırmanın III ve son Bölümünde ise çalışma boyunca ulaşılan verilerin genel bir değerlendirmesi yapılmış ve konu bu bölümde çeşitli kaynaklardan da yararlanılarak tartışılmış ve tahlil edilmiştir. Yöredeki dini inanışların arka planı ve kaynağı olarak zihniyetler ve geleneğin ön plana çıktığı tespiti bu bölümde işlenen temel konu olmuştur.

Anahtar Kelimeler:

İnanç, İnanış, Dini Hayat, Gelenek, Resmi Din, Dede, Temel ibadetler, Zihniyet,

ABSTRACT

Yazar	: Alaattin DİKMEN
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı	: Felsefe ve Din Bilimleri
Bilim Dalı	: Din Sosyolojisi
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: xi + 319
Mezuniyet Tarihi	: / /
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. İzzet Er

BURSA'S FAİTH GEOGRAPHY (SOME EXAMPLERY DİSTRİCTS)

This research, which titled *Bursa's Faith Geography*, some exemplery districts, consists of three chapters. In the first chapter, after the introduction, general features of the region, its way of life, economic conditions and the formation of religious life are given.

Religious life, culture, tradition and all kind of beliefs and practices, which are the basic goal of this research, are systematicly examined, through interviews done with the natives and my own observations, are the objects of second chapter. In this chapter basic rituals and all sort of daily practices, which are related to faith, examined. Through my research I came to the conclusion that "Dede Cult" is very commun and there are many beliefs and practices about this cult. There are 244 "dede" tomb and place exist in that region . thise places, according to practices and places they situated, are shown in tables at the end of this research.

In the third and last chapter results which attained, with the help of different sources, was discussed and anlyised. Mantalities and traditions which seem to be the exact reason and background of religous practices are the very subject of this chapter.

Key Words:

Faith, religious life, Religious of Practices, traditions, Mantalities, Dede Cult, basic rituals

ÖNSÖZ

Bursa'nın dağlık yöresi olarak bilinen dört ilçe ve köylerindeki dini hayat üzerinde yapılan bu sosyolojik araştırma aynı zamanda, uzun bir tarihî süreçten süzülerek gelen ve toplumda hâlâ etkileri görülen dinî, kültürel ve geleneksel hayata dair izlerin en azından bir kısmının gün yüzüne çıkışının hikâyesidir. Araştırma, her dinî fenomenin, aynı zamanda tarihî bir fenomen oluşundan hareketle Türklerin tarihi serüvenlerine bağlı olarak, geldikleri coğrafyalardan devşirerek getirdikleri kültür ve inanca ait çeşitli unsurlarla birlikte ilk yerleşim alanları olarak bilinen ve o günden bu güne göç vermenin dışında çok fazla sosyal hareketliliğe maruz kalmayan bir bölgede yürütülmüştür. Dinî etkileşimler ve geleneksel formlar insanların inançlarına kolayca dâhil oldukları ve inancın bir parçasıymış gibi asırlarca yaşadıkları için bu coğrafyadaki toplulukların inançlarına dair bir çalışma en azından hâli tasvirde ve geleceğe dair olabilirlikler hakkında kısmen de olsa varsayımlarda bulunma şansı verecektir.

Türkiye'deki Müslüman toplulukların inançlarını ilk dönem Müslümanların dini algıladıkları ve yaşadıkları gibi hayatlarına aktardıkları kolaylıkla söylenemez. Diğer taraftan yine toplumumuzun Orta Asya steplerinden yollara düşüp Anadolu'ya gelişinden bu yana ilk dönem inançlarını değiştirmeden ve dönüştürmeden getirdiği ve yaşattığı da söylenemez. IX. asırdan başlayarak İslamlaşma sürecine giren ve bu tecrübesi uzun asırlar alan bir toplumsal yapının geleneksel dokusu ve dini tercihleri İslâmî değerlerle birlikte yaşama şansı bulmuşsa eğer o toplumdaki gelenek ve dini değerlerin birbirine mecz olmuş halinin tasvirine yönelik bir araştırmanın, fulü da olsa bir fikri alt yapı oluşturmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Toplumsal yapının en başta gelen olgularından ikisi olan din ve gelenek konusunda doğru verilere ulaşmayı sağlayacak ve bunları tutarlı bir şekilde tasnif ederek aktaracak perspektifi yakalamış bir çalışma yapmanın zorluğu ortadadır. Dolayısıyla çalışmanın eksik tarafları mutlaka olacaktır. Ama ortalama 65.000 kişinin yaşadığı bir bölgede, dört ilçe merkezi, 157 köy ve bu köylere bağlı 10 kadar mahallede yürütülen araştırmanın, Türkiye'de bundan sonra yapılacak inanç coğrafyasıyla ilgili çalışmalarda çitanın daha da yükseklere taşınmasında katkıları olacağı düşünülmektedir.

Tezin konusunun belirlenmesinden son aşamaya gelene kadar, ufuk açıcı, kolaylaştırıcı ve müşfikliği de içinde barındıran yönlendirmeleriyle tezin

danışmanlığını yürüten saygıdeğer hocam Sayın Prof. Dr. İzzet Er Bey'e teşekkür ediyorum. Bir de, tezin projelendirilmesi aşamasından itibaren, mahir bir heykeltıraşın eserini sihirli dokunuşlarla kısa sürede şekillendirmesinde olduğu gibi, birebir uğraşları ve önerileriyle, genel çerçevenin dışına taşmadan ve ekseninden sapmadan çalışmanın yürütülmesinde ciddi katkıları olan Din Sosyolojisi bölümündeki arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Vejdi Bilgin Bey'e, Yrd. Doç. Kemal Ataman Bey'e, düzeltmelerde önemli katkıları olan Dr. Mehmet Çelenk Bey ve Mahmut Sucu Bey'lere, verilerin ilk yazımından sonraki ham halini gözden geçirerek ilk düzeltmelerle ciddi katkılar sağlayan eşim Türkan Dikmen'e, bilgisayar düzenlemelerinde yararlılıklar gösteren yeğenim Mutlu Dikmen'e, çalışmanın konusu belirlendikten sonra dört ilçeye aracıyla götürerek, sonraki yaz döneminde de otomobilin içinde yatma mütevazılığını göstererek 20 kadar köyü dolaşmamda bana eşlik eden İngilizce öğretmeni Sayın Osman Alparslan'a teşekkür ederim.

Bir de, başta kaymakamlıklar, müftülükler ve İmam-Hatipler ile muhtarlar olmak üzere, kamu kurum ve kuruluş mensuplarıyla, köy muhtarları ve âli cenap yöre insanına minnet borçluyum.

Alaattin Dikmen

Bursa 2007

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
I. PROBLEM.....	1
II. AMAÇ	2
III. ORJİNALLİK VE ALANA KATKILARI.....	4
IV. SINIRLILIKLAR.....	5
V. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	5
VI. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	9
VII. VERİLERİN YAZILMASI	11

BİRİNCİ BÖLÜM YÖRENİN GENEL YAPISI

I. GENEL ÖZELLİKLERİ.....	13
A. Coğrafi Konumu ve Yerleşim Şekli	13
B. Tarihi	22
C. Nüfus Yapısı	25
D. Göç Hareketleri	29
II. HAYAT TARZI.....	31
A. Besin ve Sağlık	32
B. Giyim ve Barınma	34
C. Eğlence ve Kitle İletişim Araçlarının Kullanımı	35
III. İŞ HAYATI VE EKONOMİK DURUM.....	37
A. Hayvancılık	37
B. Orman ve Orman Ürünleri.....	38
C. Maden ve Maden İşletmeciliği	39
D. Tarım	41
a. Çilek Üretimi	42
b. Kiraz ve Diğer Meyvelerin Üretimi.....	42
c. Çiçek Üretimi.....	44
E. Yöre Dışında Çalışma ve Gündelik	44

F. Kadınların Çalışma Hayatına Katkıları	45
G. Yardımlaşma	45
IV. YÖREDE DİNÎ HAYATIN ŞEKİLLENİŞİ VE DİNÎ ÖRGÜTLENME	48
A. DİNÎ HAYATIN ŞEKİLLENİŞİNDE EĞİTİM FAKTÖRÜ	48
a. Dini Öğrenme Kaynakları ve Şekilleri	48
a.a. İmam-Hatip Liseleri ve Kur'an Kursları	48
a.b. Camilerde Düzenlenen Kurslar	49
a.c. Televizyonlar ve İnter Aktif Ortamlar	49
a.d. Dinî Bilgisi Olan Kişilerden Yararlanma	50
a.e. Cemaat Yapıları	50
b. Evlerde Var Olan Dini Kaynak Kitaplar	51
c. Dini Hayata Tesiri Yönüyle Aileler	53
B. DİNÎ ÖRGÜTLENME	54
a. Müftülükler	55
b. Kur'an Kursları ve İmam-Hatip Liseleri	56
c. Camiler	57

İKİNCİ BÖLÜM

RESMÎ DİN UYGULAMALARI VE YÖREDE KARŞILAŞILAN DİNÎ PRATİKLER

I. RESMÎ DİN UYGULAMALARI VE TEMEL DİNÎ PRATİKLER	61
A. Bedenen Yapılan İbadetler ve Katılım	61
a. Merkezi İbadet: Namaz	62
a.a. Günlük Beş Vakit Namazlar	62
a.b. Cuma Namazı	64
a.c. Bayram Namazı	68
a.d. Teravih Namazı	69
a.e. Cenaze Namazı	70
b. Oruç İbadeti ve Ramazanda Artan Dindarlık	70
B. Malla Yapılan İbadetler	76
a. Sadakalar (Zekât ve Fitre) ve Kurban	76
a.a. Zekât	76
a.b. Fitre	77
a.c. Kurban	78
b. Hac: Kurumsallaşmış ve Yaşa Bağlı Bir İbadet	79
II. GÜNLÜK HAYATLA İLGİLİ TEMEL UYGULAMALAR	82
A. Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar	82
a. Yeni Doğum Yapan Kadınla İlgili Dini Uygulamalar	82
b. Yenidoğan Çocukla İlgili Uygulamalar	84
b.a. Çocuğa İsim Verilmesi	84
b.b. Çocuğun Göbeği	84

b.c. Kırklama	85
b.d. Çocuk Mevlidi	86
b.e. Kırk Kaldırma (Kırk Uçurma)	86
b.f. Aydış Kaldırma	87
B. Sünnet Töreniyle İlgili İnanış ve Uygulamalar	88
C. Evlenme ile İlgili İnanış ve Uygulamalar	90
a. Düğüne Davet ve Davetiye Geleneğİ	90
b. Düğün Bayrağı	91
c. Düğünlerde Çalgı / Dua (Mevlit) Uygulaması ve Alkol Kullanımı ..	92
d. Yemek İkramı	94
e. Gelin Evinden Çıkmadan ve Çıkarken Yapılan Uygulamalar	95
f. Damat Giydirme	97
g. Gelin Eve Girerken ve Girdikten Sonra Yapılan Uygulamalar	98
h. Dini Nikah Kıydırma	100
i. Damat Salma	100
1. Gelini Suya Götürme	101
D. Ölümde ve Ölülerle İlgili İnanış ve Uygulamalar	102
a. Ölüm Anı ve Hemen Sonrasında Yapılanlar	102
b. Cenaze Merasimine Katılım	103
c. Cenazenin Yıkanması Sırasında ve Sonrasında Yapılan Uygulamalar	104
d. Mezar Kazma	105
e. Devir	106
f. Cenazenin Gömülmesi ve Telkin	108
g. Cenazeye Katılanlara İkramda Bulunma	109
h. Odanın Temizlenmesi	111
1. Ölünün Arkasından Hayır Amaçlı Yapılan Uygulamalar	111
1.a. Birinci Gün	112
1.b. Yedisi	112
1.c. Kırkı	113
1.d. Elli İkisi	114
1.e. Senesi (Sene-i Devriyesi)	114
1.f. Ölü Kurbanı	115
III. DEDE TELAKKİSİ VE YÖREDE VARLIĞI BİLİNER DEDELER ..	115
A. Türbeli Dedeler	118
a. Anasultan Dedesi	118
b. Dedeler Dedesi	122
c. Demir Kaynak Dede (Hoban Dede)	124
d. Durhasan Dedesi (Hasan Dede)	126
e. Fidan Ana	127

f. Kayadibi Dedesi	131
g. Kurtçu Mehmet Efendi (Kurtçu Baba ya da Dede)	133
h. Rüstem Çavuş Dedesi	135
ı. Şahan Baba (Şahan Dede)	136
i. Ürküten Dede	137
k. Yâren Dede	139
B. Mezarlı Dedeler	140
a. Osman Dede	141
b. Hatıp Kızı Hala	142
c. Mezarlık Dedesi	143
d. Sarıkız Dedesi	143
e. Şeyh Turabî	144
f. İplikçi Dede	145
C. Yeri Basitçe Belli Edilmiş Olan Dedeler	145
a. Karadonlu Dede	147
b. Çıban Dede	149
c. Siyil Dede	149
d. Dedecik	150
e. Dolu Baba	150
f. At Dede	151
g. Gedik Üstü Dedesi	151
h. Nebi Dede	152
D. Yeri Kaybolmuş Dedeler	152
E. Yer ve Nesne Adları İle Anılan Dedeler	153
IV. DİĞER KUTLAMALAR, İNANIŞLAR VE UYGULAMALAR	154
A. Dini Bayramlarla İlgili Kutlamalar	154
B. Hıdrellez Kutlamaları	155
C. Köy Hayırları	159
D. Hatim Merasimi	162
E. Nazar	164
F. Sakıncalı Vakitler: Gâvur Küfü ve Diğerleri	166
V. TABİİ VARLIK VE HADİSELERLE İLGİLİ ANLAYIŞ VE UYGULAMALAR	169
A. Ürünlerini Korumayla İlgili Dini Ritüeller: Domuz Ağzı Bağlama	169
B. Hayvanlarını Korumayla İlgili Ritüeller: Kurt Ağzı Bağlama	170
C. Yağmur Yağdırmakla İlgili Uygulama: Yağmur Duası	171
a. Genelde Yaygın Olan Yağmur Duası	172
b. Su Kaynağına Beygir Kellesi Gömerek Duaya Çıkma	172
c. Su Kaynağına Taş Gömerek Duaya Çıkma	173
d. Yetmiş Bin Taş Okuma	174

e. Taş Islatma	175
f. Asma Çubuğuna Okuma	176
g. Taş Kaldırma	176
h. Çocukların Yağmur Duası	178
ı. Dedelerde Yapılan Yağmur Duası	178
D. Tedavi Amaçlı İnanış ve Uygulamalar	179
a. Kutsal Kabul Edilen Ağaçlar	179
b. Şifalı Sular	183
c. Şifa Kaynağı Kabul Edilen Taş ve Kayalar	185
c.a. Kuduz Taşı	185
c.b. Sarıtaş	186
d. Şifa ve Koruma Umulan Toprak	186

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİNÎ İNANÇ VE YAPILANMANIN GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ

I. YÖREDE DİNDARLIK VE KAYNAKLARI	188
A. Bölge Dindarlığının Arka Planı: Zihniyet ve Gelenek	189
a. Zihniyet	190
b. Gelenek	191
B. Zihniyet ve Geleneğin Kaynakları	195
a. Dede İnanıcı	195
a.a. Nüfuz Sahasına Göre Dede Tipleri	203
a.b. Dilek ve Beklentiler Yönüyle Dedeler	204
a.c. Dede Sahibi Olma ve Ocak Kültü	204
b. Kutsal Nesneler: Ağaç, Taş, Toprak ve Su	206
c. Kutlama ve Törenler	209
d. Kadınlara Has Bir Dindarlık	211
e. Farklı Kültürel Dokular ve Alevîlik	212
C. Temel İbadetlere Kesin Bağlılıklarına Göre Yörede Resmi Dindarlık	216
II. YÖRE İNSANININ DİNDARLIK GÖRÜNÜMÜ	218
SONUÇ	222
KAYNAKLAR	224
KAYNAK KİŞİLER	229
EKLER	248
GÖRÜŞME FORMU	248
DEDELER TAPLOSU	251
ÖZGEÇMİŞ	319

KISALTMALAR

age	Adı Geçen Eser
agm	Adı Geçen Makale
Ank.	Ankara
B.	Büyükorhan
Bkz.	Bakınız
C	Cilt
Çev.	Çeviren
DİB.	Diyanet İşleri Başkanlığı
E.Ü. F.E.F.	Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi
E.Ü.İ.F.	Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
H.	Harmancık
Haz.	Hazırlayan
İ.Ü.E.F.	İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
İFAV	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı
İst.	İstanbul
K.	Keles
M.Ü.İ.F.	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
O.	Orhaneli
s.	Sayfa
S.	Sayı
S.Ü.İ.F.	Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDVY.	Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
U.Ü.	Uludağ Üniversitesi
vb.	Ve benzeri
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

Sosyolojik ve ya antropolojik çalışmalar, tabiat, hayal gücü ve inançlar bir araya gelince insanlığın tarihi yürüyüşünde neler ürettiğini anlama çabasına dayanıyor denebilir. Sınırları ve genel çerçevesi önceden belirlenmiş, kültür ve inançları tespitiye yönelik alan araştırmalarında ise bu durum daha belirgindir. Araştırılması gereken konu toplumların/toplulukların geleneksel yapılarıyla iç içe girmiş ve kültürlerinin ayrılmaz bir parçası durumundaki inançlar olunca çalışmanın da genel geçer çerçevesi ana hatlarıyla belirginlik kazanmaktadır. Çünkü Türkiye’de inanç coğrafyası alanında yapılan birçok çalışma bulunmaktadır ve bunlar aynı zamanda oluşturdıkları paradigmalara yapılacak yeni çalışmaların temel çıkış noktalarını ve hedeflerini belirlemede tesirli olmaktadır.

Çalışma alanı olarak seçilen Bursa’nın dağ yöresi olarak da bilinen Uludağ eteklerinde kurulu bulunan dört ilçe ve bunlara bağlı belde ve köylerdir. Yörenin tarihi geçmişi ve coğrafi konumu dikkate alındığında bu bölgede yaşayan toplulukların inançlarını araştırmaya yönelik bir çalışmanın isabetli bir seçim olduğu düşünülmektedir. Mesele bu yöredeki toplumsal yapıların inşasında önemli katkıları bulunan inançlara nasıl ulaşılacağı, ulaşıldığında da onların nasıl anlaşılacağıyla alakalı temel bir kavrayışta düşünmektedir.

Sosyal bilimlerde mutlak bir kesinlikten söz etmek elbette mümkün değildir.¹ Ama hayata uymada, hayatla başa çıkmada yararlı ve gerekli olduğu için bir kültür içindeki insanların birbirine benzer davranışlar sergilemesinden² yola çıkarak her zaman bazı genellemeler yapma imkânı da vardır. Bu bizi gerçeğe doğru yöneltebilir.

I. PROBLEM

Araştırmanın yapıldığı yöre, asırlardır farklı inanç ve kültürlerin üzerinde yaşadığı tarihi, coğrafi şartları, sürekli şehirlere göç veren demografik yapısıyla dikkat çekici bazı özellikler taşımaktadır. Genelde böyle bir coğrafyada yaşayan toplulukların hayatının her alanında gelenek ve dini inanışlardan kaynaklanan çeşitli

¹ Orhan Türkdoğan, *Çağdaş Türk Sosyolojisi*, Turan Yay., İst., 1995, s.35-36.

² Herbert J.Gans, *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*, çev. Emine Onaran İncirlioğlu, YKY, İst., 2005, s.55.

uygulamalarla karşılaşmak mümkündür. Çalışma, şehirle yoğun ilişki içinde olan ancak henüz şehirleşmemiş bir toplumsal yapıda dini inanç ve uygulamaları ele almaktadır. Referanslarını ister dinden isterse gelenekten alsın çeşitli inançların yoğun olarak yaşandığı bu toplumların varlığı günlük hayat tarzlarına bakarak da kolaylıkla anlaşılabilmektedir. Böyle bir yapıda insanların sosyal hayatın hangi alanlarında dini bir referans noktası olarak aldığı, yaşanan olgunun ağırlık noktasının kurumsal din mi yoksa gelenek mi olduğu çalışmanın temel problemini oluşturmaktadır. Bölge insanının dinini öğrenme hususunda hangi kaynaklarından ne kadar etkilendiği, gelenek ve dinin tesiri altında olan geleneksel-dindar tipinin böyle bir coğrafyada yeni yüzünün ne olabileceği, eğer yörede dini hayatın şekillenmesinde gelenek daha etkin ise bunda hangi sosyal faktörlerin tesirli olduğu bu problemin arka planında duran ve cevabı aranması gereken bir husus olacaktır. Bir başka ifadeyle problematiğimiz geleneksel değerlerin bir taraftan modern ya da popüler kültürün söylemleriyle sürekli tehdit edildiği, diğer taraftan halk inançlarından arındırılmış bir din anlayışının ikame edilmek istendiği bir toplumda geleneksel dindarlığın nasıl bir yapıya büründüğüdür.

II. AMAÇ

Bütün araştırmalarda olduğu gibi, sosyal antropolojinin metot ve verilerinden yararlanılarak yürütülen bu çalışmanın da belli başlı hedeflediği sonuçlar vardır. Din sosyolojisinin alanından bağımsız düşünölmeyecek olan³ bu sonuçlara ulaşma çabası ve gayreti çalışmanın genel-geçer perspektifini oluşturmaktadır. Dolayısıyla tezin iskeletini oluşturacak veriler de bu perspektifin çerçevelediği bir dikkat ve hassasiyetle toplanmıştır. Çalışmanın tamamlanması sürecinde sürekli eksen olarak alınan genel hedefler şunlardır:

Türk boylarının Anadolu'daki ilk yerleşimcileri olarak görölen, tarihi boyunca göç almayan ama sürekli göç veren ve dağ yöresi olarak nitelendirilen bölgede yaşayan bir toplumda dinin rolünü anlamaya çalışmaktır. Eğer bu rol iyi etüt edilebilirse o toplumu başka boyutlarıyla da kavrama imkânı artmış olacaktır. Çünkü din bütün toplumlarda önemli tesirleri olan bir unsurdur. Gıdaların maddi hayatımızın beslenmesi için zorunlu olması gibi dini sembollerle ifade edilen

³ Grace Davie, “*Din Sosyolojisi*”, çev. Ali Coşkun, *Din Toplum ve Kültür (Din Sosyolojisi ve Antropolojisine Giriş)*, İz Yayıncılık, İst., 2005, s.113.

güçlerde manevi hayatımızın düzenli çalışması için zorunludurlar.⁴ Bu yüzden toplumlar için “o hayatın ciddi yanına aittir.”⁵

İkincisi, ilk maddeye paralel ve ona eş değer olarak, şehirleşme sürecinin hızlı yaşandığı ama kültürel, ekonomik ve ideolojik anlamda Türkiye’nin genel şartları dikkate alındığında sade vatandaşlar olarak kabul edilebilecek kişilerden oluşmuş bir toplumda dinin önemi ve etkisini belirlemeye çalışmaktır. Çünkü sınırsız olan değerleri açıklamada insanların her zaman dini inançlarını kullandıkları bilinmektedir. Bu yüzden de inançlar, insanların kendileri için sınırsız değer olarak cevap verdikleri şey hakkındaki düşünceler, fikirler ve kanaatler olarak tanımlanabileceği⁶ için bu tür toplumların temel vazgeçilmezi din olmaktadır. “Çünkü insanları bir arada tutan, bazı kaidelere, yani ahlakın değişmez esaslarına müstereken inanmalarıdır. Bu manevi inançlar olmadan cemiyet hayatı düşünülemez.”⁷ Özellikle yöre için daha fazla geçerli olmak üzere, manevi inançların temel kaynaklarından birisi olarak dinin önemli bir unsur olduğu düşünülürse bu vazgeçilmez oluşun temel sebebi daha çok netlik kazanacaktır.

Üçüncüsü, araştırmanın sınırları içinde kalan ilçe ve köylerde sürdürülen geleneksel dini hayatı şekillendiren sosyal güç ve etkileri, bu etkilerin yönünü anlamak, anlamaya çalışmaktır. Halk inançlarında mahalli kültür ve adetler sürekli korunduğundan⁸ “inanç ve sosyo-kültürel yapı arasındaki ilişkinin yönünü tayin edebilmek, yani hangisinin diğerini etkilediğini genel bir hüküm halinde ortaya koyabilmek mümkün değildir.”⁹ Zira din ve dünya arasındaki ilişki belirsiz ve değişkendir.¹⁰ Ama diğer taraftan inançlar, dini geleneklerin kutsalın doğası hakkında ne düşündüklerini, geleneklerin, kutsalla beşer ilişkisi hakkında sahip oldukları şeyi de tanımladığından yaşanan dini hayatın ne kadarının geleneğe ait olduğunu tanımlayamasak ta kısmen de olsa sezme imkânımız olacaktır.¹¹

⁴ Emile Durkheim, *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*, Çev. Fuat Aydın, Ataç Yay., İst., 2005, s.450.

⁵ Durkheim, age., s.451.

⁶ James L. Cox, *Kutsalı İfade Etmek* (Din Fenomenolojisine Giriş), Çev. Fuat Aydın, İz Yay., İst. 2004, s. 183-184.

⁷ İzzet Er, *Din Sosyolojisi*, Akçağ yay., Ank. 1998, s.264.

⁸ Ali Murat Yel, “İslam’da Büyük ve Küçük Gelenekler ya da İslam Din Antropolojisinde Yüksek Kültür ve Halk Kültürü”, *Bilgi ve Hikmet*, Bahar 1995, Sayı 10, s.40–62.

⁹ Âmiran K. Bilgiseven, *Din sosyolojisi*, Filiz Kitapevi, İst.1985, s.139.

¹⁰ Davie, age., s.103.

¹¹ Cox, age., s.186.

Son olarak, coğrafi bakımdan dağlık olan yörelerin, sosyal ve kültürel anlamda daha muhafazakâr bir yapıda olduğu sıklıkla vurgulanır.¹² Bu çalışmanın bir diğer amacı da geleneksel muhafazakârlığın varlığını güçlü bir şekilde sürdürdüğüne inanılan sosyal yapının içindeki dini inanç ve pratiklerin neler olduğunu tespit etmektir. Bu tespitler ışığında, araştırmanın önemli bir vurgusu da, sosyal hayatta dinî inanç ve yaşayışların aslında, geleneği meşrulaştırmanın zemini olarak kullanıldığını, geleneğin dini hayatı kuşattığını ve hatta dini gelenekleştirdiğini savunan tezi de test etmeye yönelik olacaktır.

III. ORJİNALLİK VE ALANA KATKILARI

Türkiye’de inanç coğrafyası çalışmalarının omurgası ve temel hedefi genelde, İslam’da iman esasları olarak formüle edilen inançlarla İslam’ın temel ibadetlerinin çeşitli ekonomik, fiziki ve kültürel ortamlarda uygulanırlığını tespit etmek ve bu tespitlerden yararlanarak Türk insanının dindarlık profilini çıkarmak olmuştur. Şehir veya köy toplumlarında insanların din ve dinî olarak algıladığı sadece temel ibadetler olmamakta, birçok geleneksel ve kültürel öğelerin de devreye girmesiyle, bazen eğitim seviyelerinin de bir çözüm üretmediği çeşitli tercihler, bakış açıları ve hatta saplantılar birer inanç olarak varlığını sürdürebilmektedir. Yani insanların dini hayatı resmi dini söylemlerde formüle edilmiş belli inanç ve ibadet esaslarından ibaret değildir. Onların inanç dünyalarında en az temel dini inanç ve ibadetler kadar bir takım geleneksel uygulamalar da önemli bir ağırlık noktası oluşturmaktadır. Şu halde inançlarla ilgili çalışmaların bir ayağı da geleneksel yapının kolayca tespiti yapılabilecek olan geleneksel ya da kendine has dindarlık/inançlılık şekillerini ortaya çıkarmak olmalıdır. Burada, inanç coğrafyasıyla alakalı çalışmalarda olması gerektiğine inanılan, olmadığında bir nakısa olarak düşünülebilecek geleneksel-dinî formlu inançlar da araştırılmış olacak ve bunların dinî hayatın önemli bir boyutunu oluşturduğu ortaya konulmaya çalışılacaktır.

¹² Yel, agm., s.40, Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı, İst.1999, s.38,40.

IV. SINIRLILIKLAR

Araştırma, coğrafi olarak aynı konum ve çevre şartlarında yer alan, kültürel ve dinî yaşayış açısından da birbirine yakın anlayışlar içerdiği düşünülen, 2000 yılı verilerine göre 64 bin kişinin yaşadığı, Büyükorhan ilçe merkezi, bir belde ve 38 köyü, Orhaneli ilçe merkezi, iki belde ve 53 köyü, Harmancık ilçe merkezi ve 27 köyü ve Keles ilçe merkezi ve 36 köyü olmak üzere toplam 154 köy ve bunlara bağlı 10 kadar mahalle, 3 belde ve 4 ilçe merkezi ile sınırlı tutulacaktır. Araştırmada, yakın geçmişte yaşanan ve günümüzde canlılığını sürdüren dini hayat resmi dine uygunluğu tartışılmaksızın olduğu gibi verilmeye çalışılacaktır.

Ayrıca verilerin doğruluğu her ne kadar köyler dolaşarak test edilecekse de kaynak kişilerin ifade, beyan ve anlattıkları esas kabul edileceğinden bütün veriler ve yorumlar kaynak kişiler ve gözlemlerle sınırlı kalacaktır. Çünkü muhatap aldığımız kaynak kişiler genelde yerleşim birimine varıldığında ilk karşılaşılan ya da bulunan kişiler olmaktadır. Onların ne araştırıldığını ve çevrelerinde olup bitenlerden hangilerinin araştırmanın alanına dâhil olduğunu anlamaları bazen oldukça güç olmaktadır.

Çalışma, 2004 yılının yaz mevsimi başlarında ön araştırma yapmak maksadıyla sadece ilçe merkezlerine giderek başlatılmıştır. Ama 150'den fazla köyün dolaşılması farklı zaman dilimlerinde olmak üzere yoğunluklu olarak yaz aylarında 2004, 2005 ve çok az da 2006 yıllarında tamamlanmıştır.

V. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Genel Sosyolojinin tanımları içerisinde bu çalışma 'saha araştırması'¹³ olarak yürütülmüş ve dört ana alt disipline ayrılma antropolojinin¹⁴ önemli bir disiplini olan kültürel antropolojinin araştırma metot ve yaklaşımları tarz olarak benimsenmiştir. Toplum ve kültür incelemeleri asıl konusu olan kültürel antropolojinin iki yönünden bahsedilmektedir: İlki, alan çalışması üzerine temellenen ve tikel bir grup, toplum ya da kültürün 'etno-resmi'ni oluşturmak demek olan etnografidir. Burada araştırmacı veri toplar, bunu etno-resmi (kitap, makale, ya da film) oluşturarak sunacak şekilde düzenler, tasvir eder, tahlil eder ve yorumlar. Etnograflar geleneksel olarak küçük

¹³ Enver Özkalp, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Ü. Basımevi, Eskişehir 1993, s.38.

¹⁴ Geniş bilgi için bkz. Conrad Phillip Kottak, *Antropoloji* (İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış), Çev. Komisyon, Ütopya Yayınevi, Ank. 2001, s.9.

topluluklar içinde yaşayıp yerel davranış, inanç, âdet, toplum hayatı, iktisadî faaliyet, siyaset ve dini incelemişlerdir. İkincisi, kültüraşırı karşılaştırma üzerine temellenen etnolojidir.¹⁵

Araştırma, ‘etnografik teknikler’ olarak da tanımlanan tekniklerden de yararlanılarak yürütülmüştür. Bunlar şöyle sıralanabilir:

1.*Gözlem*: Günlük hayatın, olağan ve olağan dışı örnek hadiselerin, çeşitli ortamlarda kolektif davranışların önemli ayrıntılarının dikkate alınarak gözlemlenmesi ve kayıt edilmesi temeline dayanır. Bir topluluk içinde yaşayan fertler olarak, tümüyle tarafsız ve duygusuz gözlemciler olamayız. Gözlem yaparken ve kavramaya çalışırken olayların ve süreçlerin birçoğuna iştirak etmek daha sağlıklı sonuçlar verecektir.¹⁶ Çünkü sosyal bir olguyu gerektiği gibi anlayabilmek insan olarak bizzat yaşadığımızda edineceğimiz subjektif (bilinçli ya da bilinçsiz) kavrayışla mümkün¹⁷ görünmektedir. Bu çalışma sürdürülürken araştırılan toplumlarla birlikte bir etnograf kadar uzun süreli yaşamak gibi bir yol tutulmadıysa da, onların köy hayrı, hidrellez, düğün gibi bütün tören ve kutlamalarla, cenaze, camilerdeki bazı uygulamalar, ibadetler ve pazaryerlerindeki alış-veriş gibi faaliyetlerine katılarak gözlemlenmiştir. Üç yıllık bir sürenin, değişik mevsimlere tekabül eden zaman dilimlerinde, günlerce dört ilçe ve köylerinin tamamı dolaşılmış, gerektiğinde köy ve ilçelerde kalınarak *katılımcı gözlem*¹⁸ ve *pasif müşahade*¹⁹ yoluyla incelemeler yapılmıştır.²⁰

2.*Görüşme, Mülakat (Söyleşi)*: Sıradan bir *muhabbet kurma* ile başlayarak formel türde olanlara kadar çeşitli derecelerdeki söyleşilerdir. Bu tür görüşmeler zamanla dostane ilişkilerin kurulmasına yardımcı olmakta ve belli bir yapılanmayla uzun görüşmeler ve ilişkiler haline dönüşmektedir. Dolayısıyla katılımcı gözlemle ayrıntıları ve hedefleri tam sezilemeyecek uygulamalarda neler olup bittiğine dair

¹⁵ Kottak, age., s.10.

¹⁶ Kottak, age., s.29.

¹⁷ Marcel Mause, *Sosyoloji ve Antropoloji* (Lévi-Strauss’un yazdığı önsözden), çev. Özcan Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ank. 2005, s.31-32.

¹⁸ Kottak, age., s.30.

¹⁹ Burhan Baloglu, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*, Der Yayınları, İst. 1997, s.66.

²⁰ Ayrıca gözlem (müşahade) ve görüşme (mülakat) metodu ve bu metoda getirilen kısmi eleştiriler ve yaklaşımlar için bkz. Zeki Arslantürk, *Araştırma Metot ve Teknikleri*, M.Ü. İ.F. Yay. 4. Basım, İst., 1999, s.63-70. Orhan Türkdoğan, *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*, M.E.B. Yayınları, İst. 1989, s.178-184. Baloglu, age., s.66-72.

bilgiler sağlamaktadır.²¹ En iyi araç, belki de, röportaj(söyleşi) tekniği olacaktır, çünkü garp toplumlarının dini fiiller tablosunda, ibadet alışkanlıkları yanında ve en az onlar ölçüsünde, şuurlu tutumlar da önemli bir yer tutmaktadır²² ve bunlar görüşme tekniği ile daha iyi anlaşılmaktadır. İnsanların söyledikleriyle davranışları arasında farklar olabileceği²³ yani söylediklerinin ideal olanı yansıtmaya daha yakın olacağı endişesinden hareketle görüşme ve gözlem tekniğinden hareketle kesin kurallar ve yöntemler ortaya koymanın güçlüğünden bahsedilse de verilere ulaşmada en sağlıklı bir yöntem olarak yararlanılmıştır. Görüşülen kişiler 12 yaş ve yukarısı olmuştur. Bazı köylerde çeşitli uygulamaların yapıldığı ağaç ve dede yeri gibi mekânları görme, oralarda yapılanları anlamada çocukların rehberliğine de müracaat edilmiştir. Çünkü çocuklar o tür mekânlara birileri geldiğinde, yiyecek bir şeyler dağıtılacağını bildiklerinden “nasiplenmek” maksadıyla hemen oracıkta bitivermekte ve olup bitenin en tarafsız şahitleri olmaktadır. Sorulduğunda da hiç endişe etmeksizin bütün bildiklerini heyecanla anlatmaktadır.²⁴

Mülakat metodunun bir alt şekilleri olarak görüşmelerde takip edilen usuller kısaca şöyle özetlenebilir:

Dostluklar kurma: Gerçekleşen uzun görüşmeler neticesinde birçok muhtar, imam-hatip ve diğer köy sakinleriyle dostluklar oluşturma derecesinde yakınlıklar kurulmuş ve bu sayede kendi yerleşim birimlerinin yanı sıra değişik köy ve mahallelere birlikte gidilmiş, oralarda diğer insanlarla daha çabuk iletişim kurulmasında bu kişiler önemli katkılar sağlamışlardır.²⁵ Araştırma süresince görüşülen, sohbet edilen, görüş ve bilgi alınan ve mülakat yapılan insan sayısı belki binli rakamları aşmıştır. Ama bunlardan sadece 800 kadarı kayıtlara geçirilmiştir. Dört ilçede de kaymakamlar, belediye başkanları, müftüler, ilçe milli eğitim müdürü

²¹ Kottak, age., s.29.

²² Günter Kehrler, *Din Sosyolojisi*, Çev., Semahat Yüksel, Kubbealtı Neşriyat, İst. 1992, s.15.

²³ Türkdoğan, age., s. 46-47.

²⁴ Karalar Köyünde görüşmeler yapılmış ve ayrılmak üzereyken köyde başka kutsal ağaç ya da mekân olup olmadığı sorulduğunda “yok” cevabı alınmıştır. Fakat konuşmaları dinleyen 11 yaşlarında bir çocuk kayıtlara geçilen ve değişik uygulamaların yapıldığı Karadonlu dedenin olduğu mekândaki taşları hatırlatmıştır.

²⁵ Büyükorhan Yenice köyünde görevli imam-hatip bunun en güzel örneğidir. Görev yaptığı Yenice’de gerekli araştırmaları yaptıktan sonra gece evinde kalarak ertesi günü anne babasının oturduğu yer olan Kınık Beldesiyle birlikte on kadar köye ulaşma ve oralarda araştırmanın hızlı bir şekilde sürdürülmesine önemli katkılar sağlamıştır. Yine Keles Durak köyü, Orhaneli Yeşiller ve Sadağı köyleri ile Harmancık Dutluca Koyak mh. İmam-hatipleri ile Harmancık Nalbant ve Gedikören köylerinin muhtarları bu konuda örnek olarak zikredilebilir.

ve çeşitli branş öğretmenleri, halk eğitim merkezlerinde görevli yönetici ve öğreticiler, karakol amirleri (jandarma ve emniyet), ilçe nüfus müdürleri, savcılar ve daha önce yerelde yöneticilik, gazetecilik, avukatlık ve öğretmenlik yapmış kişilerle de tekrarlanan görüşmeler yapılmış ama bu kişiler kayıtlara geçirilmemiştir.

İlk 45–50 köye gidildiğinde yapılan bütün görüşmelerin, sonraki köylere ve yerleşim birimlerine uğranıldığında ise sadece önemli görülen görüşmelerin ses kayıtları alınmış ve arşivlenmiştir.

Konuya vakıf kişilerle daha ayrıntılı görüşmeler yapma: Her toplum, hayatın belirli yönleri hakkında en iyi ve yararlı bilgiyi verebilen deneyimli, yetenekli, eğitilmiş insanlara sahiptir.²⁶ Eğitilmiş-eğitimsiz olmasına bakılmaksızın Türkçede ‘gün-güneş görmüş insan’ ya da ‘irfan sahibi kişi’ gibi sıfatlarla tasvir edilen ve yörenin tarihi, kültürü, inançları, kişilerle ve hayat tarzları hakkında doyurucu malumatları olan kadın ve erkeklerden önemli ölçüde yararlanılmıştır. Bu tür kişileri bulmak ya da en azından onlara rastlamak çalışmanın seyrine ciddi katkılar sağlamıştır. Çünkü bu tür kişiler hem neleri araştırdığımızı kolaylıkla kavramakta hem de sorulan sorulara geniş kapsamlı ve doyurucu bilgiler vermektedir. Aslında bu tür insanlar aynı zamanda yürütülen çalışma ile daha fazla ilgilenmekte, meraklı olduklarını, ilgili ve bilgili olduklarını bir şekilde hissettirmektedirler. Öyle ki civar köylerde konumuzla alakalı olduğunu düşündükleri birçok özelliği de “*oralarda şu tür uygulamalar vardır, onları dikkatli araştırın*” diye ön malumat verenler olmuş ve bu tür insanlardan çok yararlanılmıştır.²⁷

Hayat hikâyelerini dinlemek: Bir ömür boyu yaşanan deneyimlerin yeniden hatırlanması, samimi ve geçmişten beri süregelen hayatın kültürel ipuçlarıyla dolu bir portre verir. Hayat hikâyeleri, insanların kendi hayatlarını etkileyen hadiseleri ve değişimleri nasıl algıladığını, bunlara gösterdiği tepkileri ve varsa katkılarını açığa çıkarır.²⁸ Onlar hayat öykülerini anlatırken hem 40–50 yıl öncesinin hayat ve algı

²⁶ Kottak, age., s.32.

²⁷ Mesela Harmancık İshaklar köyünde karşılaşılan ve muhtarın hanımı olduğu sonradan öğrenilen 40 yaşlarındaki kaynak kişi “*Madem siz kalkıp uzaklardan bizlerin kültürünü, yaşayışını araştırmaya geliyorsunuz ben de size en doğru bilgileri neden vermeyeyim?*” diyerek başladığı bilgilendirme konuşmasında, civar köyleri de katarak geniş bir bilgilendirme yapmış ve araştırmanın devamında gidilen yerlerde 4–5 konunun daha araştırılmasını sağlamıştır. Yine Keles Gelemiş köyündeki bayan kaynak kişilerin tamamı olağanüstü bir anlayış ve gayretle konumuza yardımcı olmuşlar ve sorulanların çok üzerinde bilgiler vermişlerdir.

²⁸ Kottak, age., s.33.

tarzıyla ilgili malumata ulaşılmakta hem de günümüzde olup bitenlerle bir kıyas imkânı doğmaktadır. Özellikle yaşlı insanlarla görüşülürken doğrudan sorular yerine böyle bir metodun kullanılması onlardan ne istediğimizi anlatmadaki zorluktan daha kolay olmakta ve daha fazla malumata ulaşma imkânı sağlamaktadır.

3.*Dolaysız anket*: Kaynak kişilerle konuşmaların çerçevesini çok geniş tutmamak ve araştırılan konularla sınırlı tutarak vakit kazanmak için hazırlanan bir “soru listesidir.”²⁹ Araştırmanın başlarında, görüşme ve gözlemlerde notlar tutulmuş görüşmelerin tamamının ses kayıtları alınmıştır. Bu daha çok, neyin nasıl ve hangi sıralama ile sorulacağı, sosyal ve dini hayatın hangi alanlarında ne tür farklı uygulamalarla karşılaşılacağına kestirilemediği ilk dönemde yapılmıştır. İlk 40–45 köyden sonra sorulabilecek sorular ve üzerinde yoğunlaşılması gereken temel konular ortaya çıkmıştır. Bunların doğum, evlenme, ölüm, dedeler, köy hayırları ve temel ibadetler gibi belli alanlarda öbeklendiğinin tespiti yapılmıştır. Sonra bu doğrultuda sınırlı sorulardan oluşmuş formlar, soru listesi de denebilir, hazırlanmış ve sonraki yaklaşık yüz yirmi kadar köy ve ilçe merkezlerinde bütün görüşmeler bu formlardan yararlanılarak yürütülmüş, görüşme sonuçları ve cevaplar bu formlara işlenmiştir. Bu tür bir uygulama görüşmelerde zamanın daha iyi kullanılması ve genel çerçevenin dışına çıkılmaması konusunda önemli katkılar sağlamıştır. Bu formun bir örneği ekler bölümünde verilmiştir.

VI. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Bursa Bibliyografyası³⁰ gibi eserlerden yararlanarak, birinci bölümde yer alan genel konuların yazımı ve yöredeki dini hayatı tanımaya yönelik olarak araştırmaya katkı sağlayabilecek çalışmaların tespiti için bir literatür taraması yapılmıştır. Bu tarama aynı zamanda, yapılacak olan görüşme ve mülakatlarda kaynak kişilere yöneltilebilecek soruların tespitine³¹ yönelik de olmuştur. Tarama sonucunda doğrudan konumuzla ilgili olduğu düşünülen, *Bursa-Keles İlçesi İssız Ören Köyünün Ekonomik Durumu ve Köydeki Diğer Sosyal Hayat*³² adlı çalışma dar çerçeveli

²⁹ Baloğlu, age., s.74.

³⁰ Nezaket Yalmanoğlu, *Bursa Bibliyografyası*, Kültür Ofset, Ank. 1998.

³¹ Maurice Duverger, *Sosyal Bilimlere Giriş*, çev., Ünsal Oskay, Bilgi Yay., İst. 1990, s.252.

³² Cemal Oğuzberk, *Bursa-Keles İlçesi İssız Ören Köyünün Ekonomik Durumu ve Köydeki Diğer Sosyal Hayat*³² İ.Ü.E.F. Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü, Basılmamış Lisans Tezi, İst.1967, T.B.M.M. Kitaplığı Ankara.

olmasına rağmen yapıldığı tarih itibariyle orijinal bir köy monografisi niteliğindedir. Yöre köyleriyle alakalı olarak yapılan ilk sosyolojik çalışmadır ve ekonomik/kültürel yapıyla ilgili verdiği kısa bilgiler o yıllarla günümüzü kıyaslama açısından önemli kabul edilmektedir. Diğer 2002 yılına ait olup Uludağ Ü. bünyesinde Halk Bilimi adıyla yürütülen folklorik bir araştırmadır ve daha çok köy adları, türkü, efsane, fıkra ve yatırırlarla ilgili âdetleri derleyen bir çalışmadır. *Bursa Dağ Köylerinde Türkmen Kültürü* adıyla yayınlanan bu eser folklorik bir çalışma olduğu için inançlarla ilgili verileri toplama gayretinde olmamış ve sadece az sayıda yatırı konu edinmiştir.³³ Bir diğer eser yine Uludağ Üniversitesi bünyesinde yürütülen *Bursa Folkloru* adıyla yayınlanmış ve bir önceki eser gibi folklorik bir çalışmadır. Yörede yapılan doğum, düğün, ölüm ve bunlara bağlı uygulamalardaki folklorik öğeleri derlediğinden inançlarla ilgili konular fazla yer almamaktadır.³⁴ Kaynaklardan bir diğeri ise, Harmancık ilçesinden yetişmiş bir tarihçiye aittir ve *Yörük ve Türkmen Diyarı Bursa Dağ Yöresi* adıyla yayınlanmıştır. Bu eser de daha çok tarihi, ekonomik ve kısmen kültürel ağırlıklı olduğundan inançlarla ilgili olarak sadece efsaneleşmiş kişi ve yatırırların çok azın konu edinmiştir. Bu çalışmalar daha çok ulaşılan verilerin bir ‘sağlaması’ ve perspektif kazanma açısından önemli olmuştur ve bu eserler zaman zaman atıflar yapılarak dipnotlarda ayrıca belirtilmiştir.

Çalışma bir inanç coğrafyası olması hasebiyle bu konuda Türkiye’de değişik coğrafyalarda yapılan çalışmalar da gözden geçirilmiştir. Konuyla örtüşmesi ve iyi bir örneklem olması yönüyle *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat* en çok yararlanılan eserlerden birisi olmuştur.³⁵ Çalışmanın son bölümünde bir tipoloji belirlemeye gayreti güdülürken de *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması* (Kayseri Örneği) adlı çalışmadan istifade edilmiştir.³⁶

³³ Mustafa Cemiloğlu, *Bursa Dağ Köylerinde Türkmen Kültürü*, U.Ü. yayınları, Bursa 2002.

³⁴ Hülya Taş, *Bursa Folkloru*, Gaye Kitapevi, Bursa 2002.

³⁵ Günay, Ünver, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı, İst.1999.

³⁶ Günay, Ünver ve arkadaşları, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması* (Kayseri Örneği), E.Ü. Yayınları, Kayseri 2001.

VII. VERİLERİN YAZILMASI

Bulguların tasnifi yapılmakla birlikte araştırma geniş bir alanda yürütüldüğü için hangi bulgunun hangi köye ait olduğu konusunda bütün köyler tek tek ve defalarca yazılmak yerine sadece uygulamanın en canlı olduğu düşünülen köylerin adı verilmiştir. Mesela, çocuğun kırklanması ve göbeği ile ilgili yapılanlar köy adları verilerek sıralamaya kalkılsa köy adları bile sayfalarca tutardı. Bunun yerine örnekleme karşılayacağı düşünülen bir kaç köy adı vermekle yetinilmiştir.

Bulgular yazılırken tespiti yapılan mesele bir köye ait ise şayet dipnotta sadece köyün/köylerin adı zikredilmiş ve yanına da bağlı bulunduğu ilçenin baş harfi büyük harf olarak verilmiştir. Mesela; Hobandanişment Köyü, Harmancık şeklindeki açılım, *Hobandanişment H.*, şeklinde kısaltarak verilmiştir. Yine köy adları dipnota yazılırken ilçelerin alfabetik sırası dikkate alınarak yazılmaya çalışılmıştır.

Kaynak kişiler ve yörede tespiti yapılan bütün dedeler yine ilçeler bazında ve köylerin alfabetik sırasına göre verilmiştir.

Yöreyle ait bulguların tamamı tezin ana gövdesi olarak düşünülmüş ve fazla yoruma kaçmadan, başka kaynaklara yönelmeden olduğu gibi verilmeye çalışılmıştır. Özel söyleyişler ve gerekçeli açıklamalar italik, koyu ya da tırnak işaretleri kullanılarak ve mahalli söyleyiş tarzları bozulmadan verilmeye çalışılmıştır. Mümkün olduğunca bulgular ülkemizde yapılan diğer çalışmalar ve bulgularla kıyaslanmadan, yörede olduğu şekliyle verilmiştir.

Dedelerle ilgili konunun yazımı sırasında uygulama yoğunluğu olan dedeler tasnif edilerek yapılan uygulamalar tek tek verildiğinden bazı tekrarlar o dedede olanların da kayda geçmesi endişesinden dolayı bir gereklilik olmuştur. Ama her birinin orijinal tarafı mutlaka vardır ve o daha bir ön plana alınarak verilmiştir. Yörede tespiti yapılan dedeler, adları, yerleri, fiziki ve coğrafi konumları, dedede yapılan uygulamalar, köylerde yapılan köy hayırı ve yağmur duası da eklenerek tablolastırılarak verilmiştir.

“Dinle uğraşırken mesafeli durmak zordur ve araştırmacının kişisel eğiliminin yansımaması mümkün değildir.”³⁷ Bu zorluk bilinerek bir tarz belirlenmeye

³⁷ Annemarie Schimmel, *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*, Çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2004, s.12.

alışılmıştır. Ne var ki araştırma sonuçları metne dökölürken, araştırmacının taraf olduğu gibi bir izlenim doğabilecektir.

Bütün inanç sistemleri, kısmen normal olmakla birlikte, tarihi seyri içerisinde kırılmalar sonucu inancın asli hüviyetini kaybetmesi anlamına gelebilecek olan inancın/dinin gelenekleşmesi problemini yaşamaktadırlar. Çalışma, geleneğin varlığını yoğun olarak hissettirdiği bir bölgede yürütüldüğü için dini hayatın geleneğe ait kısımlarını da açıklamaya çalışarak geleneğin dinleşmesi gibi bir konuya da katkı sağlayacaktır.

Çalışma, giriş bölümü dışında üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde yörenin genel yapısı üzerinde durulmuş ve tarihi, nüfus yapısı, g hareketleri ile hayat tarzı ve ekonomik durumuyla ilgili genel bilgiler verilmiştir. Bu bölümde var olan genel durum tasvir edilmeye çalışıldığı için yörede sürdürülen dini hayatın şekillenii ve dini örgütlenme üzerinde de durulmuştur.

İkinci bölümde ise yörede yaşanan dini-geleneksel menşeli her türlü inanç ve uygulamaya ait bulgular kendi aralarında kategorize edilerek verilmeye çalışılmıştır. Bu bölümde temel ibadetler dinin asli hüviyeti olarak düşünüldüğü için öncelik resmi din uygulamaları ve temel dini pratiklere verilmiştir. Yine bu bölümde, doğum, evlenme ve ölüm gibi hadiselerde yapılan uygulamalarla yörede oldukça yoğun olan dede telakkisi ve diğer tabiat hadiselerine ait inanış ve uygulamalar ayrı ayrı ele alınarak verilmeye çalışılmıştır. Dedelerle ilgili uygulama ve inanışlar oldukça yaygın olduğu için bu konu ağırlık kazanmıştır ve değişik uygulamaların yapıldığı dedeler önemine binaen tek ek anlatılmıştır.

Son bölümde ise toplanan ve tasnifi yapılarak verilen bütün verilerin genel bir değerlendirmesi yapılmış ve yöre insanının bir dindarlık tipolojisi oluşturulmaya gayret edilmiştir.

En sona ise, verilerin toplanmasında kendileriyle görüşülen kaynak kişiler, araştırma sırasında görüşmelerin genel çerçevesini belirlemede kullanılan form rneği ve yörenin tamamında varlığı tespit edilen 244 adet dedenin yer, konum ve dedelerde yapılan uygulamalarla, hıdrellez kutlamaları ve köy hayırları ilçelere göre bir tablo halinde verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YÖRENİN GENEL YAPISI

I. GENEL ÖZELLİKLERİ

A. Coğrafi Konumu ve Yerleşim Şekli

Bursa ve ilçeleri, Türkiye'nin flora açısından en önemli dağı olan Uludağ'a göre konumlanmıştır. Araştırmanın yürütüldüğü Bursa'nın Orhaneli, Büyükorhan, Keles, Harmancık ilçeleri ve köylerinin coğrafi konumu ve iskân tarzı da tamamıyla Uludağ'ın yer şekilleriyle belirlenen bir coğrafyadadır. Dahası bu bölge, Bursa merkez ile diğer ilçelerinin aksine verimli ovaları ve düz arazileri olmayan, tamamen dağlık ve kırsal bir bölgedir. Bu arazi yapısından dolayı araştırmanın yapıldığı ilçeler ve köyleri, “*Dağ Yöresi*” olarak adlandırılmaktadır.

Dağ Yöresi'nde yer alan, Bursa iline bağlı dört ilçe ve köylerinin yüz ölçümü şöyledir:

Orhaneli : 844 km²

Keles : 684 km²

Büyükorhan : 522 km²

Harmancık : 365 km²

Toplam: 2415 km²

İlçelerin Bursa ile bağlantısı, son yıllarda genişletilmiş, eskisine nazaran biraz daha kısaltılmış ve yapım çalışmaları devam eden asfalt karayoluyla sağlanmaktadır. Dört ilçe merkezinin Bursa'ya uzaklıkları şöyledir:

Orhaneli : 50 km.

Keles : 56 km.

Harmancık : 96 km.

Büyükorhan: 86 km.

Genellikle engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Yörenin tamamında küçüklü büyüklü birçok tepe mevcut olup tepeler arasında yer alan kısmi düzlükler, bölgenin

tarım arazilerini oluşturmaktadır. Harmancık ilçesinin doğusunda yer alan Okçular ve Ballısaray köyleri ile güneyindeki Kepekdere, Balatdanışment, Bekdemirler, Karaca, Kışmanlar, Akpınar, İshaklar köyleri, diğer yerleşim birimlerine nazaran düz arazileri olan köylerdir. Bu arazilerde şekerpancarı dâhil her türlü tahıl, meyve ve sebze yetiştirilebilmektedir. Büyükorhan ilçesinin Balıkesir'in Dursunbey ilçesine bakan yamaçlarında kurulu köyler hariç, bölgenin tamamı, özellikle meyve tarımına müsait toprak ve iklime sahiptir. Orhaneli ilçesinde ise, Kusumlar, Serçeler, Sadağı, Çörel, Argın, Akalan köyleri ile Adırnaz köyleri, kısmen düz arazileri olan köylerdir ve bu arazilerde çeşitli bahçe bitkileri ve tahıl yetiştirilmektedir.

Birçok bitki ve ağaç türünün yer aldığı yörenin, coğrafi konumu ve arazi şekli tarım için dezavantajlı gibi görülse de toprak ve iklim yapısı dikkate alındığında, özellikle meyve tarımında birtakım avantajları olduğu söylenebilir. Son yıllarda bilinçli ve modern usuller kullanılarak yapılan meyve tarımında elde edilen başarılı neticeler, bu avantajları ispatlar mahiyettedir.

Dört ilçe ve köylerinin kuzey ile doğusuna kadar uzanan hat, Uludağ'ın uzantısı sıra dağlarla çevrilidir. Batı sınırını Aliova Çayı belirlerken, güney sınırının önemli bir bölümünü Balıkesir-Dursunbey- Tavşanlı hattında uzanan tren yolu belirlemektedir. Orhaneli ilçe merkezinin rakımı 477 metre, Harmancık ilçe merkezinin 650 metre, Keles ilçe merkezinin 1060 metre ve Büyükorhan ilçe merkezinin 830 metredir. Bu yükseklikler, bazı köylerde ilçe merkezlerinden 100 metreye kadar varan fazlalıklar gösterebilmektedir.

İlçeler ve köylerinin Uludağ'ın sırtlarında kurulmuş olması, orman alanları bakımından bölgeyi önemli bir konuma yükseltmektedir. Bölgenin genelinde çam türlerinden sarı, ak ve karaçam ile meşe, karaağaç, gürgen, kızılıçık, söğüt, kavak, ardıç ve çınar ağaçlarına bolca rastlamak mümkündür. Ağaç türleri bakımından bol çeşidi olan yörede ilçeler bazında 2000 yılı itibariyle orman alanlarının dağılımı şöyledir:

Büyükorhan : 31.151 hektar

Harmancık : 22.996 hektar

Keles : 36.763 hektar

Orhaneli : 49.956 hektar¹

Kayıtlarda “Kocasu Çayı” olarak yer alan Orhaneli Çayı, yörenin çok önemli su kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Murat Dağı’ndan doğan 276 km uzunluğundaki² bu büyük ırmağın kendisi ve kollarının üç ilçenin de sınırlarına uzanıyor olması, önemli bir potansiyel sunmaktadır.

Araştırmaya konu olan coğrafyada önemli yaylaların varlığı da bilinmektedir. Bu yaylalar; Orhaneli’nde Altıntaş Yaylası; Keles’te Alaçam, Kocayayla, Gelemiş, Kendir ve Sorgun Yaylaları; Büyükorhan’da Belpınarı, Görecik ve Kutul yaylalarıdır. Bu yaylalar, özellikle yaz aylarında hayvan otlatmak ve meyve tarımı için önemli mekânlar olarak görülmekle birlikte bazılarında turizme yönelik yapılanmalar da başlatılmıştır. Yöre insanı, gerek hayvanlarını daha serin bölgelerde otlatmak gerekse yayla tarımı yapmak maksadıyla bahar aylarından itibaren çıktığı bu yaylalarda güz aylarına kadar kalmaktadır.

Bursa’nın merkezinde ve birçok ilçesinde çok sayıda bulunan Termal (sıcak su) kaynaklara dağ yöresinde de sıkça rastlanmaktadır. “*Kaplıca*” ve “*ılıca*” olarak adlandırılan bu kaynaklar, tedavi ve ısınma amaçlı kullanılmadıkları için, yeryüzüne çıktıkları yerlerde en tabii halleriyle asırlardır akmaya devam etmektedir. Bu sıcak su kaynakları şöyle sıralanabilir:

Büyükorhan: Isıtma (Sıtma) Suyu, (Kınık beldesinin sınırlarında bulunan bu kaynak, fazla sıcak olmasa da ılık akmaktadır.) Düğüncüler Köyü Dere Hamamları (Dursunbey ilçesi ile Düğüncüler köyünün sınır noktasında bir dereye yer almaktadır. *Resim 1*)

*Resim 1: Düğüncüler Köyü
Dere Hamamları*

Harmancık: Ilıcaksu Hamamları.

Yörede üzeri kapalı ve kaplıca olarak yararlanılan hamamların bulunduğu tek bölge, Ilıcaksu Köyü’dür. Köyün girişinde çok fazla noktadan debisi güçlü sıcak sular çıkmaktadır. Buradaki sıcak sular, biri köy muhtarlığı diğerleri şahıslar tarafından

¹ Ö.Faruk Dinçel, *Yörük ve Türkmen Diyarı Bursa Dağ Yöresi*, Dağ-Der yay., Bursa 2003, s.33.

² Dinçel, age.,s.31.

geleneksel usullerle kaplıca hamamları olarak işletilmektedir. Bu bölgede eski uygarlıkların hamam kalıntılarının da bulunması, bölgedeki sıcak su kaynaklarının tarih boyunca kullanıldığını göstermektedir.

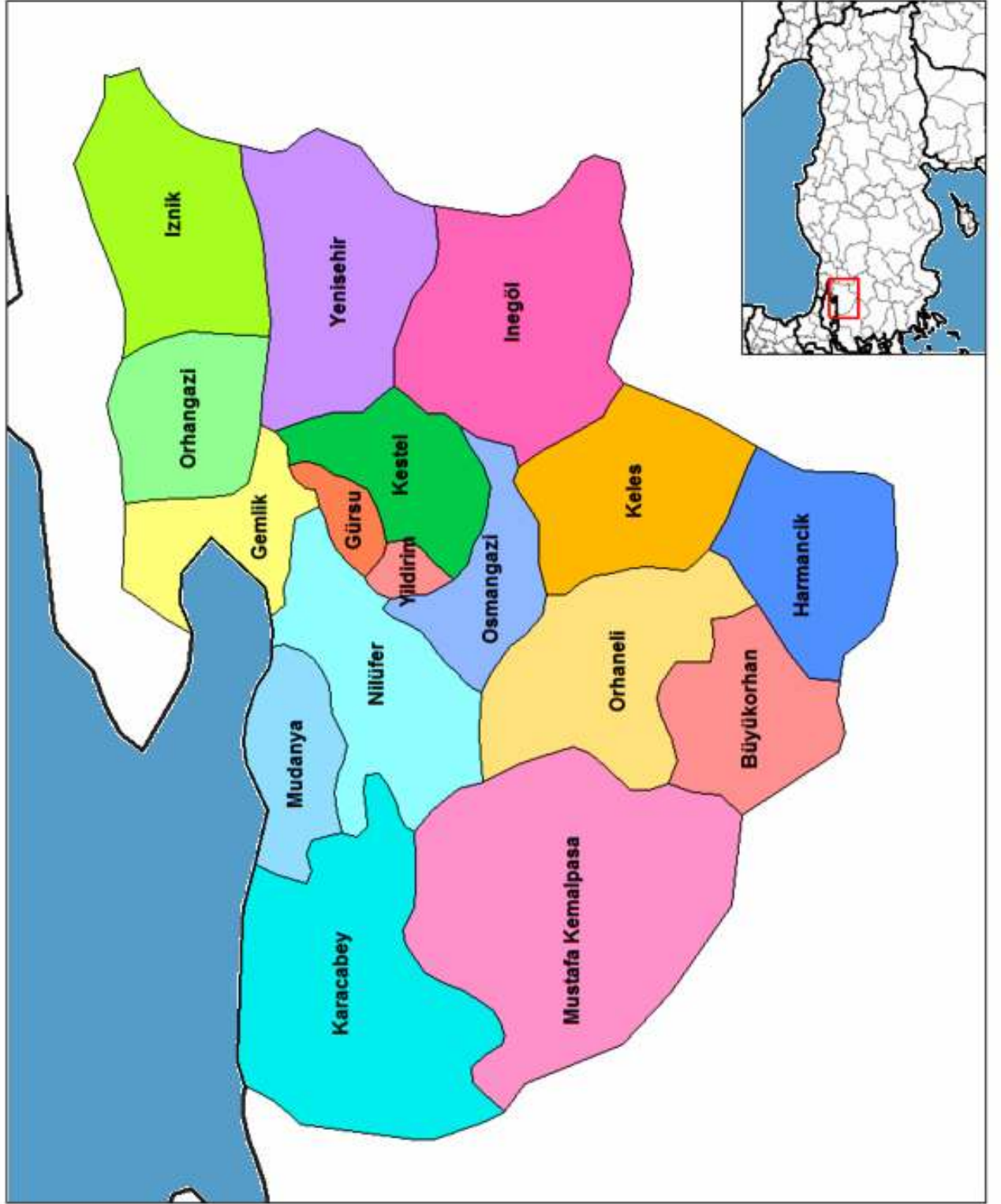
Resim 2: Haydar Ilıcası

Keles: Haydar Ilıcası. (Haydar Köyü ile Orhaneli'nin Kabaklar Köyü sınırında, dere içinde bol miktarda sıcak su kaynakları bulunmaktadır. *Resim 2*) Hereke Kaplıcası; Çayören Köyü'ne yakın ve dere kenarında bulunan bu kaynak, basit usullerle kaplıca olarak kullanılmaktadır.

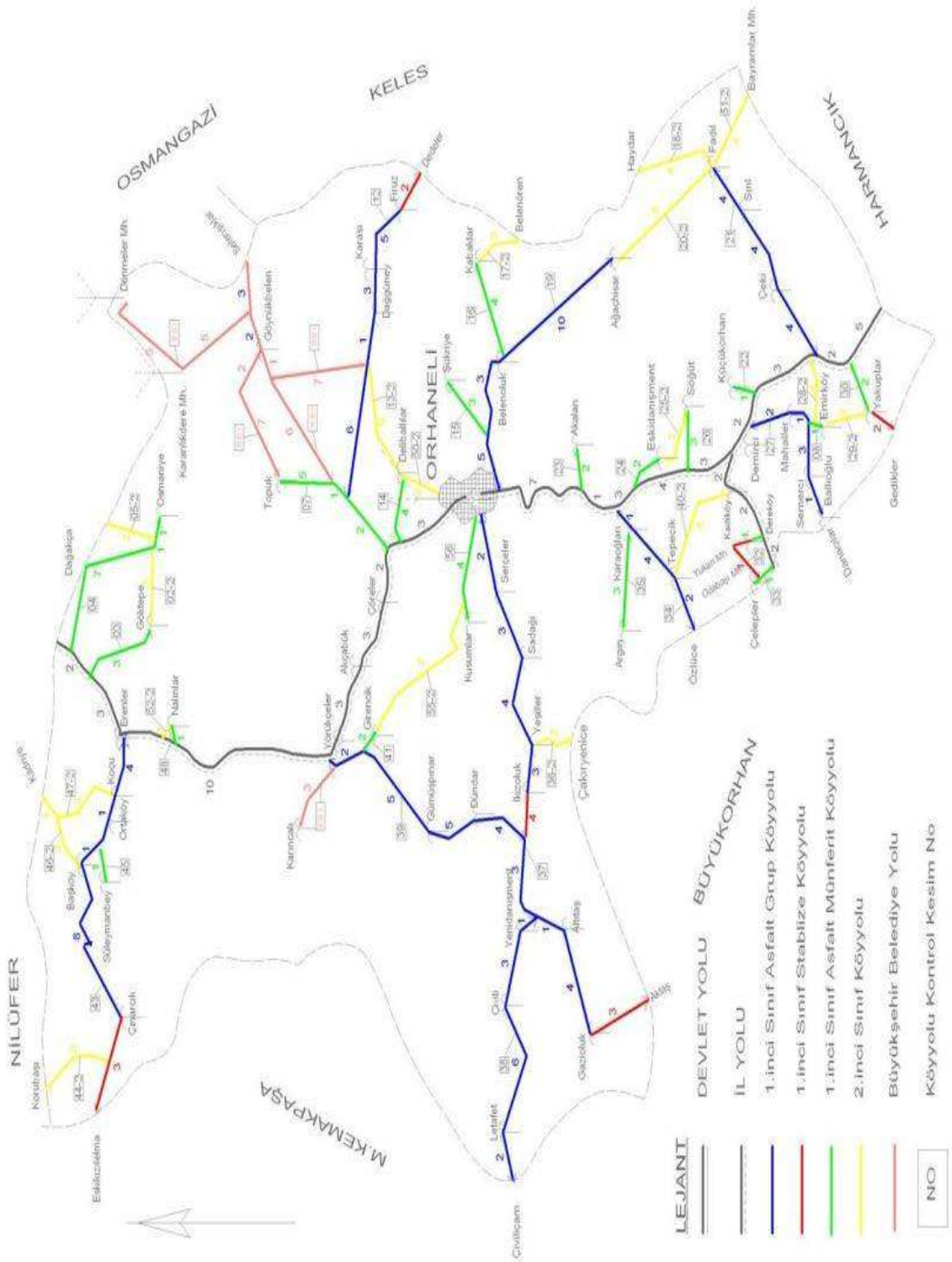
Orhaneli: Ağaçhisar Ilıcası (Ağaçhisar Köyü sınırları içinde), Kaya Hamamları, (Sadağı ve Yeşiller köylerinin sınırında dar bir kanyonda yer almaktadır.) Urfiye Suyu (Topuk Köyü ile Göynükbelen arasında ılık akan bir su kaynağıdır.) ve sıcak oluşu nedeniyle yöre insanı tarafından ilgi gören Şükriye köyü yakınlarındaki Şükriye çamuru en çok bilinenleri olarak zikredilebilir.

Bölgede nüfusun önemli bir kısmı köylerde oturmaktadır. Çünkü köyler bağ, bahçe ve tarlaların hemen yakınında olduğundan köylüler için ulaşım kolaylığı sağlamaktadır. Hatta bazı köylerde tarlalarının bulunduğu mevkilere de bağ evleri yaparak kış bitince oralara gidip güz dönemine kadar mahsullerinin başında kalanlar olmaktadır.³ Köylerde geleneksel mimari yan yana, taş, ahşap ve toprak kullanılarak yapılan ve bazen küçük bahçeleri olan, iki veya tek katlı evlerden oluşmaktadır. Bazı evlerin alt katları tahılları için ambar, hayvanlar için kafes ve ahır olarak kullanılmaktadır. Ancak son yıllarda geleneksel mimari tarzından uzaklaşarak yeni yapılar mutlaka betonarme olarak yapılmaktadır. Yine son yıllarda yöredeki bütün köylerin yolları asfaltlanmıştır. Kaymakamlıklar ve Köy Hizmetleri gibi kurumların gayretleriyle köylerde ana sokaklar başta olmak üzere sokak araları bile çeşitli döşeme taşlarıyla döşenmektedir.

³ Gelemiş K., Karaoğlu, Tepecik, Arın O.

B. Tarihi

Dağ Yöresi'nin tarihi, bu coğrafyada yaşamış, çeşitli toplumların tarihiyle doğru orantılı olduğundan bölgeyi özelde Bursa, genelde Türk tarihinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Kaynaklara ve tarihi kalıntılara bakılırsa, eski uygarlıklardan bu yana yörede geniş bir alanda çeşitli yerleşim yerleri kurulduğu görülmektedir. Keles'in Akçapınar ile Belenören köyleri arasında yer alan "Tazlak Tepesi" ile "Manastır Tepesi"nde birçok kalıntı ve Roma döneminden kaldığı düşünülen "Zeus, Apollon" veya "Odeion" tapınağı bulunmaktadır.⁴ Eski adı "Kızılkilise" olan Kemaliye Köyü'nde Kızılkilise ve Kilisecik mevkide tapınak olduğu düşünülen yıkıntılar, Uzunöz, Alpoğut, Küçükkavacık ve Çayören köylerinde tarihî kalıntılar vardır.

Orhaneli'nin içinde ve yakın çevresinde saray ve sur kalıntıları, Letafet Köyü'nde tarihi mezar; Fadıl, Karaoğlanlar ve Serçeler köylerinde yerleşim kalıntıları; Sadağı ve Yeşiller köyleri yakınlarındaki kanyonda tarihi Kaya hamamları bulunmaktadır. Büyükorhan'ın Derecik Köyü'nde oldukça önemli bir bazilika ve tarihi kalıntılar; Harmancık'ın Ballısaray, Dedebalı, Nalbant, Gedikören, İshaklar, Kozluca, Ilıcaksu, Çatalsöğüt köyleri dâhilinde hisar, mezar ve tapınak kalıntıları, höyük, yazılı ve yazısız birçok para, sikke, sütun ve mermer lahit bulunmaktadır. Hatta bu kalıntılardan alınmış olan sütun, sütun başları, taş ve yazılı mermerler; cami, çeşme gibi birçok yapının inşasında kullanılmaya devam edilmektedir. Diğer taraftan Keles'in Belenören Köyü ile Harmancık'ın Nalbant ve Gedikören köyleri yakınında "Asar Tepe" diye adlandırdıkları aslı Hisar Tepe olan yerlerde hisar ve şehir kalıntıları, mevcudiyetini korumaktadır. Ayrıca, Örenyaka, Âsarlık, Ören, Örencik, Belenören, Issızören gibi mevki, yer ve köy adları, buraların eski kültürlerden kalma yerleşim yerleri olduğunun işaretidir. Bahsi geçen alanlarda

⁴ Dinçel, age., s.73.

yapılan çeşitli araştırmalar, bölgenin çok eski dönemlerden beri önemli yerleşim yerlerinden birisi olduğunu göstermektedir.⁵

Bölgede oldukça eski medeniyetlerin hüküm sürmüş olduğu bilinmektedir. MÖ. 2000’li yıllarda “Kavimler Göçü” sırasında Trakya’dan Anadolu’ya gelen “Thyniler”, Bursa civarına yerleşmişlerdir. Bu nedenle bu bölgeye (Bursa-İznik-İzmit) “Thyini ülkesi” anlamına gelen “Bthynia” denmiştir. Bthynia içinde yer alan Bursa önce Hititlerin, sonra da Lidyalıların hâkimiyetine girmiştir. Yörede Lidya dönemine ait antik parçaların çıkması da bunu desteklemektedir.

Lidya Kralı Kroisos’un Pers Kralı I. Keyhüsrev’e mağlup olmasıyla bölge Pers hâkimiyetine girmiştir. M.Ö. IV. yy. başlarında Bthynia Kralı Zipoetes, Persleri mağlup eden Makedonyalı İskender’in hâkimiyetini kabul etmiş ve böylece Bthynia ülkesi, Grek egemenliğine girmiştir. “Bursa ve havalisi M.Ö. 88 yılında Pontus Kralı Mihridates’in, daha sonra da Romalıların hâkimiyetine (M.Ö.33–70) girmiştir. Bu hâkimiyet, Roma İmparatorluğu’nun Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılmasına kadar (M.S. 395), yaklaşık 4,5 asır sürmüştür. Böylece Bursa’nın yanı sıra Dağ Yöresi de Doğu Roma, yani Bizans İmparatorluğu’nun hâkimiyet sahasına girmiştir”.⁶

Osmanlı’nın uzun imparatorluk dönemi boyunca bölgenin adı resmi kayıtlarda “Atranos” olarak geçmektedir. “Atranos” adıyla herhangi bir yerleşim yeri olmamasına rağmen bu adın, Roma İmparatoru Hadrianus’a (117–138) izafeten bütün bölge için,⁷ bir ihtimale göre de Hadrianus adına yapılan bir tapınak

⁵ Daha geniş bilgi ve yorumlar için bakınız; Dinçel, age, s.67–79. Mustafa Cemiloğlu, “Bursa Dağ Köyleri ve Köy Adı Efsaneleri”, *Bursa Defteri* (Osmanlı Özel Sayısı), BURDEF, sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım 1999; Mustafa Cemiloğlu, *Bursa Dağ Köylerinde Türkmen Kültürü*, U.Ü. yayınları, Bursa 2002, s.9-12; Cemiloğlu, “Bursa Bölgesi Yörükleri”, *Osmangazi ve Bursa Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Edit., Cafer Çiftçi, Bursa Osmangazi Belediyesi Yay., Eylül 2005, s.35-43; Ramis Dara, “Bursa Fotoğrafının Arabı”, *Bursa’da Yaşam*, Olay Gazetesi Uludağ Özel Sayısı, Şubat 2001, s.72-83; Raif Kaplanoğlu, *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*, Büyükşehir, Harmancık, Keles ve Orhaneli maddeleri, Bursa Ticaret Borsası Kültür Yayınları, İst. 1996, s.93,156-157,194,232-233; Niyazi Topçu, *Bursa Araştırmaları* (Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi) “Temettuat Defterlerine Göre Keles” Bahar 2006, sayı 12, s.27-31; Niyazi Topçu, *Bursa Araştırmaları*, “1521 tarihli Tımar Defterine Göre; XVI. Yüzyıl Başlarında Dağ Yöresi (Orhaneli-Keles-Harmancık-Büyükorhan)”, s.31-35; Ahmet Ardel, “*Uludağ Morfolojik Etüt*”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı:V-VI, Ankara 1944, s.36-57.; Charles Texier, *Küçük Asya Bthynia*, Haz. Raif Kaplanoğlu, Avrasya Etnografya Vakfı Yay. İst. 1997, s.210–212.

⁶ Dinçel, age., s.67.

⁷ Cemiloğlu, *Bursa Dağ Yörelerinde Türkmen Kültürü*, s.17. ; Dinçel, age., s.47; Kaplanoğlu, age., s.232.

nedeniyle⁸ verildiği belirtilmektedir. Diğer taraftan günümüzde Orhaneli ilçesinin Harmancık sınırına kadar olan güney kısmında yer alan köylerin bulunduğu bölgeye, resmi kayıtlarda olmamasına rağmen “*Adırnaz*” denilmektedir. Bu kelimenin de Atranos’un Türkçeleşmiş şekli⁹ olduğu kabul edilmektedir.

Bursa’nın fethinden bir yıl önce Orhan Bey adına Durdu Bey tarafından kuşatılan Atranos, Harmancık Tekfuru Köse Mihal’in Müslüman olmasıyla neticelenen bir fetihten sonra Osmanlı topraklarına katılır. Bu tarihten sonra Durdu Bey veya muhtemelen Orhan Bey adına izafeten yörenin tamamına ve merkezi konumda olan Orhaneli’ye “Beyce” denilmiştir.¹⁰

“Osmanlı Devleti’nin ilk sancağı olan Sultanönü’nün nahiyeleri arasında Atranos (Beyce) da bulunmaktadır. Yöreyle ilgili en eski kaynak olan Kanuni Sultan Süleyman devrine ait, 1520–1521 yılları arasında tutulmuş 928/1521 tarihli mufassal tahrir kayıtlarında yörede 1 kasaba (nefs), 87 köy, 6 mezraa, 4 adet köylere dâhil mezraa ve 5 büyük çiftlik olduğu belirtilmektedir.”¹¹ XVI. yüzyılda Şah Veli’nin hassı olan bölge 1870 yılına kadar kendisine bağlı birçok köyle birlikte kaza (ilçe) statüsünde kalmış, bu tarihten sonra nahiye (bucak) statüsüne düşürülmüştür. 1888 yılı Salnamesinde ise ilçeye bağlı 195 köyden bahsedilmektedir.¹² 1325 H./1907 M. tarihini içeren Hüdavendigâr Vilayeti Salname-i Resmisi adını taşıyan yıllıkta, Bursa sancağına bağlı Atranos kazasının 159 köyünün adı sayılmaktadır.¹³ 1911 yılında resmi kayıtlarda Atranos bölgesinin ismi, Orhaneli olarak geçmekle birlikte 1934 yılına kadar Atranos adı da kullanılmıştır. 8 Temmuz 1921’de Bursa’yla birlikte Yunan işgaline uğrayan Orhaneli (Beyce) Eylül 1922’de Yunanlılar tarafından terk edilirken yakılmıştır.¹⁴

Başlangıçtan itibaren tek merkez olan Orhaneli’ye bağlı, önce birer köy sonra da bucak olarak varlığını sürdüren Keles 1953’te, Büyükorhan ve Harmancık ise

⁸ Kaplanoğlu, age., s. 232.

⁹ Cemiloğlu, “Bursa Dağ Köyleri ve Köy Adı Efsaneleri”, *Bursa Defteri* Osmanlı Özel Sayısı 1, sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım 1999, s.316.

¹⁰ Cemiloğlu, age., s.316; Ramis Dara, agm., s.76; Kaplanoğlu, age., s.232.

¹¹ Niyazi Topçu, “1521 tarihli Tımar Defterine Göre; XVI. Yüzyıl Başlarında Dağ Yöresi (Orhaneli-Keles-Harmancık-Büyükorhan)”, *Bursa Araştırmaları*, s.31.

¹² Kaplanoğlu, age., s.232.

¹³ Cemiloğlu, age., s.315.

¹⁴ Daha geniş bilgi için bkz., Canip Bey, *Bursa’da İşgal Günlüğü* (Bursa Vilayetinde Yunan Fecayii) 1920–1922, Düşünce Kitabevi Yay. İst. 2004 s.231–245.

1987’de ilçe yapılmış ve birçok köy Orhaneli’den alınarak bu yeni ilçelere bağlanmıştır. 2006 yılına kadar Dağ Yöresi’ndeki bu dört ilçeye bağlı, Orhaneli’de 55, Büyükorhan’da 40, Keles’te 37 ve Harmancık’ta 27 olmak üzere toplam 159 köy bulunuyordu. 2006’da çıkarılan bir yasayla Büyükşehir Belediyelerinin sınırları genişletilince Orhaneli’nin 10, Keles’in 5 köyü Bursa Büyükşehir Belediyesi sınırları içine katılmıştır.

C. Nüfus Yapısı

Yöre insanı kendini Türkmen, Yörük, Karakeçili Yörüğü ve Manav gibi isimlendirmelerle tanımlamaktadır. Bu isimlendirmeler, yöre halkının bölgeye yerleşen ilk Türk boylarından olduğunu göstermektedir.

Bilindiği üzere göçebe Oğuzlar, Müslüman olduktan sonra “*Türkmen*” adıyla anılmaya başlanmıştır. Türkmenlere de XV. yüzyıldan sonra “*Yörük*” denildiği bilinmektedir. “*Yörümek*” eyleminden konar-göçerler için türetilmiş olan bu sözcüğe karşılık yerleşik hayata geçenler için de “*yatmak*” eyleminden “*yatuk*” sözcüğü türetilmiş ve bu söz de zamanla yaygınlaşmıştır. Daha sonra göçebeliği bırakıp yerleşik hayata geçenler, yerleşmeyenlere *yörük*, yörükler de yerleşenlere “*manav*” demeye başlamıştır. “*Dağlı*” sözü ise daha çok kent merkezine göç edenlerin kullandığı bir terimdir. Bölge insanı, Bursa kent merkezinde de kendini tanımlamak istediği zaman bu sıfatı kullanmakta ve bu yolla manav ve yörük terimlerinin her ikisini de ifade etmeye çalışmaktadır.”¹⁵

Kutalmışoğlu Süleyman Şah, 1080 yılında İznik’i alarak Anadolu Selçuklu Devleti’nin merkezi haline getirince Selçuklular, Marmara Bölgesi’nin güneyi de dâhil olmak üzere, yörede hâkimiyet kurmaya ve bu bölgeye yerleşmeye başlamışlardır. Selçukluların Bursa üzerinde hâkimiyet kurmaya başladığı bu yıllardan itibaren dağ Yöresi’ne ilk Yörük ve Türkmen topluluklarının intikal ettiğini söylemek mümkündür.¹⁶

¹⁵ Cemiloğlu, “Bursa Bölgesi Yörükleri”, age., s.39–40; Cemiloğlu, *Bursa Dağ Köylerinde Türkmen Kültürü*, s. 12; Cemiloğlu, “Bursa Yöresi Mistik Folkloru Kapsamında Atalar Kültünden Yer-Su Kültüne Uzanan Bir Çizgi ve Saruhanlar Köyü Ebe Ana Yatırı Çevresindeki İnanç Oluşumu”, *Bursa Halk Kültürü*, I. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu (4–6 Nisan 2002) Bildiri Kitabı, c. II, s.388, UÜ. Rektörlüğü, Bursa 2002.

¹⁶ Dinçel, age., s.67.

Bölgenin Roma ve Bizans dönemlerinde de yerleşim alanı olduğu bilinmektedir. Bölgenin birçok köyündeki Roma ve Bizans dönemlerine ait kilise kalıntıları, mezarlar ve kitabeler, bölgenin o devirlerde yerleşim yeri olarak kullanıldığının açık delilidir. Yani Türkler, tamamen boş bir arazi parçasını değil, önceden yerleşim yeri olarak kullanılmış bir bölgeyi yurt edinmişlerdir.¹⁷ Bazı yazarlar, bölgede tarihte azımsanmayacak sayıda Rum ve Ermeni nüfusun Türklerle birlikte uzun yıllar yaşadığını¹⁸ hatta yerli nüfusun zamanla Müslümanlaştığını söylerler.¹⁹ Oysa kayıtlardaki köy ve şahıs isimleri ele alındığında halkın bu bölgenin kayıtlarının tutulduğu ilk tarihten itibaren tamamen Türk ve Müslümanlardan oluştuğu, yörede farklı hiçbir etnik grubun bulunmadığı açıkça anlaşılmaktadır.²⁰ 1520 ile 1521 yılları arasında tutulmuş, en geniş ve en eski tahrir kayıtları²¹ incelendiğinde bu durum açıkça görülecektir. Yöredeki yerleşik halkın Türklerin bölgeye gelişinden bir müddet sonra göç etmiş olma ihtimali oldukça yüksek görünmektedir. Çünkü bölge imparatorluk döneminde bütünüyle “Atranos” olarak bilinip yazılı belgelere öyle kaydedildiği halde, göçebe Yörüklerin yerleştiği aynı yerdeki nahiye merkezinin adı “Beyce” olarak kaydedilmiştir.²² Köy adları incelendiğinde de bu sonuç doğrulanacaktır.²³ Bölgenin köy isimlerinde “ören” ya da “viran” sözcüklerine yer verilmesi ve yazılı tespitlerde 16. yüzyıldan beri “viran” sözünün köy adlarında yer alıyor olması, aşiretlerin sanki yıkık ve terk edilmiş bir yere yerleştirildiğini göstermektedir. Bu nedenle bölgede yaşayanlar arasında herhangi bir etnik farklılığın olmadığını, tamamen etnik bir birliğin olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.²⁴

Yabancı unsurların tamamıyla göç etmeyip bir kısmının kalmış olduğu farz edilse bile, yöredeki ilçe ve köylerin çok azı hariç, yerleşim yerlerinin kalıntıların ve ören yerlerinin yakınında bir yerde ya da oldukça uzağında kurulmuş olması, Türklerin eski sakinlerle aralarına mesafe koyduklarının ve bölgeye zamanla kendi

¹⁷ Cemiloğlu, “Bursa Dağ Köyleri ve Köy Adı Efsaneleri”, age., s.316, Cemiloğlu, “Bursa Bölgesi Yörükleri”, age., s.39.

¹⁸ Bkz. Kaplanoğlu, age., s.232.

¹⁹ Cemiloğlu, age., s.39.

²⁰ Topçu, agm., s. 32.

²¹ Topçu, agm., s.31.

²² Cemiloğlu, “Bursa Dağ Köyleri ve Köy Adı Efsaneleri”, *Bursa Defteri*, s.316.

²³ Cemiloğlu, age., s. 316–317.

²⁴ Cemiloğlu, “Bursa Bölgesi Yörükleri”, age., s. 39.

damgalarını vurduklarının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Türkler, yerleşik halkla bir süre yakın yerlerde birlikte kalmış olsa da bir müddet sonra, özellikle İstanbul'un fethinde Bizans'ın aldığı ağır mağlubiyetin ardından bu yöredeki Rum ve Ermenilerin de kesin göçü söz konusu olabilir. Ama o zamana kadar Türklerin yerli halkla bir şekilde ve yıllara yayılan münasebetleri olduğunu düşünmek doğru bir varsayım olacaktır. Çünkü özellikle başta bağcılık olmak üzere meyve tarımı, duvar ustalığı²⁵ ve su değirmenciliği gibi birikim ve tecrübe isteyen yerel sanatlar, Türklerin kendi çabaları neticesinde yörede yaygınlaşmış değildir. Bunları yerli halktan öğrenerek asırlarca devam ettirmiş olmaları ihtimali oldukça yüksektir. Diğer taraftan *Gavur Küfü* ya da daha dün denilebilecek yakın bir zamana kadar literatürdeki kullanımıyla bizzat "*Paskalya*" adıyla sürdürülen geleneğin aslında Hristiyanların Paskalyasından başka bir şey olmadığı düşünülürse, Türklerin yer yer Hristiyan kültüründen etkilenmeye yetecek kadar bir süre yerli halkla münasebetleri olduğu sonucuna varılabilir.

Günümüze gelindiğinde yöre nüfusunun, üç yerleşim birimi hariç neredeyse tamamının, tek etnik kökenden gelen ve kendilerini Türkmen, Yörük ve Manav olarak adlandıran insanlardan oluştuğu tespit edilmiştir. Bu üç yerleşim birimi Orhaneli ilçesine ait iki köy, diğeri Karıncalı Beldesi'ne bağlı bir mahalledir. Bunlardan ilki 1893 yılında Bulgaristan'dan göç ederek bu bölgeye yerleşmiş olan *Letafet Köyü*'dür ve yöre insanı arasında bu köy için "*mâcır* (Muhacir) *köyü*" tanımlaması yapılmaktadır. İkincisi; yaklaşık 120 yıl önce Rus harbinden sonra Artvin civarından göç ederek gelenlerin kurduğu Osmaniye Köyü'dür. Üçüncüsü ise; Karıncalı Beldesi yakınlarındaki daha çok Termik santralde görevli yönetici ve memurların kaldığı lojman ve misafirhanelerden oluşan Termik Mahallesidir. Bu mahallede çalışma maksadıyla ülkenin çeşitli şehirlerinden Termik santrale gelen kişiler ve aileleri kalmaktadır.

Üç yerleşim yerinin de temel özelliği yöre kültürüyle uyuşmayan hayat tarzları ve kendilerini bölgenin kültürel yapısından uzak tutarak kendi geleneklerini, hayat tarzlarını sürdürüyor olmalarıdır. Dolayısıyla bu yerleşim yerlerindeki hayat

²⁵ Maliye Nezareti Temettuat Defterlerinde 1889 yılı Atranos nüfusu verilirken toplamda 42.727 olarak verilmekte ve bunun 6'sının duvarcılık ve sıvacılıkla uğraşan Rumlar olduğu belirtilmektedir. Bkz. Dinçel, age., s. 44.

tarzına bakılırsa yüzyıldan fazla bir süre geçmiş olmasına rağmen, dede inancı, düğünler, bayram kutlamaları ve köy hayırları gibi konularda yöre kültürüne adapte olamadığı, bundan sonra da olma ihtimalinin bulunmadığı rahatlıkla söylenebilir. Buradan hareketle, hayat tarzlarına bakarak yörede farklı etnik unsurlar kolayca ayırt edilebildiği için, bölgenin genelinin kültürü ve hayat tarzı incelendiğinde, belirtilen bu yerleşim birimleri hariç bütün köy ve ilçelerin aynı etnik yapının devamı olan insan topluluklarından müteşekkil olduğu sonucuna varılabilir.

Önemli bir ayrıntı olarak nüfusunun yarısı Alevî olan Orhaneli'ye bağlı Dağgüney ve nüfusunun 1/3'ü Alevî olan Keles'in Sorgun köyleri dikkate alındığında dinî, kültürel ve sosyal alanda köy sakinleri arasında, temel birkaç unsurun dışında, herhangi bir ayrımın olmadığı görülmektedir. Diğer üç yerleşim birimindeki etnik ayrılıkların derin kökleri ve geleceğe doğru taşınan değişmez belirtileri olduğu rahatlıkla söylenebilir. Dolayısıyla, eğer yörenin geçmişinde Türklerin buralara gelmeden önce yerleşik hayat sürdüren topluluklardan yani yerel unsurlardan din ve dil değiştirerek zamanla asimile olmuş birtakım etnik yapılar olmuş olsaydı bu durum en azından hayat tarzı olarak kendisini belli edebilirdi diye düşünülmektedir. Mesela; Keles'e bağlı Kıranışıklar Köyü bunun tipik bir örneği olarak verilebilir. Civar köylerde oturanlar, Kıranışıklar Köyü halkının Türkmen Türklerinden olmayıp Moğol Türklerine kadar uzanan, şimdiki yerleşim yerlerine de Kütahya'nın Tavşanlı ilçesinin bir köyünden kopup gelen bir soydan olduğunu söylemektedirler.

Köyde (namaz kılma oranı ve hacca gitmedeki azlık, açıktan oruç yeme gibi yönleriyle) dini hayatın oldukça zayıf olması, alkol kullanımının düğünler başta olmak üzere aleni olarak sürdürülmesi, hiçbir köyde olmayan kan davası bu köyde varlığını sürdürülmesi, intihar vakalarının yaygın olması, halkının, kavgacı ve hırçın olarak bilinmesi dolayısıyla çevrede bu köy için "Belalı Köy" tanımlamasının yapıyor olması ve bir de köyde internet hizmetleri, bilardo oyunları gibi diğer köylere olmayan eğlence gereçlerinin yıllar önce getirilerek meşguliyet alanların oluşturulmuş olması gibi sonuçlar, köyün etnik olarak farklı bir yapıda olduğunun göstergeleri olarak zikredilebilir.

Ancak bu köy yukarıda sayılan farklılıklar dışında hayır yemekleri, dede kültürü, düğünler, doğum ve ölüm gibi diğer alanlarda yöre ile bire bir örtüşmektedir. Yani burada da diğer üç yerleşim yeri gibi gözlenebilir net farklılıklar tespit edilememiştir.²⁶

Yine nüfus farklılıklarının bariz bir örneğini Orhaneli merkezde bir mahallede yer alan ve 15 haneden oluşan, Romen ya da Çingene olarak adlandırılan az sayıda insan topluluğunda görebiliriz. Yüzyıla yakın bir zamandır bu beldeye yerleşmiş olduklarından yöre insanının kültürüne tamamen uyum sağlamış görünmektedirler. Sadece kız alıp vermede kendi çevrelerinden yararlanmaktadırlar. Dışarıdan ilçeye gelen Romenleri ve kendi içlerinde hırsızlık gibi eylemlere karışanları mahallelerine kabul etmeyerek dışlamakta ve kendilerini yöreye ait insanlar olarak vasıflandırmaktadırlar. Ama yöre insanı o aileleri hâlâ ayırt edici özellikleriyle tanımlamakta ve mesafeli durmaktadır.

D. Göç Hareketleri

Göç yoğunluğu, köyde oturanların istikbale ait beklentilerinin şehirlerde olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Termik santrallerde, kömür ve maden ocaklarında iş ve çalışma imkânı bulanların şehre göç etmeyi ya hiç düşünmemesi ya da erteleme de gösteriyor ki göçün en önemli sebebi bölgede yeterince iş imkânı olmaması ve tarımda emeğin karşılığının alınamamasıdır. İşsizliğin yanı sıra “Çocuklara iyi bir gelecek hazırlamak” gibi bir fenomen de şehre göç etme düşüncesinin altında yatan sebeplerden biridir. Çünkü şehirlerdeki okullarda daha kaliteli eğitim verildiği ve çocukları geleceğe hazırlamada şehirlerin daha geniş imkân ve çözümler sunacağı düşünülmektedir. Bu yüzden yörede kendisi orada yaşayan ancak eşini ve çocuklarını bir ev kiralayarak Bursa’da bırakan ilçe milli eğitim müdürü,²⁷ öğretmen, din görevlisi ya da sağlık personeli gibi çok sayıda kamu görevlisi bulunmaktadır.

Mutlaka sosyal güvenlik ve sağlık sistemine bağlı bir iş bulup çalışmanın zorunlu olduğu öylesine güçlü bir kabul olmuş ki bu temel kurgu nedeniyle yörenin

²⁶ Bir kaynakta köyün adının *Kıran Şıtlar* adında bir Yörük oymağından geldiğini dolayısıyla köyün yörük köyü olduğunu belirtilmektedir. Dinçel, age., s.194,

²⁷ Orhaneli ve Büyükorhan ilçelerinin Milli Eğitim Müdürleri Bursa ilinde ikamet etmektedir.

tamamında çocuklarının şehirdeki ev kirasını ve yakacak ihtiyacını köyden karşılayan ailelere rastlanabilmektedir. Tanık olduğumuz şu hadise buna güzel bir örnek olabilir; Büyükorhan ilçesine bağlı uç ve uzak bir köy olan Veletler’de bir baba, tarlasında bulunan yaşlı ağaçları bir başkasına odun kesme motoruyla kestiriyor, birilerini bularak traktörüyle köye getirtiyor, köyde parçalara ayırıp çuvallara dolduruyor ve minibüsle şehirdeki çocuğuna gönderiyor. Bu işin her aşamasında para harcıyor. Oysa babanın bu iş için harcadığı parayı şehirdeki çocuğuna verse çocuğunun köyden gönderilen odundan daha fazla odun alabileceği açık bir gerçekliktir. Ama bu durum geleneğin beslediği bir algının sonucu olduğu için babanın içinde bulunduğu konumu ve durumu, aklî ölçülere tabi tutma ve yorumlama şansı olmamaktadır. Bu durum da gösteriyor ki göçün önemli sebeplerinden biri de, şehrin imkânlarından aile fertlerinin tamamını yararlandırma isteğidir.

Köylerden ve ilçe merkezlerinden şehre göç, özellikle 1980’li yıllardan sonra katlanarak devam etmiş. 2000’li yıllarda ülke genelini tesiri altına alan ekonomik kriz şehir hayatını güçleştirdince şehre göç hız kesmekle birlikte devam etmektedir. Bunun yanı sıra şehirde de geçimlerini idame ettirecek yeterli gelire sahip olamama endişesi göçün azalmasını netice vermiştir. Çünkü yöre halkı, kalifiye eleman olmadıkları için şehirlerde ancak asgari ücretle çalışabilecekleri işler bulabilmektedirler. Bu tür işlerden kazandıkları ücret de ancak barınma giderlerini (kira, ısınma, telefon, aydınlanma gibi) karşılayabilmektedir. Her ne kadar köylerde oturan birinci derecede yakınları tarafından gıda ve ısınma gibi ihtiyaçları karşılanırsa da bu yeterli olmadığından şehir hayatının cazibesini kısmi olarak yitirdiği söylenebilir.

Son yıllarda köylere çeşitli kuruluş ve kurumların, yerel ve merkezi idarelerin desteği sağlanarak oralarda yetişebilen meyve fidanlarının dikiminin sağlanması, meyve üretimi ve hayvancılıkta eğitim dâhil gerekli destek ve teşviklerin verilmesi gibi tarım ve hayvancılık alanındaki bilinçli yapılanmalar, yöre için yeni fırsatlar oluşturmakta ve kazanç noktasında tatminkâr fırsatlar sunmaktadır. Tarım kesiminde çalışanlara yönelik çıkarılan tarım sigortası gibi uygulamalar da, göçün en temel gerekçesini ortadan kaldırmış gibi görünmekte ve göçün azalmasını sağlamaktadır. Ancak ne yazık ki çoğu köy sakininin sulama başta olmak üzere ihtimam isteyen

konuları ihmal etmesi, kendi tabirleriyle *tembelliği* tercih etmeleri, dikilen meyve fidanlarının kuruyup gitmesi gibi olumsuz neticelere sebebiyet vermiştir.²⁸ Bütün bu çalışmalar, köylerde süregelen ekonomik hayatı ve nüfus hareketlerini etkilemektedir.

Göç, bölgenin demografik yapısı kadar morfolojik yapısında da değişikliklere yol açmıştır. Sözgelimi bir köyde otuz beşi dul kadın olmak üzere elli iki kişinin yaşadığı tespit edilmiştir. Köyde yaşayanların çok azı kazandığı ile geçinmeye çalışırken yaşlı erkeklerin %90'ı emeklidir, kadınların bir kısmı eşinden kalan emekli maaşıyla geçinirken bir kısmı da devletin bağladığı yaşlılık aylığı ile geçinmektedir.²⁹

Dağgüney Köyü'nden biri önemli bir hakikate tercüman olarak "*Göç her şeyi aldı götürdü.*" demişti. Çünkü yörede göç sebebiyle genç nüfusu kalmayan köyler olduğu tespit edilmiştir. Hatta genç nüfusun olmaması bir yana sadece yaşlıların oturduğu 5–6 hanelik köylerin sayısı gün geçtikçe çoğalmaktadır.³⁰ Bütün çalışma ve gayretlere rağmen gerek coğrafi, gerekse değişmeyen zihniyet yapısı sebebiyle neredeyse tamamen boşalmış ya da şimdilik az sayıda aile olsa bile önümüzdeki birkaç yılda boşalmaya aday birçok köyün varlığı bilinmektedir. Bölgede yıllardır doğumun olmadığı, düğünlerin yani sünnet ve evlenme törenlerinin, hıdrellez gibi kutlamaların yapılamadığı köyler bulunmaktadır. Sözgelimi Dursunbey sınırında bulunan Piribeyler istasyonundan başlayarak Büyükşehir ilçesine kadar gelen ana arter üzerindeki Büyükşehir'a bağlı köylerin çoğunluğu göç nedeniyle boşalmış ya da boşalmaya aday köyler konumundadır. Bu zihniyet faktörü de hesap edilirse göç ve onu destekleyen ekonomik mahrumiyetlerin devamı adeta bir mukadderatmışçasına devam edecek gibi görünmektedir.

II. HAYAT TARZI

Yörede sürdürülen hayat, Türkiye genelinden çok farklı ve uzak bir tarz değildir. Sanayileşmede mesafeler almış şehirlerde yaşayan insanların hayatı kadar hızlı akan ve bir o nispette de sosyal ve kültürel değişime çok açık olmasa da yörede

²⁸ Dutluca, Ericek B.

²⁹ Serçeler O.

³⁰ Çökene, Osmanlar B., Kocapınar H.

durağan ve dışa kapalı, dar kültürlü bir hayat olduğu da söylenemez. Yörenin Bursa gibi sanayileşme ve tarımda oldukça mesafeler katetmiş bir ilin hudutları dâhilinde olması, yöreye birçok yönden önemli avantajlar sağlamaktadır.

A. Besin ve Sağlık

“... köyünde beslenme başlı başına bir problemdir. Toplam köylülerin gıda maddelerine sarfettikleri paranın azlığı bunu belirler. Köylü gıdasını tam alamamaktadır. Özellikle çocukların benzi soluk ve cılızdır. Köyde genellikle tarhana çorbası içilir. Kahvaltı ve akşam yemeklerinde tarhana çorbası başta gelir. Akşamları fasulye, nohut veya hamur yemekleri de yer alır. Öğle yemekleri ise çoğu zaman ekmek ve kuru şeylerdir. Tarlaya giden gerek erkek gerek kadın ekmeğini alır ve çalışmaya gider. Bazen tarlada çalışanlar, öğle istirahatında çay demler. Köyde en makbul yemek yufkadan yapılmış üzerine ceviz konan böreğe benzer hamur yemeğidir.

Çocukların beslenmesi ise ekonomik gücün yetersiz olması, bilgisizlik ve annenin gündüzleri tarlada meşgul olması gibi etkenlerden etkilenmektedir. Çocuklar günlük gıdalarını ve lazım olan vitaminleri alamamaktadırlar. Zira çoğu insan mevcut şartlar sebebiyle muvazeneli bir beslenmeyi bilmez. Öğrenciler öğlenleri yemek paydosunda eline bir elma ve biraz ekmek alır ve okula gelir.”³¹

Keles ilçesine bağlı Issızören Köyü’nde 1967 yılında yapılan bir çalışmadan alınan bu ifadeler, 40 yıl öncesine ait önemli bir fotoğraf sunmaktadır. Günümüze gelindiğinde şehirlerle bire bir örtüşen beslenme alışkanlıklarıyla bu yapının tersine dönmüş olduğu hatta köylerde yaşayanların şehirlerdekilere göre beslenmede daha avantajlı konuma geldiği söylenebilir. Çünkü her türlü ürünü bağ ve bahçelerinde kendilerine yetecek kadar yetiştirmekte ve kışlık yiyeceklerini çeşitli usullerle depolamaktadırlar. Şehirlerde kısıtlı bütçeler sebebiyle alınamayan kuru bakliyat, konserve, marmelât, reçel ve kurutulmuş çeşitli sebze ve meyveler açısından köylerde bir bolluk yaşanmaktadır. Özellikle yaz ayları, yörede her türlü meyve ve sebze yetiştiği için tam bir bolluk içinde geçmektedir. Köylerde, ekmek fırınları

³¹ Cemal Oğuzberk, *Bursa-Keles İlçesi Issız Ören Köyünün Ekonomik Durumu ve Köydeki Diğer Sosyal Hayat*, İ.Ü.E.F. Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü, Basılmamış Lisans Tezi, 1967, s.77–78. T.B.M.M. Kitaplığı, Ankara.

eskisi kadar çalışmamaktadır. Çünkü çoğu köyde ilçelerdeki fırınlarda pişirilen ekmeğler servis araçlarıyla getirilmekte ve bakkallarda satılmaktadır. Ekmeğin yanı sıra her türlü gıda firmaların servis araçlarıyla köylere ulaştırılmaktadır. Köylerle şehirler arasındaki ulaşımın kolaylaşması şehre gidiş gelişlerin sıklaşmasını ve gerektiğinde ihtiyaçların şehirden karşılanabilmesini sağlamıştır.³² Aynı kaynakta verilen bilgilere bakıldığında eskiden köyler ile şehirler arasındaki ulaşımın ne kadar güç olduğu ve bunun da köyden şehre gidiş gelişlerin az olmasına yol açtığı görülecektir. Buna göre, 1967 yılında 84 haneli bir köyde hane reislerinin ilçeye gitme durumu şöyledir:

On beş günde bir	7 hane
Ayda bir	19 hane
İki ayda bir	18 hane
Üç ayda bir	7 hane
Dört ayda bir	3 hane
Altı ayda bir	15 hane
Yılda bir	2 hane. ³³

Yine aynı araştırmanın verilerine göre o yıllarda şehirden alınan başlıca gıda ve ihtiyaç maddeleri şunlardır: Şeker, çay, gaz (aydınlatma amaçlı), sabun, zeytin, zeytinyağı, pirinç, tuz, margarin (vita-sana yağ.)³⁴

Sağlık alanında da önceki yıllarla kıyaslanamayacak kadar mesafeler alındığı, artık hiçbir doğumun köylerde yapılmamasından anlaşılmaktadır. Kadınların hamilelik süreci ebelerin kontrolünde geçirilmekte ve bebekler ilçe merkezleri veya Bursa il merkezindeki hastanelerde dünyaya getirilmektedir. Diğer taraftan sağlık alanında sosyal güvencesi olmayan kişi yok denecek kadar az sayıdadır. Sosyal güvencesi olmayanlar da birtakım yasal düzenlemelerle sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanabilmektedirler. İlçelerdeki devlet hastanelerinin yanı sıra merkezi

³² Türk köylerinde ulaşımın yaygın hale gelmesinden sonra görülen toplumsal değişimler için bkz., Orhan Türkdoğan, *Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları*, Dede Korkut Yay., İst. 1977, s.45-46.

³³ Oğuzberk, age., s.29.

³⁴ Oğuzberk, age., s.58.

sayılabilecek birçok yerleşim biriminde doktor, ebe-hemşire ya da bir sağlık memuru bulundurulması insanların ihtiyaç duyduğu anda sağlık hizmetlerine kolaylıkla ulaşabilmesini sağlamaktadır.

B. Giyim ve Barınma

Yörenin tamamında son yarım asırda giyim ve barınmada da hızlı değişimler yaşanmıştır. Kadınlar “car” (etek ve üzerinden oluşan, siyah renkli ve bol bir giysi ile başa örtülen beyaz bir yemeni), “yırtım” (belden ve ayak bileklerinden lastikle kuşatılmış oldukça bol kesimli bir giysi), erkekler “potur” (özellikle koyun yününden yapılarak giyilen bol pantolon ve üzerinde yine koyun yününden yelek) denilen giysileri giyerken son dönemde bu tür giysiler, elli yaş ve üzeri insanlarda görülmektedir. Kırk yaş altı kuşakların giyim tarzı şehirdekilerin giyim tarzlarıyla benzerlikler göstermektedir.

Beslenme ve giyim tarzında olduğu gibi, barınma konusunda da eski uygulama ve alışkanlıklar terk edilmektedir. Çoğu köyde yeni evler yapmak yerine eski ahşap ve kerpiç karışımı köy evleri onarımdan geçirilerek barınma ihtiyacı giderilmektedir. Hatta ahşap ve toprak-taş karışımı malzemelerle yapılan birçok evin pencere sistemlerini PVC sistemlerle yenilediklerinden geleneğin modern zamanlarda kullanılan çeşitli malzemelerle melezlenmiş yeni bir tarz hemen dikkat çekmektedir. Ancak yeni inşa edilen ev, samanlık, ambar ve ahır gibi mekânlarda şehirlerde kullanılan yapı malzemeleri tercih edilmektedir.

Birçok köyde, şehre göç edenlerden köyü ile irtibatını kesmeyerek köyüne bahçeli nizami evler yaptıranlar da mevcuttur. Özellikle Keles ve Orhaneli’nin Bursa ile doğrudan sınırı olan ve hatta son düzenleme ile Büyükşehir hudutlarına katılan Osmaniye, Nalınlar, Erenler, Koçu, Tepeköy, Orta ve Keles ilçesinde de Dağdibi, Epçeler, Pınarcık ve Baraklı köyleri buna örnek olarak verilebilir.

Evlerin içinde kullanılan ev gereçleri ve çeşitli eşyalarda da önemli değişikliklerin olduğu gözlenmektedir. Çamaşır makinesi, buzdolabı, televizyon gibi elektrikli ev aletlerinin neredeyse tamamı ile halı, kanepe ve oturma grubu gibi çeşitli mobilyaların köylerde kullanımı yaygınlaşmış olup olmazsa olmaz araç gereçler olarak düşünülmektedir. Oysa 1967 yılında yapılan araştırmada 84 haneli köyde

elektrikli ev aletleri bir tarafa, halının ancak 13 hanede, kilimin 27, kıl çulun 66 hane, karyolanın ise sadece 6 hanede bulunduğu bilgisi yer almaktadır.³⁵

C. Eğlence ve Kitle İletişim Araçlarının Kullanımı

Eski yıllarda yoğun olarak yaşatılan düğün, bayram ve kış gecelerine ait eğlencelerin önemli ölçüde unutulmaya yüz tuttuğu gözlenmektedir. Eskiden düğünler ve dini bayramlar doğaçlama yapılan çeşitli eğlencelerle geçirilirken son yıllarda insanların iş yoğunluğunun artması nedeniyle uzun süreli eğlence tertip etme zaman ve zemini de kendiliğinden yok olmaya yüz tutmuştur denilebilir. Mesela; “yârenlik”, “sağdıçlık” gibi kalabalık dost meclisleri ile “Bayram Devesi” olarak adlandırılan bayram eğlenceleri, çok az köyde uygulanmaktadır.

Günümüzde çocuklar, arife günlerinde “adak toplama” adı verilen eğlencelerde, gençler bayram günlerinde kızlı erkekli çıktıkları kırlarda tertip ettikleri çeşitli eğlencelerde, kadınlar kına gecelerinde ve erkekler düğünlerde çeşitli şekillerde eğlenmektedir. Diğer taraftan yöre halkı, Harmancık ve Büyükorhan’da ilk günde tertip edilen “panayır”da lunaparka giderek, güreş müsabakalarını izleyerek, yerel sanatçıların konserlerini dinleyerek eğlenmekte, Orhaneli’de Karagöz Festivali’nde, Keles’te Kocayayla şenliklerinde birkaç gün boyunca düzenlenen etkinliklere katılmaktadır. Eğlence olarak nitelendirilebilecek bütün faaliyetlerde ağırbaşlılık ve vakur davranma hep ön planda tutulmakta ve herhangi bir taşkınlık yaşanmasına fırsat verilmemektedir. Dini bayramların ikisi de önem verilen dayanışma, yardımlaşma ve sevinç günleri olarak görülmekte ve büyük bir ciddiyetle ve coşkuyla kutlanmaktadır.

Geçmiş dönemlerle kıyaslandığında iletişim konusunda da ülke genelinde görülen gelişmelerin yörede de benzer şekilde gerçekleştiği rahatlıkla söylenebilir. Mesela; 1967 yılında Keles’in Issızören Köyü’nde 84 hanenin ancak 39’unda radyo olduğu³⁶ halde günümüzde köylerdeki hanelerin yarıya yakınında uydu anteni bulunmaktadır. Yani herhangi bir köye girildiğinde ahşap ve kerpiç bir evin balkon, duvar ya da camının kenarına iştirilmiş çanak antenler oldukça dikkat çekmektedir. Televizyonların şehir hayatında olduğu gibi köylerde de önemli bir eğlence ve seyir

³⁵ Oğuzberk , age., s. 26.

³⁶ Oğuzberk, age., s. 75.

aracı haline gelmiş olduğu gözlemlenmektedir. Sabit telefonu olmayan ev yok denecek kadar azdır. Gençlerin uğradığı bir kahvehanenin düzenlenerek dört adet bilgisayarla internet kafe olarak hizmet verdiği köyler de dikkate alınır sa köylerdeki eğlence kültürünün hızla şehirlerle aynileşmeye doğru gittiği tespiti yapılabilir.³⁷

Diğer önemli bir gelişme ise, köyün gençlerinden oluşan takımların çeşitli spor dallarına katılıyor olmalarıdır. Kaymakamlık Kupası adıyla yapılan bu organizasyonlara birçok köyden gençler iştirak etmektedir.³⁸ Kendileri için toplantı ve birer eğlence mekânı olarak oluşturdukları “Köy Odaları” veya “Genç Odaları” dedikleri yerlerde artık pinpon, bilardo, satranç takımları vb. görmek mümkün olmaktadır. Önceki yıllarda “*gençlik teşkilatı, delikanlı teşkilatı*” dedikleri hiyerarşik yapının günümüzdeki yeni yüzü gibi duran bu mekânlar gençler için kendilerini ifade etme ve birlikte harekete geçme zeminini oluşturuyor denebilir. Çünkü köyde yapılacak her türlü sosyal faaliyet ve eğlencede gençler rollerini önceden ezberlemişçesine hemen organize olmakta ve hiçbir aksaklığa yer vermeden meselelerin haline çalışmaktadırlar. Kurdukları teşkilatın omurgasını yazılı olmayan, ama herkesin riayet ettiği prensipler oluşturmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır;

- *Büyüklerle karşı gelmemek, saygı göstermek, itaat etmek,
- *Kararları istişare ile almak ve alınan kararlara topluca uymak,
- *Yalan söylememek, ahlak ve edep dışı davranışlarda bulunmamak,
- *Kimsenin malına, canına ve ırzına göz koymamak,
- *Organizasyonlarda kendisine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirmek,
- *Paylaşımçı olmak,
- *Sır saklamak.

³⁷ Kıranışıklar K.

³⁸ En son 2005 yılında Orhaneli Kaymakamlığı böyle bir organizasyon düzenlemiştir.

Zaman zaman toplantılar yaparak gerekli kararlar alan gençler kendi aralarında, görevli imam'ın da katılımıyla dini sohbetler, birlikte Kur'an okuma ve eğlence içerikli organizasyonlar vb. faaliyetler düzenlemektedirler.³⁹

III. İŞ HAYATI VE EKONOMİK DURUM

Araştırmamıza konu olan dört ilçe Uludağ'ın eteklerinde kurulu ve engebeli bir arazi yapısına sahip olduğu için ekonomik yapısını güçlendirecek şartları henüz hazırlamış değildir. Bölgenin tamamı, geçmişinde kendine yetecek kadar çeşitli tarım ürünleri üretmiş ve temel ihtiyaçlarını da hayvancılıktan karşılamıştır. Günümüzde ise yörenin temel geçim kaynaklarını şöyle tasnif edilebiliriz:

A.Hayvancılık

Seksenli yıllara kadar yörede yüzlerce küçükbaş hayvan sürüsünün olduğu bilinmektedir. Sürü sahiplerinin hayvanlarının çokluğundan dolayı çobanlar tuttuğu ve kış ayları sert geçtiği için sürülerini Balıkesir Dursunbey, Manisa Demirci ve Gördes üzerinden İzmir, Ödemiş ve Menemen gibi sıcak bölgelere göç ettikleri; nisan ayından itibaren de yayla konumundaki kendi memleketlerine döndükleri tespit edilmiştir. Bu durum küçükbaş hayvancılığın bir zamanlar temel geçim kaynağı olduğunu göstermektedir. Büyükbaş hayvanlar ise daha çok tarlada çift sürmek, taşımacılıkta kullanmak ve sütünden faydalanmak için az sayıda besleniyordu. Yukarıda sözü edilen Keles'in 84 haneli Issızören Köyü'nde yapılan araştırmada köyde 110 öküz, 37 inek, 637 koyun-keçi ve 388 adet de tavuk olduğu kaydedilmektedir.⁴⁰ Günümüzde ise rakamlar çeşitli oranlarda değişiklikler göstermektedir. Mesela o zamanların çift sürmede en çok kullanılan hayvanı olan öküz, tarımda makineleşmeye geçilmesiyle önemini yitirdiği için beslenmemektedir. Ama her hanede mutlaka birkaç süt ineği beslenmeye çalışılmaktadır. Bir çalışmada sadece Büyükorhan ilçesinde 5.000 büyükbaş 30.000 küçükbaş hayvan olduğu belirtilse de⁴¹ bu rakamın günümüzde göçler nedeniyle bir hayli azaldığı gözlenmektedir.

³⁹ Karıncalı Beldesi, Koçu, Orta ve Başköy, Letafet, Sırlı, Yürücekler O., Epçeler, Kozbudaklar, Delice, Gelemiş, Alpoğut, Kıranışıklar, Pınarcık, Belenören K., Dügüncüler, Yenice B.

⁴⁰ Oğuzberk, age., s. 53.

⁴¹ Dinçel, age., s.28.

Şehre göç yetmişli yıllarda başlamış olsa da bu yıllar hayvancılık alanında da önemli gelişmelerin yaşandığı zaman dilimleri olarak anılmaktadır. Seksenli yıllara kadar köylerde onlarca küçükbaş hayvan sürüleri olduğu halde 1980 sonrasında tarımda makineleşmenin hızla yayılması, sulama göletlerinin yapılması gibi sebeplerle hayvancılığın büyükbaş hayvancılığa kaydığını kaynaklar ifade etmektedir. Ancak kıraç arazisi fazla olan köylerde küçükbaş hayvancılık yerini korumuştur. Büyükbaş hayvanda özellikle devlet teşvikli girişimlerle yaygınlaştırılan süt inekçiliği ve besi hayvancılığı önem kazanmıştır. Çünkü üreticiler daha çok besi amaçlı ya da süt üretimine yönelik büyükbaş hayvan beslemeye başlamıştır. Öyle ki yörenin çeşitli merkezlerinde köylerden alınan sütlerle sürekli çalışan mandıralar kurulmuştur ve buralarda çeşitli süt mamulleri üretilmektedir.⁴² Bu mamuller başta Bursa olmak üzere çeşitli şehirlerde satışa sunulmaktadır.

Harmancık'ta yılda bir kez geniş katılımlı hayvan ve emtia panayırı, Büyükorhan'da her hafta cuma günleri "Cuma Pazarı" denilen yerde hayvan pazarı kurulmakta ve üreticiler yetiştirdikleri hayvanları satışa sunmaktadırlar.

B. Orman ve Orman Ürünleri

Uludağ yamaçlarında kurulu olan dört ilçenin de hudutlarında geniş orman alanları mevcuttur. Ormanlık alanlar daha çok kızılçam, karaçam, kayın, ardıç ve meşe ağaçlarından müteşekkildir. Bir dönemde Orhaneli ve civarı için; "Atranos ilçesinin ticari ve sınaî gelir kaynaklarından en önemlisi belki de birincisi ormanlar ve madenlerdir. Ormanları sık ağaçlı ve bakımlı olup dört bölüme ayrılmaktadır. Bu ormanlardan üç adet kontratolu (sözleşmeli) ve on adet de perakende usulüne göre işlettilenmekte olan hızarhanelerden (bıçkı atölyelerinden) ve ilçede bulunan madenlerden büyük ölçüde gelir elde edilmektedir."⁴³ denilmektedir.

Günümüze gelindiğinde eski dönemlere kıyasla yöre insanı için ormanlar artık geçim kaynağı olmaktan çıkmış, başka bir ifadeyle yöre insanının ormana bağımlılığı oldukça azalmıştır. Çünkü eskiden ormanlar her türlü binanın inşasında, kağıt vb. vasıtaların imalatında ve ısınmada kullanılan önemli bir kaynak olduğu

⁴² Yenice, Derecik, Hemşeriler, Kınık B., Sorgun K.

⁴³ Hüdavendigâr Vilayeti Salnamesinden nakille *Bursa Ansiklopedisi*, Bursa Gazetecilik ve Yayın A.Ş. 1987, II. c, s.79.

gibi birçok araç gerecin ana malzemesi de ahşaptı. Dolayısıyla orman, yani ağaç, köylü için hem zaruret hem de keserek devlete teslim ettiğinde kendisi için bir gelir kapısı iken son yıllarda durum tamamıyla tersine dönmüş görünmektedir. Günümüzde yöre için orman sadece devlet tarafından korunan ve işletilen tabii bir kaynak olarak varlığını sürdürmektedir.

Büyükorhan'a bağlı köylerde mevsim şartları uygun olduğunda ormanlardan tonlarca mantar toplanarak ilçe dışına gönderilmektedir. “*Makta*” dedikleri ve ormandan kendilerine verilen alanı keserek devlete teslim etme şeklinde süregelen çalışma ise başka şehirlerden gelen ve bu işlerle iştigal eden kişilere bırakılmıştır. Orman işçileri sezonluk olarak gelmekte ve kesim işi bitince bölgeden ayrılmaktadırlar. Kereste ve orman ürünleri kısmen de olsa bazı yerlerde iş imkânı oluşturmaya devam etmektedir. Bu merkezler; Büyükorhan'da Aktaş, Durhasan, Elekçalı; Harmancık'ta Alutça, Kepekdere, Kozluca, Balatdanışment, Gülözü, Harmanakalan; Keles'te Baraklı başta olmak üzere Kozbudaklar, Dağdemirciler, Sorgun, Gelemiş, Kocakavacık ve Düvenli; Orhaneli'de Başköy, Göktepe, Osmaniye, Erenler, Nalınlar, Çınarcık, Gümüşpınar, Topuk, Göynükbelen, Ağaçhisar, Çeki, Sırıl köyleridir. Keles'in Baraklı Köyü'nde kereste işleme merkezi bulunmaktadır. Ayrıca bu köyün sınırlarında kalan ormanlar, köy halkının tapulu malıdır ve yıllık gelirlerinin önemli bir bölümünü orman ürünleri oluşturmaktadır. Ancak burada bulunan ormanlık alanların işletmesini kendileri yapmayıp başkasına yaptırmaktadırlar.

C. Maden ve Maden İşletmeciliği

Büyükorhan, Harmancık ve Orhaneli'nin bazı bölgelerinde çıkarılan çeşitli madenler, ilçe ve köylerin ekonomisine kısmi katkılar sağlamaktadır. Mesela, Orhaneli Topuk Köyü sınırları dâhilinde çıkarılan amiyant ve talk madeni köylülerin çalışması için ciddi fırsatlar sunmaktadır. Topuk Köyü'nde oturan orta yaş ve üzeri erkek nüfusun %95'i bu madenden emeklidir. Orhaneli'nin Yeşiller Köyü'ndeki feldspat madeninde birçok köy sakini çalışmaktadır. Hâlihazırda köyde iki kişi hariç herkesin emekli olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ekonomik durumlarının bir göstergesi olarak *şehirde evi olmayan yoktur* diye bir tabir kullanılmaktadır. Orhaneli'nin Göynükbelen beldesine yakın olan mineralli su (maden sodası)

işletmelerinde halen elli kadar işçinin çalıştığı ve birçok kişinin de oradan emekli olduğu bilinmektedir. Büyükorhan'ın Kınık ve Mazlumlar beldeleri ve Harmancık'ın Kozluca Köyü yakınılarında bulunan küçük ölçekli işletmelerin de yöre insanının istihdamına ciddi katkıları bulunmaktadır.

Bölgedeki madenler ve çıkarıldıkları yerler şunlardır:

Orhaneli merkez çevresinde nikel, manganez, asbest, kireçtaşı; Akçabük, Girencik, Göynükbelen, Yakuplar krom; Ağaçhisar kalsit; Topuk, Göynükbelen, Osmaniye, talk madeni; Erenler ve Başköy mermer yataklarının olduğu ve işletildiği alanlardır.

Harmancık ilçe merkezi Meyran ve Kozluca Köyü'nde krom; İşhaklar Köyü'nde bakır; Gedikören Köyü'nde mermer çıkarılmaktadır.

Keles'in Gököz Köyü'nde kalsit, Gelemi köyünde manganez ve molibden çıkarılmaktadır.

Büyükorhan'ın Kınık beldesinde krom yatakları mevcuttur ve işletmesi sürdürülmektedir. Özellikle krom yataklarının gelecek vaat ettiği bilinmektedir. Harmancık maden sahasında 157, Orhaneli maden sahasında 124 olmak üzere 281 krom madeni yatağından bahsedilmektedir ki bugüne kadar bunlardan ancak 86'sı işletilebilmiştir.⁴⁴

Orhaneli'de Termik Santral kısmen önemli iş imkânları oluşturmuştur. Çünkü gerek santralin kendi iç bünyesindeki iş potansiyeli gerekse santrale yakın bölgeler ve Keles sınırlarında kalan kömür havzasında oluşan iş imkânları yöreye, ekonomik hareketlilik katmıştır. Mesela; Keles merkez ve Bıyıkalan, Harmanalan, Dağdemirciler, Delice köyleri ile Orhaneli merkez ve Karıncalı beldesi, Akçabük, Yrcekler, Girencik, Gümüşpınar, Dündar, Yenidanişment, ivili ve Altıntaş köylerinde termik santralden ve buna bağlı oluşan iş kollarından emekli olmuş ya da buralarda çalışan çok sayıda insan bulunmaktadır. Dört ilçenin sınırları dâhilinde birçok linyit kömürü yatağı vardır ve termik santrale buralardan sürekli kömür nakledilmektedir.

⁴⁴ Dinçel, age., s. 43.

D. Tarım

Dağ yöresinde tarım denince akla ilk gelen kuşkusuz meyve tarımı olmaktadır. Tarımda makineleşmenin gelişmediği dönemlerde tamamen ananevi usuller kullanıldığı ve elde edilen ürünü satışa sunmak için, yeterli nakliye imkânlarına sahip olmadıklarından yöre halkı, sadece kendi yıllık ihtiyaçlarını karşılayacak kadar ekip biçmiş, daha fazlasına güç yetirememiştir. Geçmişin kıt imkânlarına rağmen eski kaynaklarda yörede iyi bir rekoltenin olduğu ve bunların yurtiçindeki çeşitli tüketim merkezlerine satıldığı söylenmektedir. “...arazi genellikle dağlık ve bağ bitkileri tarımına elverişli olduğundan bu bölgede oturan halkın hemen tamamı bağcıdır. Bununla birlikte söz konusu bölgenin hemen hemen tamamı dut fidanı üretimi nedeniyle ipek kozası yetiştirmeye oldukça elverişlidir. Ayrıca ilçede üretilmekte olan buğday, arpa, mısır, darı, çavdar, burçak, nohut, fasulye, mercimek, patates, haşhaş, afyon, susam, anason, yonca, tütün, palamut, elma, armut, erik, kiraz, kavun, kabak ve az miktarda pamukla satışa sunulan öteki ürünlerin çoğunluğu da Bursa’ya ihraç edilmektedir.”⁴⁵ Görüldüğü gibi karşımıza oldukça geniş bir ürün yelpazesi çıkmaktadır. Bu listeye, çörek otu, ayva, ceviz, badem, pancar, çilek ve mevsim şartları uygun gittiğinde çam mantarı da eklenebilir. Çünkü bunlar günümüzde satışa sunulan ürünlerin başta gelenleridir. Fakat hiçbirisinin üretimi yeterli kabul edilmemektedir. Çünkü bilinçli bir tarım algısı henüz yeterince gelişmemiştir. Mesela günümüzde bahsi geçen üzüm bağları oldukça azalmıştır. Çoğu köyde kendi tüketecekleri kuru üzüm ve pekmezlerini elde etmeye yetecek üzüm bağı kalmıştır. Ancak bilinçli tarım yapıldığında yörenin her türlü ürünü yetiştirmeye elverişli coğrafi ve fiziki şartlara sahip olduğu görülmektedir.

Günümüzde yukarıda sayılan ürünlerin tamamı değişik köylerde üretilerek çoğunlukla ilçe merkezlerinde pazarlanmaya çalışılmaktadır. Bu, yetiştirici için kısır döngünün başlangıcı anlamına gelmektedir. Çünkü nakliye masrafından dolayı az olan ürünüyle daha büyük pazarların kapısını aralayamamaktadır. Büyük pazarlama şirketleri de ürün azlığından dolayı satın almaya/toplamaya gelmemektedir. Çeşitli olumsuzluklara rağmen bölgede yetiştirilerek yurtiçi ve yurtdışı pazarlara sunulan çeşitli ürünler şöyle sıralanabilir.

⁴⁵ Dinçel, age., s. 79.

a. Çilek Üretimi

Yöre insanının tarımda en büyük atılımı çilek üretiminde olmuştur. Çünkü çilek, yörede eskiden beri üretilen meyve türleri arasında bulunmamaktadır. Çilek üretimine 1970'lerden sonra başlandığı ve 1988 yılına gelindiğinde sadece Göynükbelen Beldesi'nde on bin ton çilek üretildiği ifade edilmiştir. Sektörün büyük firmaları gelerek yerinde çilek alımları yapmıştır. Çilek üretimindeki bu parlak durum yaklaşık 20 yıl kadar sürmüştür. Öyle ki Göynükbelen beldesi ve çevre köylerin katılımıyla her yıl çilek festivalleri düzenlenmektedir. Kayıtlarda, 2000'li yıllarda Türkiye'de üretilen ortalama 65 bin ton çileğin 26 bin tonunun Bursa'da, bunun da 15–20 bin tonunun dağ yöresinde üretildiği belirtilmektedir.⁴⁶ 1995–1996 yıllarına gelindiğinde ülkede yaşanan siyasi ve ekonomik krizler, Türkiye'nin farklı bölgelerinde farklı cins çileklerin üretilerek bu pazarda önemli paylar edinmesi gibi sebepler yöre ekonomisinde temel girdi haline gelen çilek üretimini durma noktasına getirmiştir. Yöre halkı ekonomik anlamda gelir umduğu çilek üretiminden yeteri kadar maddi gelir elde edemediği için o yıllardan itibaren kendilerine kazanç sağlayacak yeni arayışlara yönelmiştir.

b. Kiraz ve Diğer Meyvelerin Üretimi

Çilek üretiminde baş gösteren sıkıntılar, yöre halkını tarımda yeni arayışlara, ürünlerini çeşitlendirmeye ve bilinçli tarıma yöneltmiştir. Bu yöneliş, arazilerine uygun doğru ürün seçtiklerinde ve doğru üretim metotları kullandıklarında daha yüksek verim alabileceklerini keşfetmelerini sağlamıştır. Günümüz şartlarında gerekli üretim malzemeleri kullanılarak ve uygun tarzlar takip edilerek meyve üretiminde olumlu neticelere ulaşılmıştır. Bazı köyler başta kiraz olmak üzere üzüm, elma ve badem üretiminde doğrudan ihracata yönelecek kadar mesafe kat etmiştir. Dolayısıyla bu köyler, yörede hem merkezi bir konuma yükselmişler hem de bu alandaki öncülükleriyle yöreye örnek olmaktadır. Mesela; Büyükorhan'ın Yenice ve Zaferiye, Harmancık'ın Harmanakalan, Keles'in Belenören, Alpoğut, Baraklı, Gelemiş, Issızören, Durak, Kemaliye, Pınarcık ve Sorgun köyleri ile Orhaneli'nin Fadıl, Yeşiller köyleri ve Göynükbelen beldesi ekonomilerini meyvecilikten sağladıkları gelirle tamamıyla düzeltilmiş görünmektedir. Bu yerleşim yerlerinde

⁴⁶ Dinçel, age., s.34.

göçün durduğu rahatlıkla gözlenmektedir. Buralardaki halk artık sadece öğrenim ve öğrenim gördüğü alanda iş bulmak amacıyla köylerinden ayrılmaktadırlar. Meyve üretiminde bilinçlenme arttıkça yakın bir gelecekte bölgenin tamamı kiraz başta olmak üzere vişne, çilek, elma (Resim 3), ceviz, badem, ahududu ve böğürtlen türlerinde önemli bir pazar payına sahip olacak gibi görünmektedir. Zira bölgenin serin bir iklim kuşağında bulunuyor olması bölgeye sıcak bölgelerin ürünleri tüketildikten sonra

pazara girme gibi bir avantaj sağlamaktadır. Sadece Keles'e bağlı Gelemiş yaylasında ve Belenören Köyü'nde üretilen ve iç pazara sunulmadan dış pazarlarda yüksek rakamlara müşteri bulan tonlarca kirazın ekonomik girdisi bile

Resim 3: Karaçukur Köyünde bir elma ağacı ve yetiştiricisi

bölgenin geleceği adına önemli ipuçları sunmaktadır.

Kaymakamlıklar, ziraat odaları, il, ilçe tarım müdürlükleri meyve yetiştiriciliğiyle alakalı gerekli yardım ve desteği sağlamak ve bu alanda öncülük etmektedir. Hangi toprak çeşidinde ne tür meyve yetişecekse ona göre bölge halkına kiraz, vişne, ceviz, badem ve ipek böceği kozası için dut fidanlarının dağıtımları yapılmaktadır.⁴⁷

⁴⁷ 2003 yılından başlayarak devam eden yıllarda Keles Issızören, Dağdibi, Pınarcık, Epçeler ve Baraklıya kiraz, Dağdemirciler, Bıyıklan, Harmanalan köylerine ceviz, Büyükorhan Örencik ve Burunca köylerine dut fidanı ve koza için böcek larvası, Erice köyüne vişne, badem, ceviz ve erik fidanı dağıtımı yapılmıştır. Ayrıca TEMA vakfı Erice köyünü pilot bölge olarak seçerek 5700 adet çeşitli meyvelere ait fidanlar dikmiştir.

c. Çiçek Üretimi

Orhaneli'nin Bursa'ya en yakın köyleri olan Erenler, Nalınlar, Koçu, Ortaköy, Süleymanbey ve Başköy⁴⁸ köylerinde kadın nüfusun önemli bir bölümü seralarda çiçekçilikle uğraşmaktadır. Bu köylerde yapılan çiçek üretimi süs ve hediyelik amaçlı olmayıp daha çok ilaç ve kimyevi alanlarda kullanılmak maksadıyla “Mor Menekşe” tohumu yetiştiriciliği yapılmakta ve ürün doğrudan ihraç edilmektedir. Yurtdışı bağlantılı firmalar adına, iklim ve coğrafi şartlar uygun olduğu için bu köylerde büyük seralarda çiçekler yetiştirilmekte, çiçekler açtığında döllemeleri sağlanarak sadece polenli kısımları toplatılmaktadır.

E. Yöre Dışında Çalışma ve Gündelik

Gelir kaynağı hayvancılık ve meyve ağırlıklı tarım olanlara göre ekonomik olarak daha zayıf durumda olanlar, 1970'li yıllardan başlayarak farklı şehirlere çalışmak maksadıyla gitmeye başlamışlardır. Buna yöre halkı arasında ‘dışarıda çalışma’ denilmektedir. Bu dışarı gidişler ilk zamanlar oralarda bir müddet çalışmak için gidip geri gelme şeklinde olsa da, sonraları şartlar olgunlaşınca ailelerini götürerek fiili bir göçün başlangıcı olmuştur. Mesela, Keles'in Çayören Köyü'nün %80'i ve Kozağacı denilen mevkideki köylerden birçok kişi İzmir Tuzlaaltı tuzlasından emekli olmuştur. Şaşırtıcı gibi görünen bu durumun temelinde ise, Çayören'den bir kişinin orada iş bulması ve bir müddet sonra şef konumuna gelince, kendi köylülerinden ve civar köylerden birçok kişiyi Tuzlaya işçi olarak götürmesi yatmaktadır.

Tarım ve hayvancılık sektörlerinde mal sahipleri dışında uzun süreli istihdam henüz mümkün olmamaktadır. Yöre insanı, yerleşim birimlerinde yevmiye usulü çalışma imkânı bulsa da, bu tür işler mevsimlik olduğu için daha kalıcı, en azından sağlık ve sosyal güvencesini temine yönelik yıl boyu sürecek işler için başka şehirlere gitmeyi tercih etmektedir. Mesela, Ege bölgesinde elektrik direklerini diken ve bakımını yapan firmada iş bulduğu için aylarca oralarda şantiyelerde kalarak çalışan insanlara rastlamak mümkündür.⁴⁹ Kış sezonunda Uludağ'daki otellerde

⁴⁸ 2006 yılında Büyükşehir Belediyesi sınırlarına dâhil edildiği için Orhaneli'nin köyleri olmaktan çıkarılmışlardır.

⁴⁹ Akpınar, Gedikören H.

hatırı sayılır derecede dağ yöresinden insan çalışmaktadır. Bu kişiler otel çalışanı olduklarından yaz aylarında da Akdeniz ve Ege sahillerindeki otellerde çalışmaktadır.⁵⁰

F. Kadınların Çalışma Hayatına Katkıları

Kadınlar, köylerde şehirlerde olmadığı kadar hayatın her alanında ve bütün işlerde yer almaktadırlar. Sadece ağır işler ve köy dışında çalışma önceliği erkeklerle verilmiştir. Diğer alanlarda kadınlar sürekli faaliyet halindedir. Bağ-bahçe ve hayvanlarından elde ettikleri her türlü ürünü ilçe pazarlarına getirerek satma, hayvanları otlatma, bağ ve bahçelerin bakımı ve ürünün yetiştirilmesi, süt ürünlerinin üretimi, ev işleri, çocuklarla ilgilenme, düğün ve hayır cemiyetleri gibi hemen her alanda kadınlar öncü bir rol üstlenmiştir. Kadının olmadığı bir hanenin varlığı, köy toplumunda hissedilmeyecek kadar silik durmaktadır. Evinde eşi veya annesi olmayan bir erkek, kendisi ve köy toplumu için herhangi bir katma değer üretememektedir.

Bu öncü rolü bilindiği için kadın yörede değer verilen bir konum elde etmiş görünmektedir. Anne ve eş olarak herkesin derin bir saygı duyduğu, horlama ve tahkirin olmadığı bir anlayışla kabul görmüştür. Bu durum, bölgenin tamamında neredeyse yok denecek kadar az olan boşanma oranlarından da anlaşılabilmektedir.

G. Yardımlaşma

Yörenin tamamı için söylenecek yerinde ve en belirgin tespit yörede sosyal yardımlaşmanın en üst düzeyde olmasıdır. Öyle ki bir kişi ya da aile, maddi imkânları itibarıyla hiçbir gelire sahip olmasa bile aç ve açıkta kalmadan hayatını rahatlıkla sürdürebilir. Çünkü yardımlaşma içerikli her türlü faaliyet bu bölgede bir ibadet coşkusuyla yapılmaktadır.

Mali ibadetlerden birisi olan zekât ibadetinde herkes zekâtını öncelikle yakın çevresindeki akraba ve komşularından ihtiyaç sahibi olanlara vermektedir. Diğer taraftan istisnasız herkesin verdiği “fıtre”de de yine yakın çevredeki ihtiyaç sahipleri tercih edilmektedir.

⁵⁰ Dağdibi, Delice, Dedeler, Epçeler K., Karalar, Ericek B.

Birçok köyde “*Konak Dolaştırma*” adı verilen bir uygulama bulunmaktadır. Bu uygulama sırayla her hanenin, köy/cami odası denilen ortak kullanım alanına her gün üç öğün yemek getirmesi şeklinde olmaktadır. Konak sırası kendisinde olan hane, o gün bütün imkânlarını kullanarak en güzel yemekleri hazırlamaya gayret eder. Yemek hazırlama sırasının, yani konak sırasının kimde olduğunu belirlemek için bazen büyük bir anahtar, bazen yemek getirmeye yarayan yarı açık tahta bir sandık dolaştırılır.⁵¹ Bazı köylerde köy sakinleri, Ramazan ayı boyunca köy odasına iftar saatine yakın çeşitli yemekler getirirler. İhtiyarlar ile garip-gureba sınıfına giren kim varsa isteyen iftarını orada herkesle birlikte açabilmektedir.⁵²

Önemli yardım kalemlerinden birini de hasat sonrasında, ürettikleri tahıl vb. ürünlerden ayırdıkları pay oluşturmaktadır. Bölgede varlığını sürdüren Kur'an Kursu, İmam-Hatip Liseleri, yurtlar ve çeşitli yardım dernekleri için bu kuruluşlar henüz yardım toplamaya gelmeden onlara verilecek mahsul ayrılmakta ve geldiklerinde hemen takdim edilmektedir. Yardım talebiyle gelen herhangi bir kimseyi boş çevirmemek gibi bir anlayışları olan yöre insanı, bu yardımları o yıl topraktan kaldırılan mahsulün bir şükür ifadesi olarak kabul etmekte ve ihtiyaç sahiplerine verilmesinin önemli olduğunu düşünmektedir.⁵³

Bölge insanının yardımlaşma konusundaki hassasiyetini gösteren bir diğer önemli uygulama da meyvelerle alakalı olanıdır. *Her yıl bağ ve bahçelerinde yer alan belli ağaçlara işaret koyarak bütün köylüye o ağaçların vakıf olduğunu söylerler.* Böylece ağaçların meyvelerini ihtiyaç sahiplerinin gidip rahatlıkla toplayabileceği zemin hazırlanmış olmaktadır.⁵⁴ Dolayısıyla yardımlaşmada nezaket ölçüleri aşılmadan, ihtiyaç sahipleri rencide edilmeden, onlara gönüllerinin hoşnut olacağı bir tarzda yardımda bulunulmuş olmaktadır.

İlçe merkezleri başta olmak üzere hemen her köyde en yaygın uygulamalardan biri de “*adak, gartleç, külçe, gözleme*” dedikleri ikramlardır. Ölünün arkasından hayır amaçlı, çocukları askerden geldiğinde, hastalıklardan

⁵¹ Bayındır, Düğüncüler, Hemşehriler, Karaağız, Karalar, Yenice B., Basak, Dağdibi, Karaardıç, Issızören K.

⁵² Aktaş B.

⁵³ Yörenin tamamında olmakla birlikte Keles ilçesine bağlı Kozağacı denilen mevkide yer alan Davutlar köyü ve diğer 6–7 adet köyde oldukça yaygın bir uygulamadır.

⁵⁴ Demirci Köy başta olmak üzere Adınaz denilen bölgede yer alan ve Orhaneli ilçesine bağlı köylerde yaygın bir uygulamadır.

kurtulduklarında, tarlalarından su çıktığında, bir dilekleri gerçekleştiğinde, başlarında bir musibet dolaştığına inandıklarında, yağmur yağmadığında, üç aylar girdiğinde, arife, bayram ve cuma günlerinde kadınlar bir araya toplanıp düzeneklerini kurarak ihtiyaç sahipleri başta olmak üzere gelen geçen herkese, bütün mahalleli ve köylüye ikramda bulunmaktır. Bu hamurlu yiyeceği bazen mahalle ve köy hayırı olarak tasarlayıp uygulamaya koyan köylerin olduğu bilinmektedir.⁵⁵

Resim 4: Orhaneli yeşiller Köyü yol kenarında gelip geçenlerin içmesi için asılmış bir su bidonu

Yardım duygusunun en belirgin göstergeleri olarak bazen yol kenarlarındaki ağaçlara insanların ulaşabileceği şekilde yerleştirilen musluklu su bidonları ve raflar gösterilebilir. Çeşmenin olmadığı yol kenarlarında tarlası olanlar, gelip geçen insanların su ihtiyacını karşılamak maksadıyla, çeşitli su kaplarına su doldurarak

ağaçlara asmakta ve bu suyu her gün değiştirerek insanlara bir nevi hizmette bulunduklarını düşünmektedir (Resim 4).⁵⁶ Yine belli güzergâhlardaki ağaçların beline raflar yerleştirerek bahçelerinden dönen insanlar sepetlerinde olan meyve ve sebzelerden o raflara bırakmaktadır. Oradan geçen ve ihtiyaç duyanlar da bırakılan meyve ve sebzelerden almaktadır.⁵⁷

Yardımlaşmaya yönelik bu uygulamaların revaç bulduğu bir zeminde komşular arasında iş gücüne dayalı her türlü dayanışma da zirve noktasındadır. Makinesi olan makinesi ile iş gücü olan insani gücüyle birbirlerine her türlü işlerde yardımcı olmakta ve hiç kimsenin işi yarım kalmadan imece usulüyle bitirilmektedir. Yörede neşede, kederde, zorlukta ve kolaylıkta birlikte hareket etme prensibine uymakta herkes oldukça duyarlı davranmaktadır.

⁵⁵ Alpoğut K.

⁵⁶ Orhaneli İlçesi Sadağı Köyü ile Yeşiller Köyü arasındaki rampa yolda böyle bir su bidonu asılı durmaktadır.

⁵⁷ Kıranişıklar K., Dağgüney O.

IV. YÖREDE DİNÎ HAYATIN ŞEKİLLENİŞİ VE DİNÎ ÖRGÜTLENME

Yörede sosyal, kültürel ve ekonomik hayata paralel olarak devam eden ve bunlardan bağımsız düşünülemeyecek olan bir dinî hayat sürdürülmektedir. Sürdürülen bu dinî hayat, dini yapıyı belirleyen temel unsurlar olması açısından dinî eğitim ve dini örgütlenme olarak iki bölümde incelenebilir.

A. DİNÎ HAYATIN ŞEKİLLENİŞİNDE EĞİTİM FAKTÖRÜ

Toplumsal hayatın bütün alanlarında olduğu gibi dini hayatın şekillenişinde ve devamında da eğitim temel bir faktördür. Dolayısıyla yöredeki dini hayatı derinden etkileyen temel unsurun ne olduğuna dair sorulacak bir sorunun cevabı dini nerden ve nasıl öğrendiklerine verilecek cevapta yatmaktadır. Burada kurumsal nitelik arzeden yapılar, dinî içerikli kitaplar ve aile faktöründen bahsedilebilir.

a. Dini Öğrenme Kaynakları ve Şekilleri

Geçmişten günümüze kadar gelen süreçte yöre insanının dini öğrenme kaynakları incelendiğinde, dinlerini ve dinî inançlarının gereği olan ibadetlerini yerine getirecek kadar bilgileri değişik kaynaklardan öğrendikleri görülmüştür. Bu kaynaklar, yapı, işlerlik ve isim olarak çok değişiklikler geçirmiştir. Günümüzde varlığını sürdüren temel kaynakları ve kurumları önem sırasına göre şöyle sıralayabiliriz:

a.a. İmam-Hatip Liseleri ve Kur'an Kursları

Yıllardır bölge insanının dini bilgi kaynaklarının başında Orhaneli ve Keles ilçe merkezlerinde eğitim ve öğretim faaliyetini sürdüren İmam-Hatip Liseleri ile merkezi konumdaki bazı köylerdeki Kur'an Kursları yer almaktadır. Çocuklarını önce Kur'an Kursuna sonra da İmam-Hatip Lisesine göndermek yörede bir gereklilik olarak telakki edilmiştir. Bu iki kurum, öğrencilerine barınma imkânı da sağladığı için köylerde oturanlar bunu önemli bir fırsat olarak düşünmüştür. Diğer taraftan bu kurumlar, her türlü akım ve yeniliklerin etkisine açık gibi duran diğer orta öğretim kurumlarına nazaran ilçe ve köylerde oturan muhafazakâr yapılı ailelerin beklentilerine cevap verdiği için daha çok rağbet görmüştür. Çünkü yöre insanının dini değerlere bağlılığı ve dinini iyi öğrenip yaşama isteği her zaman üst düzeyde bir

tercih olarak geçerliliğini korumaktadır. Bu tercihleri sebebiyle olmalı ki köylerde İmam-Hatip Lisesi mezunu kişilerle karşılaşmak mümkün olabilmektedir.

Türk eğitim sisteminde ilköğretim alanında dönüşümün yaşandığı 1997–2000 yıllarından sonra temel eğitimde kademeli olarak 8 yıllık sürenin mecburi hale getirilmesi ve meslek lisesi mezunlarının istedikleri yüksek öğretim programlarına girişinin önünün kapatılması, Kur'an Kursu ve İmam-Hatip Liselerinin işlevini neredeyse bitirme konumuna getirmiştir. Karıncalı, Fadıl gibi belde ve köylerdeki Kur'an Kursları öğrenci yokluğundan kapanmıştır. Son duruma göre ise, İmam-Hatip Liselerinin ve ilçe merkezlerindeki Kur'an Kurslarının öğrenci sayısı da %75 azalmıştır. Mevcut öğrenci sayılarıyla kapanmama mücadelesi vermektedirler.

a.b. Camilerde Düzenlenen Kurslar

Kur'an Kursları ve İmam-Hatip Liseleri kadar uzun süreli ve geniş içerikli olmasa da dinî bilgilenme konusunda önemli merkezlerden biri camilerdir. Cami içinde veya cami müştemilatında uygun bir mekânda, rahleler üzerinde, bazen de okul sıraları gibi gereçlerden yararlanılarak verilen bir eğitim-öğretim şekli geliştirilmişti. Çocuklarını çeşitli sebeplerle yukarıda bahsi geçen kurumlara gönder(e)meyenler temel dinî bilgileri öğrenmeleri için mutlaka camilere göndermektedirler. Camilerdeki eğitim öğretim faaliyetleri Diyanet İşleri Başkanlığı'nın öngördüğü müfredata uygun olarak müftülüklerin denetim ve gözetiminde imam-hatipler tarafından yürütülmektedir. Özellikle yaz aylarında yoğunluk kazanan camilerdeki eğitim faaliyetine her yaştan insan katılmakla birlikte çoğunluk çocuklardan oluşmaktadır. Camilerde düzenlenen bu tür öğretim faaliyetlerine katılan öğrencilere en başta Kur'an okuma öğretilmekte, ibadetlerini yapabilecek kadar temel dinî bilgiler verilmektedir. Yörede en azından çocukluk döneminde, camilerde verilen eğitim faaliyetlerine katılmayan yok denecek kadar azdır.

a.c. Televizyonlar ve Inter Aktif Ortamlar

Çeşitli televizyon kanallarında, röportaj, karşılıklı sohbet, soru-cevap, tartışma ve tek kişilik bilgilendirme tarzında hazırlanarak sunulan dinî içerikli programlar, Kur'an öğretimini ve okumasını geliştiren CD, VCD ortamlarında takibi

sağlanan yapımlar ve çok az da internet ortamları dinî bilgileri öğrenme kaynakları arasında zikredilebilir. Çeşitli televizyon kanalları tarafından sunulan dinî içerikli programlar oldukça rağbet görmektedir. Özellikle kırklı yaş üzerindeki çoğu kimse, işlerinin yoğun olmadığı günlerde bu programlara vakit ayırabilmektedirler. Bu tür yapımları ve özellikle hangilerini seyrettikleri sorulduğunda program ve konuları takdim eden kişileri ismen saymaktadırlar. Yaş ortalaması yükseldikçe bu tür programları günlük olarak takip edenlerin sayısı artmaktadır.

a.d.Dinî Bilgisi Olan Kişilerden Yararlanma

Yerleşim birimlerinde, emekli din görevlisi, hafızlığını tamamlamış kişiler,⁵⁸ İmam-Hatip Lisesi ve Kur'an Kurslarında okuyarak yeterli bilgiye ulaşmış olan kişiler, özellikle köylerde gönüllü olarak dinî bilgileri öğretme faaliyetlerine katılmaktadırlar. Resmi görevlilerin olmadığı ve çeşitli sebeplerle boşlukların olduğu yer ve durumlarda bu kişiler, umumi istek üzerine hemen devreye girerek temel dinî bilgileri öğretme işini üstlenmektedirler. İnsanlar da herhangi bir ayırım yapmaksızın ve güven eksikliği yaşamaksızın bu kişilerden yararlanma yolunu benimsemişlerdir.

a.e. Cemaat Yapıları

Tarikat yapılarından uzak, daha rasyonel işlerlikleriyle varlıklarını sürdüren çeşitli dini grup ve cemaatler gönüllü kuruluşlar olarak, dini öğretme faaliyetlerinde bulunmaktadır. Devlet organlarınc da denetlenen bu yapılanmalar, bir dönem köylere kadar uzanarak hatırı sayılır miktarda öğrenci potansiyeline ulaşmışlar. İlk dönemlerinde, köy sakinleri bu oluşumları, doğrudan Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı kurumlar diye aynî ve nakdî yardımlarıyla desteklemişler. Ama zamanla farklı fikrî yapılanmalar olduğunu, ana gövde saydıkları ve devlet tarafından sunulan dinî eğitimden bağımsız bir eğitim modeli içerdiğini fark edince önceleri sahiplendikleri bu yapıları bir müddet sonra dışlamışlar. Temel eğitim sekiz yıla çıkınca öğrenci sayısında ciddi azalmalar görülmüş ve bu tür yapılanmalar varlık zeminini kaybetmiştir. Bazı köylerde faaliyet halinde olan ve yatılı Kur'an Kursu mantığı ile kurgulanan bu kurslar, eğitim-öğretim faaliyetlerine son vermek zorunda kalmış ve

⁵⁸ Dedeler Köyünde olduğu gibi bazı köylerde kadın hafızlar da var.

binalarını kapatmışlardır.⁵⁹ Aynı yapılanmalar ilçe merkezlerinde varlıklarını sürdürmektedirler. Köylerde ve ilçe merkezlerinde oturanların gönüllülük esasına dayalı destekleriyle ayakta duran bu teşekküller, özellikle maddi zorluk çeken çocukların eğitimini üstlendikleri ve onlara yararlı olmaya çalıştıkları için halktan destek görmektedirler.

b. Evlerde Var Olan Dini Kaynak Kitaplar

Evlerin tamamında temiz ortamlarda muhafaza edilen meâlli ya da meâlsiz Kur'an-ı Kerimler mutlaka bulunmaktadır. Özellikle temel kabul edilen inanç esasları, ibadetler ve ibadetlerin yapılış şartları ve şekilleriyle alakalı kitapçıklar, Kur'an öğretiminde kullanılan ve "Kur'an elif-ba'sı", "Kur'an cüz"leri, bazı dua ve sûreleri seçip kitap haline getirerek ölümlerin arkasından okunacağı iddiasıyla satışa sunulan kitapçıklar ve "Yâsin-i Şerif", "Amme Cüzü ve Yâsin", "Güllü Yasin", "Yâsin ve Namaz Hocası", "Yasin, Amme ve 32 Farz" gibi çeşitli adlar taşıyan kitap ya da kitapçıklara çoğu evde rastlamak mümkündür.

Çok yaygın olmamakla birlikte bazı köylerde dinî içerik yoğunluğu olan kitaplardan kendisine güzel bir kitaplık oluşturmuş kişilere rastlamak da sürpriz olmamaktadır. Bunlardan birisine ait kitaplıkta şu eserlerin tespiti yapılmıştır:

<u>Eserin Adı</u>	<u>Yazarı</u>
Peygamberimiz ve Günlük Hayatı	Prof. Dr. H.Kamil Yılmaz
Herkese Lazım Olan İman	Kemahlı Feyzullah
Faideli Bilgiler	Ahmet Cevdet Paşa
Üç Aylar	Arif Pamuk
İslam'a Göre Cinsel Hayat	A.Rıza Demircan
Hanımlara Özel İlmihal	Faruk Beşer
el-Fethu'r-Ruh	Bursalı M.Y.Yanar Efendi
Hz. Muhammed'in (sav) Hayatı	M. Lings

⁵⁹ Argın, Fadıl O., Karaardıç K.

Hikmet ve İzahı	Ataullah İskenderî
Ziyaret Edepleri ve Yolculuk Hükümleri	Dr. Dilaver Selvi
Hâlidîye Adabı	Şeyh Yahya el'Abbâsî
Müzelik Kırık Kağnılar	DİB. Yayınları
Esmâü'l-Hüsna, Fazilet ve Esrarı	A.Y.Alioğulları
Haşir Risalesi	B.Said Nursi
Ailemiz ve Yuvamız	A.Sevinç
Peygamberler Tarihi	Zaman Gazetesi Promosyonu
K.Kerim ve Meâli	DİB.
Riyaz'üs- Salihin	DİB. ⁶⁰

Bir başka köyde bir başka şahsa ait kitaplıkta ise şu eserlere rastlanmıştır:

<u>Eserin Adı</u>	<u>Yazarı</u>
Hak Dini Kuran Dili (Tefsir)	Elmalılı M. Hamdi Yazır
Rüya Tabirleri Ansiklopedisi	Zaman Gazetesi Promosyonu
Büyük İslam Tarihi	Zaman Gazetesi Promosyonu
İslam Fıkhi Ansiklopedisi	“ “ “ “
Hadis Ansiklopedisi	Zaman Gazetesi Promosyonu
Fethullah Gülen	Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı
Risale-i Nur Külliyyatı	Said Nursi
Delilleriyle Aile İlmihali	Hamdi Döndüren
Hanımlara Özel Fetvalar	Faruk Beşer
Din ve Siyaset	Barla Neşriyat
Gümüş Tül ve Alevler	A. Ulvi Kurucu

⁶⁰ Bu eserler Keles İlçesine bağlı Kozbudaklar Köyünde oturan ve araştırmanın yapıldığı tarihte 31 yaşında olan Turhan Orhan' a ait kitaplıkta yer almaktadır.

Günümüz Meselelerine Fetvalar

Hayrettin Karaman

Şifalı Bitkiler Ansiklopedisi

Ayhan Yalın

Yeni Lügat

Yeni Asya Yay.⁶¹

Bazı köylerde çeşitli kitapları promosyon olarak veren gazetelere abone olmak suretiyle o gazetelerin verdiği kitaplarla kütüphanesini kurmuş şahıslar mevcuttur. Mesela Harmancık İlçesi Balatdanişment Köyünde Akit ve Yeni Şafak gazetelerine abone olan ve bu gazetelerin verdiği bütün kitapları alıp okuduğunu söyleyen ailelerin mevcudiyeti tespit edilmiştir.

c. Dini Hayata Tesiri Yönüyle Aileler

Aile değerleri ve ortamının çocuğun her türlü gelişimi üzerinde tesirleri tartışılmaz bir konudur.⁶² Ancak köy toplumları ve dar çerçeveli toplumlarda aile belirleyiciliğinden ziyade, toplum beklentilerinin yönü temel belirleyici konumuna yükseldiği görülmektedir. Aile, bu yapı içinde sadece destekleyen ve onaylayan bir makam konumunda kalmıştır. Mesela köyde bir aile, çocuğunu temel dini bilgileri öğrenmesi için camiye kurs maksadıyla göndermeme tercihinde bulunamaz. Öncelikle komşular tarafından dışlanma endişesi buna izin vermemektedir. İkinci olarak, çocuğun kendisi diğer çocuklarla birlikte hareket edeceğinden ailesine sadece onaylatmak için hatırlatmada bulunur ve gideceği yere gider. Aileler bu konuda kesin belirleyici konumunda değildir. Bu yönüyle yörede yaşayan aileler için de “dinin hâlâ etkin olduğu en önemli kurum olarak görülen aile bile tabii-dinî grup olma özelliğini yitirmiştir”⁶³ denebilir.

Aile hayatını da tesiri altına alan toplumun beklentileri doğrultusunda hareket etme saiki, aileleri toplumun kültürel ve dini algısına doğru belli bir kıvama getirerek yönlendirmektedir. Farkında olunsun ya da olunmasın bu yönelme bizleri, bir müddet sonra ailelerin beklentisinin de aslında toplumun ürettiği cevaplarda

⁶¹ Bu listede adı geçen ve adını yazamadığımız küçük büyük daha birçok kitap yine Keles’e bağlı Pınarcık Köyünde oturan ve 40 yaşlarında olan Mustafa Eytürk adlı şahsın kitaplığında mevcuttur.

⁶² Bkz. Mehmet Emin Ay, “*Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri*”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, İst. 1994, s.163-170.

⁶³ Vecdi Bilgin, *Sosyal Çözülme ve Din*, Etüt Yay., Samsun 1997, s.189.

kendisine karşılık bulduğu sonucuna ulaştırmaktadır. Bu durumda toplumdan aile beklentilerine doğru da bir eğilim söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla ailedeki dini uygulamalar toplumun uygulamaları, toplumdaki dini uygulamalar da ailedeki dini uygulamalar olduğundan o toplumda yetişen fertler yine o toplumun değer ve inanç sisteminin bir parçası olmaktadır. Aileler sadece, hafız yetiştiren Kur'an Kursları ya da İmam- Hatip Lisesine göndermede ısrarcı olurlarsa çocuklarının üzerinde bire bir etkiye bulunmuş sayılırlar.

Diğer taraftan ailelerin, çocuklarının dinî inançları konusunda asıl belirleyici özelliği, davranış ve ibadetleri yerine getirmede örnek oluşturma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ailelerin din algısı, imanın ne olduğu, ibadetin nasıllığı, önemi ve derinliği konularındaki tutum ve davranışları çocukların dinî inançları ve ibadetleri kabulleniş tarzı üzerinde tesirli olmaktadır.

B. DİNİ ÖRGÜTLENME

Örgütler, diğer toplumsal sistemlerle etkileşim halinde olan ve toplumun genelinin değer ve hedeflerince yönlendirilen toplumsal sistemler olarak görülür. Örgütlü yapının devamını sağlamanın temel unsurları; uyum, hedefe ulaşma ve örüntü (ya da değer) sürdürümüdür.⁶⁴

Bu açıdan bakıldığında yörede dini örgütlenmenin toplumsal yapının iç dinamiklerinden kaynaklanan yapılardan ziyade devlet sistemi içinde diğer kurumlarla bütünleşmeye yönelik ve resmi bir teşkilatlanmanın uzantısı olarak ortaya çıkmış olduğu söylenebilir. Türkiye'de din öğretiminin Milli Eğitim Bakanlığı'na, din hizmetlerinin Diyanet İşleri Başkanlığı'na verilmesinden bu yana, kırsal bölgelerdeki dini eğilimleri, düşünce ve eylemlerin içeriğini genellikle bu kurumsal yapılar belirlemektedir. Dolayısıyla yörede müftülükler başta olmak üzere, İmam-Hatip Liseleri, Kur'an Kursları ve camiler, örgütlenmenin de temel çerçevesini belirlemektedir. Yöredeki dini hayatın ana eğilimlerini belirleyen bu kurumlar ve fonksiyonları kısaca şöyle özetlenebilir:

⁶⁴ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay. Ankara 2003, s.562.

a. Müftülükler

Yörede dini örgütlenmenin temel taşı kuşkusuz müftülük teşkilatlarıdır. Örgütlü yapıları, kontrol mekanizması olarak merkezi otorite tarafından sürekli denetlenmeleri, Türk eğitim sisteminin bir parçası olan eğitim kurumlarında eğitim-öğretim görmüş, ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu elamanları istihdam ediyor olmaları onları Türkiye genelindeki dini örgütlenmenin bir parçası kılmaktadır. Camiler konusunda temas edildiği gibi, köylerdeki dini hayatın kalbi hükmündeki camilerin kontrolü ve işlerliği müftülükler, dolayısıyla devlet yapılanmasında önemli bir teşkilat konumunda olan DİB (Diyanet İşleri Başkanlığı) nezdinde devlet, tarafından sağlandığı için dini hayatın şekillenmesinde ve devamında öncü rol de onlara ait olmaktadır. Çeyrek asır öncesine kadar birçok köy kendi imkân ve gayretiyle bulduğu/*tuttuğu* imamlar/*hocalar* vasıtasıyla din hizmetlerini yürütürken günümüzde bu görev tamamıyla müftülükler tarafından görevlendirilen kadrolu veya sözleşmeli personelle yürütülmektedir. İnsanların ibadetlerini yerine getirme, dini konularda bilgilendirme, doğan çocuğa isim verme, evlenme merasimlerinde bulunarak dua ve nikâh gibi işlemleri yapma, cenaze işlerinde ve sonrasında öncülük, köylerdeki sosyal barış ve ortak hareket alanlarını birikimlerle icra ettikleri vaaz ve konuşmalarla canlı tutma ve devamlılığını sağlama gibi kapalı toplumlarda hayatiyeti olan vazifeler camilerdeki görevlilerce deruhte edilmektedir.

Müftüler, dini hizmetlerde ve irşat faaliyetlerinde hem koordine görevini üstlenmekte hem de fiili olarak din hizmetlerine katılmaktadır. Üniversite mezunu vaizler insanları aydınlatma, bilgilendirme, ahlaki konularda geliştirme, duygu ve hissiyatlarından yararlanarak milli bünyeyi ilgilendiren vatan sevgisi, vatandaşlık görevleri gibi belli başlı konularda eğitime ve yönlendirme vazifesini üstlenmiş durumdadır. Eğitim seviyelerinin artışına paralel olarak toplum üzerindeki etkinlikleri giderek aratan imamlar ise din hizmetlerini en ücra köylere kadar götürmektedir. Halkla resmî hüviyetleri olan dini kurum ve kuruluşlar arasında aracı ve alt yapı hazırlayıcı konumlarıyla Kur'an kursu öğreticileri bölgedeki dini koronun hizmet üreten en etkin elamanları olarak dini hayatın sürdürülmesinde ve şekillenmesinde temel aktörler olarak nitelendirilebilirler.

Din hizmetlerini yürütenlerin ilçeler ve köylerdeki dağılımı şöyledir.⁶⁵

Büyükorhan : Bir müftü, 49 İmam-Hatip, 1 müezzin, 1 Kur'an kursu öğreticisi.

Harmancık : Bir müftü, 45 İmam-Hatip, 1 müezzin, 2 Kur'an kursu öğreticisi

Keles : Bir müftü, 52 İmam-Hatip, 3 müezzin

Orhaneli : Bir müftü, 65 İmam-Hatip, 4 müezzin, 5 Kur'an kursu öğreticisi.

b. Kur'an Kursları ve İmam-Hatip Liseleri

Dinî eğitimin en alt katmanını camiler oluşturuyorsa, bir üst katmanda ve oldukça fonksiyonel yapılar olarak Kur'an Kursları zikredilebilir. Çünkü onlar, sade darıç gereç donanımları, iddialı olmayan yalın programlarıyla yörede bazı merkezi konumdaki köylerde de açılarak din eğitimi ve öğretiminin halk katmanlarının her kesimine ulaşmasını sağlamaktadırlar. Camilerde verilen din eğitimin bir üstü, İmam-Hatip Liselerinde verilmeye çalışılan eğitim ve öğretimin bir altında ara bir görev icra eden bu kurumlar genelde İmam-Hatip Liselerine gidecek olan öğrencilerin ilk müracaat ettiğı müesseselerdir. Bir bakıma köylerdeki dini hizmetleri yürütecek yerel halktan kişiler yetiştirirken diğier taraftan da kabiliyetli olup ta eğitim-öğretim hayatına devam edebilecek kapasiteleri keşfetme, hazırlama ve bir üst yapısı konumundaki İmam-Hatip Lisesine gönderme işlevini yerine getirmektedir. “En azından çocuğum dinini öğrensın” diyerek bölge insanın rağbet ettiğı, dolayısıyla yöredeki din algısının oluşmasında önemli rolleri olan halka en yakın eğitim kurumu olma fonksiyonunu ifa etmişlerdir. Sekiz yıllık eğitime geçildikten sonra bu kurumların birçoğunun, hitap ettiğı yaş grubunun eğitimlerini sürdürüyor olmasından dolayı öğrencisizlikten kapanmış olduğı tespit edilmiştir. “Yaşayan bir din, tabiatı gereğı sosyal münasebetler yaratmak ve gözetmek zorundadır.”⁶⁶ Türkiye genelinde bu zorunluluğa bir çözüm olarak sunulan İmam-Hatip Liseleri ve Kur'an Kurslarına bölge genelinde yoğun bir rağbet varken Türk eğitim sisteminde sekiz yıllık mecburi eğitime geçilmesiyle birlikte bu rağbet giderek azalmış ve günümüze gelindiğinde bu kurumlar kapanmama savaşı verir bir konuma gelmişlerdir.

⁶⁵ Bu bilgiler Ekim 2007 tarihlidir ve Bursa il müftülüğünden alınmıştır.

⁶⁶ Joachim Wach, *Din Sosyolojisi*, çev. Ünver Günay, İFAV. Yay., İst.1995, s.54.

İmam-Hatip Liseleri de dinî eğitimde önemli görevler üstlenmişken aynı konumu ve kaderi paylaşan diğer bir kurum olmuştur. Köylerde maddi sebeplerle okuma imkânı bulamayan çocukları eğitim-öğretim faaliyetlerinin içine çekmede oldukça başarılı olan ve sadece Orhaneli ile Keles ilçelerinde faaliyette bulunan bu okullar, öğrencilerinin üniversiteye girişteki kat sayı engelinden dolayı öğrenci yokluğu çekmektedirler. Bu iki kurumun işlerliğinin sekteye uğramış olmasından yola çıkarak toplumun kendi alt katmanlarından başlayarak üste doğru diğer kurumlarla örgütlü bir dinî yapı oluşturma şansını kaybetmiş olduğu sonucuna varılmaktadır.

c. Camiler

Vakit namazlarının yanı sıra cuma ve bayram namazlarının kılındığı, mevlit tilaveti gibi bazı dinî törenlerin rahatlıkla ifa edildiği yegâne mekânlar olan camilerin, sosyal ve dinî hayatın şekillenmesinde merkezî ve oldukça hayati bir konuma sahiptir. Bu merkezî konumundan dolayı bütün köy, belde ve ilçelerde camiler, en önemli kurumsal yapı ve dini bir merkez olarak kabul edilmektedir.

Fiziki olumsuzluklar dışında, köy kahveleri, alış-verişle alakalı bütün mekânlar, aşevleri, dinî eğitimin verildiği mekânlar ya bizzat cami müstemilatında yer almakta ya da cami haziyesinin içinde veya çok yakınında bulunmaktadır.⁶⁷ Kuşkusuz bunda günlük hayatın rutinliği içinde köy ve ilçe merkezlerinin en hareketli mekânlarının camiler olmasının büyük bir rolü vardır. Ayrıca, özellikle kahvehane gibi toplanma mekânlarının olmadığı yerlerde yegâne toplanma mekânı camiler olduğu için, yerleşim alanlarının camiler etrafında şekillenmesinin tabii bir netice olduğu görülmektedir.

Yörenin tamamında camiler, imar ve bakım yönüyle en iyi mekânlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Maddi imkânları zayıf olan ve evleri bakımsızlık nedeniyle iç açıcı olmayan nice köy ve yerleşim yerinde camilere, gerek mimarî, gerekse tezyinat yönüyle büyük önem verilmektedir.⁶⁸ Camiler köylerin en işlek mekânları olması

⁶⁷ İlçe merkezleri ile Yenice B., Karaardıç, Durak, Epçeler, Pınarcık, Delice, Kozbudaklar, Alpoğut, Kemaliye, Issızören K., Erenler, Koçu, Süleymanbey, Başköy, Göktepe, Altıntaş, Ağaçhisar, Topuk, Dağgüney, Osmaniye, Karıncalı, Yörücekler O.

⁶⁸ Yeşilyurt, Gökçeler, Dedebalı H. Balaban, Kayapa, Gedikler, Sarnıç B. Küçükorhan, Belenoluk, Yenidanişment, Kadıköy, İkizoluk O. Alpoğut, Avdan, Başak, Karaardıç, Durak, Delice K

yönüyle, yerleşim alanının dışı bakan vitrinidir. Camilerin yapım, onarım ve bakımları oldukça önemli kabul edilmektedir. Dahası cami ile maddî-manevî ilgilenmek ve camileri sahiplenmek ibadet olarak düşünülmektedir. Çünkü bu mabetler, yöre insanının var olduğunu, orada olduğunu işaret eden yegâne yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu onlara dinî inançları ve o inançlarıyla şekillenmiş olan değerler sistemi sunduğu ya da sağladığı için dinî duygular ve değerler sosyal hayatın yegâne belirleyicisi olma konumunda kalmayı başaramamaktadır. Camilere verilen önemi, bu belirleyiciliği açığa vurmanın temel işareti olarak kabul edebiliriz.

Ayrıca camilere bu kadar ihtimam gösterilmesi, yörede dinî değerlere ne kadar çok önem verildiğinin de işaretidir. Bunda, ilçe merkezlerinde, belde ve köylerde yetişen herkesin temel dinî bilgilerini alternatifsiz olarak camilerden almış olmasının tesiri büyüktür. Çünkü yörede dinî bilgiler ve pratikler, kısmen kitle iletişim araçlarından öğrenilmiş olsa da, asıl öğrenme mekânı olarak camiler asırlardır önemli vazifeler üstlenmiştir. Bir kişinin ibadetlerini yerine getirecek kadar din eğitimi alması, kendi başına Arapçasından okuyacak kadar Kur'an-ı Kerim'i öğrenmesi ve bunu çocukluk çağında yapması dinî bir vecibe olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu ihtiyacın karşılayacak yegâne mercii keyfiyetinde olan camiler, herkesin belleğinde kurumsal işlevleri olan önemli bir mekân olarak düşünülmektedir. Hem dinî inançların hem de geleneksel anlayışların aktarımında üstlenilen bu hayati rol, camileri önemli birer merkez haline getirmiştir.

Bunlara ilaveten cuma ve bayram namazları gibi katılımın yüksek düzeyde olduğu ibadetler sayesinde fertlerin, sadece camilerde bir araya gelmeleri sosyal hayatın gerekliliği olan karşılıklı ilişkileri camilerin pekiştirdiğini ve canlı tuttuğunu söylemek bu anlamda abartı olmayacaktır. Haftada bir cuma namazı için birçok kişinin camide toplanması, insanlar arası münasebetlerin canlı tutulması için çok önemli bir zemin oluşturmaktadır. Bu her hafta tekrarlandığı için kısmen olağan bir durum gibi görülebilir. Ama senede sadece iki kez tekrarlanan ibadetlerden olan bayram namazları ve bu namazlara neredeyse yerleşim yerindeki bütün fertlerin katılıyor olması, camilere ayrıca ciddi bir önem ve işlev kazandırmaktadır. Çünkü bayram namazı kılınıktan sonra en küçükten en yaşlısına kadar o yerleşim birimindeki bütün fertler halkalar oluşturarak birbiriyle tokalaşmakta, yaş itibarıyla

küçük olanlar, saygılarının ve değer verdiklerinin bir göstergesi olarak büyüklerinin elleri öpmektedir. Büyükler de ya cami çıkışında hazır bekleyen satıcılardan ya da önceden hazırladıkları çeşitli şekerleme, çikolata, bisküvi ve kuru yemiş türü yiyecekleri küçüklere ikram etme geleneğini sürdürmektedir.⁶⁹ Dahası, birçok köyde daha çok Ramazan bayramı namazından sonra bayramlaşma merasiminin hemen arkasından, cami haziresinde yer alan ve genel kullanıma açık olan bir mekânda bütün köylünün katıldığı ve daha çok kahvaltılık yiyeceklerin, Kurban bayramında ise akşam namazından sonra etten mamul yiyeceklerin yendiği davetler tertip edilmektedir. Bu davetlerde, evlerde hazırlanan yiyecekler getirilerek aynı türden olanlar karıştırıp servis yapılmaktadır.⁷⁰ Böylece cami sosyal birliktelik başta olmak üzere birçok meselede çok yönlü olarak, bir kez daha sosyal hayattaki merkezî konumunu ve işlevini pekiştirmiş olmaktadır.

Yörede, özellikle köylerde, camiler dinî hayatı şekillendiren önemli kurumlardır. Çünkü adet ve geleneklerin örgülediği sosyal hayat, kendi anlam bütünlüğü içinde devam ederken genellikle dıştan hiçbir müdahale kabul etmemektedir. Ancak bu, sosyal değişmeye tamamen kapalı oldukları anlamına gelmez. Değişime, ancak kendi kültürlerinin anlamını ve akışını bozmayacağını ve değerleriyle çatışmayacağını iyice test ettikleri farklı unsurlarda izin verdikleri söylenebilir. Ama ileride temas edileceği gibi, yeni doğmuş çocuğun düşen göbeğinin cami içine veya müstemilatına bırakılması, çocuğun banyo suyuna konulan kırk taşın cami saçaklarının altından toplanması, bütün hayır cemiyetlerinin ve erkek çocukların sünnet cemiyetinin camide yapılması, evlenen erkeklerin ilk gecelerinde camide yatsı namazlarını kıldıktan sonra dualar ve tekbirlerle evlerine gelmeleri, gelinlerin cami önünden geçmeleri, insanların temel dinî bilgilerini mutlaka ilk olarak camide öğrenmeleri, cami yapımı ve onarımının en büyük hayır ve sevap kabul edilmesi ve nihayetinde ölülerinin de son uğrak yerinin camiler olması gibi birçok uygulamanın merkezi olan camilerin, sosyal hayatın şekillenmesinde, sosyo-kültürel değişimin yönünün belirlenmesinde tartışmasız bir belirleyiciliğe sahip olduğu görülebilir. Camilerin geleneksel yapıların hâkim olduğu bu tür dar toplumlarda bir dış ya da yan unsur olarak değil de sosyal hayatın tam merkezinde

⁶⁹ Gedikler B., Dutluca, Harmanakalan H. Akalan, Dereköy O.

⁷⁰ Balatdanışment, Harmanakalan H.

durması, cami kaynaklı her türlü malumatın kabul görme ihtimalini de oldukça yükseltmektedir. Dahası birçok davranış ve uygulamanın camiler tarafından onaylanması, o davranış ve uygulamanın meşruiyet kazanarak kökleşmesini sağlamaktadır. Ölünün arkasından tertip edilen “*yedi, kırk ve elli iki*” cemiyetleri gibi cemiyetler, cami içinde yapılan “*devir*”, dede hayırları ya da köy hayırları gibi uygulamalar bunun en bariz örnekleri olarak verilebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

RESMÎ DİN UYGULAMALARI VE YÖREDE KARŞILAŞILAN DİNİ PRATİKLER

Dinen farz kabul ediliyor olması yönüyle namaz, ramazan orucu, hac ve zekâtı temel ibadetler olarak kabul etmek ve bunları da bedenle ve malla yapılan ibadetler olarak ele almak bu tür çalışmalarda bir gelenek olmuştur.¹ Bu tasnife uyarak temel ibadetlerle ilgili genel bulgular verildikten sonra, adak, hayır yemekleri, yağmur duası, hıdrellez gibi yöre insanına has bazı uygulamalarla doğum ve ölüm gibi günlük hayatta karşılaşılan ve dini mahiyet arzeden uygulamaları da *yörede ağırlıklı diğer inanışlar ve uygulamalar* olmak üzere iki kategoride ele alabiliriz.

I. RESMÎ DİN UYGULAMALARI VE TEMEL DİNÎ PRATİKLER

Yörede yapılan ibadetleri iki gruba ayırarak incelemek sonuçları değerlendirmede bizlere daha sağlıklı bir bakış açısı kazandıracaktır. Çünkü İslamiyet'in mensuplarından yapmasını istediği temel ibadetlerin yanında bir de yöre insanının dini naslardan uyarlayarak ve farklı anlamlar yükleyerek günlük hayatına taşıdığı uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamaların bir ibadet coşkusuyla yerine getiriliyor olması, bunların ibadet kategorisinde değerlendirilmesini mecburî kılmaya da metodik açıdan elzem görünmektedir.

A. Bedenen Yapılan İbadetler ve Katılım

İnançları yönüyle yöre insanı, manevî değerlerine sıkı sıkıya bağlı ve farz ibadetleri yerine getirmede oldukça istekli ve hassas davranmaktadır. Yöre insanının çoğunluğunun farz ibadetleri yerine getirdiği bilinmektedir. İbadet konusunda yeterince hassas olmayanlar ise ibadet edenlere ve ibadetlere derin bir saygı beslemektedirler. Genel kanaat ibadetler konusunda olumlu olduğundan ibadet kategorisine giren bütün davranışların kolayca yapılabilmesi için her türlü anlayış ve kolaylıklar gösterilmektedir.

¹ Bkz. Ünver Günay, Erzurum ve Çevre Köylerinde Dinî Hayat, Erzurum Kitaplığı, İst., 1999, s.92,93.

a. Merkezi İbadet: Namaz

Namaz, İslam'ın temel ibadetlerinden birisi olduğu için yörede oruç ibadetinden sonra en çok ifa edilen ibadettir. Özellikle kırk-elli yaş arası fertlerin yüzde yetmiş oranında, elli yaş üzeri fertlerin ise neredeyse yüzde doksanlar oranında günlük beş vakit namazlarını aksatmadan kıldıkları tespit edilmiştir. Genç kuşaklar, beş vakit namaz kılmada çok istekli görünmeseler veya ara kılsalar da cuma ve bayram namazlarını kılmaya önem vermekte, özellikle cuma namazını kaçırmamaya çalışmaktadırlar. Genç kuşaklarla yaşlı nesiller arasındaki bu oran farkından dolayı yöre insanının namaz ibadetiyle alakalı tutumunu üç kategoride inceleyebiliriz.

a.a. Günlük Beş Vakit Namazlar

Namaz kılma hususunda genç neslin ihmalkârlığı olsa da kırk yaş, özellikle elli yaş üzerindekiiler oldukça duyarlı davranmakta ve namazlarını aksatmamaktadır. Tarım ve bahçe işlerinin yoğun olduğu ilkbaharın ilk dönemi ile yaz aylarında camilerde cemaatle namaz kılma oranı göreceli olarak azalmaktadır. Çünkü herkes bulunduğu bahçe ve tarla ortamlarında bu ibadeti yerine getirmektedir. Büyük çoğunluğu tarımla uğraşan bölge insanı, sabah erken saatlerden başlayarak akşam karanlığına kadar bütün gününü bağ, bahçe ve tarlalarda geçirmektedir. Hatta bazı köylerde yöre halkı bağ ve bahçelere yaptıkları bağ evlerinde kalmakta ve mecburiyet hâsıl olmadıkça köy ya da belde merkezlerine inmemeyi tercih etmektedir. Bu durum, küçükbaş veya büyükbaş hayvanları olan sürü sahiplerinin yazın serin yerleri tercih etmeleri durumunda da geçerlidir.²

Namaz kılma oranıyla alakalı sorulan sorulara cevap olarak, “*Kışın mı yazın mı?*” şeklinde bir soruyla karşılık vermeleri de bu duruma açıklık getirmektedir. Kış aylarını temel alarak verilerimizi oluşturmaya çalışırken, kışın beş vakit namazını kılanların yazın tarlada da bırakmadığı, bazen aşırı yorgunluktan dolayı sabah ve yatsı namazları kılınmıyor olsa da yöre insanı ‘alacalı’ da olsa namaz ibadetini bırakmamaktadır.

² Alutça H., Merkez ve Gelemiş K., Tepecik, Karaoğlu, Argın O.

Günlük namazlar konusunda belki de en önemli tespit sayılabilecek olan husus, kadınların namaz konusunda erkeklere oranla daha duyarlı davranmasıdır. Kaynak kişilerin verdiği bilgilere dayanarak, bölgenin tamamında kadınların beş vakit namaz kılma oranı erkeklere nazaran hem %10, bazı köylerde %15 oranında daha fazladır hem de namaza başlama yaşı daha erken dönemlere rastlamaktadır denebilir. Bir diğer önemli husus da, bir evde anne ya da kızlar namaz kılarken evin reisinin, babanın, namaz kılmaması olayıdır. Nadiren tersi vaki olsa da bu durum hiçbir zaman yadırganacak bir mesele olarak görülmemektedir.³ Aksine çok demokratik ve liberal bir yaklaşımla ibadet edip etmemenin şahısların ferdi tercihleri olduğu düşüncesinden hareketle herkes birbirine saygılı davranmaktadır.

Genç nüfusun büyük çoğunluğunun ekonomik sebeplerle büyük şehirlere gitmesi neticesinde çok az olduğu ya da hiç olmadığı köylerde orta yaş ve üzeri insanlar yaşamaktadır. Bu tür köylerde namaz kılma oranı kadın ve erkeklerde neredeyse yüzde yüzlere varmaktadır.⁴

Genç nesil arasında günlük namazları kılma oranı oldukça düşüktür. Özellikle Harmancık ilçesi ve bağlı birçok köyü ile Keles'e bağlı Kıranişıklar, Alpoğut, Baraklı, Yağcılar; Orhaneli'nin Akçabük, Belenoluk, Çınarcık, Çörel, Dağgüney, Letafet; Büyükorhan'ın Zaferiye köylerinde bu durumun daha çok belirgin olduğu tespit edilmiştir. Sayılan bu yerleşim alanlarında diğerlerine göre düşük olan sadece namaz kılma oranı olmayıp dinî hayatın temel belirleyicileri diyebileceğimiz bütün ibadetlerde bir zafiyet ya da kemiyet azlığı söz konusudur. Ayrıca demografik anlamda nüfus çeşitliliğinin olduğu yerlerde de bu farklılıklar gözlenebilmektedir. Mesela Orhaneli'nin Letafet Köyü Balkanlardan gelen göçmenlerden, Dağgüney Köyü yarı yarıya Bektaşî Alevîlerinden, Keles'in Kıranişıklar Köyü ise köken olarak Kütahya Tavşanlı'ya bağlı bir köyden kopup gelen bir sülaleden olduğu için ibadetleri yerine getirmedeki değişkenliği buralarda daha rahat görme imkânı vardır. Ayrıca ibadetlere katılımın azlığı yanında belirtilen yerlerde alkol kullanımı ve eğlenceye düşkünlük daha yaygın olarak kendisini göstermektedir. Bunun yanında, Keles'in Kıranişıklar Köyü ile Harmancık'ın Çakmak köylerinde adam öldürmeye

³ Ilıcaksu H.

⁴ Elekçalı, Osmanlar, Örencik B. Balatdanışment, Dedebalı, Delicegüney, Kocapınar, Nalbant H. Gelemiş K., Eskidanışment, Girencik, İkizoluk, Karasi, Küçükorhan, Osmaniye, Semerci, Söğüt O.

kadar varan suçların işlenme oranı yüksektir. Yörede bu iki köy “*Belalı köyler*” olarak adlandırılmaktadır. Yani namaz kılma oranı azaldıkça suç oranı da artmaktadır.⁵ Diğer taraftan etnik anlamda farklılıkların arttığı yerlerde de namaz kılma oranı düşmektedir.⁶ Ayrıca ekonomik açıdan diğerlerine göre fakir sayılabilecek köylerde de namaz ibadetine katılım ve ferdî olarak namaz kılma oranının düşük olduğu tespit edilmiştir.⁷ Bu özellikleri haiz köylerde sadece namaz değil dinî hayatın temel belirleyicileri ve göstergeleri sayabileceğimiz ibadetlerin tamamında diğer köylere göre zaafılar ve eksiklikler söz konusudur.

Bazı belde ve köylerde namaz kılma oranı yaş farkı gözetilmeksizin aynı düzeyde olabilmekte ve en az yaşlılar kadar gençler de namazlarını kılmaya dikkat etmektedirler. Yani köyün ya da beldenin bütün fertleri vakit namazlarını terk etmemeyi bir gelenekmişçesine alışkanlık haline getirmişlerdir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi, o yerleşim biriminde görev yapan ya da daha önce yapmış olan, bilgisi, davranışları ve gayretleriyle insanları etkilemeye muvaffak olmuş bir din görevlisi ya da Kur'an kursu öğreticisinin çalışmaları olabilmektedir.⁸

Sebepler, tesirleri ve sonuçları her ne olursa olsun, istisna birkaç köy dışında,⁹ yörede beş vakit namaz kılma oranı en düşük köylerde bile yüzde ellinin altına düşmemektedir.

a.b. Cuma Namazı

Cuma namazı yörede en temel ibadetlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Birçok köyde, *yediden yetmişe kadar* tabirini doğrularcasına hemen herkes, cuma namazı için mutlaka camiye gitmektedir. Cami sayısı birden fazla olan ilçe merkezleri, belde ve bazı köylerle suç oranı yüksek olan bir iki köyde %2-3 üç kişinin cuma namazına gitmediği görülmüştür.¹⁰ O kişiler de genelde ibadetlerin hiçbirine katılmayan, yani dinî inancı olmakla birlikte ibadet hayatı olmayan kişiler olarak bilinmektedir. Ayrıca vakit namazlarına katılmayanlar, herhangi bir şekilde

⁵ Çakmak K. Kıranışıklar H.

⁶ Dağgüney, Letafet O.

⁷ Bayındır, Kuşlar, Piribeyler B., Alutça H., Yağcılar K., Çınarcık O.

⁸ Aktaş, Dügüncüler, Yenice B.; Dutluca H.; Dedeler, Girencik, Kozbudaklar K.; Karıncalı beldesi, Süleymanbey O.

⁹ Çınarcık O., Çakmak H., Kıranışıklar K.

¹⁰ Kınık beldesi B., Çakmak H., Baraklı, Kıranışıklar K., Akalan, Çınarcık O.

kınanmasa da aynı kişiler cuma namazına katılmadıkları zaman, aşırıya kaçmamak şartıyla, kınanmaktadır. Bu durum, cuma namazına katılımda kısmi bir tesire sahiptir. Mesela, köyde bulunduğu zamanlarda mutlaka cuma namazına katılan ama ilçe merkezi veya başka bir yerde bulunduğu bu namazı kılmayan birçok kişi vardır. Bu durum, ilçe merkezlerinde hava şartlarının uygun olduğu dönemlerde rahatlıkla gözlenebilmektedir. Hatta geleneksel olarak yörede hacca gidip gelen orta yaş ve üzeri insanların giydiği bir takke türünü başından çıkarmayan, köyünde vakit namazlarına da katıldığı halde cuma günü ilçeye gidip orada cuma saatinde alışveriş yapan insanlar görmek mümkün olabilmektedir. İlçe merkezlerinde ise cuma namazına katılım oranı köylere göre daha düşüktür. Bunun nedeni köy yerinde kimin namaza gelmediğinin bilinmesi, ilçelerde cami sayısı birden fazla olduğu için namaza kimin katılıp katılmadığını bilmenin pek mümkün olmamasıdır. Bu durum, namaz kılmadığı zamanlar kısmen toplumsal eleştiri ve baskıdan çekinen fertler için uygun bir zemin ve fırsat sunmaktadır. Ama her halükarda yörede cuma namazına katılım oranı yüzde doksanın altına düşmemektedir.

Cuma günlerinin önemli bir hususiyeti de sadece köylüye yönelik ufak çaplı hayırların (ölünün arkasından yapılan hayırlar, adaklar, hac gidişi ve dönüşü yapılan ikramlar) genellikle bu günde yapılmasıdır. Çünkü köylünün tamamı cuma günü cuma saatinde camiye toplanmakta dolayısıyla yapılan hayır, bütün köylüye, daha çok sayıda kişiye ulaştırılmış olmaktadır. Bu durum, yapılan hayır işinin mantığına da uygun düşmektedir. Zira ne kadar çok kişiye ulaşırsa o kadar çok *sevap* kazanılacağına inanılmaktadır. Hayır maksadıyla dağıtılan her ne olursa olsun - daha çok gözleme gibi çeşitli hamur işleri ve ayran- cami çıkışında ibadetini bitirip çıkan herkese ikram edilmektedir.

Cuma Camileri

Yarım asır öncesinde bölgenin birçok yerinde, 600–700 kişinin toplandığı, sadece cuma ile bayram namazlarının kılındığı ve “*Cuma Camisi*” denilen camiler olduğu bilinmektedir. Yörede bu camilerde kılınan Cuma ve bayram namazlarını

hatırlayan insanlar mevcuttur. Bu kişiler, bu günlerin yemekli olduğunu ve bir şölen havasında eda edildiğini anlatmaktadırlar.¹¹

Bölgenin tamamında yakın zamana kadar sadece cuma namazı ve yılda iki kez de bayram namazı kılmak için birçok köyün bir araya gelerek ibadet ettiği beş yerin varlığı bilinmektedir. “Cuma Yeri”, “Cuma Camii” adı verilen bu camilerden ikisinin sadece kalıntıları kalmış, birisi sağlam görünse de terk edilmiş, ikisi ise kurulduğu günden bu yana işlevini sürdürmüş ve günümüzde de fonksiyonunu icra etmektedir. İnsanlar cuma günleri erken sayılabilecek saatlerden itibaren bu mekânlarda toplanırlar. Kış günlerinde de durum aynıdır çünkü genellikle caminin giriş bölümünde ısınma dâhil temel ihtiyaçları karşılayacak şekilde tasarlanmış oturma ve dinlenme amaçlı yapılmış odalar vardır.

Çok rağbet gören cuma camisi, aynı zamanda yörenin en büyük küçükbaş ve büyükbaş hayvan pazarının da çevresinde kurulduğu Büyükşehir ilçeinde bulunmaktadır. Gerek Büyükşehir’in köylerinden gerekse diğer ilçe ve köylerden birçok insan, cuma günleri ilçenin girişinde ilçeye üç km. mesafede genişçe bir alanda yer alan caminin çevresinde toplanmaktadır. Bu pazara alış-veriş için Bursa’dan gelen esnaflara bile rastlamak mümkün olabilmektedir. Büyük bir cami ve etrafında yer alan mekânlarda hayvan satışının yanı sıra, uzun ve kapalı bir alanda da daha çok yeni kesilmiş hayvanların etlerinden mamul kavurma satan esnaflar bulunur ve sadece cuma günü tezgâhlarını kurarak oraya gelenlerin yemek ihtiyacını karşılarlar. Eskiden tahıl satışlarının da yapıldığı bu mekâna ilçe merkezinden yerel ve mülkî yöneticiler dâhil birçok kişi, hayvan almayacak olsalar bile uğrar, kavurmasını yer ve cuma namazını kılarak oradan ayrılırlar.

“Cuma Pazarı” diye bilinen bu mekânın kurucusu olarak, Cuma Pazarı’nın bulunduğu yere en yakın köylerden Armutçuk’ta mezarı bulunan, yöre insanının hürmetle andığı, adına hâlâ hayırlar düzenlenen ve yaşadığı dönemin önemli bir âlimi kabul edilen Osman Efendi adıyla maruf bir zat kabul edilmektedir. Burada yer alan camiye onun yaptırdığı ve uzun süre burada imamet görevinde bulunduğu çeşitli efsane ve menkıbeler eşliğinde anlatılmaktadır. Yarı efsanevî bir şahsiyet olan

¹¹ Keles Kozağacı mevkii denilen ve 8–9 köyün bulunduğu bölgede Davutlar Köyü’nün alt kısmındaki düzlükte, Büyükşehir Danacılar Köyü’nde olduğu gibi.

Osman Efendi'ye ait bilgiler yöreyle alakalı çok az sayıdaki kaynaklarda da geçmektedir.¹²

Bunun dışında kalan diğer dört adet Cuma Camisi Harmancık'a bağlı Çatalsöğüt, Dutluca, İshaklar ve Nalbant köyleri sınırları içinde bulunmaktadır. Bu camiler, genellikle köyler topluluğunun ortasında bir yerde kurulmuş ve köylerden bağımsız düşünülmüştür. Böylece komşu köylerin ortak bir değer ve mekân etrafında toplanıp kaynaşması azami ölçüde sağlanmış olmaktadır. Buralarda yer alan Cuma

Resim 5: Çatalsöğüt köyünde bulunan Cuma Camii

Camilerinde cuma namazı civar köylerin de iştirakiyle geniş katılımlı olarak ve bölgenin yakın köylerinin haftalık genel bir toplanma, görüşme zemini olarak değerlendirilmiştir. Çatalsöğüt Köyü Doğancılar Mahallesi

yakınlarında yer alan Cuma Camisinde Çatalsöğüt merkeziyle birlikte, Bayramlar, Demirci ve Doğancılar mahalleleriyle Kılavuzlar Köyü'nün bir mahallesi olan Köçekler'den birçok insanın cuma namazı kıldıkları anlatılmaktadır (*Resim 5*). Yine Dutluca Köyü sınırlarında kalan Cuma Yeri ya da Cuma Camii'nde kılınan cuma namazlarına ise Dutluca Köyü ve Koyak Mahallesi ile Ilıcaksu Köyü ve Dedebalı Köyü ile Gölcük Mahallesi'nden insanların katıldığı söylenmektedir *Dutluca* ve *İshaklar* köyleri hudutlarında kalan Cuma camilerinin ise sadece yıkıntıları bulunmaktadır. Çatalsöğüt Köyü'ndeki cami, yapısı ve mimarisiyle örnek ve güzel bir taş yapıdır. Ne var ki son yıllarda her mahalle ve köyün cuma namazını kendi camisinde kılmak istemesi neticesinde kaderine terk edilmiştir.

Cuma camisi uygulamasının en canlı ve yaşayan ikinci örneği *Nalbant* Köyü'nde bulunmakta ve yüzyıllardır devam eden Cuma Camisi geleneğinin

¹² Serkan Türkmen, *Halk Edebiyatı Büyükorhan Derleme*, E.Ü.F.E.F. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Halk Edebiyatı Dersi, 1999–2000 yılı, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, s. 22–23.

günümüzdeki ikinci önemli tanığı olarak varlığını sürdürmektedir. Öyle ki, *köy içinde var olan iki caminin ilk yapılışından bu yana minberleri hâlâ yoktur*. Yani cuma ve bayram namazları için cami görevlilerinin cemaate hitap ettiği ve cami müstemilatının asli unsurlarından kabul edilen minberlerin konulmamış olması, cuma ve bayram namazlarının geleneğe uygun olarak Cuma Camisi'nde kılınmasında önemli bir tesire sahiptir.

a.c. Bayram Namazı

Yörenin tamamında bayram namazlarına katılım en üst düzeydedir ve bir iki köy istisna edilirse¹³ neredeyse eksiksiz gerçekleşmektedir. Kadınlar hariç, sağlık problemi olmayan çocuk, genç ve yaşlılar bayram namazlarına mutlaka katılmaktadır. Köylü ya da mahallelinin en geniş katılımıyla bir araya geldiği yegâne ortamlar senede iki kez kılınan bayram namazları olmaktadır.

Bayram namazlarına ibadetten çok öte anlamlar yüklenmiş durumdadır. Çünkü öncelikle, senede iki kez uygulanır.

İkinci olarak köy ve ilçe merkezlerinin nüfusu bayram dolayısıyla daha önce orada yaşayıp da çeşitli sebeplerle göç etmiş birçok insanın akraba ve komşularını ziyaret için gelmeleri nedeniyle ikiye katlanmaktadır. Oralı olan hemen herkes, bayram vesilesiyle toplanmakta ve bir araya gelerek bir yıl boyunca hayatın tekdüze seyrettiği dar bir toplumda tam bir bayram (şenlik) havası oluşturulmaktadır.

Üçüncü olarak, eğer kutlanan Ramazan Bayramı ise Ramazan ayı boyunca zekât ve fitrelerle dar gelirliyle yardımcı olunarak, eğer Kurban Bayramı ise kesilen hayvanların etlerinden kesemeyen fakirlere aktararak ihtiyaç sahiplerinin de sevinmesi sağlanır. Böylece toplumda iki dini bayram vesile edilerek dayanışma zirve noktaya ulaşmaktadır. Dolayısıyla karşılıklı saygı ve dayanışmanın yoğun olarak yaşandığı, en sevinçli ve mutlu günler olarak kabul gören bayramlar, bayram namazıyla birlikte başlatılmış olmaktadır.

Dördüncüsü, camileri fonksiyonel olarak ele aldığımız konuda da temas ettiğimiz gibi, bazı köylerde bayram namazı çıkışında bayramlaşma merasimi yapılırken çocuklara ve gençlere çeşitli hediyeler verilmesi, bazı köylerde de

¹³ Çakmak H. Kıranışıklar K., Dağgüney O.

evlerden getirilen yiyecek ve içeceklerle topluca ve şenlik havasında yemek yenmesi ve kahvaltı edilmesi, bayram namazlarına atfedilen anlam ve değeri bir hayli artırmaktadır.¹⁴ Çünkü bu ibadet zamanla kurumsallaşma derecesine varan ilişkiler ağının gelişmesinde, sosyal münasebetlerin sağlamlaşması, gelişmesi ve nesiller boyu devamında taşıyıcılık yaparak önemli işlevler üstlenmektedir. Köy toplumunu oluşturan fertler adını koymasalar da şuurlarında bu durumu bildikleri için bu ibadete çok önem vermektedirler. Öyle ki, farz olan vakit namazlarıyla cuma namazını bile kılmayan nice insanlar, farz ibadetine göre zorunluluğu daha düşük ve vacip olan bayram namazlarına mutlaka katılmaktadırlar. Böylece yılda iki kez bütün akrabalar ve köylülerin bir araya toplanması da sağlanmış olmaktadır.

a.d. Teravih Namazı

Ramazan ayı ibadet ayı olarak kabul edildiğinden, teravih namazı da sadece Ramazan ayı içinde yatsı namazını müteakiben kılınan bir namaz olduğundan bu namaza katılım da oldukça fazla olmaktadır. Bütün köy ve mahallelerde Ramazan'ın başladığı ilk günden itibaren teravih namazı için kadınlar dâhil neredeyse hemen herkes camilere gitmektedir. Yörede, Türkiye genelinde olduğu gibi, *camide eda edilen ve kadınlarla erkeklerin birlikte kıldıkları tek namazın teravih namazı* olması bu ibadeti önemli ve ayrıcalıklı bir hale getirmektedir. Bir iki köy istisna edilirse kadınlar da bir ay boyunca bu namaza iştirak etmektedirler. Kadınların teravih namazı için camiye gitmediği köylerde ya mekân darlığı ya da nüfusun çok az olması sonucu camiye gidecek bayan arkadaş bulamaması gibi sebepler söz konusudur.¹⁵ Camide kılınan teravih namazına iştirak etmeseler de beş vakit namaz da olduğu gibi teravih konusunda da kadınlar daha hassas davranmakta ve evlerinde bu namazı kılmaktadırlar.

Teravih namazıyla alakalı önemli bir ayrıntı da Ramazan ayının ilk günlerinde bu namaza katılımın %95'lerin üzerine çıkmasıdır. Öyle ki teravih namazının kılındığı saatlerde kadın erkek herkes camide toplandığından köylerde hareketlilik tamamıyla durmakta, hatta kahvehaneler teravih namazı kılındığı saatte

¹⁴ Aktaş, Gedikler, Geynik B., İshaklar H. Dağdemirciler, Gelemic K. Akalan O.

¹⁵ Çökene B., Alutça H.

kapatılmak suretiyle namaza iştirak edilmektedir.¹⁶ Bu durum Ramazan ayının ilk beş on gününde böyle sürmekte, sonraki günlerde bazı köylerde fazla bir azalma olmasa da çoğunluğunda teravih kılma oranı %60–65'lere kadar düşmektedir. İki hafta boyunca namaza katılım azalarak sürmekte, Ramazan ayının son 5–6 gününe gelindiğinde yine başlangıçtaki gibi teravih namazına katılım en üst seviyeye çıkmaktadır. Ramazan ayının 27. gecesinde ise, yaygın kanaate göre o gecenin Kadir Gecesi olarak kabul edilmesinden dolayı, camiye gidemeyecek kadar hasta olanlar dışında herkes, ibadet için camide toplanmakta ve kalan son iki günün teravih namazları da çoğunluğun katılımıyla eda edilmektedir.

a.e. Cenaze Namazı

Herhangi bir cenaze olduğu zaman cenaze ile birinci derecede ölünün yakınları alakadar olsa da yıkama, namazını kılma ve defin gibi işlerde herkes birbirine karşılıksız yardımcı olmaktadır. Özellikle namazın kılınması, cenazenin kabre götürülmesi ve defin işleminde herkes hazır bulunmaya çalışmaktadır. Köyde oturanların tamamı ve uzakta olan dost ve akrabalar çok önemli mazeretleri yoksa cenaze namazına iştirak etmektedirler. Bu durum biraz da iyi ve kötü günde insanların birbirini yalnız bırakmama, sevinç ve üzüntülerini paylaşma duygusuyla alakalıdır. Çünkü diğer fertlerin sevinç ya da üzüntülerine ortak olmayan kimseleri toplum çok çabuk dışlamaktadır. Hatta ona ait bir etkinlikte yer almama gibi bir boykota da kendiliğinden girebilmektedir. Bu bilindiği için toplumdaki herhangi bir ferdin, toplumu ya da bir başkasını alakadar eden bir meseleyi paylaşmama ve katkıda bulunmama seçeneği neredeyse hiç yok gibidir.

b. Oruç İbadeti ve Ramazanda Artan Dindarlık

Bölgenin tamamı için bir genelleme yapılacak olsa katılımın en yoğun olduğu ibadetin oruç olduğu rahatlıkla söylenebilir. Çünkü kadın ve erkek her yaştan insan, Ramazan ayını baştan sona kadar bir ibadet ayı olarak görmekte ve gündüzleri oruç tutarak akşamları da teravih namazına giderek ibadetle geçirmeye çalışmaktadırlar.

Ramazan ayı ile alakalı hazırlıklara önceden başlanmaktadır. Kadınlar bir ay boyunca tüketecekleri gıdaları, erişte ve yufka gibi hamur işleri, Ramazan ayı

¹⁶ Pınarcık K.

başlamadan yardımlaşarak ve daha çok bir şölen havasında hazırlamaktadır. Mevsimine göre ev yapımı konserve yiyecek ve kompostolar Ramazan ayında tüketime sunulmak için hazır hale getirilmektedir.

Ramazan ayı boyunca kadınların, camilerde okunan *mukabelelere* katılabilmesi ve teravih namazlarını rahat kılabilmesi için gerekli mekânlar hazırlanmaktadır. Bazı camilerde kadın ve erkeklerin ayrı ayrı katılabilecekleri hatimler okunmaktadır.¹⁷ Özellikle kadınların %60 oranında mukabeleye iştirak ettiği köyler bulunmaktadır.¹⁸ Mukabelenin okunmadığı camiler ya cemaati çok az olan ya da görevlisi olmayan camilerdir. O tür köy ve yerleşim birimlerinde de belirli bir evde toplanılarak Kur'an-ı Kerim baştan sona kadar hatmedilmekte, mukabele okunmaktadır. Bu imkânı da bulamayanlar televizyon kanallarında okunan mukabeleleri takip etmektedir.¹⁹

Ramazan ayında Kuran okuma yoğunluğu sadece kadınlar ve yaşlı erkeklerle sınırlı kalan bir uygulama değildir. Bazı köylerde gençler köy konağında toplanarak kendi aralarında cami görevlisinden ve iyi bilenlerden de yardım alarak Kur'an okumakta ve dinî içerikli sohbetler yapmaktadır.²⁰

Ramazan ayı yaklaştıkça hayır yapma düşüncesiyle ilçe merkezleri ve birçok köyde “adak” diye adlandırılan gözleme, katmer ve ekmekler²¹ pişirilerek fakirlere ve komşulara dağıtılmaktadır. Bazı köylerde de Ramazan'ın ilk günü nohut ve kuru fasulye pişirerek komşulara dağıtmak yine bu aya has bir uygulamadır. Dağıtılan yemekteki *fasulye ve nohut tanelerinin Ramazan boyunca “Elif! Elif!”* diyerek tespih ettiklerine inanılmaktadır.²²

Ramazan ayının en belirgin hususiyetlerinden biri de köylerin %80'inde, ilçe merkezlerinin bütün mahallelerinde insanları sahura kaldırmak için davul çalınmasıdır. Bazı köyler davulla sahura kaldırma geleneğini davul çalacak birini bulamama gibi çeşitli sebeplerden dolayı terk etmiştir. Bu tür köylerin genelinde gece kalkmak için davul çalmak yerine görevli kişi tarafından camiden verilen selâ

¹⁷ Karaca H.

¹⁸ Ortaköy O.

¹⁹ Serçeler O.

²⁰ Başköy O.

²¹ Gököz O.

²² Gelemiş K.

ile sahura kalkılmaktadır.²³ Bir iki köyde tek tek evler dolaşmakta, kapı ve pencerelere vurularak insanlar sahura kalkmaları için uyandırılmaktadır.²⁴ Büyükorhan ilçe merkezinde ise top atışı ile sahur vakti olduğu duyurulmaktadır. Birkaç köyde herhangi bir uygulama olmayıp insanlar kendi imkânlarıyla sahura kalkmaktadırlar.²⁵

Akşamları oruç vaktinin bittiğini yani *iftar vaktini* duyurmak için ilçe merkezlerinde top atışı yapılmakta ve akşam ezanı okunmakta, köylerde ise sadece ezan okunmaktadır.

İlçe merkezleri ve köylerde oruç tutmayan az sayıda kişi, bunu diğerlerine saygısızlık olmasın diye belli etmemektedir. Sadece Keles ilçesi Kıranışıklar Köyü'nde oruç tutmayanlar bunu açıktan belli etmektedir. Özellikle köylerde bir tek kişinin bile oruç tutmadığını açıkça gösterdiği görülmemiştir. İnsanlar kendi köylerinde kimlerin oruç tutmadığını bilse de tutmayan kişi, bunu doğrulamamakta ya da en azından suskun kalmaktadır. Nüfusu yarı yarıya Alevî olan Orhaneli'ye bağlı Dağgüney ve Keles'e bağlı Sorgun köylerinde de durum değişmemektedir. Aidiyet olarak kendilerini Alevî kabul edenler oruç tuttuklarını söylemektedirler. Alevî olmayan gruptan Alevî grubun "*oruç ibadetine katılmadıklarını, ayıp olmasın diye öyle dediklerini*" söyleyenler olsa da Alevî gruptan da herhangi bir kişinin Ramazan ayında açıkça yiyip içtiğini gören olmamıştır. Diğer taraftan yörede aile olarak oruç tutmayan bir hane yok gibidir. Çünkü bir hanede eşlerden ya da çocuklardan biri veya birkaçı oruç tutmasa bile diğeri tutmaktadır. En azından ebeveynler asla oruç ibadetini aksatmamaktadır.

İlçe merkezlerinde oruç tutmayanların sayısı köylere göre daha fazla olsa da, bu kişiler de oruç tutmadıklarını göstermemektedir. Ancak merkezlerde birer kahvehane ve lokanta açık tutulur. Diğerleri kapatılır ya da müşterilerin yokluğunu ve azlığını fırsat bilerek tamirat ve tadilat yaparlar. Açık olanlar da daha çok yolcu ya da misafirler için faaliyet yürütmektedirler. Buralardan ilçede oturan ya da köyden ilçeye gelen ve oruç tutmayanlar da yararlanmakta ve hiç kimse karışmamaktadır.

²³ Çeribaşı, Danacılar, Derecik, Gedikler, Geynik, Hemşehriler, Karaçukur, Kuşlar, Osmanlar, Perçin, Pınar Zaferiye B., Alutça, Dede balı, Delicegüney, Dutluca, Gedikören, Ilıcaksu, İshaklar H.

²⁴ Akpınar, Yeşilyurt H., Davutlar, Denizler K.

²⁵ Balaban, Elekçalı, Piribeyler B., Gökçeler, Kepek dere, Nalbant H

Ramazan ayında açık olan bu tür işyerleri genellikle ilçenin pazarının kurulduğu günlerde daha çok iş yapmaktadır. Çünkü ilçeye dışarıdan satıcı ya da müşteri olarak gelenlerin ihtiyaçlarını karşılamak, aynı zamanda insani bir görev olarak düşünülmektedir.

Keles ilçesinde diğer üç ilçeden farklı olarak halkın *meyhane* dediği üç adet birahane bulunmaktadır. Bu salonlar, Ramazan ayında da açık olmakla birlikte alkollü içecek servisi yapmamakta, sadece alkolsüz içeceklerle yemek servisi yapmaktadır. Müşterileri de daha çok lise ve yüksekokul öğrencileriyle ilçe dışından gelen pazarcı esnafıdır.

Ramazan ayı süresince bütün Dağ yöresinde alkol tüketimi tümüyle durmaktadır. Alkolik olduğu halde bu aya hürmeten ya üç aylar denilen Recep, Şaban, Ramazan ayları ya da en azından Ramazan ayı boyunca alkollü içeceklerden uzak duran birçok kişi bulmak mümkündür. Bu kişilerin çoğu oruç tutmakla birlikte oruç tutmayanlar da Ramazan ayına hürmeten alkol kullanmamaktadır. Bu durum güvenlik güçlerinin kayıtları incelendiğinde ya da alkollü içecek satıcılarıyla konuşulduğunda açıkça görülmektedir.

Ramazan ayı ayrıca yardımlaşmanın da yoğun olarak yapıldığı bir ay olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakir olarak bilinen kişi ve ailelere özel ya da tüzel kişiler tarafından yardım edilmektedir. Orhaneli ilçesinde kaymakamlık tarafından organize edilen, masrafını her gün farklı bir esnafın üstlendiği ve her gün ortalama 150 fakir, güçsüz, kimsesiz ya da yaşlıya yemek dağıtan bir aşevi bulunmaktadır. İhtiyaç sahiplerinin çoğunluğu kaplarla gelerek yemeklerini kendileri almakta, aşevine gelemeyenlerin yaşlıların yemekleri ise bulundukları yere görevlilerce götürülmektedir. Yine Keles'e bağlı Issızören Köyü'nde köy derneği tarafından işletilen aşevinden çevre köylerdeki ihtiyaç sahipleri de dâhil olmak üzere günlük elli fakire yemek dağıtılmaktadır.

Yörede yaygın olan diğer bir uygulama ise özellikle Ramazan ayının yarısından sonraki zaman diliminde hemen her gün camilerde mevlit okutma geleneğidir. Ramazan ayında yapılan ibadet ve hayırların diğer aylara göre daha ayrıcalıklı olduğunu düşündüklerinden yöre halkı bu ayda ciddi bir yoğunlukla hayır işlerine yönelmektedir. Bu yönelişin bulduğu ilk çözüm ya da cevap mevlit okutmak

olmaktadır.²⁶ Son yıllarda bazı köylerde mevlit okutmak yerine sadece Kur'an okutmanın yeterli olacağına kanaat getirerek bunu uygulayanlara da rastlanmaktadır.²⁷ Yine bazı köylerde teravih namazı çıkışında neredeyse her akşam hayır amaçlı şekerleme ya da bisküvi, çikolata türü ikramlar dağıtılmaktadır.²⁸

Ramazan ayının sonunu bildiren arife günü tam bir final havasında geçmektedir. O gün çocuklar dâhil hemen herkes, yoğun bir ibadetle geçirilen ayın son gününü değerlendirme ve onu bayrama yani koca bir seneye degecek coşkuya taşıma gayretine girmektedirler. Kadınlar genel temizlik, gelecek misafirlere ikram maksadıyla börek, çörek ve tatlı türlerinin hazırlıklarını tamamlayıp, özellikle bir ay boyunca okudukları Kur'an'ın hatim dualarını bir merasim havasında yapmaktadırlar.

Erkekler alış-verişlerini tamamlayıp, özellikle ikindi namazından sonra mezarlığa giderek yakınlarına dua etmekte ve mezarların bakımını yapmaktadırlar. Bazı köylerde ise ikindi namazından sonra sela verilerek herkesin toplanması sağlanmakta, ardından topluca mezarlığa gidilmektedir.²⁹ Bazılarında da mezarlık ziyareti bayram namazından çıktıktan sonra yapılmakta ve bu ziyaret aynı zamanda bütün köylünün bayramlaşmasının zemini olarak da düşünülmektedir. Yani ya mezarlıkta ya da mezarlık yolunda herkes birbiriyle bayramlaşmaktadır.³⁰

Çocuklar ise Ramazan ayının ve bayramın en değişik uygulamalarının merkezindedirler. Onların sevinç ve neşe içinde bayramı en iyi şekilde hissetmeleri için herkes seferber olmaktadır. Kurban Bayramı arifesi de dâhil olmak üzere bayram arifelerinde çocukların en büyük coşkusu, “*adak*” dedikleri bir uygulamadır. Adak, yörenin tamamında kadınların hayır amaçlı olarak gözleme başta olmak üzere unlu mamullerden yaptıkları ve dağıttıkları gıdalara verilen addır. Çocukların köyü dolaşarak bir şeyler toplamasına da adak denildiği bilinmektedir. Çocuklar bu âdetin yapıldığı bütün köylerde ikindi ezanını beklemektedir. Bir belde ise öğle namazından sonra cami hoparlörlerinden “*Adak başlamıştır!*” diye anons

²⁶ Çakmak, Karaca H., Düvenli K., Deliballar, İkizoluk, Yeşiller O.

²⁷ Yenice B.

²⁸ Kozluca H.

²⁹ İshaklar H.

³⁰ Bıyıklan, Harmanalan K., Karıncalı beldesi, Nalınlar O.

edilmekte,³¹ bazı köylerde ikindi namazından sonra imam, çocuklar ve cemaat cami avlusunda topluca dua ettikten sonra çocuklar adak toplamak için evleri dolaşmaya başlamaktadır.³² Bazı köylerde ise çocuklar evleri dolaşmadan sadece cami önünde toplanmakta ve hane sahipleri hediyeleri çocukların ayağına götürmektedir.³³ Bazı yerlerde ikindi ezanı okunur okunmaz sırayla evler dolaşmakta,³⁴ verilen hediyeler bir araya toplanarak paylaşılmaktadır. Genelde bütün çocuklara aynı hediyeler verilmekte ve her çocuğun topladığı yiyecek ve hediyeler kendisinin olmaktadır.

Çocuklara şehirleşme ve göçlerin yoğun olmadığı dönemlerde ceviz, badem, kuru üzüm, elma ve şeker türü yiyecek ve az da olsa para ve ev yapımı un veya irmik helvası verildiği tespit edilmiştir. Son yıllarda aileler maddi durumuna göre çocuklara şekerleme ve çikolata türlerinden başlayarak hazır kek, kremalı bisküvi çeşitleri, çerez ve para dâhil her türlü hediye vermektedirler.

Çocuklar adak toplamak için dolaşırlarken çeşitli ifade ve cümleleri koro halinde söylemektedirler. Bu ifadeler şöyle sıralanabilir: “*Adağın Kabul olsun. Adak! Adak!*”,³⁵ “*Adak! adak! Çam Budak!*”,³⁶ “*Arife çiçeği!*”,³⁷ “*Hatacınızı kabul etsin!*”,³⁸ “*Adak havla!*”,³⁹ “*Adak! Adak! Eşber Alla! Ölenlerin canına deysin.*”,⁴⁰ “*Arifeye gidecek var mı!*”.⁴¹

Bazı köylerde ise çocukları sevindirme faslı bayram namazlarından sonra cami çıkışındaki genel bayramlaşma merasimine bırakılmakta ve çocuklar büyüklerin ellerinden öperken büyükler de çocuklara çeşitli hediyeler vermektedir.

³¹ Karıncalı Beldesi O.

³² Koçu, Ortaköy, Süleymanbey O.

³³ Hobandanişment, Yeşilyurt H.

³⁴ Hacıahmetler B., Harmancık merkez, İshaklar H., Gelemiş, Kozbudaklar, Yazıbaşı K., Yürücekler O.

³⁵ Sırıl O.

³⁶ Akçabük O.

³⁷ Ağaçhisar O.

³⁸ Uzunöz K. Hataç ihtiyaç ve çoğulu olan Hâcet kelimesinden dönüşümle söylenen bir kelime olabilir.

³⁹ Kabaklar O. Havla kelimesi *helva* kelimesinin dönüşümü olarak kullanılmaktadır.

⁴⁰ Gelemiş K. Eşber Alla! “Ekber Allah” yani Allah büyüktür kelimelerinden kırılma sonucu böyle söylenmektedir.

⁴¹ Yakuplar O.

B. Malla Yapılan İbadetler

a. Sadakalar (Zekât ve Fitre) ve Kurban

Yardımlaşma bütün boyutlarıyla yöre insanının sosyal hayatında canlılığını korumakta, bu da sosyal dayanışmayı en üst seviyede tutmaktadır. Bölgede, Bursa iline bağlı diğer ilçe ve köylere göre maddi anlamda mahrumiyetler daha fazla yaşansa da ihtiyaç sahibi bir kişi veya bir aile hiç aç kalmadan hayatını yardımlarla sürdürebilmektedir. Çünkü yoksulu, düşkünün korumak ve gözetmek onlar için sorumluluktan öte bir görev gibi kabul edilmektedir. Bu anlayışın dinî inançlarda yardımlaşmanın önemli ve temel ibadetlerden birisi olarak kabul ve telkin edilmesinden kaynaklandığı görülmektedir. Ama meselenin dinî yönünü aşan bir boyutu da olduğu kesindir. Kendi aralarında aynî, nakdî ve iş gücüne dayalı çok iyi bir dayanışma ve yardımlaşma yaşamaktadırlar. Bunu daha çok köy hayatının bir gereği olarak görmekte ve yerleşik bir hayat tarzı olarak sürdürmektedirler. Yardımlaşmanın bu boyutunu dinin tavsiyeleri arsında yer alan zekât ve diğer sadaka türlerinden ayrı tutmaktadırlar. Mesela bir kişi yardıma ihtiyacı olan bir yakını veya komşusuna her türlü yardımda bulunduğu halde zekât ve fitresini ayrıca hesap ederek verme gereği duymaktadır. Yani yardımlaşma sosyal hayatın gereği ve bir de dinin emirleri arasında yer alan bir vecibe olarak telakki edilmektedir.

a.a. Zekât

İslam dininin beş temel esasından biri olan zekâtın, yörede diğer temel ibadetlere göre uygulanırlığı en zayıf olanı olduğunu söylemek mümkündür. Zekât ibadetinin temel bir inanç olarak kabulünde herhangi bir problem olmamakla birlikte, problemin daha ziyade zekâtın bir ibadet olarak mantalitesini ve genel çerçevesini kavranması ile alakalı olduğu düşünülmektedir. Mala sahip olma yönüyle zekâtı hangi şartları taşıyanların vereceği ve hangi maldan ne kadar verileceği konusunda zihnî bir karmaşa yaşanmaktadır. Mesela yörede küçükbaş hayvan sürüsüne sahip olanlar sürünün içinden birisini her yıl zekât olarak vermektedirler. Zekâtlarını dini çerçeveye uygun olarak hayvan sayısına göre değil de sahip olduğu sürü adına vermeleri bu mali ibadeti bir gelenek olarak telakki etmelerinden kaynaklanmaktadır. Aslında bir kişinin sahibi olduğu sürüdeki hayvan sayısı iki adet küçükbaş hayvanı zekât olarak vermeyi gerektirebilir. Ama sürü sahibi sürünün içinden bir hayvanı

zekât olarak vermekle zekâtını verdiğini düşünmektedir. Burada bir husus özellikle belirtilmelidir ki, sürü sahipleri sayıya dikkat etmeseler de mutlaka her sene bir küçükbaş hayvanı ihmal etmeksizin zekât olarak vermektedirler.⁴² Ne var ki sürü sahibi olmayıp da daha farklı bir gelir kaynağı olan, mesela ticari mal, dükkân, kira getiren ev ya da zinet eşyaları, altın sahipleri ile meyve sebze gibi tarım ürünlerinden para kazanan kişiler zekâtlarını hesaplayıp vermede istekli davranmamaktadır.⁴³ Sahip oldukları para ya da zekât verecek miktara ulaşmış olan herhangi bir mal ya da altının hesabı yeterince yapılmadığı için zekâtlarını vermemektedirler. Verenler olsa da zekât olarak verilen miktar gerçekçi olmaktan öteye sembolik bir anlam taşımaktadır. Yani İslam fıkına ait kaynak eserlerde zekât için belirlenen miktar ve ölçüler üzerinden değil kendi düşüncelerine göre çok olmayan ortalama bir değer belirlenerek verilmektedir. Din görevlileriyle yapılan mülakatlardan, zekâtın miktarının hesaplanması konusunda bir iki istisna dışında, onlara danışılmadığı neticesi ortaya çıkmıştır.⁴⁴

a.b. Fitre

Dinî literatürde, zekâttan sonra önemli bir mali ibadet olarak kabul edilen fitre sadece Ramazan ayı içerisinde verilen bir sadaka türüdür. Yörede şaşırtıcı derecede yaygın uygulama alanı olan fitre için, insanların en çok dikkate aldığı ve yerine getirdiği mali ibadet demek mümkündür.

İslam Fıkı'na ait kaynaklarda fitrenin zekât kadar önemli, yani farz olmadığı belirtilmekle birlikte belli bir zenginliğe ulaşmış, en azından fakir olmayanların vermesi gereken mal veya onun karşılığı para olarak izah edilmektedir. Yani, onlara verilmesi dışında fitrenin fakirleri ilgilendiren bir yönü yoktur. Ama bölgenin tamamında zekâtın aksine fakir ya da zengin hemen herkes fitre vermektedir. Fitre vermek gibi bir yükümlülüğü olmayan ve kendileri fitre alacak düzeyde ihtiyaç sahibi olan kişiler bile imkânlarını zorlayarak bu ibadeti yerine getirmeye çalışmakta, kendine verilen fitrelerden ayırdığı parayla fitre verenler bile olmaktadır.

⁴² Gülöz, Çakmak H. Dağdibi, Delice, Sorgun, Gelemiş K., Sırlı O.

⁴³ Yenice, Kınık Beldesi, Çeribaşı, Zaferiye B., Bekdemirler, Kışmanlar, Dutluca H., Baraklı, Issızören, Belenören K., Belenoluk, Akalan, Fadıl, Yeşiller, Letafet, Nalınlar, Koçu O.

⁴⁴ Piribeyler İstasyon mh., Gedikler, Zaferiye, Yenice, Durhasan, İsmetiye B., Dutluca, Gökçeler H., Durak, Davutlar, Başak köyü Kalber mh., Karaardıç K., Argın, Eskidanişment, İkizoluk, Söğüt, Sadağı, Letafet, Yeşiller O.

Fitrenin bu kadar yaygın olmasının temel sebeplerinden ilki, kuşkusuz onun Ramazan ayı gibi ibadet yoğunluğunun zirveye çıktığı bir ayda veriliyor olmasıdır. Bu ayda oruç tutanların oranı %95'leri aştığına göre, oruç ibadetinin tesiriyle dinî hissiyatlarında yoğunluk yaşayan herkes maddî varlığıyla da ibadete katılmak istemekte ve fitre vermektedir. İkinci olarak, fitre miktar olarak zekâta göre oldukça düşük olduğundan herkes tarafından kolaylıkla verilebilmektedir. Üçüncüsü, az bir miktarla da olsa ibadet etmiş olmak, insanların Allah'la olan münasebetlerinde kulluk ve inançlarına bağlılık duygularını pekiştirmektedir. Kısıtlı imkânlarına rağmen fitre verenler, ihtiyaç sahiplerine yardım etmekle başkalarıyla hayatı paylaştığını göstermek, dolayısıyla varlığını ilan etmek yani toplumda varlığını hissettirmek gibi bir imkânı değerlendiriyor olabilirler. Dördüncüsü, yörede zaten yaygın olan maddî ve manevî değerleri paylaşmadaki isteklilik burada da kendisini göstermektedir ve kişi kendisi ihtiyaç duysa da başka bir ihtiyaç sahibiyle paylaşmayı tercih etmektedir. Son olarak, fitrenin çoğunlukla oruçla irtibatlı bir ibadet olarak düşünülmektedir. Yani *oruç ibadetinin kabulü için fitre verilmeli* gibi yerleşik bir anlayış bulunmaktadır ve *“Fitre verilmezse tutulan oruçlar kabul olmaz.”* şeklindeki anlayış hâlâ sürdürülmektedir. Dolayısıyla ihtiyaç sahipleri dâhil herkes fitre vermeyi ısrarla sürdürmektedir. Kadrolu imamların olmadığı dönemlerde zekât ve fitrelerin imamlara verilmesi gelenekleştiği için günümüzde de hâlâ kadrolu imamlara fitre veren, en azından teklif eden insanlar bulunmaktadır.⁴⁵ *“Fitre arkasında teravih kılınan imama verilir.”* gibi bir telakkiyi de gerekçe olarak söylemektedirler.⁴⁶

a.c. Kurban

Yörede yaygın olan bir diğer ibadet de kurban kesmedir. Kurban ibadeti, uygulanabilirlik olarak maddi anlamda fitre kadar kolay değildir. Ama yine de insanlar maddi imkânlarını zorlayarak büyükbaş ya da küçükbaş bir hayvanı kurban olarak kesmeye gayret etmektedirler.

Fitre ibadetindeki gibi, kurban ibadetinin yaygınlığında da toplum beklentileri oldukça tesirli olmuş görünmektedir. Kurban kesecek kadar maddi imkânı olmadığı

⁴⁵ Pınarcık K., Nalınlar O.

⁴⁶ Karaağaç K.

ve dinen de kesmek gibi bir sorumluluğu bulunmadığı halde imkânların zorlanması sosyal işlerliğe dâhil olma duygusunun yanında biraz da kurban kesme fiilinin bütün aile fertlerini doğrudan ilgilendiren bir boyutu olduğu için *ailecek toplumdan ayrı düşme endişesini* bertaraf etme kaygısından da kaynaklanabilmektedir. Diğer taraftan asıl saik, aile ortamında iyi rol örneği sergileme isteği olmaktadır. Zira aile reisi konumundaki kişilere fikhî açıdan kurban kesmeye elverişli olmadıkları halde maddi açıdan zorlanma pahasına neden kurban kestikleri sorulduğunda “*Çoluk-çocuk hayırlı mübarek günlerde el kapısına bakmasın.*” ya da “*Çoluk-çocuk elin eline bakmasın. İyi kötü bizde görsün.*” gibi gerekçeler söylemektedirler.

Kesilen kurbanlar, et olarak pay edilip dağıtılmakta, kurban derileri mutlaka bir hayır işinde, cami ve Kur'an Kursu, çeşme, yol yapımı gibi alanlarda değerlendirilmektedir. Bazı resmi kurumların kurban derilerini toplamak istemesini o kurumlara duyulan güvensizlik nedeniyle hoş karşılamamaktadırlar. Sadece, resmi makamlara işleri düşünce kendilerine yardımcı olunmayacağı endişesiyle az miktarda kurban derisini muhtarlık kanalıyla vermekte ve gerisini sayılan hayır işlerinde kullanmayı tercih etmektedirler. Eğer kesilen hayvan, koyun cinsi ve derisi de elverişli ise gelenekte olduğu gibi çeşitli işlemlerden geçirerek pösteki, kendi ifadeleriyle “*namazlağı*” (seccade) yapmaktadırlar. Bu seccade evlerde kapı arkalarına veya duvara asılmakta ve yeri geldiğinde kullanılmaktadır.

b. Hac: Kurumsallaşmış ve Yaşa Bağlı Bir İbadet

İslam'ın temel şartlarından birisi olarak kabul edilen hac, oldukça önemli bir ibadet olarak kabul edilmektedir. Maddi açıdan yeterli imkâna sahip olan yöre insanının çoğunluğu mutlaka Hac farızasını yerine getirmek istemektedir. Maddi imkâna sahip olup da hac için istekli olmayan yok denecek kadar azdır. Ne var ki hac ibadetine daha çok yaşlı insanlar rağbet etmektedir.⁴⁷ Haç ibadetiyle ilgili verilen bilgilerden hareketle şu bulguların varlığından söz edilebilir; yerleşik ve geleneksel anlayışta *Hacca yaşlıların gideceği genç olanlar için erken sayılacağı* şeklindeki bir düşünceden dolayı hacca gidenler %80 oranında 55 yaş ve üzeri kişilerden

⁴⁷ Son yıllarda bir değişim gözlense de Türkiye’de hac hâlâ yaşlıların rağbet ettiği bir ibadet olma özelliğini sürdürmektedir. Konya genelinde yapılan bir araştırmada (1992) hacca gitmede 56 yaş ve üstündekilerin oranı %54.39 olarak tespit edilmiştir. 46–55 yaş arasındaki oran da %33.71’dir. Bkz. Mehmet Bayyigit, *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye’de Haç Olayı*, TDV Yay., Ankara, 1998, s. 88.

oluşmaktadır. 45–55 yaş arası gidenler %15–17 arası, 40–45 yaş arası gidenler %2–3 civarındadır. 40 yaş altında hacca giden kişiler olmakla birlikte bunların sayısı bazı köylerde bir-iki kişi bazılarında ise hiç yoktur.

Elli yaşına ulaşmış kişilerde hacca gitme isteği net bir şekilde görülmektedir. Ancak bu istekleri iki unsur tarafından frenlenmektedir *Birincisi*, hac için getirilen kota uygulaması, *ikincisi ise* hac ibadeti için yeterli paraya sahip olmamalarına rağmen, dönüşte hediye verme ve pilav dökme geleneğidir. Buradan hareketle denebilir ki; hac ibadeti, gerek hac yolculuğundan önce gerekse yolculuk dönüşü kurumlaşıp gelenek halini almış pek çok davranış kalıbını içermektedir. Mesela hacca giden herkes kendisini dönüşünde bütün akraba, dost, tanıdık, komşu ya da köylülerine küçük de olsa bazı hediyeler getirmek zorunda hissetmektedir. Bu hediyeler, birinci dereceden akrabalara maddi değer olarak yüksek olanlardan başlayarak yakınlık ve dostluk derecesi azaldıkça maddi değer olarak da gittikçe düşen özelliktedir. Erkek ve bayanlara yönelik elbise ya da elbiselik kumaşlar, battaniye ve çeşitli örtüler (masa ve yatak örtüsü gibi), gümüş takım ve takılar, saatler (masa, duvar ve kol saati gibi), kumaşlar, çeşitli değer ve ebatlarda başörtüsü, yazma, seccade, namaz takkeleri, tesbih, yüzük ve misvak başlıca hediye kalemleri olarak sayılabilir. Ayrıca gelen herkese mutlaka ikram edilen hurma ve “Zemzem”i de bu hediyelere dâhil edilebiliriz.

Hacdan gelen bir kişiye bütün tanıdıkların “Hayırlı olsun, Allah mübarek etsin.” ya da “Hoş geldin.” demek için ziyaret etmesi ve bu niyetle gelen herkese hediye vermek, geleneğin mecbur kıldığı uygulamalardan birisidir. Çünkü hacca gidecek olan kişi veya kişiler belli olduktan sonra bütün eş dost ve tanıdıklar, o aileyi çeşitli hediyeler götürerek mutlaka ziyaret etmektedirler. Bu hediyeler öyle pahalı türden olmayıp daha çok çay, şeker, bisküvi, meyve suları, gazlı içecekler ya da iç çamaşırı, gömlek gibi giyeceklerden oluşmaktadır. Hacca gideceklerle sadece hediye getirilmemekte bazıları da para vermektedir. Hacca giden kişi fakir ya da ihtiyaç sahibi olmadığı için bu para hacca giden kişinin paraya ihtiyacı olacağı düşüncesiyle verilmiş değildir. Burada temel saik; “*Parasının o mübarek topraklarda harcanması, Oralara nasip olması*” düşüncesidir.

Eğer hacdan gelen kişi dönüşünde bu kişilere mukabil bir hediye vermezse en kötü ihtimalle beklentileri karşılamamak gibi bir acziyete düşmüş olmaktadır. Sosyal ilişkilerin taşıdığı iç dinamikler ve karşılıklı algılar bu acziyeti kaldıracak ya da bertaraf edecek güçte olmadığı için hediye getirme ve verme önemli bir engel olarak hacca gidecek kişilerin önünde durmaktadır.

İkinci maddeye ilave olarak hacca giden kişilerin dönüşte dost ve yakın çevreye verdiği yemek önemli harcamalarından birisi olarak gösterilebilir. “Hacı Pilavı”, “Hac Pilavı”, “Pilav Dökme” diye adlandırdıkları bu uygulamada, mevlit ve Kur’an tilavetinin ardından katılanlara yemek ikramında bulunmaktadır. Bazı köylerde o yıl hacca gidenler bu organizasyonu ortaklaşa yaparlar. Bazı köylerde ise tamamı katılmasa da akrabalık ya da dostluk derecesine göre yakın olanlar birlikte hareket etmekte ve çoğunluk ise bütün masrafı üstlenme pahasına tek başına hareket etmeyi tercih etmektedir.

Özellikle Keles ilçe merkezi ve köyleriyle Orhaneli ilçe merkezi ve birçok köyünde uygulama genellikle böyledir. Ama Büyükorhan ve Harmancık ilçeleriyle köylerinde hediyeleşme masrafları çok ağır değildir. Fakat *pilav dökme* yapılmadığı zaman bir şeylerin eksik kaldığı düşüncesi ağırlık kazandığı için hacdan gelen herkes tarafından istisnasız bu adet uygulanmaktadır.

Hac ibadetini yerine getirmede ne kadar istekli olunursa olunsun muhtemel masraflar hesaba katıldığında bu ibadetin yerine getirilmesi oldukça zorlaşmaktadır. Birçok kişinin hac ibadetiyle alakalı kanaatlerini söylerken gidiş geliş ve konaklama masraflarından ziyade hediye ve pilav dökme masraflarının çokluluğuyla alakalı serzenişte bulunması, geleneğin kısmen de olsa inançların uygulama alanını daraltabileceğinin bir örneği olarak zikredilebilir. Çünkü pilav dökme ve hediyeler için harcanan para hac ibadetini yerine getirmede harcanan parayla eşdeğer bir rakama tekabül etmektedir. Bu durum, hac ibadetinin yerine getirilmesinde bir engel teşkil edecek kadar önemli ve aşılması zor bir problem kabul edilmektedir.

Umre ibadeti, ekonomik açıdan rahat konumda olanlar gitmeye çalışsalar da henüz yaygınlık kazanmamıştır. Özellikle son yıllarda umre ibadeti için ekipler halinde teşebbüsler olsa da bu durum rağbet edildiği anlamına gelmemektedir.

Köylerde umreye giden kişinin olmaması ya da az sayıda kişinin gitmiş olması umre ibadetinin yaygın olmadığını göstermektedir.

II. GÜNLÜK HAYATLA İLGİLİ TEMEL UYGULAMALAR

İnsan hayatının önemli dönemleri olarak kabul edilen doğum, düğün ve ölüm gibi hadiselerde çok çeşitli uygulamalar ortaya çıkmaktadır. Bunlar şöyle sıralanabilir:

A.Doğumla İlgili İnanış ve Uygulamalar

Doğum yöre insanı için oldukça önemsenen bir hadise olarak kabul edilmektedir. Doğumla birlikte başlayan süreçte hem anne için hem de bebek için farklı uygulamalar yapılmaktadır

a. Yeni Doğum Yapan Kadınlı İlgili Dini Uygulamalar

Dinî motiflerle bezeli geleneksel kültürün kendisini en yoğun hissettirdiği ve yöre insanının hayatında dinî olanla geleneğe ait olanın harmanlanarak öbekelediği önemli bir alan da doğumdan sonraki dönemde kendini net olarak göstermektedir. Doğum yapan bayanın özellikle lohusalık döneminde, çocuğun ise ilk kırk gün ve daha sonraki bebeklik döneminde belli olumsuzluklardan korunmasına yönelik geleneğin sürekli beslediği uygulamaların birçoğu varlığını hâlâ sürdürmektedir. Doğum sonrası yapılan uygulamalar anne için ayrı, bebek için ayrı kategorize edilebilir.

Doğumla birlikte anne “*kırklı kadın*” konumuna girmektedir. Doğumdan sonraki kırk gün anne ve çocuk için zor ve en hassas dönem olarak kabul edilmektedir. Anne ve çocuğu çok önemli bir mazeret yoksa evden çıkarılmadığı gibi eve de yeni doğum yapmış *kırklı* kadınlar alınmamakta, alınsa da anne ile görüştürülmemektedir. Hatta yeni doğum yapmış bir kadının ilk kırk gün içinde, yeni doğum yapmış büyükbaş hayvanlarla karşılaşması bile uygun görülmemektedir. Çünkü istemeyerek de olsa iki *kırklı kadın/dişinin* karşılaşması, “*kırklarının karışması*” anlamına gelmektedir. Henüz kırk günü doldurmamış yeni evli bir bayan bile sakınılacaklar listesinde yer alabilmektedir.⁴⁸ *Kırk karışması*, muhtemel bazı menfiliklerin sebebi olarak görülmektedir. Bunlar daha çok, *çocuğun müzmin bir*

⁴⁸ Kozbudaklar K.

hastalığa yakalanması, zihnî ve fizikî gelişim gösterememesi dolayısıyla zayıf ve çelimsiz kalması yani “hıra kalması”, annenin hastalanması veya sütünün kesilmesi gibi neticeler olarak düşünülmektedir.

Bütün tedbirlere rağmen kırklı iki kadın karşılaştıklarında, kırklarının karışmaması için bir tedbir alma ihtiyacı duymaktadırlar. Akla gelen ilk tedbir kırklı kişilerin üzerlerinde bulunan birer nesneyi değiştirmeleridir. Yörenin tamamında nesne değişme işlemi olmakla birlikte değişilen nesnenin ne olacağı tamamıyla muhayyilelerinin gücüyle alakalıdır. Boncuk, düğme, kopça, pul, madenî para, iğne, yazma, yumurta, ekmek, giydikleri elbiselerden bir parça olmak üzere imkân ve hayal alanına giren her şey değiş tokuş malzemesi olarak kabul görmektedir. Metalin *dayanıklılık* gibi bir anlamı olduğundan değiştirilmesi gereken nesnenin metal olması tercih edilmektedir. Bu, eskiden kadınların başörtülerinde ve giysilerinde süs olarak mutlaka bulunduğundan daha çok paslanmaz metal pul olurken sonraki dönemlerde giysilerde pul yeterince kullanılmadığı için madenî para ve iğne değişimi ön plana çıkmıştır. Hatta çocuk kız olursa iğne, erkek olursa para değiştirilir diye ayrıma gidilerek cinsiyete göre de bir tasnif yapılmıştır.⁴⁹ Bazı köylerde ise *çocuk iğne gibi zayıf olur* diye özellikle iğne değişimi yapılmamaktadır.⁵⁰ Bazı köylerde de kırklı iki kadın karşılaştıklarında birbirlerine yumurta ya da elbiselerinden bir parça, en azından bir ip koparıp vermekte ve birbirinin elini öpmektedir.⁵¹ Sadece iki köyde diğerlerinden farklı sayılabilecek uygulamalar yapılmaktadır. İlki; kırklı iki kadın karşılaşırsa *hem kendileri hem de çocukları yan yana yatırılarak aralarına su dökülmektedir.*⁵² İkincisi ise, *kırklı iki kadının karşılaşması durumunda kadın, okuyarak evinin etrafını dört kez dolaşmaktadır.*⁵³

Doğumların tamamen hastane ortamlarına kaydığı günümüzde, *kırklı kadının bir başka kırklı kadınla görüştürülmemesi* gibi bir inancın sürdürülme ihtimali de sosyal zeminini yitirmiş durumdadır. Bu tür inanç besleyenler, sadece köylerine döndüklerinde yapabilecekleri geleneğe bağlı uygulamaları yerine getirmekle yetinmektedirler.

⁴⁹ Karaardıç K.

⁵⁰ Aktaş, Sarnıç B., Avdan, Basak, Yazıbaşı K., Altıntaş O.

⁵¹ Balatdanişment, Gedikören H.

⁵² Letafet O.

⁵³ Karaardıç K.

Kırklı kabul edilen kadınla alakalı son bir uygulama *lohusa mevlidi* adıyla yapılmaktadır. Kadının lohusalık dönemi bitince mevlit okutulup, dualar edilmekte ve gelenlere çeşitli ikramlarda bulunmaktadır.⁵⁴

b. Yenidoğan Çocukla İlgili Uygulamalar

Anne ve bebek için ilk kırk gün önemli kabul edildiğinden birçok uygulama bu dönemde ortaya çıkmaktadır. Çocuğun yaşı ilerledikçe geleneğe bağlı uygulamalar gittikçe azalmakta ve sadece hastalık alanlarında yoğunlaşmaktadır.

b.a.Çocuğa İsim Verilmesi

Dünyaya gelen her çocuk için dini içerikli ilk uygulama aynı zamanda çocuğu karşılama töreni mahiyetindeki isim koyma merasimidir. Ebeveynlerin seçtiği bir isim, meseleyi iyi bildiği düşünülen bir aile büyüğü, mahalle veya köy imamı tarafından konulmaktadır. İsmi koyacak kişi abdestli olarak çocuğu kucağına almakta, hafif bir sesle sağ kulağına ezan, sol kulağına kamet okumaktadır. Sonra da çocuğun ismini üç kez tekrar ederek hayırlı ve uzun ömürlü bir evlat olması için dua etmektedir. Bu isim koyma seremonisi, yörede dünyaya gelen her çocuk için mutlaka yapılmaktadır. Dilerse baba iki rekât şükür namazı kılmaktadır. Orhaneli merkezde olduğu gibi bu tören, çocuk bir seccadenin ucuna kibleye doğru yatırılarak da yapılmaktadır.

Çocuğa verilen isimlerin bazı ailelerde ebeveynlerin ismi olmasının dışında ayırt edici başka bir kriter tespit edilememiştir. Seçilen isimler geleneksek herhangi bir uygulamaya bağlı kalmaksızın ailenin o anki tercihlerini yansıtmaktadır.

b.b. Çocuğun Göbeği

Bebeğin doğumundan itibaren birkaç gün içinde göbeği kuruyarak düşmektedir. Düşen göbek rastgele atılmamakta, *cami avlusunda bir duvara, cami bahçesinde toprağa, caminin bizzat içine bir köşeye ya da camiye serilen halı-kilim gibi sergilerin altına* bırakılmaktadır.⁵⁵ Bazı köylerde abdestli bir kişi tarafından

⁵⁴ Kozbudaklar K.

⁵⁵ Yörenin tamamında en yaygın olan uygulama bu şekilde olmaktadır.

camide bir seccade ya da halının ucuna bağlanmaktadır.⁵⁶ Çocuklarının dindar bir hayat sürmesini isteyenler, göbeği Mushaf'ın (Kuran'ı Kerim) içine bırakmaktadırlar.⁵⁷ Yöre insanı çocuklarının dini değerlerine bağlı olması hususunda o kadar ıstıyaklıdır ki zamanlama ayarlanabilirse hac ya da umreye giden bir akraba veya tanıdık vasıtasıyla *bebeğin göbeğini Kâbe'ye bıraktıranlara* rastlamak da mümkün olabilmektedir.⁵⁸ Bütün bunlar, *çocuk büyüdüğünde namazcı olsun*, yani dini değerlere ve inançlarına sadakatle bağlı birisi olsun diye yapılmaktadır. Bazı köylerde kız çocuklarının göbeği *evcimen olsun, evine bağlı ve ev işlerinde becerikli olsun* diye evde uygun bir yere konulmakta, ocaklık perdesine, mutfığa, süpürge sapına bağlanmakta veya evin çatısına atılmaktadır.⁵⁹ Göbeğin bırakıldığı yerler okul bahçesinden⁶⁰ saban demirine⁶¹ kadar değişen geniş bir yelpazede, ebeveynlerin çocuklarının gelecekleriyle alakalı temennilerinin birer tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.

b.c. Kırklama

Doğum sonrasındaki kırk gün “*kırklama günleri*” sayılmaktadır. Bu günler içinde ve çocuğun doğumunun kırkinci günü yapılan son bir uygulama ile çocuk *kırklanmaktadır*. Çocuk kırklama, çeşitli farklılıklarla yörenin tamamında uygulanmaktadır.

Çocuğun kırklanması için öncelikle nohut tanesi iriliğinde kırk adet “*kırklama taşı*” toplanmaktadır. Kırklama taşlarının cami saçaklarının altından toplanması temizlik ve kutsiyet yönüyle tercih sebebidir.⁶² Toplanan taşlar bir su güğümüne konularak kaşıkla ya da içi boşaltılmış yumurta ile İhlâs Suresi okunarak⁶³ kırk kaşık ya da kırk yumurta dolusu su ilave edilmektedir. Bazı köylerde kırk taşla birlikte kabın içine çocuğun gelecekte *sağlam ve değerli bir hayat sürmesi* için altın

⁵⁶ Gököz O.

⁵⁷ Çınarcık, Koçu, Nalınlar O.

⁵⁸ Bir kadın iki torunun göbeğini götürerek Kâbe'de Mescid-i Haramdaki küçük kubbelerin arasına bıraktığını söylemişti. Göynükbelen beldesi O. Yine umre ziyareti için Mekke'ye giden bir kadına çocuğunun göbeğini götürmesi için komşusu ricada bulunmuş. Gazioluk O.

⁵⁹ Çakmak H., Gümüşpınar, Dağgüney, Yürücekler O.

⁶⁰ Göynükbelen beldesi O.

⁶¹ Gümüşpınar O.

⁶² Altıntaş, Çınarcık, Göynükbelen Bel., Serçeler O.

⁶³ Letafet O.

veya gümüş yüzük bırakılmaktadır.⁶⁴ Kırk gün boyunca çocuk, içinde kırklama taşlarının bulunduğu güğümde ısıtılmış su ile çeşitli dualar okunarak yıkanmaktadır. Çocuğun 7, 21, 25 (*yarım kırk* diyorlar) ya da 27. günlerde yıkanması tercih edilmektedir.⁶⁵ Kırkıncı güne 2–3 gün kala kırklama suyuna *zengin olması* için para; *sağlıklı, gül gibi güzel ve sevimli olsun diye de* kırmızı ip bağlanmış gül çubuğu atılmaktadır.⁶⁶ Kırkıncı günü anne ve çocuğun son bir kez daha yıkanmasıyla kırklama işi yapılmış kabul edilmektedir. Kırklamada kullanılan sular evin içine, etrafına, ambar ve damların üzeri ile cami çevresine serpilmektedir.⁶⁷ Taşlar ise bir ağaç (böğürtlen ya da gül ağacı tercih sebebidir) veya kayanın dibine,⁶⁸ cami saçağının altına ya da ayakaltı olmayan herhangi bir yere besmele çekilerek bırakılmaktadır.⁶⁹

İlk kırk gün boyunca ve daha sonrasında çocuğun başucuna *çocuğun uykuda bile yalnız kalmayacağına* inanıldığı için Kur'an ve bıçak konulmaktadır.⁷⁰

b.d. Çocuk Mevlidi

Çok yaygın olmamakla birlikte, özellikle ilçe merkezlerinde ve bazı köylerde kırkını takip eden günlerde çocuk mevlidi okutulmaktadır. Bu törende kadınlar, mevlit tilaveti başta olmak üzere çeşitli dualarla çocuğu kucaktan kucağa dolaştırmakta, ona hediyeler vermektedirler. Sonra da katılanlara ikramlarda bulunulmaktadır.⁷¹

b.e. Kırk Kaldırma (Kırk Uçurma)

Kırklama meselesi bitirildikten sonra anne, çocuğunu da alarak en yakın akrabasına ya da aile dostları olan bir komşuya “*kırk uçurma*”ya gitmektedir. Bu uygulama da yörenin tamamında yaygındır. *Çocuğun ömrünün uzun olması* gibi bir inançtan dolayı, gidilen hanenin uzak olması tercih edilmektedir.⁷² Gidilen ev ahalisi,

⁶⁴ Göktepe O. Osmaniye O.

⁶⁵ Kozbudaklar K., Göynükbelen, Sadağı O.

⁶⁶ Letafet O.

⁶⁷ Alutça H., Kozbudaklar K. Altıntaş, Dağgüney O.

⁶⁸ Kozluca H.

⁶⁹ Serçeler O.

⁷⁰ Kozbudaklar K.

⁷¹ İlçe merkezleri ve Durhasan B. Kozbudaklar K.

⁷² Kozbudaklar K.

ne için gelindiğini bildiği için çocuk adına annesine yumurta, para (daha çok erkek çocuğa), ekmek, *saçı gür olsun diye* yün, mendil ve un gibi nesneler vermektedir. Bazı yerlerde de *yüzü ve bahtı un gibi açık ve bereketli olsun* diye çocuğun yüzüne “*Aksakallı pir ol!*” denilerek un sürmektedirler.⁷³ Birkaç köyde de, bebek *ibadetinde düşkün olsun* temennisiyle kırk uçurma niyetiyle camiye ve imama götürülmektedir.⁷⁴

b.f. Aydın Kaldırma

Kırk kaldırmanın benzeri olan uygulamalardan birisi de Aydın/Aydeş/Aydaş kaldırmadır. *Çocuğun müzmin bir hastalığa yakalanması, iyi bir fizikî gelişim gösterememesi dolayısıyla zayıf ve çelimsiz kalması* gibi durumlarda tedavi amaçlı olarak *Ocak Sahibi* kişilere gidilmektedir. Çocuk zayıf olur ve *ayaklarını üst üste getirirse* bu durum bir belirti olarak kabul edilir.⁷⁵ Ocak Sahibi kişiler bulundukları hanenin kutsallığından dolayı şifa umulan kişilerdir. Bazen Dede Sahibi kişilerle, çeşitli hastalıkların tedavisi için dedeye gidilmekle birlikte o dedenin sahibi olduğu faz edilen kişiye de mutlaka uğranması yönüyle aynı işlevi görmektedirler. Ocak Sahiplerine sadece hasta kişiler ve özellikle çocuklar götürülürken Dede Sahiplerine en azından dedeyi ziyaret ettikten sonra tuz alarak yedirmek için hasta hayvanı olanlar da gitmektedir.

Ocak Sahibi kişiler genellikle kadındır ve kadınlardan kadınlara geçmektedir. Ama ‘Yılcık Çetmek’ (Yılcık Ocağı, vücutta beliren herhangi bir şişlik veya başta bel ağrısı olmak üzere çeşitli ağrıları tedavi etme yetisi olan kişinin taşıdığı farz edilen misyon) meselesinde olduğu gibi ocağın çeşidine göre erkekler de ocak sahipliğini sürdürebilirler.

⁷³ İshaklar H., Gelemiş K., Letafet O.

⁷⁴ Alutça H. Letafet O.

⁷⁵ Harmancık merkez.

Çocuğun ocak sahiplerine üç cumartesi öğleden önce, ‘gün yarım olmadan’ getirilmesi esas kabul edilir. Her ocak sahibi farklı uygulamalar yapabilmektedir. İhlâs ve Fatiha sureleri okuyarak banyo yaptırma,⁷⁶ bazı sureler okuyarak içinde kırk taş olan sudan bir kalbur üzerinden çocuğa dökerek⁷⁷ ve köpek kafatasının (Resim 6) üzerinden dökülen su ile çocuğu yıkayarak⁷⁸ aydıış kaldırma işlemi yapılmaktadır.

Resim 6: Aydıış kaldırmada kullanılan bir köpek kafatası ve su dökmeye yarayan kap, tas.

Ocak sahipleriyle yapılan görüşmelerde bu işi büyüklerinden öğrendiklerini ve onlardan el almış olduklarını, yıkama sırasında da üç veya yedi İhlâs suresi ile bir Fatiha suresi okuduklarını ifade etmektedirler. En sonunda da “*Bu el benim elim değil Fâtıma anamızın eli, şifasını sen ver ya Rabbi!*”⁷⁹ dediklerini belirtmişlerdir.

Ocak sahibi kişiler son yıllarda haftada 1–2 çocuk getirildiğini ama daha önceleri cumartesi günleri 10–15 arası çocuk yıkadıklarını ifade etmektedirler.⁸⁰

B. Sünnet Töreniyle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Sosyal hayatta özenle yapılan önemli törenlerden birisi de sünnet cemiyetleridir. Sünnet cemiyetlerinde de düğün cemiyetlerinde olduğu gibi kazan kazan yemekler pişirilip uzaktan yakından gelen bütün misafirlere ikram edilmektedir. Et yemekleri bu ikramın en vazgeçilmezidir.

Sünnet yatağının çok iyi donatılmış ve süslü olmasına dikkat edilmektedir. Genç kızlar, sünnet yatağını birkaç gün önceden bir tören havasında

⁷⁶ Kınık Beldesi BO. Harmancık merkez ve Çamoğlu mh, Celepler k. O.

⁷⁷ Göynükbelen Beldesi O.

⁷⁸ Derecik, Tekerler BO.

⁷⁹ Çamoğlu mh., H.

⁸⁰ Harmancık merkez.

hazırlamaktadır.⁸¹ Sünnet çocuğunun iyileşmesinden sonra bu yatağın kaldırılması da kadınlar arasında okunan mevlit eşliğinde ayrı bir törenle gerçekleşmektedir.⁸²

Sünnet törenleri büyük çoğunluk itibariyle mevlit okutularak (dualı) yapılmaktadır. Çok az aile törenden bir gün önce davul zurna eşliğinde *sünnet kınası* yapmakta ise de sünnetin yapıldığı gün mutlaka geniş katılımlı mevlit okutulmaktadır.

Sünnet çocuğuna özel kıyafet alınması ve araçlarla dolaştırılması gibi âdetler, büyük şehirlerden farklı değildir. Farklılık, her köy ve ilçede farklı mekânların belirlenerek sünnet olacak çocuğun o mekân ve güzergâhlarda dolaştırılmasındadır. Güzergâh seçiminde daha çok, kolay ulaşım ve yol üzerinde önemli bir yatırım olup olmaması belirleyici olmaktadır. Mesela Keles'in ilçe merkezi ile 10–15 km civarındaki köyler için dolaşılacak mekân Ana Sultan türbesi iken Keles'in Avdan Köyü'nde Gelin Dedesi her sünnet çocuğunun mutlaka uğradığı bir yer konumundadır. Harmancık'ta ise Harmancık Dedesi denilen yere mutlaka gidilmektedir. Bazı köylerde köy içerisinde çocuğun kalabalık bir cemaat tarafından tekbirler eşliğinde dolaştırıldığı da olmaktadır.⁸³

Belki de sünnetlerle ilgili en kayda değer uygulama tek çocuk sünnet ettirildiğinde ortaya çıkmaktadır. *Eğer sünnet olacak çocuk tek ise bir horoz kesilir ve sünnet yatağının altında bir müddet bekletildikten sonra bir fakire verilir.*⁸⁴ Ancak çoğu yerde kesilen horoz hiç bekletilmeden fakir bir komşuya verilmektedir.⁸⁵ Bazı köylerde sünnet merasimini yapan aile, maddî durumu iyi ise horoz yerine koyun ya da koç gibi küçükbaş hayvanlardan kesip etini ihtiyaç sahiplerine dağıtmaktadır.⁸⁶ Bu uygulama, "*Çocuk tek kalsın.*" temennisiyle yapılmaktadır.

Sünnet töreni için düğün töreninde olduğu gibi gelenekte var olan davetiye usulü uygulanmaktadır. Yani sünnet cemiyetine davet için gömlek, çeşitli başörtüler, çorap gibi nesneler verilmektedir. Son yıllarda başta ilçe merkezleri olmak üzere bir

⁸¹ Karıncalı Beldesi, Yürücekler O.

⁸² Kozbudaklar K.

⁸³ Kozbudaklar K.

⁸⁴ İshaklar H.

⁸⁵ Durhasan B. Yayabaşı H. Basak, Kemaliye K.

⁸⁶ Aktaş B.

kart üzerine gerekli açıklamalar yazılarak davetiye dağıtılmaya başlanmıştır. Bu durum geleneği dönüştürecek gibi durmaktadır.

Hediyeleşme kültürü, sünnet cemiyetlerinde de en yoğun haliyle sürdürülmektedir. Cemiyete katılanlar, en başta para ve altın olmak üzere hediye olarak düşünülebilecek her türlü eşyayı getirip vermektedir.

Sünnet cemiyetlerini her aile tek başına yapmaya çalışmaktadır. Yakın akrabalar bile bir araya gelerek çocuklarını birlikte sünnet ettirmemektedir. Bu konu, bireysel düşünmenin de ötesinde onur meselesi olarak görülmektedir.

Çocuğun göbeğinin camiye bırakılması gibi sünnet olan çocuğun *sünnet derisini de cami içine bırakan veya haziresinde bir yerlere gömen* ailelere rastlamak mümkün olmaktadır.⁸⁷ Bu, çocuğun “*namazcı*” yani dindar olması için yapılmaktadır.

C. Evlenme ile İlgili İnanış ve Uygulamalar

Gelenek ve dinî prensiplerin harmanlandığı en önemli uygulama alanlarından birisi de evlenme törenlerinde yani düğünlerde ortaya çıkmaktadır. Son yıllarda gelenekte ciddi kırılmalar olmakla birlikte düğünler, geleneği geleceğe taşıma işlevini yerine getirmeye devam etmektedir.

Yörede düğünler evlilik ve bir de erkek çocukların sünnet merasimi vesilesiyle yapılmaktadır. Düğün merasiminden asıl maksat sosyal çevrenin, yani akrabalarla bütün tanıdıkların davet edilerek bir araya toplanmasını sağlamaktır. Düğün ve diğer cemiyetlere (törenlere) ne kadar çok davetli katılırsa bu aynı zamanda davet sahibi için önemli bir itibar anlamına da gelmektedir. Çünkü düğün sahibi aile, kendisine değer verildiğini, saygın bir konum ve çevreye sahip olduğunu görmüş ve göstermiş olmaktadır.

a. Düğüne Davet ve Davetiye Geleneği

Komşular ve bütün tanıdıklar, yakın akrabalarından başlanarak düğüne davet edilmektedir. Davet etmek için *Davetiye* ya da *Oku* olarak adlandırılan ve akrabalık

⁸⁷ Orhaneli Merkez Camii İmam-Hatibi, cami penceresine bırakılan sünnet çocuğuna ait bir sünnet derisi bulunduğunu söylemişti.

derecesine göre gömlek, elbiselik kumaş, çeşitli kalite ve ebatlarda, yazma, yaşmak, yemeni ve eşarp türlerinden bir başörtüsü, havlu, mendil, çorap ve çeşitli şekerlemelerden oluşan hediyeler verilmektedir. Son yıllarda birçok köyde davetiye olarak daha çok uzak akraba ve tanıdıklara verilmek maksadıyla bastırılan kartlar kullanılmaktadır. Gelenekte olan çorap, yazma, gömlek gibi hediyeler ise yakın akrabalara verilmektedir. Bu durum ailelere yüklü bir masraf çıkardığı için, köy ihtiyar heyeti tarafından kaldırılma teşebbüsünde bulunulmuş olsa da başarılamamıştır.⁸⁸

Düğüne icabet edenler yakınlık derecelerine ve kendisine verilen davetiyenin değerine göre bir hediye ile düğüne katılmaktadır.

b. Düğün Bayrağı

İlçe merkezi ve köylerde, geleneksel bir uygulama olmakla birlikte ne anlam taşıdığı unutulmuş bir figür olarak, düğün evine mutlaka bir Türk bayrağı asılmaktadır. Düğünlerde Türk bayrağından ayrı olarak “*düğün bayrağı*” dedikleri ve geleneğin şekillendirdiği, kısmen önemli görülen bir alem daha bulundurulmakta ve taşınmaktadır. Bu alem, üç ayrı renk ve desende, pul ve boncuk işlemeli yazmaların bir sıriğin üst kısmına bağlanması, sıriğin ucuna duruma göre elma⁸⁹, ayva⁹⁰, patates⁹¹ ve bunların da üzerlerine kanatlı hayvanlara ait çeşitli renklerde tüyler takılarak elde edilen bir kompozisyondan oluşmaktadır. Kullanılan renkli yazmalar, hayatın canlılığını neşe ve huzurunu, renkli tüyler hafif ve kolay yaşanabilir bir hayat olması dileğini,

Resim 7: Düğün bayrağı

⁸⁸ Alpoğut köyü Keles

⁸⁹ Karalar B., Gülözü, Kozluca H., Demirci köy, Eskidanişment, Küçükorhan, O.

⁹⁰ Okçular H., Firuz O.

⁹¹ Birçok köyde patates kullanılıyor. Çünkü her mevsimde kolayca bulunuyor.

meyve ya da sebze ise bolluk ve bereketi sembolize etmektedir. “*Düğün bayrağı*” ya da “*düğüncü bayrağı*” (Resim, 7) olarak adlandırılan bu bayrak, düğüne gelen misafirleri yani *düğüncüleri* karşılamada, ev ev dolaşarak gençleri toplayıp düğün evine götürmede,⁹² düğün alayını oluşturup yürümede, gelini evinden almaya giderken ve özellikle düğün evinin görünen bir yerine asılarak düğün evinin yerini belli etmede kullanılmaktadır. Bu bayrak son yıllarda Orhaneli’nin Sırlı Köyü’nde üzerinde ‘Sırlı Gençliği’ yazan bir flamaya dönüştürülmüştür. Beş on yıl öncesine kadar yörenin tamamında var olan bu uygulamalar, şimdilerde az sayıda köyde kalmıştır. Ama bu bayrağı en azından düğün evinde görünür bir yere sabit duracak şekilde asma geleneği, birçok köyde devam ettirilmektedir.⁹³ Geleneksel ve yöreye has özellikte olan bayrak zamanla fonksiyonlarını yitirmekte ve yerini Türk bayrağına devretmektedir.

c. Düğünlerde Çalgı / Dua (Mevlit) Uygulaması ve Alkol Kullanımı

Yörede düğünler geneli itibariyle *çalgılı* olmakta ve düğünlerde çalgı aletlerinin kullanımı geleneksel olarak varlığını sürdürmektedir. Çalgı aleti olarak davul, cümbüş, keman, klarnet ve zurna kullanılmaktadır. Düğün gününün akşamında, gelin çıkarken, gençlerin eğlence yoğunluğu oluşturdukları zaman dilimlerindeki hareketliliği ve eğlencenin içeriğini bu çalgı aletleri belirlemektedir. Çok eskilere gidildiğinde (mesela elli yıl kadar öncesine) bütün düğünlerin çalgılı olduğu ifade edilmektedir. Çalgılı düğün denilince taşkınlıklara sebebiyet vermeden, neredeyse bir hafta süren eğlence ve yeme içme anlaşılmaktadır. Zamanla geleneksel düğün eğlencelerinin yerini, daha çok orta yaşın altındakilerle gençlerin katıldığı ve alkolün bolca tüketildiği tekdüze bir kutlama mantığı almıştır. Sokak ortasına kurulan masalarda isteyen herkese alkol ikram edilmeye başlanmış ve bir süre bu uygulama birçok köyde sürdürülmüştür.⁹⁴ Bir dönem sonra alkolün tesiriyle düğün eğlencesine katılanlar arasında seyrek de olsa öldürmeye varan kavgalar, tartışmalar ve taşkınlıklar yaşanmıştır. Bu tür olayların ve taşkınlıkların köy halkının arasını

⁹² Kepekdere, Okçular H.

⁹³ Akçasaz, Düğüncüler, Geynik, Karalar, Kınık Beldesi, Mazlumlar, Piribeyler, Zaferiye, B., Balatdanışment, Bekdemirler, Dedebalı, Dutluca, Okçular, Gülözü, Kepekdere H., Avdan, Basak,Uzunöz, Yazıbaşı K. Ağaçhisar, Akalan, Akçabük, Argın, Celepler, Çeki, Demirci, Fadil, Kabaklar, Küçükorhan, Letafet, Şükriye O.

⁹⁴ Alutça, Çakmak, Çatalsöğüt, İshaklar, Kepekdere, Kışmanlar, Kılavuzlar, Okçular, Yayabaşı H., Alpoğut, Kıranişıklar K., Başköy, Çınarcık, Ortaköy, Sadağı, Serçeler, Topuk, Yeşiller O.

açtığını ve toplum barışını tehdit ettiğini düşünen birçok kişinin isteği ile düğünlerde alkol kullanımı kaldırılmış,⁹⁵ en azından birkaçı istisna edilirse açıkta alkol tüketimi engellenmiştir.⁹⁶ Az sayıda kişi düğünlerde alkol alma konusunda direktse de bunlar toplumdan ayrı ve gizli olarak alkol tüketmekte ve alkol alan kişilerin taşkınlık yapmalarına izin verilmemektedir.

Alkol kullanmanın dinen haram sayılmasına rağmen bir dönem düğünlerin vazgeçilmez eğlence aracı haline gelmesi ve genç yaşlı ayrımı olmaksızın isteyen herkese köy meydanlarına kurulan masalarda alkol ikram edilmiş olması da gösteriyor ki, insanların, eğlence kültürlerinde dinden bir meşruiyet arama gibi bir kaygısı hiç olmamıştır.

Çok az köyde düğünlerde çalgı tamamıyla kaldırılmış durumdadır. Yörede düğünlerin yaklaşık %20'si *dualı*, *âminli* olarak, camide, düğünün yapıldığı evde veya zaman ve zeminine göre uygun bir alanda mevlit okutularak yapılmaktadır. Bazı köylerde düğünlerin çalgılı ve dualı olup olmama konusunda orta bir yol bulunmuştur. İki gün süren düğünün birinci günü akşamı kına gecesinde, *eğlence* ya da *eğlenti* adı verilen ve yöreye ait oyunların oynandığı davullu zurnalı bir eğlence düzenlenmektedir. Ertesi gün yani pazar günü de mevlit töreni tertip edilerek orta yol bulunmuş olmaktadır.⁹⁷ Düğünün çalgılı ya da dualı olması, kişilerin kendi tercihlerine bağlı olduğundan hiç kimse bir yargıda bulunma ve diğerini eleştirme gereğini duymamaktadır. Aksine düğün töreni nasıl olursa olsun insanlar komşuluklarının bir gereği olarak düğüne katılmaktadır.

Düğünlerde vazgeçilmeyen en önemli unsur kadınların kına gecesidir. Bu tören, daha çok kadınların eğlencesi ile gelinin eline kına yakma merasiminden oluşmaktadır. Kadınların düzenlediği kına merasimine ilçe merkezleri ve köylerde erkekler kesinlikle katılmamaktadır. Kadınlar kendi aralarında eğlenir, hediyeler, dualar eder ve maniler okuyarak kına yakar. Manilerinden birisi şöyledir:

⁹⁵ Çakmak H., Delice, Issızören K., Başköy, Ortaköy, Yeşiller O.

⁹⁶ Alkolün düğünlerde açıktan tüketildiği Çakmak H., Alpoğut ve Kıranışıklar K., Çınarcık O. gibi bir iki köy hâlâ mevcuttur. Ama onlar da masraflı olduğu için bu durumdan vazgeçmeye çalışmaktadırlar.

⁹⁷ Balatdanışment, Dedebalı, Dutluca H.

*Altın tas içinde kınam ezildi
Gümüş tarak ile zülfüm çözüldü
Yanar mevlam yanar cami mumları
Kokar mevlam kokar cennet gülleri
Cennet kapusunu açakoydular
Gelin olacak kıza seçekoydular
Yanar mevlam yanar cami mumları
Kokar mevlam kokar Cennet gülleri
Cennet bahçesi dopdolu yemiş
Düğüne gelenler hep ondan yemiş
Yanar mevlam yanar cami mumları
Kokar mevlam kokar cennet gülleri⁹⁸*

Eğlence ve oyunlarına bakır bir kaba ritmik vuruşlarla söyledikleri türküler eşlik etmektedir. “*Bakır çalmak*” dedikleri bu uygulamada geleneğin izleri canlı olarak yaşatılmaktadır. Belki doğru dürüst bir çalgı aleti bulamadıklarından belki iyi ses verdiğinden olacak bir dönem çeşmelerden su getirmede kullandıkları bu bakır kaplar, hâlâ kına gecelerinin ritim üstatları gibi durmaktadır. Bazı köylerde⁹⁹ org, klavye, elektrobağlama gibi modern zamanların müzik aletleri eşliğinde eğlenceler tertiplense de, birçok köyde¹⁰⁰ bakır çalınmaya devam edilmektedir.

d. Yemek İkramı

Düğün vesilesiyle köy dışından, uzaktan yakından davetlilerin toplanmış olması, yemek ikramını da neredeyse zorunlu kılmaktadır. Bu cemiyet düğün gibi bir gerekçe ile olunca bütün imkânlar seferber edilerek başkalarına ikramda bulunmak vazgeçilmez bir kural gibi uygulanmaktadır. Bu nedenle düğünlerin temel belirleyicisi ve içerik olarak düğüne düğün olma vasfını kazandıran esas fasıl, yemek

⁹⁸ Letafet Köyü Orhaneli

⁹⁹ Yenice, Zaferiye B., Çakmak, Dedebalı, Dutluca, Harmanakalan, Kışmanlar, Kılavuzlar, Okçular H., Alpoğut, Baraklı, Pıncık, Sorgun K., Çörel, Erenler, Göynükbelen, Karaoğlanlar, Yörücekler O.

¹⁰⁰ Balatdanışment, Yayabaşı, Yeşilyurt H., Kozacı mevkiiindeki köyler Gelemiş, Menteş K.

ikramı olmaktadır denilse abartı olmayacaktır. Cemiyet sahipleri, bu törenlerde yedirip içirmeyi “*hayır yapma*” ile eşdeğer tutmaktadır. Başka zaman hayır yapamadıklarını ve bu tür cemiyet ve törenler bahanesiyle hayır yapmış olduklarını düşünmektedirler. Bu sebepten olacak ki yoldan geçen bir yabancının bile gelip davet sahibinin sofrasına oturarak yemek yemesi sevinilecek bir durumdur. Çünkü başkalarına yedirip içirmek önemli hayırlardan birisi olarak kabul edilmektedir.

Düğün yemeği listesinde et yemeği vazgeçilmezdir. Yanında duruma göre çorba, pilav, fasulye, bamya, tatlı (daha çok ırmık ve undan yapılan helvalar), mevsimine göre salata ve komposto türleri ikram edilmektedir. Son yıllarda düğün sahibinin maddi durumu iyi ise düğünlerde ızgara köfte, ızgara şiş gibi ikramlar da söz konusu olabilmektedir.¹⁰¹ Yemekler yenilirken mutlaka yemek duası yapılmaktadır. Duada cemiyet sahibinin ölmüşlerinin ruhunu şad etmekten başlayarak hanesinin ve cemiyetinin bereketli olmasına kadar geniş bir yelpazeye uzanan sözler kullanılmaktadır.

e. Gelin Evinden Çıkmadan ve Çıkarken Yapılan Uygulamalar

Gelin olacak kızın eline kına gecesinde dualarla yakılan kına sabahleyin yine dualarla açılıp yıkanmaktadır. Bunun için gelin kızın birkaç arkadaşı ve işi bilen bir büyük ile birlikte köy çeşmesine, eğer o çok ayakaltında ise yakın olan bir başka çeşmeye gidilmektedir. Gelinin kına sargıları açıldıktan sonra alıp, bildiği bazı dua ve sureleri (bu daha çok üç İhlâs suresi ile bir Fatiha suresi olmakla birlikte bazen de Âyet el-Kürsü olabilmektedir) okuyarak çeşmenin etrafını üç kez dönmektedir. Çeşmenin etrafında dönmek ve abdest almak “*bundan sonraki hayatının su gibi tertemiz ve berrak, kolaylıklarla akıp gitmesini*” sembolize etmektedir.¹⁰² Ayrıca çeşmenin uygun bir yerine kınayla karıştırılmış yağ sürülür ki bu da “*hayatın yağ gibi olması*” dileğinin somutlaştırılmasıdır.¹⁰³ Bazen de gelin çeşmeden dönerken bir kaba su doldurur, sonra camiye, mezarlığa ya da bir dedeye uğrayarak dua eder¹⁰⁴ ve çeşmeden doldurduğu suyu caminin etrafına döker.¹⁰⁵

¹⁰¹ Şüphesiz bu düğünlerden birisine araştırmacı katılmıştı.

¹⁰² Balatdanışment, Çakmak, Dutluca H.

¹⁰³ Çakmak H.

¹⁰⁴ Okçular H.

¹⁰⁵ Dutluca H., Keles merkez, Çeki O.

Çeşmeye gidilememişse evde alınan abdestten sonra gelinlik giyilmektedir. Gelinin çıkardığı elbiseler evde müsait bir yere bir taşın altına konulmakta ve üç veya yedi gün taşla bastırılmış vaziyette kalmaktadır. Bu uygulama; “*Gelinin eski alışkanlıklarıyla, huyu-tüyü anasının evinde kalsın. Gittiği evde yeni bir hayata başlasın.*” dileğiyle yapılmaktadır.¹⁰⁶ Bazı köylerde ise elbiseleri taşla bastırmak yerine, aynı amaçla gelin çıkarken eteklerinden tutarak “*Anne evi diken olsun, vadiğin (vardığın) ye (yer) mekân olsun.*” denerek gelinin huyu tüyü ve geçmiş günahlarının orada dökülüp kalması ümidiyle silkelenmektedir. Eteği silkeleme, aynı gerekçelerle gelin cami önünden geçirilirken de yapılmaktadır.¹⁰⁷ Köylerin çoğunda gelin evden ayrılırken koltuğunun altına “*Gelin Çöreği*” dedikleri bir ekmek türünü bereket sembolü olarak sıkıştırırmaktadırlar. Kapıdan çıktıktan sonra başından, “*Gittiği yerde tatlı bir geçimi olsun, Allah ağız tadı versin.*” diye küçük ambalajlı şekerlemeler serpilmiştir.¹⁰⁸ Bazı köylerde ise, gelin evden çıkarken önceden bir kova içine konulmuş buğday, su ve para arkasından serpilmekte ve kova ters çevirerek üzerine oturulmaktadır. Burada, buğday bereket, para bolluk ve geçim genişliği, su da duruluk, saflık ve nezaheti sembolize eder. Kovanın ters çevrilip üzerine oturulması ise gittiği evde geçimli olması, yani orada oturup kalması dileğiyle yapılmaktadır.¹⁰⁹ Bazen de, gönlü burada kırılsın, çıktığı eve bağlı kalmasın diye bir cam bardak kırılmaktadır.¹¹⁰ Damadın annesi gelin almak için yola çıktıkları andan itibaren gelin eve gelene kadar hiç konuşmaz. Bu durum gelinin çok konuşkan olmaması ümidiyle yapılmaktadır.¹¹¹

Gelin baba evinden çıkarken, düğün çalgılı da olsa her düğünde kesinlikle terk edilmeyen bir uygulama olarak gelin dâhil herkesin katıldığı toplu dua yapılır. “*Gelin duası*”, “*Gelin alma duası*”, “*Gelin çıkarma duası*” adı verilen bu dua, her düğünün vazgeçilmezidir. Bu uygulamada mazeretli durumlar haricinde mutlaka mahallenin ya da köyün resmi din görevlisi bulunmakta ve onun okuyacağı duaya

¹⁰⁶ Çakmak, Dutluca, Gedikören, Harmanakalan, Hobandanişment, İshaklar, Okçular, Yayabaşı H. Dağgüney, Deliballar O.

¹⁰⁷ Karıncalı Beldesi O.

¹⁰⁸ Alutça H., Göynükbelen O.

¹⁰⁹ Dağgüney, Gazioluk O.

¹¹⁰ Göynükbelen O.

¹¹¹ Dağgüney, Deliballar O.

âmin denilerek eşlik edilmektedir. Duada temel vurgu, yeni kurulan aile yuvasının huzurlu, bereketli ve uzun ömürlü olmasına yöneliktir.

Gelin eskiden ata binerek ya da büyükbaş hayvanların çektiği (öküz ya da at), çul, yemeni ve kilim gibi dokumalarla süslenmiş bir kağıyla dolaştırılırken günümüzde bu iş otomobillerle yapılmaktadır. Bazı yerlerde gelin mutlaka bir yatıra,¹¹² bazı yerlerde kabristana¹¹³ konvoy eşliğinde götürülmekte ve orada gelin ve damadın da katılımıyla dua edilmektedir. Bazı köylerde ise gelin arabası yatır ve mezarlık yerine ya cami önünden ya da bir çeşmeden (üzerinden köprü geçen dere de olabilir) geçirilmektedir. Hem kabirde dua hem de çeşmeye götürme de olabilmektedir. Gelin cami ve çeşme önünden geçerken önceden hazırlanmış para, elma ve şekerlemeleri müsait bir yere atmakta, bazen para elma içine batırılarak atılmaktadır.¹¹⁴ Burada *elma evlilik hayatının dayanıklılığını ve uzun süreli olmasını para, bereket ve bolluğu; şeker ise tatlı ve huzurlu bir geçimi* sembolize etmektedir.

f. Damat Giydirme

Gelinle alakalı uygulamalar sürerken damat da birtakım uygulamalara tabi tutulmaktadır. Her düğünün gençler açısından vazgeçilmezlerinden birisi de, davul zurna eşliğinde yapılan ve “*damat tıraşı*” denilen törendir. Bu törende damat, ortalık bir yere oturtularak çok renkli ve çeşitli eğlencelerle tıraş edilmektedir. Mesela, yüzünü kalın ot süpürgelerle sabunlamak, balta, tırpan, orak gibi aletlerle tıraş etmeye kalkmak ve bunlar tıraş etmiyor diye damat ya da babasından para almak gibi uygulamalar buna örnek verilebilir.

Eğlence faslı bitince asıl dini bir uygulama damadın giydirilmesinde görülmektedir. Damat, iç çamaşırları dâhil düğün için alınan yeni elbiselerini imamın okuduğu dualar eşliğinde giymektedir. Bir peştamala sarınıp bütün giysilerini çıkardıktan sonra iç çamaşırlarından başlayarak her giysi için bir dua okunur ve damat tamamen giyinene kadar bu işlem sürer. Bazen de, imam önce damada kısa sureleri ve temel dinî bilgileri sorar. Arkasından evliliğin hayırlı geçmesi için genel

¹¹² Harmancık merkez Harmancık Dedesi, Çakmak Hatup Kızı Hala H., Avdan köyü Gelin Dedesi, Keles merkez Ana Sultan Dedesi K.

¹¹³ Dedebalı, Gedikören, Ilıcaksu, İshaklar, Kepekdere, Kozluca, Okçular H.

¹¹⁴ Kozluca H. Dağgüney, Deliballar, Nalbant O.

bir dua eder ve “Bismillah.” diyerek sadece atletini tutar giydirir ve gerisini damat arkadaşlarının da yardımıyla giyer.¹¹⁵

Anlaşılaçağı gibi hem gelinlik hem de damatlık giyisileri hayatın bu en önemli dönüm noktasının uyumlu, huzurlu geçmesi ve süreklilik göstermesi açısından kayda değer sembolik anlamlarla yüklüdür. Sıradan bir giyisi yapılan dualarla özellikli bir giyisi haline gelmekte¹¹⁶ ve bunların giyilmesiyle eski kötü huy ve özelliklerin geçmişte kalıp güzel bir başlangıç yapılacağı varsayılmaktadır. Şüphesiz hiç kimse gelinlik ve damatlığı doğrudan mukaddes kabul etmez ve bunların da olağanüstü güçleri olup insanları bir anda değiştirmesinin mümkün olmadığını, yapılanların bir nevi dua ve temenni yerine geçtiğinin farkındadırlar. Ancak yine de bir ritüel halinde dualarla giyilen giyisilerini (özellikle gelinliği) adeta mukaddesmişçesine özenle saklarlar. Bunu sadece özel bir günün anısına saygı ile açıklamak yeterli olmaz, giyisilere yüklenen sembolik anlamları her zaman göz önünde tutmak gerekir.

g. Gelin Eve Girerken ve Girdikten Sonra Yapılan Uygulamalar

Dolaştırılma işi bittikten sonra yeni evine getirilen gelin, otomobilden (eskiden attan) indirilmeden ya da inerken, geldiği eve bolluk ve bereket getirsin, “*Bereketiyle gelsin.*” diye, üzerine içinde bozuk paraların da bulunduğu buğday serpilmektedir. İndikten sonra, *geldiği evin ona değer verdiğini ve onun için fedakârlıklar yapabileceklerini göstermek için* bir kurban kesilmekte, kurbanın kanından gelinin alnına sürülmektedir.¹¹⁷ Bazı köylerde gelinin davarlara iyi bakması ve bu hususta hamarat olması temennisıyla geline evin önüne getirilen bir ineğin sırtı sıvazlatılmaktadır.¹¹⁸

Yörenin tamamında ve her düğünde gelin evin giriş kapısına geldiğinde nesneler değişik olsa da, yeni yuvasında geçimi huzurlu ve tatlı, işleri ve hayatı

¹¹⁵ Bu uygulama Keles’in merkezinde ve Keles’e yakın çevre köylerde (Pıncarcık, Baraklı gibi) yaygın olarak sürdürülüyor. Deliballar O. hariç diğer ilçe ve köylerinde uygulanmıyor.

¹¹⁶ Sıradan bir nesnenin özel bir dua ya da uygulamayla sembolik bir anlam kazanması konusunda bkz. Aliye Çınar, *Paul Tillich’te Din-Sembol İlişkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, U.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2004, s.152. Tillich, sıradan bir eşya iken özel uygulamalarla anlam kazanan bu tür sembollere “tâli” sembol ismini verir.

¹¹⁷ Çakmak, Dede balı, Dutluca, Harmanakalan, Hobandanişment, Ilıcaksu, Kepek dere, Kılavuzlar, Kozluca, Okçular, Yayabaşı H.

¹¹⁸ Topuk O.

kolay, rızık bol ve bereketli olsun diye kapıya yağ, bal ve bunlara bulaştırılmış para sürülmektedir. Bazı köylerde geline kapıdan girerken bal şerbeti içirme geleneği vardır. Gelin, şerbeti ağzına metal bir para alarak içtikten sonra parayı bardağa geri bırakmaktadır.¹¹⁹ Sonra da kısa sürede bebek sahibi olma dileğiyle “*Bismillah eşik, yılında beşik.*” diyerek¹²⁰ kapıdan içeriye girmektedir.

Yine yörenin tamamında kapının eşiğine pösteği serilmekte ve gelin bunun üzerine basarak içeriye girmektedir. Bu, “*Gelin huy ve davranış yönüyle koyun gibi uysal ve namazcı olsun, ibadetlerine düşkün olsun.*” diye yapılmaktadır. Bazı köylerde pösteğinin üzerinden geçirmenin yanında yeni evine girerken gelinin bir koltuğuna somun, diğerine Mushaf sıkıştırılır, eline de su dolu ibrik verilir ve gelin yeni evine ibrikteki suyu dökerek girer.¹²¹

Gelin bir odaya alındıktan sonra ve bir sandalyeye, bazı köylerde üzerine seccade, pösteği konulmuş bir sandık üzerine¹²² ya da altında damadın pantolonu olan bir mindere¹²³ oturtulmaktadır. Gelin yeni yuvasında *taş gibi sağlam dursun ve otursun kalsın* diye kısa süreliğine de olsa gelinin bir taş oturması veya en azından ayağıyla basması sağlanmaktadır. Bazı yerlerde oturduğu yerin arkasındaki duvara yeni yuvasında çivi gibi çakılı kalsın, sebatkâr olsun diye çivi çakılmakta ve bu çiviye *ibadetlerine (özellikle namaza) düşkün olsun* diye bir seccade asılmaktadır.¹²⁴ Bazı köylerde haşhaş, susam ya da cevizli olarak önceden hazırlanan “*gelin çöreği*” dedikleri ve anne evinden çıkarken verilen bir ekmek türü, başının veya koltuk altından olmak üzere belinin çevresinden¹²⁵ üç İhlâs suresi okunarak üç kez dolaştırılmaktadır. Bazen dolaştırılan bu ekmek iki adet olmaktadır¹²⁶ ve gelinin koltuk altına konulmaktadır. Bunun da bolluk ve bereketle doğrudan bir alakası vardır. Çünkü buğday ve mamulleri nerede kullanılırsa kullanılsın mutlak olarak bolluk ve bereketi sembolize etmektedir. Daha sonra dolaştırılan bu çörek küçük parçalara bölünerek orada bulunan kalabalık kadın topluluğuna “*Dişin ağrımaz ye!*”

¹¹⁹ Çakmak H. Deliballar, Göynükbelen O.

¹²⁰ Dedeler K.

¹²¹ Letafet O.

¹²² Haydar K.

¹²³ Letafet O.

¹²⁴ Altıntaş, Çivili, Dağgüney, Göynükbelen, Seçeler O.

¹²⁵ Balatdanışment, Gedikören, Okçular, Yayabaşı H.

¹²⁶ Okçular H.

diyerek dağıtılarak yenilmektedir. Yine *eve bereket gelsin diye* gelin, damadın başına buğday dolu bir tabağı üç kez koyarak almaktadır.¹²⁷ Gelinin kucağına, *kısa zamanda bir çocuk sahibi olsun* diye, küçük bir çocuk verilmektedir. Kucağına verilen bu çocuğun cinsiyeti bazen doğması istenilen çocuğun cinsiyetiyle alakalı beklentinin de ne yönde olduğunu ifade edebilmektedir. Bazı köylerde de çocuk gelinin kucağına verilmek yerine gelinin yatağında yuvarlanmaktadır.¹²⁸ Gelin de çocuğun eline veya cebine para kıştırılmaktadır.¹²⁹

h. Dini Nikah Kıydırma

Düğün günü gelin içeri alındıktan ve gerekli uygulamalar yapıldıktan sonra, eğer önceden yapılmamışsa “*dini nikâh*” kıyma merasimine geçilmektedir. Yörede resmî ve dinî nikâhsız hiçbir evlilik gerçekleşmemektedir. Resmî nikâh, daha çok nüfusla ilgili işlemler ve vatandaşlıkla alakalı kayıtlar için düşünülürken asıl nikâhın dini içerikli bir uygulama ile yapılanın olduğu, eğer bu olmazsa dinen evliliğin gerçekleşmemiş olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle bilen birileri tarafından kısa bir dua edilerek mutlaka dinî nikâh kıyılmaktadır. Nikâh için gelen ve nikâh kıyma merasimini yöneterek dua eden kişiye *evde bereketi ve geçim olsun* diye çörek verilmektedir.¹³⁰

i. Damat Salma

Düğün töreni gelinin içeriye girişinden sonra önemli ölçüde bitmiş sayılmaktadır. Yörenin tamamında düğün töreniyle alakalı erkeklerin son bir görevi de “*damat salma*”’dır. Damat salma işine damadın yakınları ve genç arkadaşları katılmaktadır. Yatsı namazında mahalle ya da köy camiinde toplanarak namaz kılındıktan sonra imam ve cemaat tekbirler eşliğinde damadı evine kadar getirmektedirler. Son yıllarda ilçe merkezlerinde düğünler salonlarda yapıldığı ve düğünler geç vakitlere kadar sürdüğü için damadı camiden eve getirme âdeti şartlara bağlı olarak ihmal edilebilmektedir. Camiden veya salondan gelindiğinde damat içeri girerken mutlaka orada bulunanların da katılımıyla dua edilmektedir. Dua, daha çok

¹²⁷ Okçular, Yayabaşı H

¹²⁸ Çakmak, Harmanakalan, İshaklar, Kozluca H. Dağgüney O.

¹²⁹ Haydar K.

¹³⁰ Koçu O.

yeni kurulan yuvanın *mutlu ve hayırlı geçmesine, iki gencin neslinden vatanına, milletine ve dinine bağlı hayırlı çocuklar yetişmesine* yönelik temenniler içermektedir. Duadan sonra çeşitli espriler içeren davranış ve sözlerle, hatta bazen damadın sırtına hafif yumruklar vurularak damat içeri gönderilmektedir. Bazı köylerde ise damat girerken kapıya bir ip gerilmekte ip koparsa ailenin geçimi iyi kopmazsa kötü diye yorumlanmaktadır. Bazı köylerde ise girişe bir tas su konulmakta, damat su tasını devirir ve suyu dökerse iyiye, dökmezse kötüye yorumlanmaktadır. Bazılarında ise damadın önüne konulan su kabını damat devirerek geçer ve *bereketin eve saçılması* olarak yorumlanan bu uygulamaya “*tas depmek*” denilir.¹³¹ Damat, gelinin yanına gelince yengelerden birkaçı orada onu bekliyor olur ve son görev olarak geline ve damada abdest aldırıp onları namaza durdurarak odadan ayrılırlar.¹³²

Damat salma dedikleri bu iş bittikten sonra oraya kadar gelen cemaate şekerleme türleri, lokum, hazır pastalı ve kekli bisküvi türleri, şerbet, gazlı veya sade içecekler ikram edilmektedir. Gelinin eve girdiği sırada kesilen kurbanın etinden hazırlanmış kavurma ya da et yemeği “*damat aşısı*”, “*güveyi yemeği*” adıyla damat salma merasimine katılanlara ikram edilmektedir.¹³³ Bazı köylerde bu ikram özellikle kaşıksız olarak yapılmakta, katılanlar da kaşıksız olarak ekmeği ete banarak yemektedirler.¹³⁴

1. Gelini Suya Götürme

Düğün her ne kadar damat salma işleminden sonra bitse de dar çerçevede ve kadınlar arasında uzantıları bir, üç ya da yedi gün sonrasına kadar sürdürülmektedir. Çoğunlukla düğünün ertesi gün, nadiren üç ve yedinci günü, kadınlar gelinin yeni evinde toplanarak gelinle birlikte eğlenceler düzenlemektedir. Bütün köylüye düğüne katkılarından ve katıldıklarından dolayı hediyeler verilmektedir. Gelin, anne-babasının evinden çıkacağı sabah gittiği gibi birkaç arkadaşı ile yine çeşmeye gitmekte ya da götürülmektedir. Çeşmeye, düğün ertesinde¹³⁵ gidildiği gibi düğünden

¹³¹ Kozluca H. Serçeler O.

¹³² Deliballar, Göynükbelen O.

¹³³ Akpınar, Balatdanışment, Ballısaray, Bekdemirler, Çatalsöğüt, Dedebali, Dutluca, Gökçeler, Hobandanişment, İshaklar, Kepekderi, Okçular, Yayabaşı H.

¹³⁴ Harmanakalan, Karaca, Kılavuzlar, Kozluca H

¹³⁵ İshaklar, Kozluca H.

sonraki salı günü¹³⁶ üçüncü ya da yedinci gün¹³⁷ de gidilmektedir. Gelin, bildiği duaları okuyarak çeşmenin etrafını üç kez döner ve önceden bir çocuk ya da yetişkin tarafından çeşmenin yakınlarına saklanmış olan bıçak ve tarağı arayıp bulur.¹³⁸ İlk bulduğu nesne doğacak çocuğunun cinsiyeti konusunda ona ipucu vermektedir. Eğer *bıçağı önce bulursa erkek, tarağı önce bulursa kız çocuğu olacak* diye yorumlanmaktadır.

Evlenen gençler, göç etmemişlerse geneli itibariyle (% 95) baba evinde aileleriyle birlikte yaşamaktadır. Son beş yılda bazı köylerde gençler düğün sonrasında ailelerinden ayrı bir evde yaşamayı tercih etmeye başlamış olsalar da yörede ataerkil aile yapısı hâlâ varlığını korumaktadır.

D. Ölümde ve Ölülerle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Gelenek ve kültürden kaynaklanan ama aynı zamanda dinî emir ve tavsiyelerde meşruluk zemini oluşturarak dinî bir hüviyete bürünen din görünümlü ritüellerin en yoğun görüldüğü alanların başında bir kişinin ölümü ve sonrasında ortaya çıkan uygulamalar gelmektedir.

a. Ölüm Anı ve Hemen Sonrasında Yapılanlar

Ölüm hali sezilen kişi kadın ise Kuran okumayı bilen kadınlar, erkek ise kadınlarla birlikte imam ya da işi bilen başka erkeklerden birkaç kişi Yasin suresi başta olmak üzere Kur'an okuyarak bolca kelime-i şahadet getirmektedir. Bu hal, kişi ölene kadar devam etmektedir. Kişi ölürken acı çektiği düşünülüyorsa veya çocukları gurbette ise göğsüne çocuklarının sayısı adedince ve bir de torunları adına yeşil yaprak, mevsim uygunsu tercihen dut yaprağı konulmaktadır.¹³⁹

Ölüm hadisesi gerçekleşikten sonra ölen kişinin giysileri çıkartılarak başı kibleye gelecek şekilde yatırılarak üzeri örtülmektedir. Ölünün üzerine şişmesini önleyeceği düşüncesiyle demir ya da bıçak, maşa ya da makas gibi metal bir parça konulmaktadır. Havanın soğuk olduğu veya ölünün şişme ihtimali olmayacak kadar kısa bir sürede gömüleceği durumlarda bile bu cisimlerin konulmasındaki çelişki

¹³⁶ Kepekderi H.

¹³⁷ Hobandanişment H.

¹³⁸ Kepekderi H.

¹³⁹ Topuk O.

izah edilip açıklandığında bile bunun bir adet olduğu ifade edilmektedir. Bazı köylerde ölünün üzerine ayrıca kayış (deri kemer) konulduğu da olmaktadır.¹⁴⁰

Kişinin öldüğü, fazla zaman geçirilmeden okunan sela ve arkasından zikredilen ismiyle minare hoparlörleri vasıtasıyla bütün ahaliye duyurulmaktadır. Ölen kişiye komşu olan yedi evde kaplardaki sular (özellikle evlerde şebeke suyu olmayıp çeşmelerden kaplarla getirildiği dönemlerde) boşaltılmaktadır. Çünkü; *Azrail'in kişinin canını aldıktan sonra giderken yedi eve kılıç salladığına, yani Azrail'in ölen kişinin canını kılıcıyla aldığına ve bu esnada kılıcına kan bulaştığına ve bu kılıcı da giderken komşu evlerden birinde bulunan su kabına batırarak yıkadığına inanılmaktadır.*¹⁴¹ Yine uyuyan çocuklar varsa *ölü benizli olmasın, ağırlık basmasın* diye uyandırılarak ev süpürme ve hamur mayalama (hamur tutma) gibi işler yapılmamaktadır.¹⁴²

b. Cenaze Merasimine Katılım

Herhangi bir kişinin öldüğü duyulur duyulmaz, cenaze ile ilgili yapılacak işlemlere ve törene katılmak için kendi köyünden ya da mahallesinden hemen herkes, yakın köylerin çoğunluğu, ölen kişinin başka il ve ilçelerdeki yakınları mutlaka cenazeye yetişmeye çalışmaktadır.

Cenaze için toplanan insanlar, yapılması gerekenleri önceden bilinçli bir görev dağılımı yapılmışçasına süratli ve düzenli bir şekilde organize olarak hiçbir aksamaya meydan vermeden ve cenaze sahibine bir iş bırakmadan yapmaktadır. Ölüm hadisesinin yakın ve uzak çevre ile akrabalara duyurulması, cenazenin yıkanması, kefenlenmesi, öldüğü odanın temizlenmesi, gelen misafirlerin karşılanması, mezarın kazılması, mezara götürme, defnetme ve definden sonra yemek ikramı gibi uygulamaların tamamı teamüllere uygun olarak oldukça profesyonel bir şekilde gerçekleştirilmektedir.

Yaşlı insanların ölümü beklenen dolayısıyla sıradan bir durum olduğu için cenazelerine katılım daha az olmaktadır. Eğer ölen kişi orta yaş ve altında olup

¹⁴⁰ Karaca Köy B., Karaardıç K., Gümüşpınar O.

¹⁴¹ Kozbudaklar Köyü başta olmak üzere Keles'in köylerinin neredeyse tamamında, Harmancık ilçesinin Keles sınırına yakın olan köylerinde ve Orhaneli'nin Çınarcık, Gümüşpınar, Letafet köylerinde biliniyor ve uygulanıyor.

¹⁴² Karaardıç, Kozbudaklar K., Karıncalı beldesi, Letafet O.

herhangi bir kaza veya ölümcül bir hastalık gibi nedenlerle ölmüş ise cenazeye katılım daha yoğun olmaktadır.

c. Cenazenin Yıkanması Sırasında ve Sonrasında Yapılan Uygulamalar

Son yıllarda ilçe merkezleri ve bazı köylerde gasilhaneler yapılarak cenazeler buralarda yıkanmaya başlanmıştır. Gelenekte, kişilerin öldüğü evin uygun bir yerinde yıkanması esas olduğu için ilk zamanlar gasilhane fikrine karşı çıkanların olduğu ifade edilmiştir.¹⁴³ Gerekçe olarak da cenazenin *evden çıkmasının* esas olduğu fikri ileri sürülmüştür. Uygulamada fertlere getirdiği kolaylıklar görülünce bu karşı koyuşlar, zamanla yerini kabullenmeye bırakmıştır. Gasilhanelerin yaygınlaşması geleneğe bağlı bazı uygulamaların unutulması demek olsa da yine uygun zeminler bulunup âdetler sürdürülmeye çalışılmaktadır.

Cenaze yıkanmak üzere odadan kaldırıldığında yöre köylerinin tamamına yakınında şu uygulamalar halen yapılmaktadır: Cenazenin yıkanması için su ısıtılırken su kazanın üzerine gül çubuğu uzatılır ve onun da üzerine *melekler suyun içine düşmesin* diye seccade konulur.¹⁴⁴ Ölü, yıkanacağı yere taşınınca kadınlar bir taraftan ölü için kefen keserken bir taraftan da *kırk Yasin* okumaktadır.¹⁴⁵ Diğer taraftan cenazenin kalktığı odaya unla dolu, ortasında bazen bir bardak yağ olan ve bir kişinin ayaklarıyla girebileceği büyüklükte tepsi ya da tabak,¹⁴⁶ tuz, ekmek ve çıra konulmuş bir tabak¹⁴⁷ ya da içinde sadece tuz ve ekmek olan bir tabak¹⁴⁸ veya ekin, mısır, fasulye dolu bir tabak¹⁴⁹ konularak biraz bekletildikten sonra alınıp bir fakire genellikle de dul kadınlara verilmektedir. Ölünün kalktığı yere konularak başkalarına verilen bu maddelere belli anlamlar yüklenmektedir. Un, ekmek, çörek ve tuz; ölünün o günkü yiyeceğini karşılamak üzere verilmektedir. Un, gelenekte yemek ve karın doyurmak demektir. *Ölen kişinin ilk gün mezarında aç kaldığı, ancak ikinci gününden itibaren yerine yerleştiğine inanıldığı için* bu gıdalar fakirlere verilerek ölünün ruhuna bir şekilde ulaştığı ve ilk gün aç kalmadığı düşünülür. Bazı

¹⁴³ Kozbudaklar K.

¹⁴⁴ Bu uygulama sadece Balkan göçmenlerinin yaşadığı Orhaneli'ye bağlı Letafet köyünde var.

¹⁴⁵ Bu uygulama da sadece Letafet köyünde var.

¹⁴⁶ Karaçukur, Pınar, Tekerler B., Alutça, Çakmak, Gedikören, Yayabaşı H., Kozbudaklar, Epçeler başta olmak üzere Keles'in birçok köyü ile Orhaneli Başköy ve Koçu köylerinde

¹⁴⁷ Derecik B. İshaklar, Okçular, Yeşilyurt H.

¹⁴⁸ Balatdanışment, Ilıcaksu, Okçular H

¹⁴⁹ Nalınlar O.

köylerde ilaveten verilen *çıra* ölünün mezarını aydınlatması; *yağ* ölüm sonrasındaki işlerinin yağ gibi kolaylıkla gitmesi; *ayakkabılar* ise orada yalın ayak kalmaması içindir. Ayrıca bazı köylerde ölen kişinin ayakkabıları “*ölü mezara konmadan önce*” uygun görülen kişilere verilmektedir.¹⁵⁰

Cenaze, dinî uygulamalar neyi gerektiriyorsa o doğrultuda yıkanarak kefenlenmektedir. Kefenlenme işi bitince “*vasiyetname duası*” denilen bir dua yedi kez okunmaktadır.¹⁵¹ Cenaze götürüldükten sonra Orhaneli ve Keles’e bağlı bazı köylerde ölü yıkamak için su ısıtılan kazan ya da kaplar ters kapatılmaktadır. Akşam olunca ölünün yıkandığı yer ateş yakılarak aydınlatılmaktadır. Bu ateşle aydınlatma âdeti, önceleri *ateş, çıra, mum* veya *gaz lambası* yakılarak¹⁵² yapılırken zamanla yerini elektrikle çalışan aydınlatma araçlarına bırakmıştır. Bazı köylerde de kişinin öldüğü odada ışıklar en az bir gün olmak üzere üç ya da yedi gün açık bırakılmaktadır. Odada ışık yakma uygulaması daha çok Keles’in köylerinde yaygındır ve üç ilâ yedi gün, gece boyunca yakılmaktadır.

Cenazenin yıkandığı yerde ışık yakılmasının yanında bazı köylerde bir kap ya da bardak içinde su¹⁵³ bazı köylerde üç gün boyunca “*Nasibin budur.*” denilerek yağlı ekmek ve su,¹⁵⁴ konulmaktadır. Cenazenin yıkandığı yerin veya öldüğü odanın aydınlatılmasının *ilk üç veya yedi gün boyunca ölen kişinin kabrini aydınlatmaya*, ekmek ve su bırakılmasının da *onu beslemeye yönelik* olduğu anlatılmaktadır. Çünkü *ölen kişinin üç veya yedi gün boyunca yıkandığı yere geldiği* şeklinde diye bir inançları bulunmaktadır.

d. Mezar Kazma

Mezar kazmak için, ölenin yakınlarından veya tanıdıklarından üç beş gönüllü, mezarlığa giderek uygun görülen bir yere kabir kazmaktadır. Çok az köyde mezar kazanlara para verilse de¹⁵⁵ kazma işlemini yapan bu kişiler, çoğunlukla para

¹⁵⁰ Balatdanışment, Çakmak H.

¹⁵¹ Topuk O. Bu duayı çoğu kişi bilmemektedir. Ama bildiğini söyleyen birilerine okuturlar. Ne olduğu sorulduğunda piyasada çeşitli halk inanışlarına ait bilgilerle dolu içerikleriyle bilinen ve Yasin kitabı, Güllü Yasin gibi isimler verilen çeşitli kitaplarda olduğunu söylemektedirler.

¹⁵² Karalar B., Alutça, Çakmak, Hobandanişment, Kozluca, Okçular, Yayabaşı H.

¹⁵³ Hobandanişment, Yayabaşı H. Deliballar, Gümüşpınar, Sadağı O.

¹⁵⁴ Kozluca, Yayabaşı H.

¹⁵⁵ Büyükorhan ilçesinde Armutçuk, Balaban, Harmancık ilçesinin dokuz, Orhaneli ilçesinde Akalan, Erenler, Koçu köylerinde mezarı kazan kişilere para verilmektedir.

almamaktadır. Bazı köylerde paraya ihtiyacı çok olan bir iki kişi, gönüllü olarak mezar kazmaya gitmekte ve yaptığı işin karşılığı olarak cenaze sahibince belirlenen bir miktar parayı almaktadır.¹⁵⁶ Bazı köylerde ise mezar kazanlar para almakta ancak aldıkları parayı camiye vermektedirler.¹⁵⁷ Bir köyde de mezar kazmaya sadece ölünün yakınlarından birkaç kişi gitmekte ve para almamaktadır.¹⁵⁸ Yörede en yaygın olan uygulamaya göre ise; aşağı yukarı her haneden bir kişi komşularına *saygının bir gereği ve son bir görev* düşüncesiyle mutlaka mezar kazma işine katılmakta ve topluca mezar kazılmaktadır.¹⁵⁹ Mezar kazmaya gidilmese dahi cenazeyle ilgili işlere katılmamak *komşuyu dar gününde yalnız bırakmak* anlamına geldiğinden hemen herkes bir şekilde yardıma koşmaktadır. Aslında, kabir kazmaya gidenlerin tamamına iş düşmez ama komşuları için son görevleri olan bu işte yer almak önemli kabul edilmektedir. Herkes az da olsa mezar kazdıktan sonra çapa ve küreği yanındakilere bırakarak kendi yakınlarının mezarlarını ziyaret ederek, dualar okuyarak böylece mezarlık ziyareti de yapmış olmaktadır. İlçe merkezlerinde ise belediyeler tarafından mezarlık işleriyle ilgilenen görevliler bu görevi de yerine getirmektedir.

e. Devir

Cenaze gömülmeden veya gömüldükten sonra görevli imam, daha önce imamlık yapmış veya iyi kötü dinî bilgiler almış ve yetkili kişilerin olmadığı durumlarda dinî merasimlerle ibadetleri yerine getirme işini yapan/yaptıran kişiler toplanarak ölen kişinin “*devir*” işlemini yapmaktadır. “*Devir*”, kişinin sağlığında yerine getir(e)mediği ibadetlerin parasal olarak değerinin belirlenerek bu paranın ihtiyaç sahiplerine dağıtılması ve ölü adına yapılan bu hayırla ölen kişinin Allah’a ibadet borcunun ödenmesi gibi bir mantığa dayanmaktadır.

Yapılan işlemin daha çok sembolik bir anlamı vardır. Köylerin tamamına yakınında cenaze henüz gömülmeden devir işlemi yapılmaktadır. Birinci dereceden yakınlarına ölen kişinin tutmadığı oruç, kılmadığı namaz, yemin ve kefareti olup olmadığı sorularak tespit edilmeye çalışılır. Eğer gerçekçi rakamlar bilinmiyorsa

¹⁵⁶ Kepekçidere, Kışmanlar ve Okçular H., Davutlar, Denizler, Issızören, Kemaliye, K., Yakuplar O.

¹⁵⁷ Durhasan B., Gedikören H., Mahaller O.

¹⁵⁸ Çakmak H.

¹⁵⁹ Bu uygulama Harmancık’ta sadece Alutça Köyü’nde var. Ama diğer ilçelere bağlı köylerde çok yaygın bir usul.

tahmini olarak tutulmayan *oruçlarla* kılınmayan *namazlar* ortalama olarak hesap edilmektedir. Bunlara kişinin sağlığında yemin edip yerine getiremediği de varsayılarak beş-on kadar da *yemin* kefareti eklenerek her biri için günlük oruç fidyesi üzerinden toplam bir rakama ulaşılmakta ve bu para ölü için öngörülen devir miktarı olmaktadır. Yapılan hesaplamaların ardından ortaya çıkan meblağ çoğunlukla öylesine yüksektir ki bu miktarda parayı doğal olarak hiç kimse verememektedir. Bu durumda, ölünün yakınlarından verebileceği kadar para alınır ve “*devir*” denilen işlem bu parayı sanal olarak çoğaltma üzerinde kurgulanır. Çoğunlukla imamın da katıldığı uygulamalarda ehil kabul edilen kişiler bir halka oluşturarak bir mendil ya da yazmaya sarılan parayı aralarında sırayla dolaştırırlar. Her bir birey parayı aldığı anda “*Kabul ettim.*” ya da Arapça ifade kullanarak “*Kabultü.*”, yanındakine verirken de “*Hibe ettim.*” ya da yine Arapça ifadesiyle “*Veheptü*” diyerek parayı diğerine verirler. Bu işlem, yapılmadığı varsayılan ibadetlerin toplam para değeri olarak kabul edilen miktara sanal olarak ulaşılan kadar devam etmektedir.

Devir işlemi bittiğinde var olan paranın bir kısmı devir işlemini yapan kişiler arasında paylaştırılmakta, kalan para da cenaze sahibine, ihtiyacı olan fakirlere verilmesi için iade edilmektedir. Cenaze sahibinin maddî imkânı elvermiyorsa ödünç bulunan bir miktar parayla da devir yaptırıldığı olmaktadır. Çünkü *devir yaptırmamak, geride kalanların ölen yakınlarına önem vermedikleri, son vazifelerini yapmadıkları* anlamına gelmektedir. Köy toplumlarında hiç kimse böyle anılmak istemediği için her türlü maddî zorluk göze alınarak devir yaptırılmaktadır.

Son beş yılda resmi görevli imamların gayretleriyle ciddi bir azalma görülse de devir uygulaması yörenin birçok köyünde varlığını sürdürmektedir.¹⁶⁰ Yirmi yıl öncesinde toplum direncini göze alarak uygulamanın tutarsızlığını ve yanlışlığını anlatmaya çalışarak, en önemlisi de kendileri bu tür meselelerden uzak durarak¹⁶¹ bilinçli çalışmalar yürütmüş resmi din görevlilerinin gayretleriyle devir uygulamasını kaldıran köyler¹⁶² olduğu gibi son bir iki yıl içinde kaldıran köylere rastlamak da mümkündür.¹⁶³ Bazı köylerde resmî görevli imam-hatipler, devir çevirme meselesine karışmasalar, tutarsızlığını anlatmaya çalışsalar da köylü bir yolunu bulup

¹⁶⁰ Özellikle, Kozbudaklar K., Erenler, Göktepe, Nalınlar, Osmaniye O.

¹⁶¹ Danaçalı, Mazlumlar B., Karaağaç K., Yeşiller O.

¹⁶² Delicegüney, Gedikören H.

¹⁶³ Dutluca, Yeşiller O.

başkalarına yaptırabilmektedir. Devir yapılmasını özellikle vasiyet eden kişilerin olduğu düşünülürse, bu alanda yürütülen çalışmaların toplum direncine rağmen başarıya ulaşmasındaki güçlük daha iyi anlaşılacaktır.¹⁶⁴ Özellikle genç kuşak din görevlileri devir meselesine karşı çıkmakta ve durumu cemaate izah ederek devir uygulamasını yapmamaktadır. Bu nedenle yörede bu âdet kalkma aşamasına gelmiştir denebilir.¹⁶⁵ Mesela, bazı köylerde “*devir çevirme*” işlemi yapılmaksızın sadece cenaze sahibinden bütçesini zorlamayacak miktarda “*devir parası*” adıyla belli miktarda bir para alınmakta, bu para kefen alımı, ölüyü yıkayan, mezarı kazan ve sonradan mevlidini okuyan kişilere ve biraz da camiye verilerek kullanılmaktadır.¹⁶⁶

f. Cenazenin Gömülmesi ve Telkin

Cenaze, yıkandığı yerden alınarak namazının kılınacağı yerdeki cami musallasına ya da kabristanların girişlerindeki musallaya götürülmektedir. Bazı köylerde gasilhanede yıkanmışsa bile mutlaka evine getirme ve evinden musallaya götürme gibi bir uygulama mevcuttur.¹⁶⁷ Cenaze, namazı kılındıktan sonra mezarına bazı sureler okunarak defnedilmektedir. Törene katılanlar cenaze kabre konulduktan sonra sırayla mezara toprak atmaya çalışırlar. Bir kişi mezara toprak attıktan sonra küreği diğer birisine elden vermeden yere bırakmaktadır. Bazıları da yere çömelerek avuçlarına toprak alarak okumakta ve toprağı kabre atmaktadır.¹⁶⁸

Cenaze gömüldükten ve herkes oradan ayrıldıktan sonra imam kabrin baş kısmına geçerek defnedilen kişiye annesinin künyesiyle hitap ederek kelime-i şahadetle birlikte bazı dualar okumaktadır. Bu işleme “Talkın” veya “Telkin” denilmektedir. Telkinde amaç, ölen kişiye öldüğünü hatırlatarak onun Allah’a ve peygamberine imanını bir kez daha yenilemesini sağlamaktır. Kabrin başında durarak ölüye, inancını yüksek sesle tekrarlama, *ölünün telkinde bulunan kişiyi duyacağı* varsayımına dayanmaktadır.

¹⁶⁴ Yeşiller O.

¹⁶⁵ Harmancık ve köylerinde oldukça revaçta olan devir, Büyükorhan ile Orhaneli ve köylerinde hayli azalmış durumdadır. Keles ve köylerinde ise önceden çok yaygın olmakla birlikte son yıllarda uygulamadan kaldırmak için uğraş verilmektedir.

¹⁶⁶ Bekdemirler, İshaklar, Karaca, Kılavuzlar, Yeşilyurt, Kozluca H.

¹⁶⁷ Letafet O.

¹⁶⁸ Kozbudaklar K.

Telkin işlemi bittikten sonra “Telkin Tepsisi” veya “Talkın Tepsisi” denilen tabak veya küçük bir sini,¹⁶⁹ bazen yanına seccade, başörtüsü, havlu ve çorap gibi başka hediyeler de konularak telkinde bulunan kişiye verilmektedir.¹⁷⁰ Önceleri telkin tepsisinin bakırdan mamul ve iki ayak girecek büyüklükte bir tepsi olmasına özen gösterilirken son dönemde buna çok dikkat edilmese de cenazeye birlikte kabre kadar mutlaka fırın tepsisi büyüklüğünde bir tabak getirilmekte ve telkinden sonra telkinde bulunan kişiye verilmektedir. Halkın inancına göre, *ölen kişi kabrinde dirilir ve ayağa kalkar. Çamur içinde kalma ihtimali olduğundan tepsi ayaklarının altına konur ve ölü ona basarak doğrulunca çamura bulaşma ihtimali de ortadan kalkmış olur. Yani verilen o tepsi ölünün mezarında düz ve temiz bir zemine basmasını sağlamak içindir.*

Telkin tepsisi verme âdeti Harmancık ilçesinin, bir iki istisna¹⁷¹ dışında, bütün köylerinde, Büyükorhan’ın bazı köylerinde halen uygulanmakta olan bir gelenektir. Orhaneli ve Keles ilçeleriyle köylerinde daha az bilinmektedir.¹⁷² Bazı köylerde ebat değiştiren tepsi, bir köyde¹⁷³ sahan, bir diğer köyde¹⁷⁴ tabak olarak cenazenin yanında mezara kadar taşınmaktadır. Bu durum, *bir geleneğin amacı ve anlamı bilinmeden ya da unutulurken zaman içinde sadece sembolik ama vazgeçilmez bir öğeye dönüşmesinin en güzel örneğini sunmaktadır.*

g. Cenazeye Katılanlara İkramda Bulunma

Cenaze gömülüp mezarlıktan döndükten sonra cenaze merasimine katılanlara mutlaka yemek ikram edilmektedir. Erkekler, cenazeyi namaz ve defin için götürdüklerinde kadınlar temizlikle birlikte yemek hazırlıklarına da başlamaktadır. Cenaze gömülerek döndüğünde cenazeye katılanlara ikram edilecek yemekler hazır hale getirilmektedir. Yöre köylerinin tamamında ufak tefek değişikliklerle de olsa mevcudiyetini koruyan bu uygulama daha çok köy dışından gelen misafirlerin aç gitmemesi için yapılmaktadır.

¹⁶⁹ Bayındır, Perçin B., Kozbudaklar K., Orhaneli merkez ve Kusumlar, Dağgüney O.

¹⁷⁰ Ilıcaksu, Karacaköy, Kışmanlar, Kepekdere, Kılavuzlar, Kocapınar H.

¹⁷¹ Alutça ve Delicegüney köyleri

¹⁷² Özellikle Harmancık sınırına yakın olan Avdan, Haydariye, Çayören köylerinde uygulanıyor.

¹⁷³ Yeşilyurt H.

¹⁷⁴ Ilıcaksu H.

Yemek ikramı için bütün hazırlıklar cenaze evinden çok, komşular tarafından yapılmaktadır. Cenazeden dönen ve köy dışından gelen misafirler üçerli beşerli gruplar halinde komşu evlere götürülmektedir. Uygulamanın geneli böyle olmakla birlikte bazı köylerde komşular evlerinde yemekleri hazırlayarak cenaze evine getirmekte, mezarlıktan dönenler cenaze evine gelerek hem başsağlığı dilemekte hem de sunulan ikramları yiyerek ayrılmaktadır. Yemekler cami altı ve avlusu,¹⁷⁵ köy konağı,¹⁷⁶ genellikle camilere bitişik olan misafir odası, öğrencisizlikten kapanan okul binaları ve lojman¹⁷⁷ gibi uygun mekânlarda ikram edilmektedir. Yörede son yıllarda cenaze evinden yemek verdirilmemeye çalışılsa da¹⁷⁸ çok az köyde bu adet devam etmektedir.¹⁷⁹ Ama genelde darb-ı mesel olmuş “Cenaze evinden aş çıkmaz.” sözünü doğrularcasına ilk günden başlayarak üç gün boyunca köylüler tarafından cenaze evine yemek getirilmektedir.¹⁸⁰ Orhaneli’ye bağlı birkaç köyde komşuların un ve yağ getirmesiyle uygunsa cenazenin çıktığı evde, değilse bir başka komşunun evinde yörede çok yaygın olan gözlemeler hazırlanmakta ve misafirlere ayrılanla birlikte kahvehaneler dâhil uygun görülen mekânlarda ikram edilmektedir.¹⁸¹

Son yıllarda cenaze gömüldükten sonra şehirden cantık ve ayran getirilerek mezarlıkta ikram etmek gibi bir uygulama yaygınlık kazanmaktadır.¹⁸² İlçe merkezleri ve şehirlere ulaşımın kolaylaşması ve zahmetsiz oluşu sebebiyle bu uygulama benimsenecek ve yaygınlaşacak gibi görünmektedir.

Bazı köylerde ise cenaze gömülür gömülmez mezarlıkta “*Merhumun camide mevlidi vardır.*” diye duyuru yapılmakta ve camiye gelinerek mevlide iştirak edilmektedir. Mevlitten sonra, son yıllarda genellikle pilav üstü tavuk ve cantık türü yiyecekler camiye getirilerek ikram edilmektedir.¹⁸³

¹⁷⁵ Gülözü H.

¹⁷⁶ Balatdanışment H

¹⁷⁷ Kocapınar H., Issızören K.

¹⁷⁸ Kayapa, Perçin B.

¹⁷⁹ Kınık beldesi, Çeribaşı, Danacılar B., Bekdemirler, Harmanakalan H.

¹⁸⁰ İshaklar ve Yayabaşı H

¹⁸¹ Belenören K., Nalınlar O.

¹⁸² Firuz, Osmaniye, Sadağı, Yeşiller O.

¹⁸³ Sadağı, Serçeler O.

h. Odanın Temizlenmesi

Yörenin tamamında, bir kişi öldüğünde oda, odadaki eşyalarla ölen kişinin şahsi eşyaları ölünün yakınları ve komşu kadınlar tarafından aynı gün içinde temizlenmektedir. Temizlik, daha çok yıkama, silme ve boya-badana yapma şeklinde gerçekleştirilmektedir. Keles ve köylerinin tamamına yakınında, Orhaneli'nin köylerinin üçte birinde (Keles ilçesine sınır köyler) ve Harmancık'ın İshaklar, Kozluca köyleri ile Keles sınırına yakın köylerinde, kişinin öldüğü oda boya badana yapılmaktadır. Oda kısa süre önce boyanmış olsa da durum değişmemektedir. Badana yapma imkânı olmamışsa duvarlar dâhil her taraf mutlaka silinmektedir. Bunun gerekçesi kısmen unutulmuş olsa da çoğunluk itibariyle kadınlar tarafından bilinen: *“Azrail'in ölen kişinin canını kılıcıyla aldığı, bu esnada kılıcından sağa-sola ve duvarlara kan sıçradığı”* şeklindeki inanıştır.

Bazı köylerde ise oda temizlendikten sonra duvara ya da odaya gerilen bir ipe beyaz bir namaz örtüsü, bir yemeni asılmaktadır. Bu örtü, ölünün ruhu olduğuna inanılan keleklerin gelip konması içindir. Gelen kelek siyah, beyaz ya da benekli olmaktadır. Eğer gelen kelek; siyah olursa ölen kişi gittiği yerde olumsuz şartlarda ve acı çekiyor diye düşünülür. Böyle bir durumda ölü adına çok iyilikler (hayır hasenat) yapmak gerektiği sonucuna varılır. Gelen benekli bir kelek ise, o kişinin kabir hali normal kabul edilir. Eğer o örtüye beyaz bir kelek konarsa ölen kişi gittiği yerde çok mutlu ve huzurlu demektir. Hiç kelek gelmez ise ölen kişinin hayatayken çok kötü davranışları olduğu için gelmediğine ve tamamen kötü bir halde olduğu yorumunu yaparlar.¹⁸⁴

1. Ölünün Arkasından Hayır Amaçlı Yapılan Uygulamalar

Ölünün arkasından yapılan işlemler, genellikle ölümü takip eden beş ayrı zaman diliminde öbeklenmektedir. Bunlar öldüğü günden itibaren kişinin gömüldüğü gün, yedinci gün, kırkıcı gün, elli ikinci gün ve senesidir. Zamanla sınırlanmış bu uygulamaların dışında bir de *“ölü kurbanı”* adıyla kurban kesme geleneği bulunmaktadır.

¹⁸⁴ Deliballar O.

1.a. Birinci Gün

Cenaze gömülünce bir yakını, katılanlar dağılmadan merhumun/merhumenin ruhu için camide mevlit tilavet edileceğini duyurmakta¹⁸⁵ ve mevlitten sonra yemek ikram edilmektedir. İlk etapta, *kabrinde ayakkabısız kalmasın* diye ayakkabısı, arkasından giysilerinin ve kullandığı eşyaların temizliği¹⁸⁶ yapılarak ihtiyaç sahiplerine verilmektedir. Giydiği elbiseler verilemeyecek kadar yıpranmış ise yeni elbiseler alınarak fakirlere verilmektedir.¹⁸⁷ Ölünün o günkü rızkını sembolize etmenin yanında emeğinin karşılığı ve aynı zamanda ölünün arkasından dua etmesi için imama içinde hububat ve havlu olan bir kap verilmektedir.¹⁸⁸

1.b. Yedisi

Ölümü takip eden ilk yedi gün ve yedinci günün akşamı çok önemli kabul edildiğinden bu dilimde yoğun dinî uygulamalar görülmektedir. Aksatılması veya yapılmaması diye bir şey kesinlikle söz konusu olmadığından cami imamı, okumayı bilen kadınlar, emekli din görevlileri ve hafızlar bu merasimlerin doğal uygulayıcıları olarak hemen vazifeyi üstlenmektedirler. Köylerde ve ilçe merkezlerinde genellikle kadınlar, yedi gün süresince şartlar ne olursa olsun bir araya gelerek okuma işini gönüllü olarak ve bir görev şuuruyla yerine getirmektedir. Bazı köylerde ise bu mesele imama ve cami cemaatine bırakılmaktadır.¹⁸⁹ Cenazenin gömüldüğü günden başlayarak yedi gün süresince Yasin ve Mülk (Tebareke) sureleri okunmaktadır. Her akşam Kuran okuma işi bitince katılanlara çay, gazlı-asitli içecekler ya da ayranla birlikte bisküvi, bisküvili çikolata türleri, hazır küçük kekler, ev yapımı gözleme, katmer, susamlı, haşhaşlı ya da lokum adı verilen hamur işi yiyecekler, az sayıda köyde de un ya da ırmık helvası ikram edilmektedir.¹⁹⁰ Yedi gün süresince cenaze evine gidenler, başta helva türleri olmak üzere yiyecek bir şeyler götürmektedir. Yedinci gün ise evde veya camide görevlinin dışında başka okuyucular da çağrılarak geniş katılımlı mevlit tertip edilmektedir.¹⁹¹ “*Yedi hayırı*” adıyla komşulara, cami

¹⁸⁵ Sadağı O.

¹⁸⁶ Ölen kişinin elbiseleri dul kadına yıkatılır. Letafet O.

¹⁸⁷ Delice, Pınarcık K.

¹⁸⁸ Alpoğut K.

¹⁸⁹ Harmanakalan, Hobandanişment, Ilıcaksu, Kılavuzlar H.

¹⁹⁰ İlçe merkezi, Deliballar, Letafet O.

¹⁹¹ Kılavuzlar H., Firuz O.

cemaatine ya yemek ya da gözleme türü ikramlar sunulmaktadır. Çoğu köyde böyle bir uygulama yapılmakla birlikte, birkaç köyde mutlaka köylülerin çoğunun katıldığı yemek verilmektedir.¹⁹² Bu yemek, ölünün ruhunu şad etmek maksadıyla olduğu kadar mezar kazanlarla cenazenin defin işlerine yardımcı olanlara bir teşekkür anlamına da gelmektedir. Eğer yemek ikram edilirse mutlaka etli yemeklerin olduğu bir menü oluşturulmaktadır.¹⁹³ Bir köyde de yedinci günü cenaze evinde kadınlar, çeşitli ikramlar hazırlayıp sunarken köy kahvehanelerinde de herkese çay ısmarlanmaktadır.¹⁹⁴

Ölen bir kişinin arkasından yapılan en yoğun uygulamaların yer aldığı bu yedi günlük süre özellikle kadınların muhayyilelerinin genişliğine göre çeşitli içeriklerle karşımıza çıkmaktadır. Mesela bazı köylerde yedi gün boyunca sürdürülen okuma merasimine katılan herkese dönüşlerinde birer kutu kibrit verilmektedir.¹⁹⁵ Bu, *verilen kibritler yakıldıkça/yandıkça ölen kişinin kabrinin aydınlanacağı* inancından kaynaklanmaktadır. Yedi gün sonunda, okuma işini yapan kişiye tabak, gözleme, para ve havlu,¹⁹⁶ iştirak edenlere de havlu, yemeni, çorap gibi hediyeler takdim edildiği olmaktadır.¹⁹⁷

1.c.Kırkı

Cenazenin arkasından istisnasız bütün yerleşim birimlerinde yapılan ve ‘ölünün kırkı’ denilen diğer önemli bir uygulama da ölüm hadisesinden sonraki kırkıncı gün gerçekleştirilmektedir. Hafta sonu ya da cuma günü gibi katılımın yoğun olabileceği bir günde yapmak gibi çeşitli sebeplerle bir iki gün öne veya sonraya bıraksalar da kırk hayırı mutlaka yapılmaktadır.¹⁹⁸ Kişinin ölümünden itibaren kırk gün boyunca Yasin Suresi okunmakta veya okutulmaktadır. Her gün okunmamış ise kırkıncı günü kırk Yasin birden okutulmaktadır. Bazı köylerde ölünün “kırkı” akraba, komşular ve tanıdıklara haber verilerek camide veya evde mevlit okutularak

¹⁹² Alpoğut, Pınarcık K., İkizoluk, Yeşiller O.

¹⁹³ Gedikören, İshaklar H.

¹⁹⁴ Gedikler B.

¹⁹⁵ Çivili, Letafet O.

¹⁹⁶ Kırantışıklar K.

¹⁹⁷ Göynükbelen beldesi O.

¹⁹⁸ Karaağız, Kayapa B.

geniş katılımlı ve yemekli olarak yapılmaktadır.¹⁹⁹ Bazı köylerde de kırkında köylülere üç parça ırmık helvası,²⁰⁰ camide bisküvi ve şekerleme türleri²⁰¹ ve birçok köyde de başta gözleme olmak üzere çeşitli unlu mamuller ikram edilmektedir.

ı.d. Elli İkisi

Ölümün üzerinden elli iki gün geçince yörenin tamamında “ölünün elli ikisi” denilen bir uygulama yapılmaktadır. Ölümü takip eden günlerde kişinin derisinin vücudundan ayrılacağı, en son olarak da elli ikinci günde burun derisinin ayrılacağı gibi bir inancın kabulüne dayanan bir uygulamadır. O günde ölünün arkasından Kur’an okunmaz, hayır hasenat türü bir şey yapılmazsa ölünün derisinin burnundan ayrılmayacağına ve azap/eziyet çekeceğine inanılmaktadır. Ölünün acı çekmesini önlemeye matuf olarak da; kırkıdan başlayıp her gün “burun duası” dedikleri bir dua yedi kez okunmaktadır.²⁰²

Bazı köylerde *elli ikisi* diye bir olgunun varlığı bilinmekle birlikte çok önem verilmemekte ama bir şekilde mutlaka hatırlanmaktadır. Çeşitli dualar okuyarak yakın çevre ile komşulara küçük ikramlar dağıtma,²⁰³ imamı eve çağırıp Kur’an okutularak arkasından tereyağı ya da bir kaba un ve yağ koyarak gönderme,²⁰⁴ bir fakire bir kavanoz yağ verme,²⁰⁵ sadece Yasin suresi okutmak²⁰⁶ gibi faaliyetler en belirgin olanlarıdır. Bazı köylerde kırkında yapılamayan hayır yemeği elli ikisinde yapılmaktadır.²⁰⁷ Hem kırkında hem de elli ikisinde yemek daveti olan köylerin yanında²⁰⁸ sadece yakın komşu ve akrabaları toplayarak beş on sofralık bir yemek daveti verenler de olmaktadır.²⁰⁹

ı.e. Senesi (Sene-i Devriyesi)

¹⁹⁹ Orhaneli merkez, Deliballar, Serçeler O.

²⁰⁰ Letafet O.

²⁰¹ Topuk O.

²⁰² Çeribaşı B. Burun duası olarak ne okuduklarını sorunca Mustafa Varlı, Dini Bilgiler ve Yasin, Esma Yayınları, Yer? Tarih?, sayfa 13. de yer alan bir duayı göstermişlerdir. Koçu O.

²⁰³ Serçeler O.

²⁰⁴ Kıranışıklar K. Dağgüney O.

²⁰⁵ Delice K. Dağgüney O.

²⁰⁶ Topuk O.

²⁰⁷ Yeşiller O.

²⁰⁸ Letafet O.

²⁰⁹ Başköy O.

Cenazenin arkasından yapılan son ve diğerleri kadar önemsenmeyen bir uygulama da ölümün üzerinden bir yıl geçince yapılmakta ve buna “*senesi*” ya da “*sene-i devriyesi*” denilmektedir. Çok yaygın olmasa da bazı köylerde imkânlar ölçüsünde insanlara çeşitli ikramlarda bulunarak,²¹⁰ bazılarında Kur’an okutup davetlilere yemek ikram ederek,²¹¹ köyün tamamına beyaz ekmek (şehirden alınan ekmek) dağıtarak²¹² ve geneli itibariyle de gözleme dağıtarak²¹³ geleneği hâlâ sürdüren ve ölmüş yakınına ananlar mevcuttur.

ı.f. Ölü Kurbanı

Çok yaygın olmamakla birlikte bazı köylerde “*ölü kurbanı*” adıyla kurban bayramından bir gün önce yani arife günü ölmüş yakını/yakınları adına kurban kesilmektedir. Kesilen bu kurbanın eti fakirler ve komşular arasında pay edilerek dağıtılmaktadır. Son yıllarda, bu kurbanı arife günü kesmek yerine kurban bayramında yine ölü adına kesmeye başlamışlardır.²¹⁴

III. DEDE TELAKKİSİ VE YÖREDE VARLIĞI BİLİLEN DEDELER

Araştırmaya konu olan dört ilçe ve köylerinde dinî hayatın bütün tonlarıyla kendini en net ortaya koyduğu alanlardan birisi de canlılığını hâlâ koruyan dede telakkisidir. Yörede birçok mekân dede mezarı/yatırı olarak kabul edilmektedir. Bu durum bazı mekânlarla çeşitli cisimlerin dede ile irtibatlandırılması ve oralara kutsiyet atfedilmesi neticesini doğurmuştur. Araştırmaya konu olan ilçeler ve köylerinde *toplam 244* dede olduğu tespit edilmiş olup her yerleşim birimi başına yaklaşık iki dedenin düştüğü görülmüştür.

Dede kavramı için “belirli tarikatlarda tekke şeyhi, yol başkanı, lider” gibi anlamlar²¹⁵ içerdiği söylene de, yöredeki dede kavramı bu tanımlamanın çok dışında gözükmektedir. Çünkü Orhaneli Çınarcık köylülerine; “*Dede, kimdir ve neden o insanlara dede diyorsunuz?*” diye sorulduğunda bu kelimeyi “Sözü dinlenir, cesur, aşiret reisi” anlamında kullandıklarını söylemektedirler. Diğer birçok köyde de,

²¹⁰ Deliballar O.

²¹¹ Merkez ve Göynükbelen beldesi ile Letafet, Serçeler O.

²¹² Gököz K.

²¹³ Keles merkez, Erenler, Nalınlar O.

²¹⁴ Kozbudaklar, Pınarcık K., Letafet O.

²¹⁵ Mustafa Cemiloğlu, “Bursa Bölgesi Yörükleri”, age., s.43.

“Ermış kişi, mübarek kişi, Allah adamı, hayır-hasenat sahibi, insanların itibar ettiği ve sevdiği muhterem zat” gibi tanımlamaların yapılması bunu doğrular bir mahiyettedir. Dede kavramına yüklenen anlam ayrıntılarıyla ele alındığında, bütün yönleriyle kâmil, erdemli ve örnek bir insanda bulunması gereken vasıfların dedelerin şahsında tecessüm ettirilmeye çalışıldığı görülecektir. Dede olduğu düşünölen kişinin, yaşadığı dönemde insanlar ve diğer varlıklara karşı faydalı ve güzel davranış örnekleri sergilemiş olduğu varsayılmaktadır. Yani onlar toplumda erdem kabul edilen davranışları gösterebilmiş ideal kişiler olarak düşünölmektedir. Dahası dede kavramıyla özdeşleşen asıl anlam, yaptığı iyilikler ve ortaya koyduğu güzel davranışlar sayesinde onların, *Allah’ın sevdiği kullar* olarak düşünölüyor olmasıdır. Ayırt edici vasıf olarak ilim-irfan derinliğinden ziyade edep-erkân bilirlilik ve bunu hayatına uygulamış olma kriterinin daha önemli kabul ediliyor olması bunu doğrular bir mahiyet arz etmektedir.

Diğer taraftan bazı köylerde rastlandığı gibi, bir mevkinin²¹⁶ ya da ağaç, çeşme ve taş gibi nesnelerin dede ağacı, dede çeşmesi, dede taşı²¹⁷ gibi adlandırmalarla anıldığı düşünölürse aslında dede kavramının *mübarek, muhterem* kişi olmaktan öteye kutsal mekân ve nesneleri de içine alacak şekilde daha geniş bir manada kullanıldığı ortaya çıkar. Yani bu kavram, kişilerle alakalı olmanın da ötesinde bir yeri, bir cismi kutsal kabul etme anlamlarını da içermektedir. Bir mekânı ve bir cismi kutsal kabul etme ya da ettirmenin meşruluğu dede kavramı üzerinden sağlanmaktadır. Çünkü bir yere ya da cisme dede denilmesi ve bunun kabul görmesi, o yerin ve cismin tazim görmesi ve kutsal kabul edilmesi neticesini doğurmaktadır. Mesela, son yıllarda kısmi ihlaller görülse de bölgenin tamamında dedenin bulunduğu mekân ya da dedeye nispet edilen ağaçlık alanlardan kesinlikle ağaç kesilmemekte, eve götürölmemekte ve özel işler için kullanılmamaktadır. Buna mezarlıklar da dâhil edilebilir. Kesildiği takdirde kesen kişinin başına birçok bela ve kaza gelebileceği, daha önce oralardan ağaç kesenlerin başına gelen musibetler sayılarak anlatılmaya çalışılmaktadır. Anlatılanlar tesirli olmuş olmalı ki nice büyük ağaçlar kendiliğinden yıkılmakta, çürümekte ve yok olup gitmekte ama yine de

²¹⁶ *İstima Dedesi*, Kınık Beldesi B., *Dede Yeri*, Akçasaz k. B., *Dede*, Çeribaşı k. B., *Alan Dede*, Ballısaray k. H., *Nazar Dede*, Harmanalan k. K.

²¹⁷ *Dede talları*, Osmanlar köyü, B., *Koca Tal Dedesi* Kepekdere köyü H., *Tal Dibi Dedesi* Okçular Köyü H., *Ebe Çamı* Balatdanışment Köyü H., *Dede Pınarı* Bekdemirler Köyü H.

insanlar tarafından alınıp kullanılmamaktadır. Bu ağaçların sadece köy okulu, sağlık ocağı, cami, Kur'an kursu, imam ve öğretmen lojmanlarının ısıtılması ve köy hayırı gibi ortak amaçlı işler için kullanılabileceğine inanılmaktadır.

Yörede bulunan türbeli dedelerin neredeyse tamamı insanların bir ihtiyacına tekabül eden bir inanç ve beklenti çerçevesinde zihinlerde yer etmiştir. Saralı (epilepsi) ve felçli olanlar,²¹⁸ çocuğu olmayanlar ya da çocuğu yaramaz olanlar,²¹⁹ kendilerinde ya da hayvanlarında çıban ve yara olanlar,²²⁰ hayvanı hastalananlar ve yavrusunu emzirmeyen hayvanı olanlar,²²¹ kendilerine ya da hayvanına nazar değdiğine inananlar²²² bir şifa umuduyla türbelere gitmeyi tercih etmektedir. Ayrıca yeni gelin olan kızların iyi bir geçim ve bereketli bir evlilik hayatı geçirme talebi,²²³ türbeden veya mezardan alınarak üzerinde taşınan toprağın kaza ve belalardan koruyacağı²²⁴ beklentisinden yağmur duası²²⁵ törenlerinin değişmez mekânı olmaya varıncaya kadar birçok ihtiyaca karşılık gelen ve çoğunluğu dede olan bir mekân mutlaka bulunmaktadır.

Yörede bazı dedeler için “*sınanmış*” tabiri kullanılmaktadır. Bu, söz konusu dedenin daha önce birçok kez herkesi şaşırtacak derecede açık kerametler göstermiş olması anlamına gelmektedir. Birileri tarafından dedenin keramet gösterip gösteremeyeceği birkaç kez denenmiş ve neticesinde birtakım olağanüstülükler zuhur ederek dede kendi gücünü ve varlığını dolaylı olarak belli etmiştir.²²⁶ Dolayısıyla dedenin yaptırım gücü konusunda hiçbir tereddüt yaşanmamaktadır.²²⁷

Türbelerle ilgili genel kabullere ve oralarda yapılanlara bakılırsa buraların güçlü birer manevî cazibe merkezi olduğu söylenebilir. Türbeler genellikle kadınlar

²¹⁸ Dedeler Dedesi, Dedeler k., K., Demirkaynak Dede, Hobandanişment k., H.,

²¹⁹ Ana Sultan Dedesi, Keles merkez, *Kayadibi Dedesi*, Davutlar K., *Sülemiş Dede* Kozluca., Fidan Ana, Harmanakalan H.

²²⁰ *Sülemiş Dede*, Kozluca, Çıban Dede, Yayabaşı, Siyil Dede, Yeşilyurt, H.,

²²¹ At Dede, Başköy., O., Demirkaynak Dede, Hobandanişment H., Alan Dede, Ballısaray H.

²²² Nazar Dede, Harmanakalan K.

²²³ Sarıkız Dedesi, Dağdemirciler, Gelin Dedesi, Avdan K.,

²²⁴ Rüstem Çavuş Dedesi, Dağdibi K., Yaren Dede, Dağgüney O.

²²⁵ Neredeyse dedelerin tamamı yağmur duası için uygun mekânlar olarak seçilmekte ve kullanılmaktadır.

²²⁶ Bu denenmişlik kıtası daha çok yol yapımı sırasında dozer ve kepçe gibi iş makinelerinin sürücülerinin dedenin kabrine yönelmesi ile birlikte kepçenin bozulması, devrilmesi ve neticesinde yolun açılmaması, açılrsa da sürücüsünün kaza yapması, ölmesi, bir yakınının hastalanması gibi hikâyelerle anlatılmaktadır.

²²⁷ Seyrat Dede, Karaardıç Köyü, Keles

için hayallerinin genişliği oranında onlara çözümler sunan birer rehabilitasyon merkezi konumuna getirilmiş denebilir. Hangi dedenin hangi ihtiyaca cevap vereceğinin tasnifi yapılmış ve o tasnife göre farklı dedelere gidilmektedir. Bu dedeler rağbet görmelerindeki öneme göre aşağıda yerleri ve yapılan uygulamalarla birlikte verilmiştir.

Yöre insanının verdiği bilgilere dayanarak Büyükorhan ve köylerinde 38, Harmancık ve köylerinde 64, Keles ve köylerinde 73, Orhaneli ve köylerinde 72 olmak üzere *toplam 244* dedenin varlığı tespit edilmiştir. Bu dedeleri kendi arasında, türbeli dedeler, mezarlı dedeler, sadece yeri belli edilmiş dedeler, önceden yeri belliyken zamanla yeri kaybolmuş dedeler, herhangi bir belirtisi olmadığı halde ağaç, taş, çeşme gibi nesnelerle, belli bir düzlük ve tepe gibi yerlere dede denmesiyle oluşmuş dedeler olmak üzere beş grupta inceleyebiliriz.

A. Türbeli Dedeler

Bölgenin genelinde bulunan dedelerin ancak on bir (11) tanesi bir yapı ile çevrilmiş, yani türbe haline getirilmiştir.²²⁸ Diğer dedelere kıyasla insanların çeşitli sebeplerle en çok rağbet ettiği mekânlar da bu türbelerdir. Türbelerin tamamına aynı amaç ve gerekçelerle gidilmemektedir. Mesela felçli hasta ile yaramaz ya da konuşamayan çocuk, yavrusunu emzirmeyen büyükbaş hayvanla uyuz ya da hasta olan bir hayvan ile ilgili talep aynı dedeye götürülmemektedir. Yine çocuğu olmayan bir kişinin gittiği türbe ile yürüyemeyen çocuğun götürüldüğü türbe aynı olmamaktadır. Hangi dedeye ne amaçla gidileceğini daha çok kadınlar bilmekte ve belirleyici olmaktadır.

Yörede türbe içinde yer alan dedeler ve buralarda yapılan uygulamalar şöyle sıralanabilir:

a. Anasultan Dedesi

Keles ilçe merkezi ve köylerinde Dedeler Köyü'nde bulunan dededen sonra en çok itibar gören ve ziyaret edilen mekânın “*Ana Sultan Dedesi*”, yani türbesi olduğu tespit edilmiştir.

²²⁸ Bu grubun kısmi istisnası Orhaneli'nin Sırlı Köyü'nde bulunan Kurtçu Mehmet Efendi'ye ait olan türbedir. Burası tam türbe görünümünde olmasa da yükseltisi, çatısı, çevresinin ahşap korumaları onun da bir türbe sayılması için yeterli unsurlar olarak düşünülmektedir.

Hakkında çeşitli darb-ı meseller ve efsanevi hikâyeler anlatılan Ana Sultan'ın kimliği ile alakalı, kaynaklarda net ve güvenilir bir bilgi bulunmamaktadır. Yöre halkının dilinde İnegöl'e bağlı bir köyde kabri bulunan ve köye ismini veren Baba Sultan'ın eşi olduğu yönünde bir bilgi dolaşsa da bu sadece bir rivayetten ibarettir. Ayrıca bu tür bir bilgi Küçükkavacık Mahallesi'nde yaşayanlar tarafından anlatılan ve buradaki iki kişinin karı-koca olduğu yönündeki bilgiyle de çelişmektedir.

Resim 8: Anasultan türbesinin eski hâli

Yine o çevrede oturanlar, burada bulunan iki ayrı türbede medfun bulunan insanların, yıllar önce köye çoban olarak gelerek orada evlenen, Arap asıllı bir çobanla eşi olduklarını söylemektedirler. İki türbeden hangisinde erkeğin hangisinde kadının yattığı bile bilinmediği için dedeyle alakalı anlatılanlar menkıbeden ibaret kalmaktadır.

Resim 9: Anasultan türbesinin yeni hâli

Kabirlerin birinde muhafaza edilen sancak, sadece köy hayrının yapıldığı gün dedenin avlu girişine asılmaktadır. Sancak üzerinde Kelime-i Tevhit ve onun altında Bursa'da kabri bulunan Emir Sultan'a ait bir nişan bulunmaktadır. Eski sancağı gören ve

bilen insanlar asıl sancağın üzerinde daha değişik yazılar olan, farklı cins ve renkte

bir kumaştan mamul iken 1950’li yıllarda bu sancağın kaybolduğunu, yerine şimdi kullandıkları sancağı temin ettiklerini ifade etmektedirler.

On yıl öncesine kadar Ana Sultan türbesine rağbet yok denecek kadar azken son yıllarda önemli bir artışın olduğu anlatılmaktadır. Rağbetin her geçen yıl artmasından olmalı ki, ilçe belediyesi 2006 yılında hatırı sayılır meblağlar harcayarak türbeleri ve bulundukları alanı baştan sona yenilemiş ve modern sanat çizgileri taşıyan iki adet türbe (*Resim 8 türbenin eski hali, resim 9 türbenin son hali*) ile biraz aşağısına türbelerle aynı mimari özellikte olan küçük bir mescit yaptırmıştır.

Yeri: İlçenin güneydoğusunda Keles ile Küçükkavacık Mahallesi arasında Harmanlık ilçesine gidilen yolun hemen kenarında yer almaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Keles’e göre daha yüksekte, kısmen düzlük ve ağaçlık bir mekândadır. Çevresi yüksek olmayan duvarla çevrili, genişçe bir avlusu bulunmaktadır. Büyük ardıç ağaçlarının gölgelediği türbelerin içinde üzerleri çeşitli kumaşlarla örtülü birer sanduka mevcuttur. Kuzeyde olan kabirde kadın, güneyde ise erkek yattığı tahmin edilmektedir. İçi oldukça sade ama mimari açıdan gösterişli bir tarzda yapılmış olan altıgen türbelerin üzeri çeşitli yalıtım ve çatı malzemeleriyle kapatılmıştır. Bu yeni mimari ve yapı tarzı ile türbeler yörenin tamamından istisna sayılabilecek bir görünümündedir. İki türbenin ortasında, üzerinde burada yattığı düşünülen kişilere ait bilgilerin yer aldığı ayaklı bir tabela mevcuttur.

Yapılan Uygulamalar: Keles ilçesi ve yakınlarda bulunan köyler yağmur duası için türbelerin bulunduğu bu mekânı tercih etmektedir. Ayrıca Keles ilçesinin hayır yemeği diyebileceğimiz ve oldukça geniş katılımlı olan hayır cemiyeti de bu dedede yapılmaktadır. Siyasî partilerin milletvekilleri seviyesinde temsilcilerinden, yerel kamu yöneticilerine kadar birçok insan bu hayır yemeğine iştirak etmektedir. Burada

Resim 10: *Anasultan türbesinin griş kısmında bir uyarı tabelası*

verilen hayır yemeği hiçbir köy ve ilçede olmayan sadeliktir. Hayır yemeğine katılan binlerce kişi et yahni ve yörede yetişen üzümlerin ikram edildiği iki çeşit

yiyecekten müteşekkil sofralarda ağırlandır. Katılanlara ikram edilen üzümün kendi bağlarından yetişen üzümlerden ve etin de o bölgede yetiştirilmiş hayvanların etinden olmasına dikkat edilmektedir. Hayırın masrafını muhtarlık, yani köylüler üstlenmektedir. 2005 yılında yapılan tören için 400 kg. kemiksiz et tüketilmiş olması katılım ve harcamalar konusunda bir fikir vermektedir.

Anasultan Dedesi çoğunlukla çocuğu olmayan erkek ve kadınların rağbet ettikleri bir yerdir. Gelenler sandukaların etrafında, değişik sureleri okuyarak dualar ederek tavaf eder gibi üç-beş ya da yedi kez dönmektedirler. Sonra, istekleri

Resim 11: Kadınların Anasultan türbesinde dualar okuduktan sonra hamile kalıp kalmayacaklarını anlamak için kiremit attıkları türbe önündeki ağaç parçalarını atmaktadırlar. Atılan nesnenin ağacın çatalında kalması halini çocuğunun olacağına, geri düşmesi halini ise çocuğun olmayacağına yorarlar.

gerçekleştiği takdirde yerine getirmek şartıyla adakta bulunmakta ve aynı davranışları diğer türbenin içinde de yapmaktadırlar. Yatırın hemen yanında iki rekât namaz kıldıktan sonra dışarı çıkarak avlu içinde bulunan selvi ağacının büyük dallarının gövde ile birleştiği ayrım yerine (çatal) taş ve orada bulunan kiremit, tuğla (Resim 11)

Ayrıca çok yaramaz olan, konuşamayan veya konuşma güçlüğü çeken, yürümesi geciken, toprak yiyen çocuklar da bu türbelere getirilerek sandukanın etrafında dolaştırılır ve gerekirse toprak yalatılır. Bazen getirilen çocuklar bir müddet türbe içinde tek başlarına bekletilmektedir. Sonunda gerekli dualar edilerek, hastanın cebine türbeden alınmış toprak konularak ziyaret tamamlanmaktadır.

Türbeye para, gözleme, çaput, sandukanın üzerine tesbih, seccade, örtü ve çiçek bırakma, türbe içinden toprak alma ve yalama gibi bazı uygulamalar, gelen kişilerin bu konuda var olan ön kabullerine göre değişik şekillerde yapılmaktadır.

b. Dedeler Dedesi

Yörede bulunan diğer türbelerde medfun bulunduğu farz edilen şahıslar daha çok lakaplarıyla anılırken burada bulunan dede; halk arasında pek bilinmese de Selahaddin Buhari ismiyle maruftur. Bu isimlendirmeye bakarak türbe diğerlerine göre tarihi gerçekliği olan yaşamış bir şahsa aitmiş gibi dursa da kendisiyle alakalı kaynakta kayıtlı bir bilgiye rastlanmamaktadır. Türbe ise, yapımında sıradan yapı elemanları kullanılmış olsa da mimari açıdan tam bir türbe görünümündedir ve kısmen de olsa türbe yapı geleneğini temsil etmektedir. Türbe biri giriş odası, diğeri iki yatırın bulunduğu oda olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Girişteki odada dedeye ait olduğunu söyledikleri çeşitli kaplar, def, tesbih, şamdanlar ve sancak gibi bazı eşyalar mevcuttur. Önemli bir ayrıntı ise girişe, gelen giden ziyaretçiler adına bırakılan ziyaretçi defteridir. Bu deftere oraya dertlerine derman aramak için gelen birçok kişi duygu ve düşüncelerini, daha çok kendileri ve yakınları için şifa beklentilerini yazmaktadır. Ayrıca yazılanlar incelendiğinde buraya uğrayan ve deftere yazı yazarların eğitim seviyeleriyle alakalı ipuçları yakalamak mümkündür. Devrik ve eksik anlatımlı kısa cümleler ve yazı şeklindeki acemi düzey, gelenlerin eğitim yönüyle çok eksik kaldığını açıkça göstermektedir. *“Allahım! Ya rabbim! Benim bu ziyaretimi kabul et”, “Allahım inşallah bu derdime şifa bulurum.” “Allahım! Hastalığuma şifa ver ya rabbim!”* gibi ifadeler bu üsluba misal olarak verilebilir. Diğer taraftan bu mekânlara ziyaretçi defterinin konulması belki de geleneğin bütün muhafazakâr reflekslerinin canlılığına rağmen modern zamanların hayat tarz ve deneyimine açık olduğunu göstermektedir. Dedeler köyünün yörenin en fakir köylerinden biri olduğu düşünülürse bu tür bir algı tarzının türbeye girmiş olması bu düşüncayı destekler bir mahiyet arz etmektedir.

Yeri: Keles ilçesine bağlı Dedeler Köyü’nde bulunmaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Köy camisi ile aynı hazirede yer almaktadır. Türbenin içinde birisi Selahattin Buhari’ye diğeri eşine ait olduğu söylenen, çeşitli örtüler ve başlıklarla bezenmiş iki sanduka mevcuttur. Sandukaların üzerlerinde ve başlık çevrelerinde oldukça iri taneli büyük tesbihler bulunmaktadır. Dedenin olduğu farz edilen sanduka *“Dedeler Dedesi Selahaddin Buhari”* yazısı ile belirgin bir hale

getirilmiştir. Burada kullanılan Dedeler Dedesi ifadesi, Dedeler Köyü'nün dedesi anlamında değil de dedeler içinde en büyük olan dede anlamında kullanılmaktadır.

Yapılan Uygulamalar: Yörenin tamamında bilinen ve çok rağbet edilen bir dede olduğu için uygulamalardaki zenginlik de hemen kendisini belli etmektedir. Felçliler, sara hastaları, yürüyemeyen, konuşamayan ve gelişimi problemlili çocuklar, vücudunda çeşitli yara ve kaşıntı bulunanlar, akıl hastaları dâhil hemen her türden hastalar bu mekâna gelmekte veya getirilmektedir. Gelenlerin hayal gücü, duyumları ve tecrübelerinin genişliğine göre orada yapılan uygulamaların içeriği de değişmektedir. Bir de buna, *Dede Sahibi* denilen aile ve dede ile alakadar olan türbedarın yönlendirmelerini ilave edersek ortaya başlı başına bir dede fenomeni çıkmaktadır. Mesela; hastayı yatırların bulunduğu alanda yalnız bırakma, içeride namaz kılma, orada bulunan geniş tesbihleri bele geçirerek dualar eşliğinde düşene kadar tavaf etme, sandukaların üzerine seccade, yazma gibi örtüler bırakma, dedenin hemen yanına betonarme zeminden özenle açılan ve içine bir insanın girebileceği büyüklükteki çukura (Resim 12) inerek oradan toprak alma ve bu toprağı yalama, vücuda sürme, banyo suyuna katma, yanında taşıma, türbede para ve yiyecek bırakma ve mutlaka tavuk ya da küçükbaş bir hayvanı adama en çok bilinen uygulamalardır.

Resim 12: *Dede sandukasının hemen yanına toprak almak için açılan çukur*

Köyde dedeye saygının bir ifadesi olarak düğünlerde “ince çalgı” dedikleri keman, cümbüş ve darbuka dışında, davul ve zurna gibi çalgı aletleri çalınmamaktadır. Bu çalgıları da dedenin bulunduğu mevkie yakın yerlerde ve hareket halinde iseler yaklaştıklarında çalmamaktadırlar. Konuyla alakalı şu menkıbeyi de gerekçelerini meşrulaştırmak maksadıyla anlatmaktadırlar; “Bir zamanlar Keles’ e bir nahiye müdürü gelir. Dedeyle alakalı bu meseleyi duyar ve

meselenin halk inanışlarına ait bir mesele olduğunu göstermek maksadıyla dedeye yakın bir yerde çifte davul ve zurna çaldırır. Bu davranışından kısa bir zaman sonra hanımına nüzul (felç) iner. Gelip köylüden özür diler.”

c. Demir Kaynak Dede (Hoban Dede)

Dede, Harmancık’a bağlı Gülözü, Nalbant ve Hobandanişment köylerinin ortasında bir yerde bulunduğundan bu köyler dedeye sahip çıkmaktadır. Dede sahibi denilen aile Hobandanişment köyünde oturduğu için dede de bu köye ait kabul edilmektedir.

Yeri:

Hobandanişment Köyü’nün
1,5 km kadar
güneydoğusunda, düz
tarlaların arasında, eski
mezarlık içinde yer
almaktadır.

Resim 13: Hoban Dede Türbesi’nin içi

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Mezarlık içinde yığma taşlarla basitçe örülmüş duvarlardan ve yine basitçe örtülmüş bir çatıdan oluşan türbe mevcuttur. Yörede çok rağbet gören dedelerden birisi olarak bilinen Hoban Dede’nin türbesi diğer türbelere göre biraz genişçedir. Bu geniş mekân içinde mezar yeri, üzerinde herhangi bir şey olmaksızın basit bir şekilde taşlarla çevrelenerek belli edilmiştir. Mezar define arayıcıları tarafından sıklıkla kazıldığı için birkaç kez yerinin değiştiği ve türbenin içinde bir köşeye bir girişe gidip geldiği ve en sonunda şimdi bulunduğu konumun mezar yeri olarak kabul edildiği anlatılmaktadır (Resim 13).

Yapılan Uygulamalar: Yörenin tamamında bilinen ve çok rağbet edilen dedelerden birisi olduğu için uygulamalardaki zenginlik, kendisini önemli ölçüde belli etmektedir. Felçliler, yürüyemeyen, konuşamayan ve gelişimi problemlili olan çocuklar, eli titreyenler, akıl hastaları dâhil hemen her türden hastalarla hayvanı hastalananlar bu mekâna gelmekte ya da getirilmektedir. Türbeye cumartesi günleri sabahtan gelmek önemli kabul edilmektedir. Dedeler Dedesi’nde olduğu gibi Hoban

Dede için de Dede Sahibi denilen bir kişi bulunmaktadır ve gelenler mutlaka o kişiye uğrayarak hasta olan hayvanları ise bir miktar tuz alarak gitmektedirler. Eğer ihtiyaçları giderilirse tekrar dedeye gelerek adaklarını dede sahibine bırakmaktadırlar.

Dedede yapılanlar diğer dedelerde yapılanlarla benzerlikler gösterse de

Resim 14: Dede'ye bırakılan çocuk giysisi

birtakım farklılıklar mevcuttur. Burada yapılanlar; hastayı yatırın bulunduğu alanda yalnız bırakma, içeride namaz kılma, kabrin ya da türbenin etrafını yedi kez İhlâs ya da Ayet el-Kürsi okuyarak dönme, üzerindeki bir giysi ya da giysinin bir parçasını türbenin tavanına asma (Resim 14) ve türbede para ve yiyecek (gözleme, şeker, yumurta) bırakma (Resim 15), türbeden geri geri çıkma, hayvanlar salgın hastalığa yakalanmışsa dede sahibine tuz götürme ve ondan ayrıca tuz alarak hayvanlara yedirme ve mutlaka bir tavuk ya da küçükbaş bir hayvanı adama en çok bilinen uygulamalardır.

Resim 15: Dedeye bırakılan yumurta, gözleme, şeker ve paralar

Önceki yıllarda türbe içinde var olan ağır bir demir levhaya sürekli bakarak onda şekiller görmeye çalışma, kafatasına benzeyen bir ağaç kökünü vücuda sürme ve dede sahibi kabul edilen kişiyle birlikte dedenin etrafını 21 kez dönme ve dönerken Fatıha, Ayet el-Kürsi ve

Kevser surelerini okuma gibi faaliyetler, çok daha yaygın iken renkli demir levha ile ağaç kökü kaybolduğu için bu nesnelerle yapılan uygulamaların da bunlara bağlı olarak kalkmış olduğu tespit edilmiştir.

d. Durhasan Dedesi (Hasan Dede)

Büyükorhan'a bağlı Durhasan Köyü'nde dede telakkisi oldukça değişiktir. Durhasan Dede adıyla maruf dede için iki ayrı mekân tasavvur edilmektedir. Köyün 2 km kadar kuzeyindeki tepedeki türbe ile köyün alt kısmında bulunan ve “*Namazlağı Deresi*” dedikleri yer, dedeye ait bir alan olarak düşünülmektedir. İnsanların nazarında dedenin ruhaniyetli oluşu sebebiyle köyün hem dere, hem de tepe yerini kullandığını düşünmektedirler.

Dedeyi konumuz açısından değişik ve emsalsiz kılan asıl özellik, onun türbesinin yapılış hikâyesinde yatmaktadır. Birkaç yıl önce türbe haline getirilen dedenin bu hikâyesi yöredeki diğer dede ve yatırırlarla alakalı genel bir ipucu sunması yönüyle de oldukça önemlidir. Yörenin tamamında yaşanan dede kültürünün ortaya çıkışı ve bu kültür etrafında peyderpey geliştirilen dinî mahiyetli tutum ve davranışlara misal olması yönüyle Durhasan dedesi güzel örnektir.

Dede eskiden beri bilinmektedir. Öyle ki 60 sene önce dedenin bulunduğu alanı kazan kişiler hâlâ yaşamaktadırlar. Onların anlattıklarına göre; yıllar önce dedenin yerini define bulmak umuduyla kazmak istemişlerse de bunu başaramamışlardır. Çünkü dede mezarı diye belirtilen yer sert kayalık (kazan kişiler yivli taş diyorlar) bir yerdir. Ayrıca mezar şekil ve yön olarak İslami geleneğe uygun da değildir. Yani ölülerin kible hiza alınarak gömülme tarzının tersi bir durum söz konusudur. Sonraki yıllarda dede yeri ile kimse ilgilenmemiş, dedenin yeri neredeyse kaybolma durumuna gelmiştir. Bursa'ya bu köyden göç eden bir aileye komşu ve başka şehirden gelme ve Hoca diye bilinen bir kadın, 2002 yılında, Durhasan Dedeyi rüyasında gördüğünü söyleyince durum tersine dönmüştür. Kadın rüyasında dedenin bulunduğu yeri görür ve Durhasan Köyü'nden olan komşularına “*Sizin Hasan adında bir dedeniz var ve üzeri açık değil mi?*” diye sorar. Öyle ki orada bulunan ağaçları ve araziye olduğu gibi tarif eder. Bu tarif rüyanın doğru ve kutsî bir anlam taşıdığının işareti olarak kabul edilir. Hatta dede, kadına “*Beni açıkta koymayın, üzerimi örtün!*” diyerek de bir istekte bulunmuştur. Durhasan Köyü'nden olan komşularını harekete

geçiren kadın, hemen türbe yapılmasını ister ve ilk başışı da 50 ytl. (yaklaşık bir çeyrek altın tutarı kadar para) olarak kendisi yapar. Bununla da kalmaz; mezar bittikten sonra baş kısmına konulacak *kavuşu da* İstanbul’a sipariş eder. Dönemin köy muhtarı da meseleye sahip çıkar. Şehirdeki diğer köylülerin de yardımıyla türbe ve mezar yapımı için gerekli malzeme alınır. Sıra mezarın yerini belirlemeye geldiğinde daha önce o köye hiç gitmediği halde rüyayı gören kadın yine devreye girer. Dedenin bulunduğu farz edilen mevkideki büyük meşe ağacı esas alınarak kadın cep telefonuyla oradakileri yönlendirir ve bugün var olan türbesinin olduğu yer dedenin mezar yeri olarak tespit edilir, üzeri de türbe ile örtülür.

Köyde türbe olarak yapılan yerde, dedenin bulunma ihtimali olmadığına inanan birçok kimse de bulunmaktadır. Ama yine aynı köyden başka birilerinin inanç ve gayreti de hiç yokken ortaya dinî içerikli bir yapı çıkarmaktadır. Bu köyde karşılaşılan tipik durum aslında tek misal değildir. Orhaneli hudutlarında kalan “Ürküten Dede” ile yine Orhaneli’nin Deliballar Köyü’ndeki dedenin hikâyesi de benzer öğelerle aynı argümanlara dayanmaktadır.

Yeri: Büyükorhan ilçesine bağlı Durhasan Köyü’nün 2 km kadar kuzeyinde, çamlar içinde bir tepede yer almaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Kısmen yamaç ve çevreye hâkim bir tepededir. Yakın zamanda fazla geniş olmayan basit bir betonarme bina ile çevrilmiş ve üzeri kiremit çatıyla örtülmüştür. İçeriye sanduka yapılmış ve sandukanın baş kısmına İstanbul’dan getirtilen bir kavuk takılmıştır.

Yapılan Uygulamalar: Önceki yıllarda arada bir de olsa sadece yağmur duası için tercih edilen bir yer olduğu anlatılmaktadır. Türbe haline dönüştürülünce yörede bulunan diğer türbelerde görülen uygulamalar burada da kendisine uygun bir zemin bulmuştur.

e. Fidan Ana

Yörenin tamamında bulunan birkaç kadın dededen birisi de “Fidan Ana” adıyla tanınan türbedir. Özellikle kadınlar tarafından oldukça rağbet gören ve diğer türbe ve yatırlarda görülmeyen değişik bir uygulamanın yapıldığı bir türbe konumundadır.

Yeri: Harmancık'ın Harmanakalan Köyü'nün Türbe Mahallesi'nde bulunmaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Cami haziresinde düz bir alana kurulmuş, yüksekliği iki metre genişliği yirmi metre kadar olan, sıvasız taş duvarlarla çevrili, çatıyla kaplı bir türbedir. Bahçesinde Fidan Ana'nın kardeşine ait olduğu söylenen bir kabir daha bulunmaktadır. Çatının tepe noktasına FİDAN ANA yazılı bir tabela yerleştirilmiştir. İçeride neredeyse yer seviyesinde ve sadece taşlarla çevresi belirlenmiş ve üzeri çeşitli renklerde kumaş seccadelerle örtülü bir mezar yeri bulunmaktadır. Ayrıca duvarda, kırmızı-yeşil renkte sancak olduğunu söyledikleri ama yapısı ve dikim şekli itibarıyla sancak olmaktan çok uzak görünen, çok eskilerden kalma olduğu yıpranmışlığından belli olan, yeşilinin üzerinde hilal bulunan bir kumaş asılı durmaktadır. Gelenlerin namaz kılması için hemen kabrin yanına serilen halı ve çaput bağlanması için çatı ile duvar arasına sıkıştırılan uzun bir ağaç dalı dikkat çekmektedir.

Yapılan Uygulamalar: Çoğunlukla *çocuğu olmayanlar, çocuğu yaramaz olanlar ve akıl hastaları* için önemli bir ziyaretgâh olarak kabul edilmektedir. Akıl

Resim 16: Hastanın giysisilerinden alınarak Fidan Ana türbesine asılan bez parçaları

hastaları ve yaramaz olduğu düşünülen çocuklar mezarın etrafında yedi kez bildikleri sureleri okuyarak tavaf ettirildikten sonra iki rekât namaz kılınmakta ve dua edilmektedir. Bazen hasta içeride bir müddet yalnız bırakılmaktadır. Türbeden ayrılmadan hastanın giysilerinden biri ya da bir giysi

parçası alınarak mezarın bir kenarına bırakılmakta veya oradaki sırığa bağlanmaktadır (Resim 16). Son olarak dede sahibinin alması için türbeye para,

gözleme, yumurta, şeker, adak eti, havlu ve seccade bırakılarak geri geri türbeden çıkılmaktadır.

Çocuğu olmayan kadınlar da bunlara ilave olarak mezarın çevresini dualar okuyarak döndükten sonra dedenin üzerinde bulunan örtüyü kaldırıp örtünün altında bir böcek aramaktadırlar. Önemli olan böceğin canlı olarak bulunmasıdır. Bulunan böcek ya da karınca türünden her ne ise kadın onu alarak su ile birlikte canlı olarak yutmaktadır. Bulunan böcek ölü olmamalı ve ölü olarak yutulmamalıdır. Aksi takdirde hamile kalınsa da düşük yapılacağı ya da çocuğun ölü doğacağı düşünülmektedir.

Türbe içinde önceleri yılanbaşı bir demir asa olduğu, bununla hastaların vücudunu kaşıdığı ya da bunun hastaların üzerine sürüldüğü, son yıllarda bu asanın kaybolduğu anlatılmaktadır.

Türbenin girişine Harmancık müftülüğü tarafından türbelerde yapılmaması gerekenlerin yazılı olduğu büyük bir tabelanın asılmış olması oldukça dikkat çekicidir. Büyük harflerle uyarı içerikli maddelerin olduğu tabelada şunlar yazılıdır:

ZİYARETÇİLERİN DİKKATİNE!

İslam Dinine Göre Türbe ve Yatırlara!

- ADAK ADANMAZ!
- KURBAN KESİLMEZ!
- MUM YAKILMAZ!
- BEZ, ÇAPUT BAĞLANMAZ!
- TAŞ, PARA YAPIŞTIRILMAZ!
- EĞİLEREK VE EMEKLEYEREK GİRİLMEZ!
- PARA ATILMAZ!
- YENİLECEK ŞEYLER BIRAKILMAZ!
- EL YÜZ SÜRÜLMEZ!
- TÜRBE VE YATIRLARDAN MEDET VE ŞİFA UMULMAZ!

- TÜRBE VE YATIRLARIN ETRAFINDA DÖNÜLMEZ!
- TÜRBELEİN İÇİNDE YATILMAZ!

Bu ve benzeri bidat ve hurafeler dinimizce kesinlikle yasaklanmıştır!

HARMANCIK MÜFTÜLÜĞÜ

Resim 17: Fidan Ana Türbesinin girişinde asılı duran uyarı levhası

(İmla ve vurgular tamamıyla orada asılı metne aittir.) Tabela Fidan Ana türbesinde yapılan uygulamaları bilen bir el tarafından kaleme alınmış gibi durmaktadır. Ama bu bilgilendirmeye rağmen tabelada yapılmaması istenen uyarıların neredeyse tamamı, hatta fazlası sanki yapılsın denmişçesine türbede uygulanmaktadır.

Türbe adına her yıl yapılan ve yörede sadece buraya ait olan önemli törenlerden birisi de “Kızlar Hayırı” adı verilen bir uygulamadır. Kadınlar, köyden çeşitli yiyecek malzemeleri (özellikle buğday ve un) toplayarak keşkek ve ekmek yaparak bütün köylüye ikram etmektedir. Arkasından kızlar kendi aralarında organize olarak, un veya irmikten helva karar, yaptıkları gözlemeleri köylüye dağıtır. Genç erkekler de odun, malzeme taşıma ve dağıtımda onlara yardımcı olmaktadır. Bütün bunlar, dede namına yani Fidan Ana adına yapılmaktadır. Erkeklerin de

desteğini alınarak yapılan böylesi bir hayır anlayışını kadınların istekli bir şekilde sahiplenmesinde kuşkusuz dedenin bir kadın adı taşıyor olmasının önemli bir rolü bulunmaktadır.

f. Kayadibi Dedesi

Her birisinde farklı bir uygulamaya rastlanan türbeli dedelerden birisi de Kayadibi Dedesi'dir. Türbede birisi Hızır Ali Baba diğeri eşi Ayşe Nine'ye ait olduğu düşünülen betondan yapılmış iki adet mezar bulunmaktadır.

Civar köylerde yaşayanlar dedeyi Kayadibi Dedesi olarak bilmektedir. Dedenin bakımını üstlenen ve ocak sahibi olduğunu söyleyen aile, türbede yatan iki kişiden birinin adının Ali olduğunu, *Ali Dede* veya *Hızır Ali Baba şeklinde anıldığını*, diğerrinin de eşi olduğunu ve *Ayşe Nine* diye bilindiğini beyan etmektedir. Burada medfun bulunan bu kişilerin Orta Asya'dan geldiğini, kendi ailesinin de bu aileden "*El almış*" olduğunu, yani *ocak sahibi* olduklarını söylemektedirler. Ocak sahibi olarak nitelendirilen aile ve sülalesine "*Tekeşinler*" denilmesinden hareketle, geçmişte ailenin bir tekkeye intisaplı olduğu ihtimali de akla gelmektedir. Dolayısıyla bu durum aileyi o günün şartlarında kanaat önderi haline getirerek, dinî uygulamaların yürütücüsü konumuna getirmiş ve bu algı şekli hâlâ devam ettirilmektedir.

Hızır Ali Baba'ya ait mezarda üç adet büyük, eşi Ayşe Nine'ye ait mezarda ise üç adet küçük ardıc ağacına ait kökler bulunmaktadır. Tokmak görüntüsündeki bu ağaç köklerinin dede sahibi aileye dedelerinden kaldığı belirtilmektedir.

Yeri: Keles'in Davutlar Köyü'nün Kayadibi Mahallesi'nin 600 m. kuzeyinde bulunmaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Tarla ve bahçelerin arasındaki düzlük bir alanda bulunmaktadır. İçinde iki betonarme lahit mezar bulunan, küp şeklinde, duvarları sıvalı ama boyasız çatılı, türbe görünümlü bir yapıdır. Çevresinde fazla yaşlı olmayan uzun meşe ağaçları bulunan bina, demir bir kapıyla korunaklı hale getirilmiştir. İçeride bulunan iki mezardaki kişi ya da kişilerin kimlikleri ve kişilikleri bilinmemekle birlikte çevrede oturanlar tarafından efsanevi öğelerle dolu hikâyeler anlatılmaktadır.

Yapılan Uygulamalar: Kayadibi Dedesi’nde, yörenin tamamındaki dede ve yatırlardan farklı bazı uygulamalar yapılmaktadır. Bazı yönleriyle Orhaneli’nin Dağgüney Köyü’nde yer alan ve Alevî vatandaşların kullandığı türbede yapılan uygulamalarla benzerlikler taşımaktadır. Mesela; her iki dede ile de köyde oturan ve *Ocak Sahibi, Dede Sahibi de* denilen bir aile ilgilenmektedir. Bunlar, geçmişte de ocak sahibi olduğuna inanılan aile ile cibilliyet bağı olan yani onlarla aynı sülaleden gelen ailelerdir. Her cuma akşamı yani perşembe gününü cuma gününe bağlayan

akşam, ocak sahibi ya da onun görevlendirdiği bir kişi türbeye giderek mum yakmaktadır (Resim 18). Türbeyi ziyarete gelen kişiler, ocak sahibine uğramadan ve ona bir şeyler bırakmadan gitmemektedirler.

Resim 18: Dede içindeki kabrin başında yakılan mumlar

Bazen türbeye gelen kişi veya kişilerin rahatsızlık derecelerine göre türbedeki töreni bizzat ocak sahibi yönetmektedir. Dolayısıyla türbenin bakım ve onarımını da o kişiler üstlenmektedir. Onlar geldikleri aileden dolayı kısmen de olsa “mübarek” kişiler kabul edilmektedir. İki türbede de yatırlar, dua ve sureler okunarak tavaf edilmekte ve sonrasında türbe içinde veya yakınında iki rekât namaz kılınmaktadır. Bahsi geçen bu benzerlikler, iki türbenin görünürde farklı kültürlere ait olmasına rağmen aslında aynı inanç ve gelenek sisteminden beslendiğinin bir göstergesi olarak düşünülmektedir.

Türbe, çocuğu yürüyemeyen ya da konuşamayanların, yaramaz çocuğu olanların, çocuğu hastalananların ve toprak yeme alışkanlığı olanların, çocuk sahibi olamayanların, hayvanı sağdırmayan ya da yavrusunu almayan yani emzirmeyen hayvan sahiplerinin uğrak yeridir.

Türbeye gelen kişiler, mezarların çevresini üçer kez bildikleri sureleri (daha çok İhlâs suresi) okuyarak tavaf ettikten sonra *ocak sahibi kadın, büyük, orta ve küçük ardıç kökü tokmakları* (Resim 19) *ayrı ayrı hastanın başının ve sırtının etrafından hafifçe vurarak üç kez dolaştırmaktadır.* Her bir tokmağı dolaştırırken de üç İhlâs ile bir Fatiha okumaktadır. Eğer getirilen yaramaz bir çocuk ise o zaman bir müddet iki kabrin arasına yatırılmaktadır. Gelen kişi veya çocuğun

Resim 19: *Şifasına vesile olacağına inanılan ağaç kökleri*
toprak yeme alışkanlığı varsa türbe içinden alınan toprak o kişiye yalattırılmaktadır. Gelenler hastanın şifa bulması niyetiyle bir adak sözü vererek oradan ayrılmaktadırlar. Eğer oraya gelme gerekçesi olan rahatsızlık dede ziyaretinden sonra geçerse, bir kez daha gelinerek adak, dede sahibi kadının denetiminde yerine getirilmektedir.

g. Kurtçu Mehmet Efendi (Kurtçu Baba ya da Dede)

Yarı açık bir tarzda yapılmış olan Kurtçu Mehmet Efendi, diğer adıyla Kurtçu Dede gerek inşa tarzı ve gerekse uygulamalar olarak diğerlerinden farklı bir konum ve tarz içermektedir.

Mehmet Efendi diye anılan zata Kurtçu Baba da denilmesinin sebebi, Sırlı ve civarı köylerde anlatılan kurtlarla olan münasebeti ile ilgilidir. Anlatılanlara göre; Mehmet Efendi denilen zat, keramet eseri olarak zamanında çok olan ve davarlara zarar veren kutlarla bir şekilde irtibat kurup, onları belli bir yerde toplayarak orada kırk kulplu kazanlarda *yal*²²⁹ pişirip beslemiş, onlarla konuşarak köylünün

²²⁹ Unun suya dökülerek kaynatılmasıyla elde edilen ve özellikle köpeklerle yedirilmek için pişirilen kedi köpek yiyeceğidir.

davarlarına zarar vermesini önlemiştir. Hatta kurtları bölgede *yaramaz* olarak bilinen insanların davarlarına yönlendirdiği bile olmuştur.²³⁰

Yeri: Orhaneli'nin Sırl Köyü'nün 800 m. kadar kuzeydoğusunda yer almaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Tarlaların arasında dede için ayrılmış kısmen düzlük bir alanda bulunmaktadır. Aralıklı ahşap direklerle çevrelenmiş, kenarları açık olduğu halde üzeri çatılı bir türbedir. Mezarı normalden oldukça büyük yapılmış ve etrafına tavaf edilmesi için bir parkur ihdas edilmiştir. Beyaz mermerden dikkörtgen ve kafalı bir mezar taşı bulunmaktadır. Mezar taşında Osmanlıca olarak; *“Hüve'l Baki, ihtiyar Kurtçu Mehmet Veliyullah Efendi ruhi-çün Fatıha. 13 (Şaban) 1199 (1785), Gavs'ül -Vasilin, Kutbü'l Arifin, Mürşid_i Kâmilin”* yazmaktadır. Bu tür yazılı mezar taşı geleneği, üç dede dışında diğer dede ve yatırlarda yoktur. Buradan hareketle türbede yatan kişinin gerçekten yaşamış ve bilinen bir şahsiyet olabileceği neticesine varılabilir. Ancak kaynaklarda bunu doğrulayacak sağlıklı bilgiler bulunmamaktadır.²³¹

Yapılan Uygulamalar: Hiç aksatmadan her yıl mutlaka eylül ayının ilk pazar günü civar köyler de davet edilerek dede hayırı yapılmaktadır. Yemekler yenildikten sonra özellikle kadınlar bildikleri sureleri okuyarak dedenin çevresini tavaf edip, dua ederler. Eğer hayır yapılmaz ve dualar edilmezse o kış hayvanlarına kurtların musallat olacağına; küçükbaş ve büyükbaş hayvanlarında büyük zayıtlar olacağına inanmaktadırlar. Bu inançlarını, *“Bir sene hayır yapmamışlar da o yıl köylünün birçok hayvanını kurtlar kapmış.”* diyerek pekiştirmektedirler. Bu tür yargılar aynı zamanda kendileri için bir bağlayıcılık ifade ettiğinden köy hayırı yapmak, köy

²³⁰ Bu tür kişiler daha çok başka köylerde yaşamış ve ölmüş birileri olmaktadır.

²³¹ Son yıllarda yöreyle alakalı ferdi gayretlere dayalı bazı araştırmalar yapılmakta ve bunlar önce süreli dergilerde yayımlanmakta ve arkasından kitaplaşmaktadır. Bu çalışmalardan birisinde Kurtçu Mehmet Efendi'yle alakalı şu bilgiler verilmektedir; “Kurtçu Pir Mehmet Efendi (K.S.); Şeyh Kaygulu Halil'in şeyhidir. Sırlılı İhtiyar veya Kurtçu lakapları ile anılmıştır. Orhaneli'nin Sırl Köyü halkını irşat etmiş, zikir ve ibadetle meşgul olmuştur. Hanımının adı ise Fatma'dır... Pir Mehmet Efendi 1785 yılında (Hicri 1199) Şaban ayının 13. günü Sırl köyünde vefat etmiştir.” Ömer Faruk Dinçel, *Yörük ve Türkmen Diyarı Bursa Dağ Yöresi*, Dağ-Der, Bursa 2003, s.102.Yöreyle alakalı var olan birkaç kaynaktaki bu ismin tarih belirtilerek yer alması diğerlerine nazaran Mehmet Efendi'nin yaşamış bir şahsiyet olduğunun göstergesi kabul edilebilir. Türbenin 1784 yılında yapıldığını söyleyen kaynakların olduğu da düşünülürse bu görüş daha bir ağırlık kazanacaktır. Bkz., Raif Kaplanoglu, *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*, Bursa Ticaret Borsası Kültür Yayınları, İst., 1996, s.251.

hayatının temel yasası hükmüne geçmektedir. Ayrıca bu düşünce tarzı, hayır için fedakârlık yapmayı mecbur kılan anlayışın da meşru zeminini oluşturmaktadır.

h. Rüstem Çavuş Dedesi

Rüstem Çavuş'un, Bursa'nın Osmanlılar tarafından fethi sırasında kahramanlıklar göstermiş bir alperen olduğu düşünülmektedir. Bu adlandırma diğer köylerdeki dede düşüncesinin aksine cengâver bir yiğit tasavvuruna dayanmaktadır. Kendisinden, Osmanlı Dönemi'nin yiğit bir asker paşası olarak bahsedilmektedir. Onun asker olması, dede kültüründe yer almasına, *ermiş* ya da *mübarek* bir kişi olmasına engel değildir. Başka dede ve yatırlarda görülen uygulamalar bu türbede de karşımıza çıkmaktadır. Fark sadece, kabirlerde yattığı farz edilen kişilerin hikâyesine mecz edilmiş hayal gücünün, mantıki bir silsile ile sunduğu ve yaşanmış olma ihtimali bulunan hayat motiflerinde gizlenmektedir.

Yeri: Keles'in Dağdibi Köyü'nde, köy içinde yer almaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Köyün doğu yakasında ve evlerin arasında, türbe olduğu belli olan bir yapıyla çevrelenmiştir. Türbe, 2006 yılında yıkılarak yeniden inşa edilmiştir. Türbenin içinde dedeye ait olduğu söylenen *sancak*, *balta* (nacak diyorlar), *kılıç* ve mehter takımında kullanılan bir müzik aleti olan *zil* bulunmaktadır.

Yapılan Uygulamalar: Yörenin tamamındaki yatır ve türbelerde yapılan uygulamalar, burası için de geçerli olmaktadır. Farklı olarak, gurbete gidenler, özellikle askere gidenler, buraya gelerek iki rekât namaz kıldıktan sonra sandukanın çevresinde dualar okuyarak üç veya yedi kez dönmektedirler. Oradan biraz toprak alarak onu küçük bir çıkına sarıp, üzerlerinde taşımak için götürmektedirler. Gurbet günleri ne zaman biterse türbeye tekrar gelerek o toprağı kabre bırakmaktadırlar. Çoğu köyden askere gidenler arasında şehitler olduğu halde bu köyden gidenlerin türbeden toprak alarak gittikleri için, dedenin himmetiyle korunduğuna ve köylerine sağ salim döndüklerine inanılmaktadır.

Yatıra çocuğu olmayan kadınlar, felçli kişiler, çocuğunda başta aşırı yaramazlık (hiper aktivite) olmak üzere çeşitli hastalıkları olan aileler rağbet etmektedir. Gelenler genelde iki rekât namaz kılmakta, dedenin etrafında tavaf

etmekte ve dileğini duasında belirtmektedir. Daha sonra getirilen çeşitli yiyecekler, ya türbe etrafında oturan evlerdeki insanlara dağıtılmakta ya da türbede gelenlere ikram edilmektedir. İkram edilen bu yiyecekler daha çok, tavuk eti gözleme, bisküvi ve şekerleme türlerinden oluşmaktadır.

1. Şahan Baba (Şahan Dede)

Çalışmanın sınırları dâhilinde kalan ilçe ve köylerde kabir ve yatırları *dede* olarak adlandırma kültürü oldukça yaygın olmakla birlikte *Baba* olarak adlandırmanın yok denecek kadar az olduğu tespit edilmiştir. Keles'in Durak Köyü'nde Dolu Baba adıyla maruf bir dede ve bir de Orhaneli'nin Sırlı Köyü'nde bulunan Kurtçu Mehmet Efendi'ye de Kurtçu Baba diyenler vardır. Bu üçü dışında yörede *Baba* tabiri kullanılmamaktadır.

Türbede medfun bulunan Şahan Baba'nın da yöredeki diğer yatır ve türbelerde olduğu gibi kimliği ve kişiliğiyle alakalı bilgiler bulunmamaktadır. Diğerlerinden farklı olarak 'Baba' lakabı verilmiş olmanın yanında türbe mimarî yönden de oldukça farklı bir üslup ve tarzda inşa edilmiştir. Bu yönüyle türbe yöredeki türbelerden tamamıyla ayrılmaktadır.

Yeri: Keles'in Kıranişıklar Köyü'nün 1 km kadar doğusunda, köy mezarlığının içinde bulunmaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Yaklaşık 10 hektar kadar olan köy mezarlığının yamaca bakan tarafında, birisinin çatısı yıkılmış, diğeri sağlam iki türbe bulunmaktadır. Sağlam türbenin içinde iki mezar vardır. Bu türbe yörede var olan diğer türbelerden tarz olarak oldukça farklıdır ve tamamıyla Selçuklu'dan Osmanlı'ya geçiş döneminin mimarî özelliklerini taşımaktadır. Geçirdiği birçok tamirden sonra orijinalliğini yitirmiş olsa da kısmen tarihi bir yapı özelliğini muhafaza etmektedir.

Yapılan Uygulamalar: Türbe çevresinde önceki yıllarda geniş katımlı yağmur duası ve köy hayırı yapılırken son yıllarda bu uygulama terk edilmiştir. Ama diğer türbe ve yatırlarda görülen her türlü derde deva arayışı için yapılan tören ve uygulamalar burada da yapılmaktadır. Mesela; yaramaz çocuğu olanların, çocuğu zayıf olan ya da konuşamayanların uğrak yeridir. Çevre köylerin rağbet ettiği türbeyeye

uğrayanlar, mutlaka bir adakta bulunmakta ve haceti gerçekleştiğinde gelip burada adağını yerine getirmektedir.

i. Ürküten Dede

Türbeli dedelerin kendine has bir özellik ve öyküsü mutlaka bulunmaktadır. Bunlardan Ürküten Dede adıyla maruf olanı, yok olup gitmeye yüz tutmuşken, modern zamanlarda tekrar vücut bulması ve kendisini yeniden rağbet gören bir dede konumuna taşıyan ilginç hikâyesiyle ayrı bir önemi haizdir.

Son yıllarda emekli bir müftünün devreye girmesi ve bir rüya üzerine türbeyi yeniden onarma girişimi, türbe etrafında oluşturulan efsanevi kültürü önemli ölçüde artırmış görünmektedir.

Dede önceki dönemlerde de türbe iken zamanla eskimiş ve harabeye dönmüş ama türbeyle alakalı uygulamalar eksiksiz devam etmiştir. Anlatıldığına göre; *2004 yılına gelindiğinde Semerci Köyü'nün camisinin onarımı ve imam evinin inşası için faaliyete geçilmiştir. Semerci Köyü'nden olup Bursa'da memuriyetten emekli bir kişi (bu bilgilerin alındığı Şaban Okar) bir tanıdık vasıtasıyla, yine Bursa merkez ilçelerinde uzun yıllar müftülük yaptıktan sonra emekli olan bir müftüye çevresinden yararlanarak maddi yardım toplamak için ulaşır ve durumu anlatır. Müftü, isteği geri çevirmez ve sözünün geçtiği yakın tanıdıklarından bir miktar yardım toplar. "Bu kadar yardım topladım. Bu yardımların nereye gittiğini görmek istiyorum. Beni köyünüze götürür müsünüz?" diye teklifte bulunur. Müftüyü Semerci Köyü'ne götürürler. Onarımı yapılan cami ve imam evi inşaatı gezildikten sonra köyün yanındaki yıkık dökük ve harabeye dönmüş haldeki Ürküten Dede yatırı ziyaret edilir. Müftü Bey, nakdî yardımları cami onarımıyla alakadar olanlara bırakır ve gider. Bir müddet sonra müftü rüyasında Ürküten Dede denilen zatı görür. Ürküten Dede, müftüden kabrinin bu perişan halden kurtarılmasını ve üzerinin örtülmesini istemektedir. Bu rüya birkaç defa tekerrür eder. Hatta müftü beyin kendi ifadesiyle, aynı rüyayı oraya birlikte gittiği bir başka arkadaşı da görür. Sonunda müftü bey*

*tanıdığı bir müteahhidi de yanına alarak Semerci Köyü'ne gelir, türbe ve şu anki mermerle çevrili kabri yeniden inşa ettirir.*²³²

Bu hadise kısa sürede bütün bölgede bir olağanüstülük havasına büründürülerek anlatılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla Ürküten Dede bir kez daha *sınanmışlık* kriterlerini fazlasıyla yerine getirmiş, kendisiyle alakalı anlatılan her türlü efsanevi öyküyü bir kez daha güçlendirerek varlığının meşru zeminini sağlamlaştırmıştır.

Yeri: Orhaneli'ye bağlı Semerci Köyü'nün 1 km kadar güneydoğusunda yer almaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Ortalama beş dönüm kadar, içinde büyük, kalın ve oldukça yaşlı palamut ağaçları bulunan ve aynı zamanda köyün eski mezarlığı olan bir mekânda yeni inşa edilmiş bir türbede bulunmaktadır. Mevki, kısmen düzlüktür ve köye göre çukurda kalmaktadır.

Üzeri kiremit çatı ile örtülü olan türbe, tuğla ile sade bir tarzda yapılmış ve duvar sıvanmıştır. İçerisi bir mezar sığacak genişlikte ve ziyaretçilerin girip ayakta durabileceği şekilde inşa edilmiş, sadece giriş biraz genişçe tutulmuştur. Türbenin tavanı ahşapla kapatılmıştır. Kenarları yekpare mermer olan ortasında toprak bir mezar bulunmaktadır. Mezar taşı olarak sadece ÜRKÜTEN DEDE yazılı yassı bir mermer kullanılmıştır.

Yapılan Uygulamalar: Bu türbeye özellikle vücudunda çeşitli onulmaz yara ve çiban olanlar rağbet etmektedir. Hasta olanlara dedede dua ettirildikten sonra türbenin 100–150 m yukarısında bulunan çeşmeden su içirilerek vücutlarına su sürülmektedir. Çeşmeye soğan, para ve yumurta; türbeye veya yakınındaki ağaçlara da yazma, örtü veya hastanın giysilerinden bırakılmaktadır. Eskiden dede sahibi denilen kişiye mutlaka uğranılarak yağ bırakıldığı ancak son yıllarda bu uygulamanın terk edildiği anlatılmaktadır.

Çocuğu yaramaz olanlar, askere ve gurbete gidenler için önemli bir yer kabul edilmekte, toprağından yalatma ve yanında taşımanın şifalı olacağına inanılmaktadır.

²³² Bahsi geçen hadiseyle alakalı olarak Müftü R.Ü. Beyle konuşulduğunda rüya ile ilgili ayrıntılı bilgi vermekten çekinmiş ama anlatılanları doğrulamıştır.

Ayrıca civar köylerin de katılımıyla her yıl tekrarlanan köy hayrı ve yağmur duası da dedenin bulunduğu bu alanda yapılmaktadır.

k.Yâren Dede

Yâren Dede'yi kısmen orijinal kılan husus, yapılan uygulamalardan ziyade bulunduğu köy ve dedeyi sahiplenmiş olan ailenin kimliğinde yatmaktadır. Dedenin bulunduğu köyün yarısına yakınının kendisini Alevî kimliği ile tanımlaması ve bu dedeyi de Alevî kesimin sahiplenmesi diğer dedelerle bir kıyas teşkil etmesi açısından kayda değer bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Dede Sahibi bayanın anlattıklarına göre; Yâren Dede, Edirne'den hoca olarak gelmiş ve bu köyde epeyce görev yapmıştır. Bir ramazan ayı boyunca, Kadir gecesi de dâhil, teravîh namazlarını kıldırması ve o gece vefat etmiştir. Vasiyeti gereği buraya gömülmüştür.

Yeri: Orhaneli'ye bağlı Dağgüney Köyü'nün 1 km kadar güneyinde yer almaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Hafiften yamaç bir arazide büyük meşe ağaçları arasında bulunmaktadır.

Dedenin mezarı 60 yıl öncesinde basit bir şekilde taşlarla çevrili iken sonradan üzerine bir sanduka konmuş ve türbe yapılmıştır. Türbe 2003 yılında ön kısmına yapılan bir ilave ile genişletilmiştir. 20 -25 m kadar üst kısma yemek pişirmek için yarısı açık bir mekân daha yapılmıştır. Burayı yapan kişi ile yaptıranlar sağ olmalarına ve yapılış amacı bilinmesine rağmen bu mekân son yıllarda “*dedenin hanımı*”na ait bir türbe olarak düşünölmeye başlanmıştır.²³³ Köyde yaşayan herkes orasının bir yatır ya da dede olmadığını bildiği halde bu dönüşüm engellenememiştir.

²³³ Dede sahibi olarak bilinen ve türbenin bakım ve onarımı ile alakadar olan bayan, dedenin eşine ait olduğu düşünölen türbenin doğuş hikâyesini söyle anlatmaktadır: Dedenin çatısını onarmak için komşu Firuz Köyü'nden iyi bir çatı ustası olan İbrahim Usta'yı getirirler. Usta, dedenin tamirat ve onarımını yaparken bir gece üst kısımdaki bayana ait yerle alakalı bir rüya görür. Rüyasında bayan kendisine, “Benim üzerimi örtün, ben azap çekiyorum.” diye seslenir. Bu rüyanın birkaç kez tekrarlanması üzerine, oraya içinde mezara benzetilen bir tümsek bulunan, yarı açık, türbemsî bir yapı kondurulur. Firuz Köyü'nde hâlâ hayatta olan ustaya ulaşıldığında ise usta, böyle bir meseleden haberi olmadığını, öyle bir rüya görmediğini, yağmur, toz gibi dış tesirlere karşı yemekler daha sağlıklı şartlarda pişirilsin diye yarısı kapalı bir mekân yapılması istendiği için o mekânı oraya yaptığını ifade etmiştir.

Yapılan Uygulamalar: Yağmur duası ve köy hayırı türbenin bulunduğu mekânda yapılmaktadır. Bunalımda olanlar, çocuğu olmayanlar, gurbete çıkacak

Resim 20: Türbeye bırakılan yazma ve çingillar

uygulamalar oldukça revaçtadır. Çeşitli dualar okunarak sandukanın çevresini dönme, türbenin içinde iki rekât namaz kılarak dua etme, toprağını üzerinde taşıma gibi diğer türbelerde yapılanlar bu türbe için de geçerlidir.

Her yıl yemekli ve geniş katılımlı bir mevlit tilavetinin de yapıldığı bir tören düzenlenmektedir. Ayrıca, her perşembe “Duşembe” veya pazar “Turşembe”²³⁴ akşamı, dede sahibi kadın veya onun yetki verdiği bir kişi, türbedeki üç başlı şamdana üç İhlâs eşliğinde üç mum dikmekte ve Fatiha okuyarak mumları yakmaktadır (Resim 21).

Resim 21: Türbede mumlar ve şamdan

B. Mezarlı Dedeler

Yörede üzerinde bir türbe olmadığı halde mezar şeklinde on yedi (17)adet dede kabri bulunmaktadır. Mezar şekline sonradan getirilen bu dedelerin çoğunun ismi ve ikisi hariç hiçbirisinde doğum ve ölüm tarihleri bulunmamaktadır. Bu dedeler sadece Gedik Dede, Adak Dede, Yaren Dede gibi mahalli isimlendirmelerle

²³⁴ Dede Sahibi bayanın ifade şeklidir.

anılmaktadır. Son dönemde bazılarında mermer, bazılarında beton mezarlar yaptırılmış, bir kısmı da taşlarla örülmüştür.

Bu tür dedelerde yapılan uygulamalar, türbeli dedelerde yapılanlarla birçok yönden benzerlikler göstermektedir. Ama ihtiyacın ya da dedeye gelme gerekçesi olarak düşünülen meselenin önemi ve büyüklüğüne göre tercih türbelerden yana olmaktadır. Diğer taraftan türbeli dedelere birçok sebepten dolayı gidilirken mezarlı dedeler, kendi arasında kategorize edilmiştir ve bazılarında tek bir sebeple gidilmektedir. Mesela; sadece yeni gelin olanların uğradığı Sarıkız Dedesi²³⁵ ile bir dileği olup onu isteyerek adakta bulunanların tercih ettikleri Adak Dede²³⁶ ve romatizma ve eklem ağrıları çekenlerin gittikleri İplikçi Dede²³⁷ buna örnek gösterilebilir.

Mezarlı dedeler ve buralarda yapılan uygulamalar dedelerle ilgili tablolarda verildiği için burada sadece diğerlerinden farklı uygulamaların yapıldığı dedelere ayrıntılı olarak temas edilecektir.

a.Osman Dede

Büyük bir din âlimi ve fazıl bir kişi diyenler olduğu gibi, bir ağanın yanında çobanlık yaparken gösterdiği kerametlerle ünlenen biri diyenler de bulunmaktadır. Yörenin tarihi ve en gelişmiş emtia ve hayvan pazarını onun kurduğunu herkes kabul etmektedir. Ayrıca pazaryerindeki Cuma camii'nin yapımında gösterdiği kerametler de çok sık anlatılmaktadır.²³⁸

Yeri: Büyükorhan Armutçuk Köyü.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Köy meydanında, caminin meydana bakan duvarının dibindedir. Etrafı tel örgü ile çevrelenmiş ve iç kısımda ayrıca demir parmaklıklarla korumaya alınmış mermer bir mezardır. Bir tarafını cami duvarı kapatmaktadır. Mezar taşı Osmanlı dönemi kavuklu mezar taşlarından olup Osmanlıca bir kitabesi vardır. Mezar taşının iki farklı yüzünde “*Merhum Şeyh Osman Dede ruhi-çün Rızanullahi'l Fatiha. F.M. 1184*” ; mezarın içine bakan diğer

²³⁵ Dağdemirciler Köyü, Keles

²³⁶ Nalınlar Köyü, Orhaneli

²³⁷ Epçeler Köyü, Keles

²³⁸ Osman Dedeyle alakalı bkz., Serkan Türkmen, *Halk Edebiyatı Büyükorhan Derleme*, E.Ü.F.E.F. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Halk Edebiyatı Dersi, 1999-2000 yılı, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, s. 22-23.

yüzünde “*Yâ Hüve. Kutbul Ârifin Mürşid-i Kâmilin Gavsul Vâsiline.*” İbaresini yazmaktadır.

Yapılan Uygulamalar: Çocuğu olmayanlar gelerek dua edip, adakta bulunup para bırakmaktadırlar.

Ayrıca gurbete ve askere gidenler buradan az miktarda toprak alarak onu dönene kadar yanlarında taşımaktadırlar.

b. Hatıp Kızı Hala

Bir bayana aittir ve yörenin en değişik uygulamalarına sahne olan bir dededir. Onun Orhaneli’ne bağlı Sırlı Köyü’nde türbesi bulunan Kurtçu Mehmet Efendi’nin hanımı olduğu söylenmektedir. Ama bunun doğru olma ihtimali yoktur. Sadece iki kabrin bulunduğu alanlar uzak mesafeden birbirini görebilecek konumda bulunmaktadır.

Yeri: Harmancık Çakmak Köyünün 2 km. kadar güneyinde, köyü ilçeye bağlayan yolun hemen kenarındadır. Yoldan geçerken rahatlıkla görülebilmektedir.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Çamlıkla yol arasındaki ayırım noktasında yer alan ve yola yakın betonarme bir mezardır.

Yapılan Uygulamalar: Gelin olan her kız, hasta olan, özellikle yaramaz çocuklar dualarla etrafında mezarın etrafında döndürülmektedir. Askere gidenler de buraya gelip etrafında dönerek toprağından yalamakta, dileklerinin gerçekleşmesi için bir adakta bulunmaktadır. Sonunda gelen herkes yakınındaki çam ağaçlarına çaput ya da bez parçası bağlayarak ayrılmaktadır.

Hatıp Kızı Hala’yı bütün dede ve yatırlardan farklı kılan asıl özellik ise fitik olan her yaştan çocuğun bu dedeye getirilmesidir. Kabir başında dua edildikten sonra, ayak bileği kalınlığında olan çam fidanlarından birisini,

Resim 22: *Tedavi amacıyla yarılan ve tekrar bağlanan bir çam ağacı*

kökünden koparmadan ortadan yarmaktadırlar. Çocuk her bir geçişte genellikle İhlâs Suresi okuyarak üç veya yedi kez (çoğunlukla yedi kez) gövdesinden yarılmış olan bu çamın yarığından geçirmektedir. Sonunda ağaç tekrar iple sıkıca sarılmaktadır (Resim 22). Eğer ağaç kurumadan büyümesini sürdürürse hastalığın geçtiğine/geçeceğine inanılmaktadır.

c. Mezarlık Dedesi

Yeri: Harmancık Akpınar Köyünün 500 m. Kadar güneyinde, köy mezarlığı içindedir.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Dedenin mezarı taşlarla çevrili, Üzeri toprak yığını ile belirgin bir hale getirilmiştir. Başında kısmen kurumuş ardıç ağacı mevcuttur.

Yapılan Uygulamalar: Dedeye hidrellezde ve yağmur duası için gidilmektedir. Yörede en değişik uygulamalardan birisi de bu dede de yapılmaktadır. Dedenin kabrinin yanında sürekli iki adet yuvarlak taş bulundurulmaktadır. Bu taşlar, yağmur duası yapılacağı zaman alınarak *suyu bol olan bir çeşme aharına konulmaktadır* yani *taşlar ıslatılmaktadır*. Şayet yağmur yağarsa taşlar bir dahaki yağmur duasında kullanılmak üzere alındığı yere konulmaktadır.

Ayrıca insanlar çeşitli *hacetleri* için de bu dedeye gelmekte ve dualar ederek mezarın etrafında dönerek başucundaki ağaca çaput bağlayıp ayrılmaktadırlar.

d. Sarıkız Dedesi

Yöredeki bayan dedelerden birisidir. Bu köyden olmadığı, başka diyarlardan gelerek buraya yerleştiği ve özellikle kadınlara çok faydalı bilgiler verdiği bir efsane olarak anlatılmaktadır. Ayrıca hamile kadınları ve bebeklerini koruduğuna inanılmaktadır.

Yeri: Keles Dağdemirciler Köyünün kuzeyinde tarlalara giden yolların başlangıcında, iki yolun kesiştiği bir noktadadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Dede için bir mezar alanı oluşturulmuştur. Yapı, lahit mezar gibi yerden yükseltilmiş, küçük bir kalkan duvarla ve duvarın üzeri demir parmaklıkla çevrelenmiş ve ortaya mermer bir mezar yapılmıştır. Mezar taşına da “Sarıkız Ruhuna Fatiha” cümlesi yazılıdır. Bu yazının altında da “TÜRBESİ” ibaresi vardır.

Yapılan Uygulamalar: Son yıllarda çok rağbet görmese de önceki yıllarda özellikle yeni gelin olanların uğrak yerlerinden birisidir. Yeni gelin olan bir kız ilk üç gün evinden çıkmaz. Ancak üçüncü gün yanında yenge veya eltisiyle birlikte, üzerinde gelin teli olduğu halde Sarıkız dedesine çıkmaktadırlar. Eskiden düğünler genellikle Perşembe günü olduğu için dedeye pazartesi günü gidilmekte ve bu güne “Paça Günü”, yapılan fiili uygulamaya da “Suya Çıkma” denilmektedir. Yeni gelin, bir güğüm veya ibriğe su doldurularak evden çıkmakta ve suyu dökerek dedenin olduğu yere gitmektedir. Sarıkız yatırının hemen yanında bulunan, suyu bol çeşmeden abdest alarak boşalan kabını tekrar doldurmaktadır. Yine suyu dökerek ve bildiği sureleri okuyarak kabrin etrafında üç kez dönmekte ve dilek tutarak dua etmektedir. Çocuklar meseleyi bildiğinden orada birilerini görür görmez hemen kabre gelerek, kadınla birlikte kabrin etrafını dönmektedirler. Gelin ayrılmadan önce yanında getirdiği çerez, bisküvi ve şekerleme türleriyle içine demir para batırılmış elmaları orada bulunan çocuklara dağıtmaktadır. Çünkü *gelin adağı yiyenin dişleri ağrımaz* diye inanılmaktadır. Gelin su kabını çeşmeden tekrar doldurarak yanında bulunan kadınlarla birlikte camiye gitmekte ve bu kez gelin yine okuyarak üç kez caminin içinde tur atarak orada iki rekat namaz kılmakta ve dua ederek evine dönmektedir.

e. Şeyh Turabî

Yörende mezarı bilinmeyen ama kimliği çok az bilinen yaşamış zatlardan birisidir. Döneminde medrese hocası ve zaviye şeyhi olmuş, âlim ve fazıl birisi olarak bilinmektedir. Kaynaklarda bu köyde bir zaviye olduğu belirtilmekte, cami haziresinde yer alan kabirlerin mezar taşları okunduğunda onların Şeyh Turabî Efendi’ye intisaplı zaviye şeyhleri ve müritleri olduğu anlaşılmaktadır.

Yeri: Keles Denizler Köyü Sarıyar mahallesine ait caminin haziresinde yer aldığı yöre halkı tarafından söylense de kabri orada değildir.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Cami kiblesinin batı ucunda merdivenlerle çıkılan, yüksekçe bir yerdedir. Yanındaki kabirler eskiden burada bulunan tekkede görev yapmış şeyh ve müritlerine aittir. Kabirler kısmen düzenli olmakla birlikte mezar taşları ve kitabeleri devrilmiş durumdadır.

Yapılan Uygulamalar: Merkez köy ve diğer komşu köylerden katılımlarla, kabir ve caminin giriş kısmında yer alan, çeşmenin de bulunduğu, yörenin en ulu çınarlarının dibinde toplanarak yağmur duası yapılmaktadır.

f. İplikçi Dede

Zamanında köyleri dolaşarak iplik satan bir pir-i fani olarak tasvir edilmektedir.

Yeri: Keles Epçeler Köyü mezarlığındadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Düz ve büyük ağaçların bulunduğu köy mezarlığının içinde, girişe yakın bir yerde bulunmaktadır. Çevresi betonarme olarak çok önceden yapılmış olan kabrin, ince sütun parçasını andıran mezar taşı dikkati çekmektedir.

Yapılan Uygulamalar: Dedeye daha çok vücudunun herhangi bir yerinde kaşıntısı (egzama gibi), eklem ve romatizma ağrıları ve kilo problemi olanlar rağbet etmektedir. Aslında rağbet dededen ziyade mezarın yakınındaki küçük su göletindeki sülüklerle olmaktadır. Sülüklerle dede arasında bir irtibat olduğu düşünüldüğü için gelenler önce bu kabre uğramaktadırlar. Sonra göle giderek ellerine aldıkları bir ağaç parçasıyla gölete “*Gan (kan) yala, gamış yala!*” diyerek hafif vuruşlar yapmaktadırlar. Çok fazla zaman geçmeden suya vurulan alana birçok sülük toplanmakta ve sülükler bir kaba alınmaktadır. Sonra mezara gidilerek önce iki rekât namaz kılıp, etrafında en az yedi kez kısa sure veya ayetler okunarak dönülmektedir. Daha sonra sülükler hasta uzuvlarına yapıştırılıp kanlarından emmesi sağlanmaktadır. Sonunda gelenler oyuk olan dedenin mezar taşına bir miktar para ve sülükleri de gölete bırakılarak işlemlerini tamamlamaktadırlar. Sülüklerden alıp tedavi maksatlı kullanmak için götürenler de olmaktadır.

C. Yeri Basitçe Belli Edilmiş Olan Dedeler

Bu gruba giren dedeleri, üzerinde herhangi bir türbe ya da mezar gibi belirleyici ve ayırt edici yapı olmayıp sadece basit bir şekilde toprak yığını ya da taşlarla yeri belli edilen dedeler olarak tarif edebiliriz. Yörede bulunan dedelerin büyük çoğunluğu bu şekildedir. Bölgede birçok düzlük, ağaçlık ve civara göre hâkim konumda olan yamaç ve tepelerde ya bir dede mezarı bulunmakta ya da buralar dedeye izafe edilerek onun adıyla anılmaktadır. Ulu çam, ardıç ve özellikle de meşe

ağaçlarının bulunduğu yerler, genellikle dede mekânı olarak kabul görmektedir. *Tal, gabeş, palamut, kaba çalı* gibi isimlerle tanımlanan meşe ağacının özel bir anlamı vardır. Çünkü coğrafi bölge meşe ağacının yetişmesine uygun bir toprağa sahip olduğu için, dedenin bulunduğu yerde meşe ağacının olmama ihtimali yok gibidir. Meşe ağacıyla dede arasındaki özdeşlik öylesine ileri boyutlardadır ki, dede diye orada bulunduğu düşünülen kabirden ziyade meşe ağacı kutsal kabul edilmektedir. Çünkü dede mezarı olarak gösterilen yerler ancak taşlarla basitçe belirlenmeye çalışılırken (Resim 23) yani çok ihtimam gösterilmezken, ağaçlar tam bir manevî korumaya alınmış gibidir. Dedelere ait mevki ve onlara atfedilen ağaçlık alanlardan ağaç kesmek bir yana, kuruyup devrilmiş olan ağaç parçalarının bile alınmaması ağaçlara da ciddi bir kutsallık atfedildiğinin göstergesidir.

Genelleme yapılacak olursa bu tür dedeler, en çok yağmur duası ve kısmen de hıdrellez kutlamaları için kullanılmaktadır. Ahali, yağmur duasının gerekli olduğunu

düşünürse veya hıdrellez kutlaması yapmak isterse dedelerin bulunduğu ağaçlıklara, alanlara, tepelere çıkmayı tercih etmektedir. Öyle ki kilometrelerce uzakta ve ulaşım güçlüğü olan yüksek mekânlara bir zamanlar hayvan

Resim 23: Yeri taşlarla belirlene bir dede örneği (Yeşilyurt K. Harmancık)

sırtında, şimdilerde traktörlerle malzemeler ve su taşınarak kazanlarla yemekler pişirilmekte, namazlar kılınıp dualar edilmekte ve katılanlara yemek ikramında bulunmaktadır.²³⁹ Bu törenlere başta yakın çevrede bulunan köylerden olmak üzere katılım oldukça fazladır.

²³⁹ Yörede en yüksek tepeler olan Harmancık ilçesinin Gedikören ve Dedebalı köylerinin yakınında bulunan Âsar Tepesi ve dolayısıyla buradaki dede; Orhaneli Emirköy ve Yakuplar Köyü

Aslında dede kavramı bir yücelik çağrışımını da içermektedir. Bu sebeple olmalı ki yüce ve ulu bir ağaç, yüce ve büyük bir dağ/tepe kutsiyet duygusunun en tabii ifşa edildiği mekânlardır. Öyle ki yörede bulunan en yüksek tepeler, bütün köylerin onayladığı ve kimsenin yüceliğini tartışmadığı önemli dede mekânları olarak hüsnü kabul görmüş durumdadır. Yüksek konumdaki tepelere resmi olarak adları farklı olsa da genellikle “Dikmen Tepesi” denilmektedir. Bölgenin tamamında dört adet Dikmen tepesi bulunmakta ve bu tepelerin zirvesi de Dikmen Dede olarak isimlendirilmektedir. Bu dedeler, çok geniş katılımlı ve tam bir şölen havasında geçen *dede hayırı*, *köy hayırı*, *yağmur duası* etkinliklerinin vazgeçilmez mekânlarıdır.

Yeri belli olan dedelerle alakalı olarak belirtilmesi gereken bir diğer husus; bu dedelerin diğer türbe ve mezarlı dedeler kadar rağbet görmemesi ve buralarda çok çeşitli uygulamaların yapılmamasıdır. Ama yine de birkaçında çok özel uygulamaların yapıldığı tespit edilmiştir. Bunlar kısaca şöyle sıralanabilir:

a. Karadonlu Dede

Neden bu adın verildiği konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak kendisiyle alakalı anlatılanlar köylülerce bir hayli benimsenmiş durumdadır. Anlatılanların en kayda değer olanı şöyledir: Büyükbaş hayvanlarını bağladıkları ahırlarıyla samanlıkları köyün 2,5 km kadar dışında ve dedenin bulunduğu mevkiye çok yakındır. Hayvanlarını orada bırakan köylüler sadece gündüzleri genel bakım için ahırların bulunduğu yere gitmektedirler. Bir keresinde iki kişi ahırlardan hayvanları çalmak ister. Ahırlara girip bağlarını çözerek hayvanları dışarıya bile çıkarırlar. Ama Karadonlu Dede üzerlerine alev topu gönderir. Korkudan hayvanları orada öylece bırakıp kaçmak zorunda kalırlar. Köylüler sabah hayvanların bakımı için ahırlarına gittiklerinde 30 çift öküzü ahırların dışında bağlarından boşanmış olarak bulur. Bir zaman sonra, hırsızlık yapmak isteyen ama başaramayan ve başka köyden olan iki kişi olup biteni itiraf eder. Bu durum, dedenin hayvanları koruduğu şeklinde bir yorumun temel dayanak noktası olmaktadır.

yakınlarında bulunan Dikmen Tepesi (Emir Köy Dikmeni) ile yine Orhaneli ilçesine bağlı Yenidanişment ile Dünderköy hudutlarında bulunan Dikmen Tepesi bunun en çarpıcı örnekleri olarak verilebilir.

Yeri: Büyükorhan'ın Karalar Köyü'nün 3 km. kadar güneydoğusunda yer almaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Bazılarının kendiliğinden yıkılıp gittiği asırlık çam, ardıç ve meşe ağaçlarının bulunduğu düz bir alandır. Dedenin mezarı olarak bilinen yer define arayıcıları tarafından kazılmış olmasına rağmen, mezar yerine tarihi kalıntılardan alındığı belli olan birisi büyük, diğeri küçük ve kısmen mezar taşının kafa kısmına benzeyen iki mermer taş üst üste konmuş vaziyettedir.

Yapılan Uygulamalar: Son yıllarda ulaşım meselesi bahane edilerek vazgeçilmiş olsa da bazen köy hayırı burada yapılmaktadır. Ama yağmur duası için mutlaka dedenin bulunduğu alana gidilmektedir.

Resim 24, 25: Dedenin üzerine konulan ve kutsallık atfedilen iki taş

Dedenin başucunda üst üste konmuş ve dikili vaziyette duran iki taş (Resim 24, 25) kutsallık atfedilmiş ve *Dede Daşı* dedikleri bu taş, köylü kadınlar için dinî görünümlü ritüellerin uygulama merkezi konumuna gelmiştir. Taşa atfettikleri kutsiyet ve bu kutsiyetin hâsıl ettiği bağlılık, hâlâ öylesine güçlü ve canlıdır ki şaşırmamak mümkün değildir. Çünkü söz konusu olan üst üste konulmuş iki taştır ama ona giydirilen anlam ve bu anlama bağlı olarak

oluşan beklenti, bazı uygulamaları da beraberinde getirmektedir. İşlerin yolunda ve iyi gitmesi, çocuksuz kadınlar için çocuğun olması ya da hastalıklı çocukların iyileşmesi için *Dede Daşı*'nın etrafı üç veya yedi kez dualar okunarak dönülmektedir. Bu dönme esnasında daha çok İhlâs Suresi (üç veya yedi kez) veya Âyet'el Kürsi (bir veya üç kez) okunmaktadır. Sonra dileğin gerçekleşmesi halinde yerine getirilmek üzere bir adakta bulunmaktadır. İki taşın arasına, taşların dibine ya da mezarın üzerine para, para yoksa oradaki çam ağaçlarından koparılan çam kozalakları (köylüler *gobak* diyor) bırakılmaktadır. En son olarak elbiselerden yırtılan bir parça mezarın üzerine sarkan ağaç dallarına bağlanmaktadır.

b. Çıban Dede

Yörede bulunan dedelere en tipik örneklerinden birisi Çıban Dede'dir. Onu tipik kılan asıl özellik bir kabrinin olmamasıdır. Bir tarlanın uç kısmında, taşlarla iki mezar yeri genişliğinde ve daire şeklinde çevrilmiş ya da belirlenmiş yere dede denilmektedir.

Yeri: Harmancık'ın Yayabaşı Köyü'nde Keles'e giden yolun kenarındaki bir tarlada bulunmakta ve köye 200 m kadar mesafededir.

Coğrafi ve Fizikî Konumu:

Keles karayolu üzerinde kurulu olan köyün Keles çıkışında, sağ tarafta bir tarlanın uç kısmındadır. Yola nazaran biraz düşük seviyede kalan tarla ve Çıban Dede denilen yer, dikkatli bakılırsa (Resim 26) yoldan görülebilmektedir.

Resim 26: Çeşitli yaralar için gidilen Çıban dede

Yapılan Uygulamalar: Bilinen sureler okunarak çevresi üç kez dönülmekte ve iki rekât namaz kılınmaktadır. Oradan alınan topraklar kendilerindeki ya da hayvanlarındaki yara, bere ve çıbanlara sürülmektedir. Ayrılırken soğan, para ya da gözleme bırakılmaktadır.

c. Siyil Dede

Yeri: Harmancık'ın Yeşilyurt Köyü'nde bulunmaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Köyün kuzey kısmında, yeri birçok taş yığılarak belirli hale getirilmiş, çevresinde evler, samanlık ve ahırlar olan düz bir alanda ve büyük bir meşe ağacının dibindedir.

Yapılan Uygulamalar: Yağmur duası yapılmak istendiğinde bu düz ve tepe mekân kullanılmaktadır. Ayrıca kendilerinde ve hayvanlarında siyil (Sivilce, çiban anlamında) dedikleri küçük çibanımsı yaralar çıktığında bu dedeye gitmektedirler. Üç cumartesi gelmek esas kabul edilmektedir (söz konusu olan hayvan ise, ya bizzat kendisini ya da yularını, bağını getirirler). Gelenler, dedenin çevresinde sureler okuyarak üç kez dönmekte, orada iki rekât namaz kılarak, soğan, para veya gözleme vb. bıraktıktan sora arkalarına bakmadan oradan ayrılmaktadır.

d. Dedecik

Sadece Dedecik denilmektedir.

Yeri: Keles'in Davutlar Köyü'nün Merkez Mahallesi'nin 500 m. kadar güney batısında yer almaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Kısmen eğimli bir arazide bulunan dede, ormanlık bir alanda ve çalılıklar içindedir.

Yapılan Uygulamalar: Bir çocuk ya da bir hayvan hastalandığında, bir ineğin buzağısını emzirmediği (almadığı) durumlarda, çocuk veya mümkünse hayvanı, değilse hayvanın yularını veya zincirini getirerek mezarın etrafında bildikleri dua ve surelerden okuyarak üç veya yedi kez dolaştırmaktadırlar. Siyil Dede'de yapılan uygulamalar burada da yapılmaktadır.

e. Dolu Baba

Dolu Baba Dedesi de denilmektedir.

Yeri: Keles'in Durak Köyü'nde, Durmuşlar Mahallesi esas alınır, 250 m. kadar güney doğuya düşmektedir.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Kısmen düzlük bir mevkidir ve büyük, asırlık sayılabilecek bir alıç ağacı dedenin bulunduğu yer olarak kabul edilmektedir.

Yapılan Uygulamalar: Büyük alıç ağacından küçük bir parça (*bir kıymık* diye tarif etmektedirler) alınarak süt pişirilirken sütün piştiği ateşte yakılmaktadır.

Böylece süt kesilmediği gibi süt ve o süttten elde edilenlerin ekşimeyeceğine, bozulmayacağına inanılmaktadır.

Ayrıca kadınlar, dedenin yanında iki rekât namaz kılarak dualar etmekte, dede toprağına ve ağacına para sürerek paranın bir miktarını orada bırakarak evlerinde hazırladıkları yağlı pideleri oraya bırakıp gitmektedirler.

f. At Dede

Atlarla ilgili olduğu için bu adın verildiği düşünülmektedir.

Yeri: Orhaneli'nin Başköy köyü mezarlığında bulunmaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Köyün yaklaşık 1 km kadar kuzeyinde tepede tek bir çam ağacı bulunmaktadır. Burası dede yeri olarak kabul edilmektedir.

Yapılan Uygulamalar: Atların (beygir) yaygın olarak kullanıldığı dönemlerde atlar hastalandığında tercih edilen bir yer konumundadır. Hasta atların bu dedeye getirildiği, dedenin etrafında dualar okunarak en az üç kez döndürüldüğü, para, soğan ve gözleme gibi bir şeyler bırakılarak oradan uzaklaştırıldığı ifade edilmektedir.

g. Gedik Üstü Dedesi

Yeri: Orhaneli'nin Küçükorhan Köyü'nün güneydoğusunda köye yaklaşık 1 km. mesafededir.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Ardıc ağaçlarıyla kaplı çukur bir mevkidir.

Yapılan Uygulamalar: Önceki yıllarda yağmur duası için bu mevki tercih edilirken son yıllarda bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Gelip geçenler, dede mezarı olduğu düşünülen yere bir taş koymayı adet edinmiştir. Bu taşlar mezarın yerini kaybolmaktan koruduğu ve dedeyi geleceğe taşıdığı için bir hayır olarak düşünülmektedir.²⁴⁰

²⁴⁰ Aynı tür uygulamaların yapıldığı başka dede yerleri de bulunmaktadır. Sülemiş Dede, Kozluca H.

h. Nebi Dede

Yeri: Orhaneli'ye bağı Ortaköy'ün 1 km kadar kuzeybatısında, Başköy sınırında, köyleri birbirine bağlayan anayolun yüz metre kadar iç kısmında yer almaktadır.

Coğrafi ve Fizikî Konumu: Başköy'e giden yolun sağ tarafında ve yoldan biraz yüksekçe olan sık ağaçlı ormanın içinde, büyük meşe ağaçlarının bulunduğu yerdedir. İki büyük meşe ağacının arasında büyük bir oyuk ve bu oyuğun baş kısmına dikilmiş, Nebi Dede yazılı mezar taşını andırır mermerden bir tabela vardır.

Yapılan Uygulamalar: Yağmur duasına çıkılacağı zaman duadan birkaç gün önce bir grup kadın mezarın bulunduğu yere taş almaya gitmektedir. Dualarla alınan üç adet taş köye götürülerek bir çeşmenin ayağına veya aharına gömülmektedir. Yağmur yağana kadar taşlar orada kalmakta, yağmur yağdıktan sonra aynı kadınlar, taşları tekrar Nebi Dede'nin mezarına getirerek dualarla bırakmaktadır.

Özellikle civar köylere göre daha uzakta olan Karıncalı Beldesi'nde bu dede çok iyi bilinmektedir. Beldeden bir kişi, herhangi bir işi için hayır yapmak isterse “*Nebi Dede'de adak yapacağım.*” diye niyet tutmaktadır. Niyeti gerçekleştiğinde veya hayır yapmak istediklerinde insanlar, komşu ve tanıdıklarından birçok kişiyi çeşitli ulaşım vasıtalarıyla Nebi Dede'nin bulunduğu mekâna götürmekte ve orada yedirip içirmektedir. Bu yönüyle Nebi Dede, çevre köylerden ziyade daha uzak olan Karıncalı Beldesi'nde oturanların çok rağbet ettiği bir dede konumundadır.

D. Yeri Kaybolmuş Dedeler

Yörede yaşlı nesillerin daha iyi bildiği dedelerin bir kısmının yerleri coğrafi sebeplerle kaybolmuştur. Bazı dedeler de yol yapımı²⁴¹, cami ve okul inşaatı²⁴² ve tarla açma²⁴³ gibi çeşitli gerekçelerle insanlar tarafından yok edilmiştir. Yaşlı nesiller hayattan çekildikçe bu tür dedeler de unutulmaya yüz tutmaktadır.

²⁴¹ Dedecik Dedesi, Kırışıklar K., Katır Dedesi, O. merkez

²⁴² Yenice B., Kışmanlar H.

²⁴³ Türbe Dedesi, Karaca H., Orman Mezarlığı Dedesi, Gelemic, Nazar Dedesi, Harmanalan K.

E. Yer ve Nesne Adları İle Anılan Dedeler

Bölgenin genelinde, ismi olduğu halde kabir yeri veya herhangi bir belirtisi olmayıp sadece bir mevkîye ya da bazı nesnelere (Ağaç, taş, çeşme, belli bir düzlük ve alanlar) atfedilerek mevcudiyeti bilinen dedeler bulunmaktadır. Mesela bunlardan Harmancık'ın Ballısaray Köyü'nde bulunan “Alan dede” (Çocuk Dedesi) bunun en tipik örneğidir.

Dede denilen, aslında büyük bir ardıç ağacıdır ve tarlaların tam ortasında bulunmaktadır. Ağaç, çevre köylerde de bilinmekte ve çok farklı amaçlarla ziyaret edilmektedir. Diğer dedelere gitme gerekçeleri ve oralarda yapılanlar burada da fazlasıyla yapılmaktadır. Cumartesi günleri gelmek esas kabul edilmekte, hangi maksatla gelinirse gelinsin bilinen sureler okunarak ağaç çevresinde üç ya da yedi kez dönülmektedir. Dilek tutulup ihtiyacın giderilmesine yönelik dualar edilerek ağaca çaput bağlanmakta, ağacın dibine para, soğan ve gözlemelerin biri veya birkaçı bırakılıp arkaya bakılmadan oradan uzaklaşmaktadır.

Harmancık ilçesine bağlı Balatdanışment Köyü'nde bulunan “Gedik Dedesi” de konumuz açısından önemli bir örnek olarak zikredilebilir. Gedik Dede köyün içinde, yerleşim alanında bulunmaktadır. Önceleri iri ve yaşlı bir çam ağacının bulunduğu ve ziyaret edildiği bir yermiş. Ancak çam ağacı yıkılmasına rağmen yeri bilinmekte ve ziyarete devam edilmektedir. Çeşitli ağırları olan kişilerin önceleri, giysilerinden kopardıkları bir parça ip ya da kumaşı, saçlarından aldıkları bir kılı oradaki *dede ağacına* bağladığı bilinmektedir. Sonra dede toprağı diye az miktarda toprak yalanarak orada iki rekât namaz kılınmaktadır. Böylece vücutta var olan herhangi bir ağırların geçeceğine inanılmaktadır. Son yıllarda ağacın devrilmesiyle birlikte bu durum unutulmaya terk edilmiştir.

Yine aynı köyde bulunan “Ebe Çamı” bu konunun diğer bir örneğidir. Köy içinde yarı yere yatık, kıvrımlı ve kalın bir çama bu ad verilmiştir. Evlerin arasında dar ve kısmen engebeli bir alanda mezar yeri olmamasına rağmen çam ağacının kendisi kutsal kabul edilmekte ve orada dede varmış gibi düşünülmektedir.

Harmancık'ın Bekdemirler Köyü'nde bulunan çeşmeye de “Dede Pınarı” adı verilmiş ve herhangi bir dede kabri olmamasına rağmen çeşme dede olarak vasıflandırılmıştır.²⁴⁴

²⁴⁴ Yörenin tamamında bu tür dede türlerine sıkça rastlamak mümkün olabiliyor. Mesela; Büyükorhan ilçesinde ise, Osmanlar k., *Dede talları*, Harmancık ilçesinde, Kepekdere k., *Koca Tal Dedesi*, Okçular k., *Tal Dibi Dedesi*, Yayabaşı k., *Çıban Dede*, Keles ilçesinde, Delice k., *Çamdibi Dedesi*, *Samah Dedesi*, Kozbudaklar k., *Erenler Dedesi*, Orhanlı ilçesinde; Çivili k., *Hüseyin Dede*, *Kepez Dede*, Deliballar k., *Dede*, Gümüşpınar k., *Dede Üstü*, İkizoluk k., *Kocapınar Dedesi*.

IV. DİĞER KUTLAMALAR, İNANIŞLAR VE UYGULAMALAR

A. Dini Bayramlarla İlgili Kutlamalar

Bayram namazıyla başlayan süreçte üç dört gün boyunca toplumdaki kaynaşma zirveye ulaşmakta, sevgi temelli münasebetler ve dayanışma örnekleri sergilenmektedir. Komşu köylerde ya da aynı köy içinde oturan aileler arasında, özellikle Dağgüney Köyü'nde Alevî bir aile ile Sünni bir aile arasında “*Sâdıçlık*” ihdas edilmiştir. Bu aileler, bayramlar geldiğinde birbirlerine karşılıklı ziyaretlerde bulunmaktadır. Sâdıç, *halkalı pide* (yöreyle ait bir pide çeşidi) çocuklar başta olmak üzere aile fertleri için içinde *halkalı, pide* ve çeşitli hediyelerin olduğu “*Bayram Torbastı*” hazırlamakta ve sâdııcının evine giderken götürmektedir. Birbirinin anne ve babalarına *Büyükanne-Büyükbaba* diyecek kadar samimi ve kardeşane bir atmosfer oluşturmaktadırlar.²⁴⁵ Son yıllarda bu tür uygulamalar aksatılıyor olsa da özellikle akraba ve büyükleri ziyarette herkes hassas davranmaktadır. Bayram sabahı yapılacak kahvaltı için, bir gün öncesinden ya da sabahın erken saatlerinde kızgın yağda pişirilen ve “*lokma*” denilen hamur işi bir yiyecek, her misafir için kurulan sofralarda ikram edilmektedir.²⁴⁶

Ayrıca akşamları eskisi kadar olmasa da, bazı köylerde (önceden birçok köyde) özellikle gençler, çeşitli oyunlar ve gösteriler sergilemektedir.²⁴⁷ Mesela, yörede “*Bayram Devesi*” adını verdikleri doğaçlama oynanan bir eğlence vardır. Bu oyunda iki kişi yerel malzemeler kullanılarak deveye benzetilecek şekilde hazırlanan bir kostüm giyerek çeşitli doğaçlama figürler ve hareketlerle köy içinde dolaşmaktadırlar. Bu oyun etrafında geliştirilen eğlenceler yörede bayramların ayırt edici özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır.²⁴⁸

Bazı köylerde gençler, özellikle kurban bayramının birinci günü köyü davulla dolaşarak bütün evlerden başta et olmak üzere erzak toplamakta ve o günün akşamında toplananları yemek olarak hazırlamaktadır. Yemekle birlikte yine

²⁴⁵ Dağgüney, Deliballar, Firuz, Gököz, Karasi, Osmaniye O.

²⁴⁶ Koçu, Ortaköy, Süleymanbey O.

²⁴⁷ Karaağz B., Gülözü H., Kozbudaklar, Dağdibi, Gelemiş K., Sırlı, Çeki, Karıncalı beldesi O.

²⁴⁸ Dağdibi, Delice K.

doğaçlama olarak tam bir meddah ve ortaoyunu mahiyetinde “Çetele” dedikleri eğlenceler düzenlenmektedir.²⁴⁹ Yine bazı köylerde bayrak eşliğinde bir el arabasıyla bütün evler dolaşarak yiyecek ve para toplanmakta, toplanan bu malzemeler, gençlerin tamamının katılımıyla bir eğlence havasında misafirlere ve köylüye ikram edilerek tüketilmektedir.²⁵⁰

Yörede bayramların vazgeçilmezlerinden birisi de üç gün boyunca gençlerin kızlı erkekli gruplar halinde kırlara ve uygun alanlara (çamlık, okul önü gibi) çıkıp piknik havasında, çeşitli şekillerde eğlenmesidir. Genç kızlar ve genç erkekler, ayrı gruplar olarak kendi aralarında toplanarak çeşitli eğlenceler düzenlemektedir.²⁵¹ Bazen gruplar birbirinin eğlencesine katılarak birlikte eğlenebilmektedir.²⁵² Üçüncü günün sonunda hava şartları uygunsa kızlar kendi aralarında bir kez daha kırlarda toplanmakta, çeşitli kuruyemiş ve içecekler götürmekte ve eğlenceler düzenlemektedir. Erkeklerin dâhil olmadığı bu organizasyona “Kızların Bayramı” denilmektedir.²⁵³

B. Hıdrellez Kutlamaları

Yörenin tamamına yakınında hıdrellez kutlama geleneği çeşitli içeriklerle sürdürülmektedir. Eski dönemlere göre gelenekte var olan kutlama şekilleri bir hayli kırılmalara maruz kalmış olsa da, birçok uygulama hâlâ canlılığını korumaktadır. Ya doğrudan hıdrellez adıyla ya da aslında hıdrellez geleneğinin bir parçası olduğu halde zamanla çeşitli dönüşümler geçirerek, faklı zaman dilimlerine kaymış olan ve hıdrellezden bağımsızmış gibi görünen uygulamalar varlığını sürdürmektedir. Mesela köy hayırları denilen geniş katılımlı yemekli törenler, mayıs ayının ilk haftasından başlayarak ağustos ayı sonuna kadar devam etmektedir. Oysa biraz sorgulandığında bu yemekli törenlerin 1970’li yıllara kadar tamamen hıdrellezde yani mayıs ayının ilk haftası veya en geç ikinci haftasında yapıldığı halde, sonraki dönemlerde zaman ve içerik olarak kaymalar, değişimler yaşayarak günümüzdeki son şeklini aldığı anlaşılmaktadır.

²⁴⁹ Topuk O.

²⁵⁰ Karıncalı beldesi

²⁵¹ Keles ilçe merkezi ve yakın köylerle Sorgun K., Altıntaş, Erenler, Göynükbelen Beldesi, İkizoluk, Koçu, Letafet Topuk, Yenidanişment O.

²⁵² Letafet O.

²⁵³ Yürücekler O.

Hıdrellez, tarihi boyutuyla ve içerik olarak çok iyi bilinmese de yapılan uygulamalara bakıldığında ona birçok anlam yüklendiği görülebilir. Çeyrek asır öncesinde yaygın olan toplu hıdrellez kutlama geleneği, son yıllara gelindiğinde çok az yerleşim biriminde topluca yapılmaktadır. Diğer taraftan, ferdi planda özellikle kadınlar çok değişik uygulamalarla geleneği aksatmadan sürdürmektedir. Bölgede rastlanan hıdrellezle ilgili uygulamalar şöyle sıralanabilir:

Yenilen bir meyve ağacından kırılan çiçekli dallar “Eve Hızır uğrar.” diye uygun bir yere asılmaktadır. Genç kızlar ve kadınlar özellikle gül dibine veya evlerin önünde uygun bir yere toprak ve taşlardan küçük evler yaparak, talep ettikleri ev ve otomobil gibi bazı nesnelerin şekillerini çizmektedir. Ağaçların dibinde ve kırlarda namaz kılıp dua ederek bir miktar parayı gül ağacının dibine bırakarak ayrılmaktadırlar.²⁵⁴ Çocuğu olmayan kadınlar, bezlerden çocuk yapmaktadır. Çünkü hıdrellezde yapılan ve çizilenleri “Senesine kadar Allah verir.” diye düşünülmektedir. Özellikle *buluşma saatine*²⁵⁵ *denk gelirse* dileğin gerçekleşeceğine inanılmaktadır. Derelerden bir tarafı düz taşlar toplanarak yakınlarında bulunan dedelerin²⁵⁶ bulunduğu yerlere çıkılmaktadır. Taşlar dedelere bırakılmakta ve orada namaz kılınmakta, dualar edilmekte, ağaçlara dilek çaputları bağlanmakta ve getirilen yiyecek ve içecekler bir piknik havasında tüketilmektedir. Ardıçtan kesilen dal suya batırılarak çocuklara su serpilmektedir. Çocukların bu şekilde ıslatılması *yağmur yağması* için bir tür mesaj ya da fiili bir dua gibi düşünülmektedir. Yani *yağmur yağsın ve çocuklarımızı* (çünkü onlar masum, günahsız ve onların hatırına isteniyor) *böyle ıslatsın* gibi bir anlam içermektedir. Diğer taraftan köy içinde yine kadınlar toplanarak gözleme, katmer (yağda yapılan unlu mamul), arasına koymak için tavuk eti ve helva hazırlanarak halka, yoldan geçen herkese dağıtılmaktadır.²⁵⁷ Bu işlemi yatsı vaktine kadar sürdüren köyler bulunmaktadır.²⁵⁸

Sabah namazından sonra çeşitli sure ve dualar okunarak, yeşilliklerin üzerinde biriken çiğ damlaları toplanarak bu çiğ damlalarından yoğurt ve ekmek

²⁵⁴ Harmancık merkez.

²⁵⁵ Efsanede ya da mitolojide geçen Hızır ile İlyas'ın buluşması kastedilmektedir.

²⁵⁶ Fakir Ana Dedesi, Harmancık Dedesi, Sarı Dede, Sele Dedesi ve Seyrat Dede gibi.

²⁵⁷ Harmancık merkez, Perçin, Pınar B., Kozluca H., Gelemiş, Karaağaç, Menteş K., Altıntaş, Dağgüney, Letafet, Serçeler Topuk O.

²⁵⁸ Serçeler O.

mayalanmaktadır. Bazı köylerde ise hıdrellez günü, sabah namazı su kaynağının başında kılındıktan sonra üç çeşmeden veya dereden su alınarak bu su ile “*Hızır Yoğurdu*” veya “*Var Hamuru-Yok Hamuru*” mayalanmaktadır. Mayalamanın neticesi iyi olursa içinde bulunulan yılın hayırlı ve bolluk içinde geçeceğine inanılmakta ve buna *var hamuru* denilmektedir. Hamurun mayalanması iyi olmazsa o yıl işlerin kesat gideceği düşünülmekte ve buna da *yok hamuru* denilmektedir.²⁵⁹ Mayalanan hamura bazı köylerde çitlembik ağacından yeşil olarak kırılmış küçük bir dal batırılmaktadır.²⁶⁰ Yoğurt ve hamur mayalamanın yanı sıra gözleme arasına tavuk eti, kaynamış yumurta ve patatesin üzerine taze soğan doğranarak hazırlanan bir tür salatayla kırlara ya da dedeye çıkılarak oralarda yenilip içilip eğlenilmektedir.²⁶¹ Sadece o güne has aşure pişirilip dağıtılan köyler de bulunmaktadır.²⁶² Bir başka uygulamada da 1970’li yıllara kadar hıdrellez günü mısır unundan karılan helvalar bütün köylüye dağıtılarak yenilirken, 2005 yılından itibaren bu uygulama köy hayırına dönüştürülerek devam ettirilmektedir.²⁶³

Bir başka köyde Çandır Dede’de Yasin, Mülk (Tebareke) ve İhlas sureleri okunarak, iki rekat namaz kılındıktan sonra orada bulunanlara çeşitli şekerlemeler dağıtılmaktadır.²⁶⁴

Hıdrellez bazı köylerde daha organizeli ve şenlik havasında kutlanmaktadır. Mesela gençler, köylüden para ve yiyecek toplayarak bunları uygun bir tarzda değerlendirip hazırlık yapmaktadır. 6 Mayıs’ta özellikle köyün çocuk, genç ve kadınlarının tamamına yakını yeşil alanlara çıkarak yiyip içmekte ve salıncaklar kurup sallanarak eğlenmektedirler.²⁶⁵

Yörenin en canlı ve uzun süreli hıdrellez kutlaması Büyükorhan’a bağlı Durhasan Köyü’nde yapılmaktadır. Köyde “*Bahçe Boğazı*” denilen, ağaçları ve yeşilliği bol bir bölge ve buraya yakın “*Mezarlık Deresi*” ya da “*Namazlağı Deresi*” denilen bir alan bulunmaktadır. Bu iki ayrı mekânda ayrı zamanlarda “*Dolma Dede*” dedikleri dede günü, yani hıdrellez yapılmaktadır. Mayısın ilk haftasından başlayarak

²⁵⁹ Derecik, Perçin B., Alutça H., Gelemic, Menteş K. letafet O.

²⁶⁰ Alutça H.

²⁶¹ Perçin B., Topuk O.

²⁶² Topuk O.

²⁶³ Koçu, Orta köy, Süleymanbey O.

²⁶⁴ Çınarcık O.

²⁶⁵ Başköy, Letafet O.

üst üste üç hafta boyunca üç ayrı mekânda kutlamalar düzenlenmektedir. Birinci hafta; *Bahçe Boğazı* denilen mevkide yağmur duası yapılır. Oraya herkes mutlaka evlerde hazırladıkları dolma ve sarmalardan götürür. Namaz kılınır ve yağmur duası yapılır, katılanlara dolma ikram edilir. Sırf bu ikram tarzından dolayı yapılan uygulama “*Dolma Dedesine çıkmak*” olarak adlandırılmaktadır. İkinci hafta; *Namazlağı Deresi’nde* kutlama yapılmaktadır. Burada da dualar edilmekte, namazlar kılınmakta ve katılanlara orada hazırlanan katmer, gözleme, ayran ve helva gibi yiyecek, içecekler ikram edilmektedir. Üçüncü hafta; okul bahçesinde civar köylerde ve Bursa’da oturan yakınlarını da çağırdıkları geniş katılımlı Köy hayırı adıyla kutlama yapılmaktadır. Yapılan bütün hayırların dede ile bir alakası olduğu düşünülmektedir. Çünkü dedenin hayırların yapıldığı yerlere bizzat gelip oralarda *namaz kıldığını ve ekâbirden olan ruhanî varlıklara da namaz kıldırıldığını, sabah namazı öncesi kudüm çalarak Namazlağı Deresinde başka mübarek zat ve ruhanilerle buluştuğuna, sonra yine def çalarak türbesinin bulunduğu tepeye döndüğüne* inanılmaktadır.

Üç kutlamanın birinde yine sadece bu köye has bir uygulamayla mutlaka ikinci namazını müteakip cemaatle veya ferdi olarak ikişer rekât namaz kılınarak, sonrasında topluca yağmur duası edilmektedir.

Bir diğer değişik hıdrellez kutlaması, köyün yarısına yakınının kendisini Alevî olarak tanımladığı Orhaneli’ne bağlı Dağgüney Köyü’nde yapılmaktadır. Son yıllarda yapılmamakla birlikte yumurta ve taze soğan başta olmak üzere herkes evinden yiyecek bir şeyler getirerek “*Ayvazlar Harmanı*” denilen yere çıkılarak, kadınlar, erkekler ve gençler ayrı yerlerde toplanarak yemekler yemek ve gün boyu hoş sohbetlerle zamanlarını geçirmektedirler. Kaynamış yumurtaları yamaç yerlerden yuvarlama gibi çocukça sayılabilecek eğlence ve yarışmalar da yapılmaktadır. Kadınlar o günü bakır çalarak yani “*Ahenk Kurarak*” eğlenmekte, erkekler sohbet ederek yani “*Muhabbet Kurarak*” geçirmektedir. Son yıllarda bu tür aktiviteler azalmakla birlikte kadınlar, 6 Mayıs’ta evlerinden getirdikleri un ve yağları harmanlayıp, gözleme yaparak yoldan geçenler dâhil herkese dağıtmaktadır.

Belde konumundaki bir yerleşim birimi olan Orhaneli’nin Göynükbelen Beldesi’nde ise mahalleler hıdrellezde hayır yemeği yapmaktadır. Bu hayır yemeği

diğer köy ve beldelede olduğu gibi tek merkezli değildir. Beldede bulunan 12 mahalle aynı gün ayrı ayrı hayır yemeği yapmaktadır. Eskiden mutlaka 6 Mayıs'ta yapılan bu uygulama, günümüzde belde dışındaki akraba ve tanıdıkların da katılımını sağlamak için pazar gününe alınmıştır. Her bir mahalle, organizasyon için ne kadar masraf edileceğini hesaplayarak ve hane başına *para salarak* giderleri karşılamaktadır.

C. Köy Hayırları

Yörenin tamamında köy hayırları oldukça yaygın bir uygulamadır. Köy hayrı veya dede hayırı denilen uygulamalar, geleneğe bağlı olarak bütün yörede 1960'lı yıllara kadar devam ettirilmiştir. O yıllardan sonra uzun süreli inkıtar olmuşa da 1990'lı yıllarda hayırları canlandırma faaliyetleri başlamıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde ise birçok köyde bu gelenek tekrar başlatılmış ve özellikle 2003 yılından sonra bütün köylerde yaygınlaşarak neredeyse bir zorunluluk haline gelmiş gibidir. Bunda köylerin birbirine bakarak kendi köyleri adına da hayır yapma isteği önemli bir saik olmaktadır. Uzun bir aradan sonra ilk kez köy hayrı organize eden köyler bulunmaktadır.²⁶⁶

Yapılış zamanına göre köy hayırlarını iki kategoride inceleyebiliriz: Birisi Mayıs ayından, yani hıdrellezden başlayarak iki üç aylık bir zamana yayılarak yapılan köy hayırlarıdır. Bu hayırlar, aslında geleneğe bağlı olarak köylülerin kendi aralarında organize ettikleri hıdrellez kutlamasıdır. Ancak kutlamalar zamanla genelleştirilerek, köy hayırı/dede hayırı adıyla Ağustos ayının sonuna kadar süren bir zaman diliminde, göç etmiş köylülerin ve yakın komşu köylerden insanların da katıldıkları yemekli bir törene dönüşmüştür. Yaşlıların "*kasım hayırı*" da dedikleri diğer köy hayırı ise eylül, ekim ve kasım aylarında, yani hasıl sonrası yapılmaktadır. Keles ve birçok köyünde kasım hayırları, diğer bölgelerde ise hıdrellez hayırları yaygındır.

Köy hayırı sonbaharda yapılacaksa, "*Koca öküzün kaldırdığı ile hayır. Allah'a bir şükür.*" diyerek hayır duyurulur ve köylüden hayırda kullanılacak

²⁶⁶ Armutçuk, Durhasan B.

yiyecek malzemesi toplanır.²⁶⁷ Yemek listesi et, keşkek ve üzüm gibi yerelde var olan yani ekip biçtiklerinden elde edilen mahsullerden oluşmaktadır. Mesela, kasımda yapılan ve sadece et yemeği, keşkek ve “*Alaca Aş*” dedikleri tatlı türünden (pekmez ve buğdaydan yapılan, aşure benzeri bir tatlı) müteşekkil yemek listesi buna örnek verilebilir.²⁶⁸

Son yıllara kadar yapıldığı halde göç yoğunluğu sebebiyle köy hayır yapılamayan köyler olduğu gibi,²⁶⁹ köy hayırını önemli bir vesile görerek köyde çok az kimse kalmış olmasına rağmen şehirden gelerek köylerinde bu organizasyonu yapan köylüler de bulunmaktadır.²⁷⁰ Diğer taraftan bazı köylerde kadınların hıdrellezde yaptıkları gözlemelerin dağıtılması bir nevi köy hayır olarak düşünülmekte ve devamlı uygulanmaktadır.²⁷¹

Köylerde her yıl yapılan hayır davetlerine kalabalık bir insan topluluğu iştirak etmektedir. Özellikle o köyden Bursa’ya göç etmiş olanlar, onların tanıdıkları, civar köylerde oturanlar, ilçe bürokrasisinden bazı zevat ve köyün kendi sakinleri davete icabet etmektedir. Çoğu köyün, Bursa’da yoğun olarak yaşadığı mahalle ve semtlerde kendi adını taşıyan bir derneği kurulmuştur. Bu dernek kanalıyla o köyden şehre gelmiş olan orta ve küçük ölçekli esnaf başta olmak üzere, şehirde yaşayan köylülerden her türlü aynî ve nakdî yardım toplanabilmektedir. Davette ikram edilecek et yemeği veya son yıllarda ızgara türüne dönen çeşidin eti, köyde hayvan sürüsü olan kişiler tarafından karşılanmaktadır. Bu hayır davetinde tüketilen et miktarı, köyün Bursa’ya ve ilçeye olan uzaklığına ve yakınlığına bağlı olarak genelde 400 kg.ı bulmaktadır. Birçok köy, dıştan herhangi bir yardım almaksızın kendi imkânlarıyla masraflarını karşılamaktadır. Bazı köyler, hane sayısına göre belli miktarda para toplayarak (*para salmak*) masraflarını karşılar²⁷² bazıları, kendilerine hayır amaçlı verilen başta küçükbaş hayvanlar olmak üzere, her türlü gıda ve eşyayı haraç mezat satarak bir sene sonraki masrafları çıkarma yoluna gitmektedir. Açık artırma usulü yapılan bu tür satış organizasyonlarında bir köy

²⁶⁷ Issızören başta olmak üzere Keles Kozacı mevkiindeki köyler.

²⁶⁸ Durak K.

²⁶⁹ Kadı köyü, Şükriye O.

²⁷⁰ Çökene B.Kocapınar H.

²⁷¹ Kozluca H.

²⁷² Pınarcık K.

ekmeğinin bir hayvan fiyatına satıldığı olmaktadır.²⁷³ Bu satışlara çok rağbet edilmektedir. Çünkü bu tür uygulamalar onlar için değişiklik olmakta, şenlik havasında bir hayır yarışı düşünülmektedir.

Hayır yemeğinin duyurusu çeşitli ebatlarda hazırlanan afişler ve el ilanlarıyla yapılmaktadır. Bu afişler, şehir ve ilçede yöre halkının güzergâhı üzerindeki işyerlerine, kahvehanelere, yolcu taşıma vasıtalarına asılmaktadır. Davetin olduğu gün Bursa'nın belli noktalarından köylere toplu taşıma vasıtaları kaldırılmakta ve katılımın en üst düzeyde tutulması için her türlü gayret gösterilmektedir.

Resim 27: *En sade bir hayır yemeği (Karalar K. Büyükorhan)*

Yemekler, çoğu köyde genellikle profesyonel aşçılar tarafından, en az üç (Resim 27) veya dört çeşit olarak ustalıklı ve damak tadına uygun olarak hazırlanmaktadır. Öyle ki bazı davetlerde ikram edilen yemeklerin lezzetini şehrin birçok yemek salonlarında bulmak oldukça zordur. Yemek listesi eskiden olduğu gibi sade ve mütevazı olmaktan çıkmıştır. Mesela, 26 Eylül 2004 günü Keles'in Delice Köyü'nde verilen hayır yemeğinde katılanlara ezogelin çorba, közlenmiş biber ve domatesle birlikte bolca ızgara köfte, pirinç pilavı, salata, çamfıstıklı un helvası ve sınırsız ayran ikram edilmiştir.

Bütün törenler, genellikle bir dede varsa ona yakın bir alanda, eğer böyle bir mekân yoksa cami merkezli yapılmaktadır. Katılımcılar, önce camide toplanarak okunan Mevlidi dinlemekte, yağmur duası ve diğer dualara iştirak etmekte, vakit namazını kılarak (bu genelde öğle namazıdır) yemeğe geçmektedirler. Davetin

²⁷³ Karalar B., Delice K. Koçu O.

olduğu yere mutlaka bir Türk bayrağı ve bir sancak(gelenekte var ise) asılmaktadır.²⁷⁴

D. Hatim Merasimi

Camide verilen ve daha çok “Kurs” olarak adlandırılan eğitim-öğretimde kurumsal bilgi verme amacından ziyade günlük hayatta gerekecek, dinî emirleri yerine getirmeye yetecek kadar bilgiler verilmekte ve Kur’an okuma öğretilmektedir. Katılan istisnasız bütün öğrencilerin kurslardan beklentisi Kur’an okumayı öğrenmek, öğrendikten sonra da mutlaka hatim indirmektir. Çünkü bir kişinin hatim indirmiş olması kendisi için yeterli dini bilgiye sahip olduğu anlamına gelmektedir. Öyle ki herhangi birisi için “*O, hatmetmiş birisidir.*” denildiğinde o kişinin dini bilgi ve birikim konusunda yeterliliği en açık şekliyle vurgulanmış olmaktadır. Cami eksenli yürütülen öğretim faaliyetlerine katılan çocukların ve ailelerinin nihaî hedefi hatim etmek ve bir merasimle bunu duyurmaktır. Bu nedenle ailelerin meseleye bakış açısı, toplum beklentilerinin yönü ve resmî/gayr-i resmi cami görevlilerinin gayret ve çalışmaları dikkate alındığında bölgede nev-i şahsına münhasır bir *hatim kültürünün* oluştuğu görülmektedir.

Hatim etme aynı zamanda dinî bilgi konusunda yeterli seviyeye gelindiğinin de bir göstergesi olarak düşünüldüğü için hatim sonunda yapılan merasimler yörede oldukça önemsenmektedir. Kur’an’ı baştan sonuna kadar okuyup bitiren her fert için ayrı hatim merasimi yapmak yerine hatim merasiminin geniş katılımı olmasına dikkat edilmektedir.

Merasimden birkaç gün önce hatim etmiş olan çocuk/çocuklar köyde bütün evlere kına dağıtarak insanları yapılacak törene davet etmektedir.²⁷⁵ Hatim merasimi kadınların da katılımıyla mutlaka camide yapılmaktadır. Çocuklar bu tören için alınan tek tip ya da yeni alınmış elbiselerini giyerek camide cemaat huzuruna çıkmaktadırlar. Görevlinin genel bir konuşması ve takdiminden sonra, hatim etmiş kişilere ayrı ayrı önceden kendilerine öğretilen ibadet ve inanca ait çeşitli konulardan sorular sorulmakta, yüzünden ve ezbere bazı sure ve ayetler okutulmaktadır. Tören

²⁷⁴ Keles Küçükkavacık mh. Ana Sultan hayırında olduğu gibi. Asılan sancağın tarihini, ne ifade ettiğini ve üzerinde ne tür ifadelerin yer aldığını hiç kimse bilmemektedir. Sadece efsaneyle karışık menkıbeler anlatılmaktadır.

²⁷⁵ Letafet O.

bazen katılanların eşlik ettiği ilahi ve kasideler okunarak daha coşkulu hale getirmektedir. Sonunda katılanlara mutlaka yemek,²⁷⁶ lokma, pekmez, reçel, peynir, zeytin gibi yiyecekler,²⁷⁷ şekerleme, çikolata, çikolatalı bisküvi vb. ikram edilmektedir.

Bazı köylerde camide yapılan törenden sonra hatim indiren çocuklar, ellerindeki lokum (susamla yapılan bir hamur işi) tepsileriyle,²⁷⁸ imamla birlikte, ilahiler okuyarak köyü dolaşmaktadır. Uğradıkları her evde çocuklara ve hatim okutana para dâhil çeşitli hediyeler verilmektedir.²⁷⁹

Hatim merasimi yörenin genelinde aynı olmakla birlikte, iki ayrı yerde farklılık gösterir. Orhanlı'nın Karıncalı Beldesi'nde hatim eden çocuklar önlerinde giden imamla birlikte, "*Şol Cennetin İrmakları*" ilâhisini okuyarak mezarlığa gitmektedir. Orada imamın önderliğinde hatim duası okunarak çocukların okudukları hatimler ölümler ruhuna hediye edilmektedir. Sonra her çocuk, ilahiler eşliğinde ve tekbirlerle kendi evinin önüne götürülerek orada bir aşır okutulmaktadır. Merasim için toplanmış olan akraba ve komşuları çocuklara çeşitli hediyeler vermektedir. Her çocuk için bu uygulama yapıldıktan sonra çocuklar tekrar camide toplanarak ve hatim ettiren görevli onlara son bir konuşma daha yaptıktan sonra vedalaşmaktadırlar.

İkinci değişik uygulama ise yörede sadece Keles'in Karaardıç Köyü'nde yapılmaktadır: Önce her köyde olduğu gibi bütün çocuklar camide toplanmaktadır. Hatim etmiş olan çocuklardan hangisinin evine gidilecekse imamla birlikte bütün çocuklar boş bir rahleyi yanlarına alır ve tekbirler getirerek o eve giderler. Çocuğun ailesi, rahleyi rengârenk örtü yazma ve seccadelerle süsler ve ortasına bir Mushaf koyar. Bu haliyle "*Beş Tahta*" dedikleri rahle hatim indiren çocuğun başına konularak yine tekbirlerle camiye gidilir. Camide yapılan merasimden sonra yeniden *hatim evine* geçilir. Çocuk bir kenara oturur ve ortaya çıkan bir cazgır, çocuğa kimin ne hediye verdiğini herkese duyurur ve hediyeleri toplar. Sonra herkese yemek ikram edilerek dualarla merasim bitirilmektedir.

²⁷⁶ Başköy, Ortaköy, Süleymanbey O.

²⁷⁷ Yürücekler O.

²⁷⁸ Başköy O.

²⁷⁹ Gelemiş, Sorgun K., Başköy, Süleymanbey O.

E. Nazar

Araştırmanın yapıldığı dört ilçe ve köylerinin tamamında, nazar ve nazar değmesi çeşitli dinî inançlarla bezenerek, günümüzde de yaygınlığını koruyan inançlardan birisidir. Birçok konuda olduğu gibi yöre insanının açık uçlu muhayyilesi nazar konusunda da sınırsız denebilecek çeşitte uygulamaya kapı aralamaktadır. Onlara göre, hemen herkesin, hemen her şeye nazarı değme ihtimali bulunmaktadır. Renkli, özellikle de mavi gözlü olanların nazarının değdiğine inanılmaktadır.²⁸⁰

Daha çok çocuklara, güzel, yakışıklı, çalışkan insanlara olmak üzere semiz ve alımlı hayvanlarla bol ve bereketli mahsullerin her çeşidine, hatta traktör dâhil tarım ve taşıma araçlarına²⁸¹ bile nazar değebileceği düşünülmektedir. Bu nedenle hayvan sahipleri ahırlarına, ipek kozası yetiştirenler kozaların olduğu yerlere başkalarını sokmak istemezler.²⁸² Olumlu gitmeyen bir şeyler varsa, çocuk keyifsizse ve sürekli ağlıyorsa, ahırdaki besili hayvanda bir durağanlık varsa hemen “*Nazar değmiştir.*” denilmektedir. Nazar değdiği düşünülen kişi ya da hayvanların, okuması tesirli, yani *nefesi keskin* olan birilerine mutlaka okutulması gerektiğine inanılmaktadır. Birçok kişi nazara okumakta, ancak içlerinde okuması daha tesirli olduğu bilinen veya düşünülen birkaç kişi daha fazla tercih edilmektedir.

“Nazar değmesinde ne okuyorsunuz?” şeklindeki bir soruya çok çeşitli cevaplar verilmektedir. Az sayıda olmakla birlikte *nazar duasını* okuduğunu ifade edenler çıkmaktadır. Nazar duası diye okudukları ise, “*O kâfirler Zikri (Kur’an’ı) işittikleri zaman, hırslarından neredeyse seni bakışlarıyla kaydıracak, âdeta gözleriyle yiyecekler! Ve o “delinin teki!” derler. Delilik nerede, o nerede? Kur’an’ın hiç delilikle ilgisi mi olur? Kur’an olsa olsa, sadece bütün insanlara bir derstir.*” (Kalem suresi, 51ve 52) mealindeki ayetlerdir. Nazar duası dedikleri bu ayetleri bilmiyorlarsa bildikleri sureleri okumayı tercih etmektedirler. Bunlar çoğunlukla İhlâs, Kevser, Lehep, Felak, Nâs ve Fatiha sureleri ile Bakara Suresi’nin 255. (Ayet el-Kürsi) ve 285–286. ayetleri (Âmenerrasûlû) olmaktadır. Verilen bu sureleri okuma sayısı kişiden kişiye değişmekte ve genelde 1,3,5 ve 7 kez okuma

²⁸⁰ Göktepe O.

²⁸¹ Zaferiye B.

²⁸² Kozbudaklar K. Örencik B.

tercihleri ön plana çıkmaktadır. Bunun dışında bazı köylerde, ELİF-LÂM-MİM, HA-MİM, YA-SİN, MİM-KAF harfleri 7 kez (*Kur'an'ın ve bazı surelerin başlangıcı* diye), sonra *Elif Be* dedikleri Arapça alfabe baştan sona kadar bir kez (*Kur'an bu harflerden meydana gelen bir kitap* olduğu için) okunmaktadır.²⁸³ Çoğu köyde Lehep suresi nazar değmesinde mutlaka okunması gereken bir sure olarak kabul edilmektedir. Bu sûreyi, 6–7 kez sûrenin içinde geçen **kesep** kelimesine kadar okuyarak bırakırlar. Ancak son okuyuşta surenin tamamı okunarak üç kez “*Ya Rabbi sen kes at!*” denmektedir. Böyle yapılmasındaki temel saik Arapça **kes-ep** kelimesiyle Türkçe **kes-mek** fiili arasında bir irtibat kurulmasıdır.²⁸⁴

Nazar değmesine karşı okumanın yanında bir de geleneksel olarak sürdürülen bazı uygulamalar yapılmaktadır. Bunların en yaygın olanları şunlardır:

Nazarı değdiği düşünülen kişinin giysilerinden bir parça, şapka, başörtüsü ya da elbisesinden bir ip nazarın değdiği kişiye doğrudan koklatılmaktadır.²⁸⁵ Çoğu köyde ise, nazarı değdiği düşünülen kişinin elbisesinden ya da ayakkabısından bir parça, yani “*Üzêlik*”²⁸⁶ üç kapıdan veya eşiğinden kıymık,²⁸⁷ yedi dul kadının eşyasından parça, yani “*Dul Kadın Bağı*”,²⁸⁸ nazarın ağır olduğu düşünülürse kırk soğan başından birer parça alınmaktadır.²⁸⁹ Bu parçalar tercihen cami avlusundan alınan bir yonga (ağaç kabuğu)²⁹⁰ içine konarak tütsü yapılarak nazar değmiş olan çocuğa/ kişiye koklatılmaktadır.

Bazı uygulamalarda ise; nazarı değen, bir kadın ve bir erkeğe okutulmaktadır.²⁹¹ Çörek otu ve nazarlık, daha çok boncuk türü ve çitlembik ağacından kendilerinin çeşitli şekiller vererek yaptığı küçük nazarlıklar, ayrıca güvenilir kimselere yazdırılan muskalar²⁹² takılmaktadır.²⁹³ Horoz sesi duyulmayan yerlerde yetişen çitlembik ağaçlarından kesilerek nazarlık yapılmakta ve

²⁸³ Nalınlar O.

²⁸⁴ Dağgüney, Gümüşpınar, Göynükbelen, Koçu, Nalınlar, Letafet, O., Kozluca H.

²⁸⁵ Demirci O.

²⁸⁶ Kepekderi H.,

²⁸⁷ Göynükbelen, Letafet O.

²⁸⁸ Kozbudaklar K.

²⁸⁹ Altıntaş O.

²⁹⁰ Kozbudaklar K.

²⁹¹ Gazioluk O.

²⁹² Akçasaz, Perçin, Kınık Beldesi B.

²⁹³ Koçu O.

takılmaktadır.²⁹⁴ Ev ve ahır gibi yapılara muska, at nalı, küçük kaplumbağa kabuğu, küçük süpürge gibi nesneler asılmaktadır.²⁹⁵ Bazı köylerde kurşun dökme ve saban demiri ile çocuğu eşleştirip kaldırma gibi bir uygulama mevcuttur. Buna “*Terazi Kaldırma*” denilmektedir.²⁹⁶

Nazar değdiğine inanılan hayvanlara tuz, kepek ve ekmek gibi okunmuş gıdalar yedirilmekte veya okunmuş yumurta hayvanın kafasına vurularak kırılmaktadır.²⁹⁷

F. Sakıncalı Vakitler: Gâvur Küfü ve Diğerleri

Harmancık, Keles ve köylerinde, Orhaneli’nin Keles-Harmancık sınırlarında bulunan köylerinde *Gavur Küfü* denilen bir uygulama bulunmaktadır. Kelimenin, *Gavur Günü* anlamına gelen bir terkipten kendi telaffuz şekillerine uygun bir dönüşüm yaşadığı düşünülmektedir. Yörede bu güne “Paskalya” diyenler de vardır. Bu kavramla Hristiyanların kutladığı paskalya bayramlarının kasdedildiği varsayımı güç kazanmaktadır. Özellikle 1967 yılında Keles Issızören Köyü ile alakalı yapılan çalışmada²⁹⁸ konu Paskalya başlığıyla verilmiş ve köyde bu günler kasdedilerek Gavur Küfü ile paskalya aynı anlamda kullanılmıştır.²⁹⁹ Dolayısıyla günümüzde paskalya yerine Gavur Küfü denilse de 40–50 yıl geriye gidildiğinde yöre insanın daha çok paskalya demeyi tercih ettiği görülmektedir.

Gavur Küfü’nün ya da Paskalya’nın ne anlama geldiğini, nereden ve nasıl kaynaklandığını kimse bilmemektedir. Sadece gelenekte olduğu için özellikle yaşlı nesiller günümüzde de bazı uygulamalarla bu inançlarını sürdürmektedir.

Gavur Küfü kavramıyla kasdedilen; hıdrellezden önceki iki (bazı köylerde üç) pazar günleridir. O günlerde, bazı köylerde de salı ve perşembe günleri³⁰⁰ ev süpürme, ekmek pişirme, tahıl ambarına girme, un, bulgur, fasulye gibi erzak çuvallarının ve kışlık pekmezlerin saklandığı büyük kapların ağzını açarak az da olsa

²⁹⁴ Çeki, Kabaklar O.

²⁹⁵ Geynik, Karaçukur, Kuşlar, Mazlumlar B. Kozbudaklar K.

²⁹⁶ Gelemiş K.

²⁹⁷ Epçeler, Kozbudaklar K., Karıncalı Beldesi, Çınarcık, Letafet, Yürücekler O.

²⁹⁸ Ulaşılabildiği kadarıyla doğrudan yöre köylerine ait cumhuriyet döneminde yapılan ilk ve tek çalışma

²⁹⁹ Oğuzberk, age., 84-86

³⁰⁰ Okçular H.

alma gibi davranışlardan kaçınılmaktadır. Yine bu günlerde sinekler çok toplanır diye tatlı yapılmamaktadır.³⁰¹ Eğer o günlerde bu fiiller yapılırsa evi kara böceklerin basacağına, ambardaki tahılın kurtlanacağına, diğer gıdaların bozulacağına ve eve uğursuzluk geleceğine inanılmaktadır.³⁰² Öyle ki o günlerde unutup evi yanlışlıkla süpürmemek için *süpürgeyi gelin yaparak* yani süpürgeyi başına yemeni, yazma türü bir şeyler bağlayarak³⁰³ kapının arkasına asmanın bir çözüm olacağı düşünülmektedir. Gavur Küfü kabul edilen bu günlerde, sabah namazı kılındıktan sonra güneş doğmadan, evin çevresine İhlas suresi okunarak kül serpililmektedir. Bu, evi ve evdeki her türlü erzakı kurtlanmaktan ve böceklerden korumak için yapılmaktadır.³⁰⁴ Bazı köylerde bu günlerde, kabak ekimi, *iyi dökmez* (fazla ürün alınmaz), içi boş olur düşüncesiyle yapılmamaktadır.³⁰⁵ Kabak ekimi yapılmaz denilen köylere komşu bazı köylerde ise tam tersine *bu günlerde kabak ekilirse verimin bol olacağına* inanılmakta ve özellikle bu günlerde ekim yapılmaktadır.³⁰⁶

Gavur küfünden ayrı olarak Gereğçelerinin sağlam temelli olup olmadığını test etmeksizin, dahası hangi günlerin ayın başı kabul edileceği konusunda kafaları çok karışık olmasına rağmen *ayın başında iş yapılmaz* diye bir inanç yerleşmiş durumdadır. İş yapılmayan günler olarak 7–17–27 diyenler olduğu gibi,³⁰⁷ ayın 1’i ilâ 7’si arası³⁰⁸ ve Hicrî takvime göre ayın 15’i diyenler³⁰⁹ de bulunmaktadır.

Her kim ayın başı olarak hangi günleri kabul ederse o zaman diliminde bahçe bitkilerinin ekim ve dikimi, yün kırımı, bağ bozumu, özellikle de ev, samanlık ve ambar gibi yerlerde kullanmak için ağaç kesimi yapmamaktadır. Ağaç çabuk kurtlanır, dolayısıyla ömrü kısa olur ve çürür diye bir kanaat oluşmuştur.³¹⁰ Bazı köylerde *ayın başında iş yapılmaz* algısı *ayın başında fasulye ekilmez*,³¹¹ bir diğerinde ise bu durum birkaç saat veya yarım gün iş yapılmaz diye teville kabul

³⁰¹ Yayabaşı H.

³⁰² Hobandanişment, Kozluca, Okçular, Yayabaşı H., Gelemiş, Issızören K.,

³⁰³ Hobandanişment H.

³⁰⁴ Hobandanişment, Yayabaşı H., Gelemiş K.

³⁰⁵ Hobandanişment, Kepekderi H.

³⁰⁶ Kozluca, Yayabaşı H.

³⁰⁷ Perçin B.

³⁰⁸ Gedikler B.

³⁰⁹ İsmetiye B.

³¹⁰ Akçasaz, Armutçuk, Balaban, Danacılar, Demirler, Derecik, Gedikler, Hacıahmetler, Kayapa, Kınık Beldesi, Tekerler B.

³¹¹ Danacılar B.

görmüştür.³¹² Başka bir köyde *ayın 7'si başıdır ve kesim* (kereste amaçlı ağaç kesimi) *yapılmaz, yapılırsa ya kurtlanır, ya çürür ya da renk atar. 1'i ilâ 7'si arası aşı* *yapılmaz kurur. Gündönümü olan haziran ayının 21-22-23. günleri meyve sebze* *tarlasına girilmez* diye kabul edilir.³¹³ Ayın 1'i ve 15'ine tekabül eden günlerde iş yapılmayacağını, dolunayda bir şey kesilmeyeceğini,³¹⁴ söyleyenlerin de bulunması, aslında konunun kendileri için bir karmaşadan ibaret olduğunun ipuçlarını vermektedir.

³¹² Hacıahmetler B.

³¹³ Gedikler B.

³¹⁴ Harmanalan K.

V. TABİİ VARLIK VE HADİSELERLE İLGİLİ ANLAYIŞ VE UYGULAMALAR

Şehirleşmenin henüz sağlanamadığı yerlerde tabiat toplum için sadece doğal bir çevre olmaktan öte aynı zamanda doğrudan hayat kaynağı olarak kabul edilir. Ticaret ve zanaattan ziyade geçim, tarım ve hayvancılığa dayanır. Bu iki temel geçim kaynağını tehdit eden herhangi bir tabii hadise yine tabiata başvurularak halledilmeye çalışılır. Teknolojiyi kullanma becerisi ve imkânı gelişmemiş insanlar tabiatın olumsuz tesirlerine daha çok açık olduğu için ondan daha fazla korkar; tabiata bir yücelik verir ve tabiatla mücadele ederken rasyonel temellere dayanmayan Mitolojik öğelerle süslü geleneksel bir anlayış gelişir. Nihayetinde tabiat, aşağıda göreceğimiz ağaç, su ve toprak örneklerinde olduğu gibi, aynı zamanda başvurulacak bir merci haline gelmektedir.

A. Ürünlerini Korumayla İlgili Dini Ritüeller: Domuz Ağzı Bağlama

Genç nesiller arasında akıllıca bulunmadığı için yeterli ilgiyi görmese de yaşlı nesillerin iyi bildiği tarımla alakalı bazı uygulamalar yapılmaktadır. Bu uygulamalar yapıldığı takdirde ekili arazilerin koruma altına alınacağına inanılmaktadır. Meyve-sebze bahçeleri başta olmak üzere ekili tarlalarını özellikle domuzların zarar vermesinden korumak için *okumasını bilen* birilerine okutarak *tarlayı çevirtmektedirler*. Böylece bahçelerini manevi bir koruma altına aldıklarını düşünürler.

Ekili tarlalarına hayvanların zarar vermesini önlemek maksadıyla yapılan işlemler şöyle sıralanabilir:

Bu işlerden anlayan ve okumasının tesirli olduğu düşünülen kişilere gidilerek domuz ağzı bağlatmak istediğine değişik içeriklerde cevaplar verilmektedir. Bazıları Ashab-ı Kehf'in isimlerini³¹⁵ yazarak bir beze sarar ve bahçede mümkünse söğüt ağacına kibleye karşı dönerek çakmasını ister.. Diğer bir köyde bu işi yapan bir kişi; söğüt dalına okuyup burarak tarlaya bırakmaktadır. Ya da bir çubuğa okuyarak bahçe veya tarladaki bir ağacın dalına asılmasını istemektedir. Her iki uygulamada da tarlanın içinde küçük veya büyük tuvalet ihtiyacının giderilmemesi önemli bir

³¹⁵ Bu işlemi yapan ve 70 yaşlarında olan emekli imama isimlerin neler olduğu sorulduğunda şöyle bir sıralama yapmıştır; Yemliha, Mekselîne, Misline, Mernuş, Debernuş, Şâdenuş, Kepeştedayyuş ve Kıtımr (Hikayede geçen kişilerin köpeklerinin ismini de zikrediyorlar).

prensip olarak tembihlenmektedir.³¹⁶ Diğer birçok köyde ise bu işi yapan kişiler başta Ayet el-Kürsi olmak üzere bildiği sureleri okuyarak okunması istenen bahçe ya da tarlanın etrafında ya bizzat dönmektedir ya da gözleriyle sınırı çevrelemektedir.³¹⁷ Bir diğer köyde ise; domuz ağzı bağlama duası olarak Rahman suresinin, “*Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak. Ancak azamet ve ikram sahibi Rabbinin zatı baki kalacak.*” mealindeki 26 ve 27. ayetlerini okuduktan sonra abdestli olarak Ayet’el-Kürsi’yi okuya okuya bahçenin etrafını dolaşarak *manen çevirmektedir.*³¹⁸

B. Hayvanlarını Korumayla İlgili Ritüeller: Kurt Ağzı Bağlama

Bağ ve bahçelerini koruma mevzuunda domuz ve başka zarar verebilecek hayvanların ağzını bağlama teşebbüsünde bulundukları gibi evcil hayvanlarını başta kurt olmak üzere vahşi ve yırtıcı hayvanlardan korumak için de benzer uygulamalar yapılmaktadır. “*Kurt Ağzı Bağlama*” dedikleri bu uygulamada kaybettikleri küçük ya da büyükbaş hayvanları kurt yemesin diye bu işlerden anladığı söylenen kişilere gidilerek birtakım işlemler yaptırılmaktadır.

Kurt Ağzı Bağlamada en yaygın uygulama şöyledir: Hayvanı kaybolanlar bu tür işleri bildiğini söyleyenlere giderek hayvanının kaybolduğunu ve aramalara rağmen bulamadığını söyleyerek yardım talep etmektedir. Uygulamayı yapan kişi, kapanabilen çakı bıçağı, makas veya maşa gibi bir gereci alır ve Kur’an’dan Şems Suresinin tamamını³¹⁹ okuyarak bu aletlerin ağzını kapatarak sıkı sıkıya bağlamaktadır. Bazı köylerde bağlama işlemi belli bir muhit aklen *çevrilerek* yani akıldan geçirilerek yapılmaktadır.³²⁰ Bu akıldan geçirilerek çevrilen muhit daha çok hayvan ya da hayvanların kaybolduğu bölge olmaktadır. Bazı köylerde ise Şems Suresi yerine yine aynı işlemleri yaparak, “*Hem önlerinden bir set, arkalarından bir set çekmişiz, kendilerini sarmışızdır. Baksalar da görmezler.*” mealindeki Yasin

³¹⁶ Zaferiye B. İkizoluk O.

³¹⁷ Akçasaz B., Gelemiş K.

³¹⁸ Kocakavacık. K.

³¹⁹ Aktaş B., Göynükbelen O. Sürenin meâli şöyledir;“1- Güneş’e ve onun parıltısına,2- Güneş’in ardından gelen Ay’a,3- Güneş’i açıp ortaya çıkaran gündüze,4- Onu örten geceye,5- Göğ’e ve onu bina edene,6- Yere ve onu döşeyene,7- Nefse ve onu biçimlendirene,8- Sonra da ona kötülük ve takva kabiliyetini verene yemin olsun ki,9- Elbette nefsinı temizleyip parlatan kurtulmuştur.10- Onu kirletip gömen de ziyan etmiştir.11- Semûd, azgınlığıyla Hakk’ı yalanladı,12- En azgınları ileri atılınca,13- Allah’ın Resulü (Salih peygamber) onlara: "Allah’ın devesini ve onun su nöbetini gözetin." demişti.14- Fakat onlar peygamberi yalanlayıp deveyi kestiler. Rableri de günahlarını başlarına geçiriverdi de orayı dümdüz etti.15-Öyle ya, Allah bu işin sonundan korkacak değil ya.”

³²⁰ Kınık Beldesi B.

Suresinin 9. ayeti 7 veya 9 kez okunmaktadır.³²¹ Hayvan bulunduktan sonra “*Kurtların ağzı sürekli bağlı kalıp aç kalmassınlar.*” diye okunarak ağzı bağlanan aletin ipleri çözülmektedir.

C. Yağmur Yağdırmakla İlgili Uygulama: Yağmur Duası

Yörenin tamamında oldukça revaçta olan uygulamaların başında yağmur duası gelmektedir.

Yeterince yağmur yağmadığı zamanlarda cami önlerinde, sulak veya geniş alanlarda, yüksek tepelerde, dere/çay kenarlarında namaz kılınarak yağmur duası yapılmaktadır. Ayrıca köy hayrı gibi bazı gerekçelerle insanların toplandığı organizasyonlar da yağmur duası için uygun zeminler olarak düşünülmektedir.

İki belirleyici sebepten dolayı yağmur duası eski yaygınlığını yitirmiş durumdadır. Bunlardan ilki, son yıllarda yağmurun yeterince yağması ve ihtiyaç hâsıl olmaması, diğeri ise bölgede günden güne çoğalan sulama göletlerinin sayısının artmasıdır. Ama kuraklık söz konusu olduğu zamanlarda hemen uygulamaya almaktadırlar.

Yağmur duası, yapılış şekli itibariyle oldukça çeşitlilik arz etmektedir. Öyle ki daha çok kadınlar arasında yapılan geleneksel bazı uygulamalardaki çeşitlilik ve zenginlik, yağmur duası söz konusu olunca erkeklerde de ortaya çıkmaktadır. Yağmur duası yöre insanı için bir şölen havasında geçmekte, bazen sadece dua maksadıyla, bazen köy hayrıyla birlikte, bazen de hıdrellez kutlamalarıyla eşzamanlı olarak yağmur duası yapılmaktadır.

Katılanlara yemek, gözleme-ayran gibi çeşitli ikramlarda bulunulduğu sekiz ayrı tarzda yağmur duası yapılmaktadır. İkrâm, yağmur duasının bir parçası gibi düşünülmektedir. Ayrıca yağmur duası törenlerinin en belirgin ve ortak uygulamalarından birisi de katılanlardan *ailenin ilk çocuğu* olanların çeşmeden ya da dereden geçerken diğerkleri tarafından ıslatılmasıdır. Yağmur duasını bir şenlik havasına çeviren bu uygulamada yaşı ne olursa olsun ailenin ilk çocuğu olarak dünyaya gelmiş herkes ıslatılmaktadır.

³²¹ Balaban B.

a. Genelde Yaygın Olan Yağmur Duası

Yörenin genelinde dar katılımlı yağmur duası uygulamaları sade bir tören boyutunu aşmayacak tarzda yapılmaktadır. Burada törenin içeriğini belirleyen temel unsur, yağmurun yağmadığı sürenin uzunluğudur. Yani kuraklığın boyutuyla törenin büyüklüğü ve katılım arasında bir orantı olmaktadır. Yağmur ihtiyacı çok değilse yağmur duası ya köy hayrıyla birlikte ya da camide cuma namazını müteakip sade bir şekilde yapılmaktadır. Eğer yağmursuzluk çok uzun sürmüş ve yağmur büyük bir ihtiyaç haline gelmişse komşu köylerin de katılımıyla yemekli yapılmaktadır. Çoklu katılımlarla yapılan yağmur dualarında tam bir şölen havası ortaya çıkmaktadır. Bu durumlarda ya geniş düzlükler tercih edilmekte ya da büyükçe tepelerdeki düzlüklerde toplanılmaktadır.³²² Duanın yapıldığı yer, köylere ne kadar uzak olursa olsun yiyecek ve içecekler tören alanına taşınmaktadır. Burada yapılan işlem hem köy hayrı hem de yağmur duası olarak düşünülmektedir.

b. Su Kaynağına Beygir Kellesi Gömerek Duaya Çıkma

Bazı köylerde yağmur duasına çıkmadan önce birkaç kişi, bu iş için ayrılmış at'a ait kuru kafayı suyun bol aktığı çeşme ayağına ya da küçük veya büyük bir akarsu kenarına bildikleri sure ve duaları okuyarak suyun içine gömmektedir. Bu mesele için, namaz başta olmak üzere ibadetlerine dikkat eden, günlük hayatında ilkeli davranışlarıyla iyi ve takva sahibi insan olduğu düşünülen kişiler seçilmektedir. Sonraki gün bütün köylü, yağmur duası için tercih edilen yere çıkarak namaz kılmakta, birçok farklı kişi topluluğun önüne geçerek dua etmekte ve topluluk yapılan dualara kendi dua ve âminlerini katarak eşlik etmektedir. Yağmur duası törenini takip eden zaman diliminde yağmur yağar ve yeteri kadar yağmur yağdığı düşünülürse, suya gömülen beygir kafası gömüldüğü yerden çıkarılmaktadır.³²³

³²² Harmancık ilçesi sınırlarındaki en yüksek tepelerden birisi olan Asartepe, Keles'in Sorgun Köyü sınırlarında kalan Kara Tepe, Orhaneli sınırlarında kalan Emirköy yakınındaki Dikmen Tepe, Tepecik Köyü yakınında kalan Hepbir Tepesi ve Yenidanişment Köyü yakınındaki Yüksek Dikmen Tepesi yağmur duası için büyük kalabalıkların çıktığı yerlerdir.

³²³ Dağdemirciler, Yağcılar K.

c. Su Kaynağına Taş Gömerek Duaya Çıkma

Beygir kellesi gömme meselesinde olduğu gibi iki veya üç adet farklı ebat ve şekillerde olan ve nesiller boyu bu iş için kullanılmak üzere muhafaza edilmiş taşlar (Resim 28), bir gün önce veya aynı gün sabah namazından sonra su kaynağına ya da su yoluna bırakılmaktadır. Bu iş için özellikle sabah namazını geçirmemeye dikkat eden ve takva sahibi olduğu düşünülen kişiler tercih edilmektedir. Daha sonra

Resim 28: Köy mezarlığında bulunan yağmur taşları

yağmur duası için belirlenen yere çıkılarak dualar edilmekte, yemekler yenmekte ve yağmurun yağması beklenmektedir. Yağmurun yeterince yağdığı düşünüldükten sonra taşlar bırakıldığı yerden çıkarılarak bir başka yağmur duasında kullanılmak üzere her zamanki yerine bırakılmaktadır.³²⁴

Bu uygulamanın farklı bir tarzı Orhaneli'ye bağlı Koçu Köyü'nde yapılmaktadır. Buradaki uygulamaya göre yağmur duasına çıkılmadan bir gün önce üç kadın, köyün yakınında bulunan Nebi Dede'de Yasin Suresi okuyarak iki rekât namaz kıldıktan sonra mezardan üç adet taş alıp köy civarında bir su kaynağına bırakırlar. Sonraki gün bütün köylü, ya cami önünde ya da köye yakın ve suyu bol olan bir mevkide yağmur duasına çıkmaktadır. Takip eden zaman diliminde yağmur yağdıktan sonra taşlar aynı kadınlar tarafından alınarak tekrar dedeye götürülmektedir. “*Bu kadar yağmur yeter artık.*” manasına gelmemesi için taşlar, yağmur yağdığı sürece götürülmemekte, yağmurun kesilmesi beklenerek uygun bir zamanda alındığı yere bırakılmaktadır.

³²⁴ Akpınar H., Karaardıç, Kıran ışıklar, Yunuslar K., Koçu O.

d. Yetmiş Bin Taşa Okuma

Son beş-altı yıldır yapılmamakla birlikte yörenin tamamında bilinen bir yağmur duası şekli de yetmiş bin taş okunarak yapılanıdır. Bu uygulama, diğerlerine göre çok uğraş ve emek istemektedir. Ayrıca bu uygulamada birçok kişinin vazife alması gerekmektedir. Öncelikle birçok kişi bu iş için büyük su kaynakları, dere kenarları ya da köprü üstlerine gitmekte ve oralarda görev dağılımı yapılmaktadır. Çocuklar ve kadınların bir kısmı leblebi veya ondan biraz daha büyük yetmiş bin taş toplama görevini üstlenmekte, erkekler daha çok getir-götür türü ve daha ağır işleri yapmaktadır. Bir taraftan taş toplama işi sürdürülürken bir taraftan da yan yana dizilmiş, okumayı bilen 10–15 kişi, toplanan her bir taşı ellerine alarak, “*O (insanlar) artık ümitlerini kestikten sonra yağmur indirir, rahmetini her tarafa yayar. O, gerçek dost ve hamidir, bütün övgülere ve hamdlere lâyıktır.*”³²⁵ meâlindeki Şura Suresinin 28. ayetini okuyup diliyle taşı hafiften ıslatarak önündeki çuvala bırakır. Taşla dolan çuvallar başka birileri tarafından dere yatağına taşınarak çuvallarıyla birlikte suya gömülür ve bu işlem, okunarak çuvallara doldurulup dereye gömülen taşların sayısı yetmiş bini buluncaya kadar devam eder. Diğer taraftan bir başka kadın grubu katılanlara ikram etmek için kazanlarda yemek pişirir veya gözleme ve ayran başta olmak üzere çeşitli yiyecekleri hazırlar.³²⁶

Katılanlara yemek ikram edildiği takdirde yemeğin finansmanı bizzat katılan köyler tarafından bir hayır yapma duygusuyla karşılanmaktadır. Böyle bir işe çok az da olsa bedeni ve mali katkıda bulunmanın dinî bir görev olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla katılanlara verilecek ikramın temini ve hazırlanması, organizasyonun aksamadan yapılması tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ancak profesyonel organizatörlerce yapılabilecek olan böyle geniş katılımlı törenlerin başarıyla yapılmasında en önemli muharrik güç, *Allah rızası için* bir iş yapma, yapılanlara katkıda bulunma duygu ve düşüncesidir. Ayrıca bu tür törenlere katılanlar, bir görev alsın ya da almasın hiçbir taşkınlık yapmadan söz ve davranışlarında ölçülü, herkese karşı hoşgörülü ve saygılı, oldukça samimi

³²⁵ Suat Yıldırım, Kur’ân-ı Hakîm ve açıklamalı Meâli, Işık Yay., İst.2002

³²⁶ Daha çok Keles-Orhaneli sınırlarından akan Kocası deresine yakın köylerin çoğunluğu bu tür uygulamalara katılmış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Dağgüney, Firuz, Karası O. gibi köyler de var ki dere kenarına gitmek yerine Firuz Köyü sınırlarında bulunan büyük bir su kaynağına giderek yetmiş bin taş okumaktadır.

davranışlar sergilemektedir. Çünkü baştan sona kadar yapılan her iş, yağmur duasının bir parçası olarak düşünülmekte, bir ibadet olarak telakki edilmektedir.

Yetmiş bin taşa okuyarak yağmur duası yapma, yörenin tamamında aynı olmakla birlikte sadece Keles'in Gelemiş Köyü'nde erkekler ve çocuklar taşları toplamakta, okuma işini kadınlar yapmaktadır. Gelemiş Köyü'nde bu tarz bir yağmur duası en son 2002 yılında yapılmıştır.

e. Taş Islatma

Yağmur duasının bir diğer şekli de bir mevkide sabit duran iki taşı ıslatma tarzında olmaktadır. Bu uygulamada birçok köyde olduğu gibi yağmur duası için köyün 500 m kadar kuzeyinde bulunan kısmen düz bir mekâna çıkılmaktadır.

Çıktıkları bu mevkide küçük su arığının kenarındaki bir ağacın dibinde “Yağmur Daşı” dedikleri biri yassı diğeri ona

Resim 29: Sabit duran bir başka yağmur taşı

göre daha yuvarlak iki adet dikili taş bulunmaktadır. Tarihi kalıntılardan kalma olduğu belli olan bu mermer taşların uzunluğu yaklaşık 50 cm.yi bulmaktadır (Resim 29). Taşların hemen gerisinden akan küçük su akıntısından bolca su alarak taşlar ıslatılmaktadır. Buna paralel olarak, köyden biraz uzakça ve “Osman Öldü” adını verdikleri mevkiden bir torba toprak getirilmekte ve yağmur taşının olduğu yerde, getirildiği torbayla birlikte ıslanması için suya bırakılmaktadır. Taşları ve getirilen bu toprağı ıslatmanın yanında yine aynı sudan alınarak hal-i hazırda kaç yaşında olurlarsa olsunlar ailelerinin ilk çocuğu olanlar ıslatılmaktadır. Burada taşların,

toprağın ve ilk çocukların ıslatılmasında asıl maksat *Allah'ın da bütün tabiatı ıslatmasını hal lisaniyla anlatmaktadır*.³²⁷

f. Asma Çubuğuna Okuma

Daha çok, kuraklığın fazla hüküm sürdüğü dönemlerde normal yağmur duasına çıkılmakla birlikte bununla iktifa edilmeyerek ayrıca “*Sedik*” veya “*Asma Sediği*” denilen 40 adet asma çubuğuna okunarak yapılan bir yağmur duası şeklindedir. Bu uygulama için öngörülen dua ve sureleri okumayı bilen kişilerden bir okuyucu grubu oluşturulmaktadır. Kırk adet *gözü* olmasına dikkat edilerek önceden hazır edilen asma çubukları bu okuyucu grubun önüne konulmaktadır. Okuyucular, yetmiş bin taş okuma meselesinde olduğu gibi Şura Suresinin 28. ayetini bir kez okuyarak diliyle asma gözünü hafifçe ıslatmaktadır. Bu işlem bir çubuğa kırk kez olmak üzere kırk asma çubuğuna yapılmaktadır. Okuma işlemi bitince asma çubukları halkalar haline getirilerek dere kenarına dualarla gömülmekte ve yağmur yağana kadar orada gömülü kalmaktadır. Eğer yağmur beklenenden çok olur ve tabii afete dönüşme tehlikesi olursa asma çubukları gömüldüğü yerden çıkarılmaktadır.³²⁸

g. Taş Kaldırma

Keles’in ilçe merkezi dışında herhangi bir yerde rastlanmayan oldukça değişik bir yağmur duası tarzı da taş kaldırma usulüyle yapılanıdır. Yarı mitolojik bir hikâye³²⁹ etrafında dinî öğeler de kullanılarak yeni bir terkiplerle yağmur duası şekli ihdas edilmiş denebilir. Bu yağmur duası, sadece kadınlar ve çocukların katılımıyla yapılmaktadır.

Yağmur Taşı dedikleri taş, define arayıcıları tarafından parçalanmış olsa da eski haliyle tarif edenler, onun bir kadın silüetinde büyükçe ve işlenmiş bir mermer taş olduğunu söylemektedirler. Taş Kocayayla mevkiinde olduğu için yaklaşık merkeze 5 km uzaklıkta bir mesafede yer almaktadır. “*Kocakızlar*” denilen ve Keles’te ikamet eden aile fertlerinin önderliğinde bir organizasyon bu tür yağmur

³²⁷ Dağdibi K.

³²⁸ Dağdemirciler, Denizler K.

³²⁹ Hikâye edildiğine göre; Kocakızlar, diğer adıyla Şahanlar denilen sülaleden dört çocuklu bir gelin Kocayayla denilen mevkide (taşın olduğu yer) çocuğunun altını temizliyormuş. Sağına soluna bakmış ve silecek bir nesne aramış ama bulamamış. O sırada yanında gözleme yapan diğer kadının gözlemelerinden birisini alarak çocuğun altını silmiş. O anda oracıkta taş kesilmiş.

duasının içeriğini ve çerçevesini belirlemektedir. Kaldırılacak taş, bu ailenin geçmişte yaşamış bir ferdiyle ilişkilendirildiği için bu aileden bir kimse olmaz ise yağmur duası için o mevkie gidilmemektedir.

Ailenin yaşlı kadınlarından biri veya ikisinin önderliğinde yapılan bu uygulamanın son temsilcilerinden birisi olan Edibe Ordu konuyla alakalı şu bilgileri vermektedir:

Yaz ağzı dediğimiz, havaların kurak gitmeye başladığı zaman mutlaka Yağmur Daşı kaldırmaya gidilirdi. Komşular tek tek çağrılırdı. Saf saf olunur, önde Kocakızlar ailesinden birisi “Rabbi yâsir velâtü asr, Rabbî temmim bil hayr.” diye bağırır, arka saflarda bulunan genç kızlar, kadınlar ve çocuklar “Âmin” derdi. Kocayayla’nın girişinde bulunan yağmur taşına erkekler gitmezdi. Çünkü erkek olduğu zaman bu taş ayağa kalkmazdı. Yağmur taşına gidenler bohçası, çıkısı ile yiyecek götürürlerdi. Genellikle bulgur pilavı, un helvası yapılırdı. Yaylada bulunan hayvancılar (sürü sahipleri) da ayran getirirlerdi.

Yağmur taşına giderken tavşanayağı, Sofulardan alınırdı. Bir tane su bakırı Bakırlı sülalesinden, Çobanağalar da denir, alınırdı. Gölden(Yaylanın orada bulunan) su alınıp bir genç kıza tavşanayağıyla (yağmur taşı) yıkattırılıp, abdest aldırılırdı. Etrafında dönüp salâvat getirilirdi. Şahan Hacca (Hatice) Abla şu duayı yapardı: Euzubillâhimineşşeytanirracim Bismillâhirrahmênirrahim. Allâhumme Rabbenâ yâ Rabbenâ tekabbel minnâ salâtene ve siyâmene ve gıyêmene ve rukudene ve sucudene ve teşahüdene ve tekavdene ve tahmim taksilene vele tedir vücuhene yâ mevlâne (3 kez) birahmetike yâ erhamerrâhimin.

Allah rızası için herkes 2 rekât namaz kılardı. Taş kaldırıldıktan sonra 3–4 tane dayak dediğimiz ağaçlar konuluyordu. Çok yağmur yağdığında bu dayaklar alınıyordu (yani taş tekrar yere yatırılmaktadır). Dönüşte gölden 4 bakır su alınır, yağmur yağsın diye bütün çocuklar ıslatılırdı.³³⁰

³³⁰ Yaklaşık doksan yaşlarında olduğu söylenen bu kadının mülakatı verdikten sonraki bir ay içinde vefat haberi gelmiştir. İfadeler tamamıyla ona aittir. Sadece parantezle bazılarının aslı belirtilmiştir.

h. Çocukların Yağmur Duası

Yağmur yağmadığı zaman bazı köylerde çocuklar kendi aralarında organize olarak bir çeşit yağmur duası yapmaktadır. Bayram arifelerinde olduğu gibi köyün çocukları toplanarak ellerine ekmek fırınlarında kullanılan fırın küreği, fırın süpürgesi (*sürünge*), ucuna bez bağlanmış ağaç dalları alarak koro halinde;

Yağ yağ yağmur
Teknede hamur
Bahçede çamur
Ver Allahım ver
Sicim gibi yağmur!

Gibi çeşitli tekerlemeler söyleyerek köyün bütün evlerini dolaşmaktadır. Onlara çeşitli yiyeceklerin yanı sıra un, şeker ve yağ da verilmekte, verilen bu malzemelerle anneleri tarafından un helvası hazırlanarak bütün çocuklara ikram edilmektedir. Bu tür bir uygulama *çocuk bayramı* denilebilecek bir tarzda geçmektedir.

Bu uygulamada insanlar çocuklara verdikleri yiyeceklerle bir nevi hayır yaptıklarına inanmaktadır. Ayrıca çocukların koro halinde söylediği her sözün ya da bağrıışmanın kendi hal dilleriyle Allah’a bir yakarış anlamına geldiğini ve çocukların masumiyet kategorisinde yer almaları sebebiyle de Allah’ın onların yakarışlarına daha çabuk cevap vereceğini dolayısıyla bu hayrın yağmura vesile olacak bir iyilik olduğunu düşünmektedirler.

ı. Dedelerde Yapılan Yağmur Duası

Bazı köylerde yağmur duası, köy hudutlarında bulunan dedelerde yapılmaktadır. Dedenin bulunduğu mevki, tabii olarak yağmur duası için de bir mekân kabul edilmektedir. Yörede bulunan yüksek tepelerin çoğunda dede kabri olduğu için dede hayrı ve yağmur duası birlikteliği de sağlanmış olmaktadır.³³¹

³³¹ Yörenin yüksek tepelerinde mutlaka bir dede kabri bulunmaktadır. Yerel adlandırmalar dikkate alındığında dört ayrı Dikmen tepesi ve buralarda Dikmen dedeler olduğu düşünülürse yüksek yerlerle dede ve yağmur duası arasında bir ilişki bütünlüğü sezilebilmektedir.

Dedelerde yapılan yağmur duasına farklı bir uygulama örneği sadece Çayören (Hereke) Köyü'nde karşımıza çıkmaktadır. Keles'e bağlı bu köyde kuraklık çok fazla sürmüş ise üç hafta üst üste köy civarında bulunan üç ayrı dedeye gidilmektedir ve oralarda yağmur duası yapılmaktadır.

D. Tedavi Amaçlı İnanış ve Uygulamalar

Yöre insanı hastalık durumlarında çeşitli hastalıklarına şifa bulmak amacıyla çeşitli uygulamalar yapmaktadır. Bu uygulamalar şöyle sıralanabilir.

a. Kutsal Kabul Edilen Ağaçlar

Herhangi bir gerekçe olmaksızın yörede birçok ağaçla alakalı çeşitli kültler ve inançlar oluşturulmuş durumdadır. Ağaçlara doğrudan kutsallık atfedilmese de ya yanında gömülü olduğu düşünülen bir dededen dolayı ya da çok nadir olarak ağacın heybetinden ve şeklinden dolayı bazı ağaçlar kutsal kabul edilmektedir.³³²

Öncelikle dedelerin bulunduğu yer ve yakın çevresiyle, dededen uzak bile olsa dedeye atfedilen ağaçlık/ormanlık³³³ alanlardaki ağaçlara mecbur kalmadıkça dokunulmamaktadır. Bu dokunmama durumu doğrudan ağaca kutsiyet atfedildiği için değil ağaçlar ve bulundukları mekânlar dedeye izafe edildiği yani ona ait olduğu düşünüldüğü içindir. Diğer taraftan şeklinden dolayı kısmi bir kutsallık kazanmış ağaç sayısı ise çok değildir. Ama dedelerle alakalı konuda temas edildiği gibi Harmancık ilçesine bağlı Balatdanışment Köyü'nde bulunan ağaç şeklinden, Okçular Köyü'ndeki ağaç da heybetinden dolayı kısmi bir kutsallık kazanmıştır. Diğer birçok ağaç ise gelenekte kutsal görüldüğü için şimdiki nesiller tarafından da kutsal kabul edilmektedir.

Ağaçlar ve ağaçlarla alakalı yapılan uygulamalara bakarak bunlar beş kategoride ele alınabilir:

1.Dilek Ağaçları: Bölgenin tamamında bu kategoriye giren birçok ağaç bulmak mümkündür. Çam, meşe, ardıç, kavak, kızılçık ve söğüt gibi her türlü ağaç

³³² Balatdanışment, Okçular H.

³³³ Dedeler k.

dilek ağacı edinilmiştir. Bu ağaçlara, gelen-geçenler ve bir dileği olanlar okuyarak bir çaput parçası bağlamaktadır.³³⁴

2. Çivi Çakılan Ağaçlar: Yörede, dertlerine derman aramanın bir yolu olarak belirli ağaçlara çivi çakma geleneği yoğun olarak sürdürülmektedir. Vücudunda çıban çıkan, çeşitli ağrıları olan, sivilcelerden muzdarip olan ve hatta çocuğu olmayan insanlar ağacın etrafında Âyet’el-Kürsi, İhlâs ve Fatiha surelerini okuyarak dönmektedir. Arkasından ağaca, hastalığı burada çakılıp kalsın diye çivi veya en azından metal bir şeyler çakılmaktadır (Resim 30). Bazıları giysilerinden aldığı bir parçayı ağaca bağlar ve ağacın dibine acıları orada kalsın diye soğan ve hayır yapmış olmak için de para bırakarak arkasına bakmadan ayrılmaktadır.³³⁵

Resim 30: Şifa umuduyla çivi çakılan ağaç.
(Çeribaşı K. Büyükorhan)

3. Pişirme Ateşinde Yakılan Ağaçlar: Ağaçtan bir parça alınarak süt pişirirken ateşe atıldığında süt kesilmez ve o süttten mamul her ne olursa ekşimez,³³⁶ ekmek pişirilirken fırına atıldığında ekmek iyi pişer ve lezzetli olur diye inanılan ağaçlar mevcuttur.³³⁷

4. Çevresinde Dönülen Ağaçlar: Yörede az sayıda ağaç diğerlerine göre ayırt edici herhangi bir özellikte olmamasına rağmen oldukça rağbet görmektedir. Çevresinde dönülerek bazı ritüellerin yapıldığı bu tür ağaçlara, en çok bilinenlerinden üç tanesi örnek olarak verilebilir: İlki; Harmancık ilçesi Ballısaray Köyü’nde bulunmaktadır. Dede konusunda temas edildiği gibi bu ağaç aynı zamanda “Çıban Dede” diye de anılmaktadır. Çocuğu olmayan veya olsa da yaşamayanlar,

³³⁴ Karaağz B., İshaklar H., Delice, Karaardıç, K., Çivili, Celepler, Yakuplar O.

³³⁵ Çakıryenice (Çocuğu olmayan kadınların da rağbet ettiği bir meşe ağacı iken 30 yıl önce yol yapımı sırasında devrilmiştir.), Çeribaşı, Derecik (Hacılar kavağı denilen büyük bir kavak ağacı. 15–20 yıl evvel yıkılmıştır. Günümüzde yanında bulunan ağaçlara önem verilmektedir.) Kayapa, Özlüce, B., Yunuslar K., Dağgüney (Tuzla Gabeşi dedikleri bir meşe ağacı), Celepler O.

³³⁶ Durak K.

³³⁷ Pınarcık (Mezarlıktaki bütün ağaçlar) K.

vücudunda çıban veya yara bulunanlar, yavrusu ölen ya da yavrusunu almayan hayvanlar (emzirmek istemeyenler) çözüm amacıyla buraya gelmektedir. Hayvanın kendisi getirilmese de yuları veya boynuna takılan bir ip getirilerek bu ağacın etrafında dolaştırılmaktadır.

Resim 31: *Vücutta çıkan herhangi bir yara için gidilen bir ağaç(Gedikören K. Büyükorhan)*

Ağacın çevresinde çeşitli sureler okunarak üç kez dönüldükten sonra dibinde iki rekât namaz kılınıp dua edilerek ağaca çaput veya bez bağlanmaktadır. Son olarak ağacın dibine soğan, para, lokum, gözleme ya da çeşitli şekerleme türlerinden biri veya birkaçı bırakılarak arkaya bakılmadan oradan uzaklaşmaktadır. Bu işlemlerin peş peşe üç cumartesi yapılması önemli bir esas kabul edilmektedir.

Bu ağaca gelerek dua eden ve dileği gerçekleşen kişiler, bir müddet sonra yine gelerek bu kez adak dağıtmaktadırlar. Bu, bir hayvanı kesip etini dağıtmak şeklinde olduğu gibi, kolilerle lokum-bisküvi, çikolata ya da şekerleme türleri de olabilmektedir.

İkincisi; Büyükorhan'a bağlı Gedikler Köyü'nde bulunmaktadır. Köyde eski caminin üst yamacında, şifaya vesile olduğuna inanılan, orta kalınlık ve yaşta bir ardıç ağacı bulunmaktadır (Resim 31). Yetişkinlerde ve çocuklarda sivilce, yara veya

egzama türü bir hastalık (temre diyorlar) varsa hasta bu ağacın yanına getirilerek çevresinde her dönüşte bir İhlâs suresi okunarak üç kez dönülmektedir. Evden getirilen bir çaput parçası ya da hastanın giysilerinden bir parça yaraya sürülerek ağacın dalına asılmaktadır. Ağaçtan küçük bir parça alınarak hiç geri dönülmeden ve arkaya bakılmadan oradan uzaklaşmaktadır. Bu işlem cumartesi, salı ve ikinci cumartesi en geç öğle vaktine kadar olmak üzere üç kez tekrarlanmaktadır.

Üçüncüsü; Canlılığını hâlâ sürdüren ve diğer köylerde rastlanılmayan şifa beklentili bir ağaç da yine Büyükorhan'a bağlı Sarnıç Köyü'nde bulunmaktadır. "Sağlık Ağacı / Sağlık Kızılıcığı" dedikleri ve köyün hemen bitişiğinde, bir şahsa ait bahçenin içinde yer alan kızılıcı ağacına (Resim 32) kutsiyet atfedilmekte, sarılık olan ve altını ıslatan çocuklar ya da kişiler buraya getirilmektedir. Hasta olduğu düşünülen kişinin beline sarı renk olması tercih sebebi olan bir ip bağlanarak kızılıcı ağacının çevresinde 7 kez Ayet el-Kürsi okunarak ya da bilinmiyorsa dua edilerek dönülmektedir. Sonra ağacın dibine çiş yaptırılmaktadır. Son olarak bir miktar para bırakılmakta ve bu işlemin üst üste üç hafta cumartesi ya da salı günleri tekrarlanması gerekli görülmektedir. Böylece sarılık hastalığının geçeceğine inanılmaktadır.

Resim 32: Sarılık hastalığında gidilen ağaç

5. Tedavi Maksadıyla Ortasından Yarılan Ağaçlar: Bölgede sadece iki köyde karşılaşılan belli mevkilerde yer alan orta büyüklükteki çam fidanları kullanılarak yapılan bir uygulamadır. Bu uygulamada kutsiyet ağaçtan ziyade yapılan işe atfedilmekte ve fitik olduğu düşünülen ya da kasık ağrısı olan çocuklar belli mevkilere götürülmektedir. Orada bulunan ayak bileği kalınlığındaki çam fidanlarından birisi kesilmeksizin ortadan yarılmaktadır. Hasta olan çocuk üç veya yedi kez (çoğunlukla yedi kez) gövdesinden yarılmış olan bu çamın yarığından geçirilmektedir. Her bir geçişte genellikle İhlâs suresi okunmakta ve sonunda ağaç

tekrar ipe sıkıca sarılmaktadır. Eğer ağaç kurumadan büyümesini sürdürürse hastalığın geçtiğine/gececeğine inanılmaktadır.³³⁸

b. Şifalı Sular

İnsanlar birçok ağaçtan çeşitli hastalıkları ve dertleri için şifa umdukları gibi bölgedeki değişik su kaynaklarını da şifalı sular kategorisine katmışlardır. Şifalı olduğu düşünülen suların daha çok sıtma, uyuz ve kaşıntılara, yara ve iltihaplara, deri ve saç dökülmesi gibi rahatsızlıklara iyi geldiği düşünülmektedir.

Çeşitli hastalıklara iyi geldiği düşünülen sular ve bulundukları yerler:

<u>Verilen İsim</u>	<u>Bulunduğu Yer</u>	<u>Ne İçin Kullanıldığı</u>
Hacet Ana	Kabaklar Köyü Orhaneli	Uyuz ve başka kaşıntılar
Değirmen Çarkı	Kusumlar Köyü Orhaneli	Sara ve bunalım için
Parpı Suyu	Çivili Köyü Orhaneli	Yara ve deri hastalıkları
Uyuz Pınarı	Gelemiş Köyü Keles	Uyuz ve değişik kaşıntılar
Gıcık Suyu	Çakmak Köyü Harmancık	Uyuz
Dede Suyu	Harmanakalan K. Harmancık	Saç ve deri dökülmesi
Kayalıdere Suyu	Bayındır Köyü Büyükorhan	Sıtma, kaşıntı
Isıtma (Sıtma) Çeşmesi	İsmetiye Köyü Büyükorhan	Sıtma
Isıtma Çeşmesi	Kınık Beldesi Büyükorhan	Sıtma
Isıtma Çeşmesi	Yenice Köyü Büyükorhan	Sıtma
Urfiye Suyu	Topuk/Göynükbelen O.	Çiçek, kaşıntılar

³³⁸ Çakmak H., Gelemiş K.

Meseleyi yerinde görmek maksadıyla bahsi geçen köylere gidildiğinde birçok ağacın ortadan yarıldığı ve tekrar iplerle bağlandığı rahatlıkla görülebilir. Yetkililer bu uygulamaya karşı çıkmak için o mevkiye bulunan ve ortadan yarılmış olan onlarca çam ağacını kesmişler. Ama yöre insanı ısrarla bu uygulamayı yeni ağaçlar bulup ortalarını yarmak suretiyle sürdürmede kararlı görünmektedir.

Resim 33: Adak için gidilen
Parpı Suyu ve ağaç

Örnek olarak verilen bu listeye birçok köyün şifalı kabul ettiği onlarca su eklenebilir. Bu sular herhangi bir tahlil ya da araştırma yapılmaksızın şifalı kabul edilmektedir. Mesela Büyükorhan ilçesi Cuma Pazarı yakınında bulunan su ve Orhaneli'nin Argın Köyü ile Göynükbelen Beldesi yakınlarındaki sular, yöre insanı tarafından çok rağbet görmektedir. Bel ağrısı gibi, vücuttaki herhangi bir ağrı, çocuklarda görülen çiçek hastalığı veya herhangi bir kaşıntı bu sulara gitmek için yeterli bir sebeptir.

Şifalı kabul edilen sudan içmek, su kaynağında veya eve getirerek banyo yapmak, eve getirilen suyu banyo suyuna katmak, çibanı ya da kaşınan yeri o su ile bazı sureleri okuyarak yıkamak, su kaynağına en yakın ağaçlara çaput, yemeni ve ip bağlamak (Resim 33), hayvanlarını da bu sularla yıkamak, sular etrafında geliştirilen en yaygın pratikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kutsiyet atfedilen sularla alakalı birçok uygulamalar olmakla birlikte en

Resim 34: Değirmen Çarkı denilen su yolu

değişik olanı Orhaneli'nin Kusumlar Köyü yakınlarında yer alan ve “Değirmen Çarkı” dedikleri büyük su kaynağında görülenidir. Değirmen Çarkı denilen su ve suyun aktığı oyulmuş taşların arası (Resim 34) köyde ve çevrede oldukça kutsal kabul edilmektedir. Köy muhtarının İstanbul ve İzmir gibi şehirlerden bile

gelenlerin olduğunu söylemesi, bu suya hâlâ rağbet edildiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Su, yörede debisi en yüksek olan kaynaklardan birisidir. Kayaları

oyarak, kendisine bir insanın yatarak geçebileceği genişlikte yol yapmış olan, ormanlık alanın başlangıç noktasındaki su kaynağına bahçelerin arasından geçilerek ulaşılmaktadır. Bu sıra dışı mekân sara hastalarının, bunalımlı kişilerin, karı-koca geçimsizliği yaşayanların ve kendisine büyü yapıldığına inananların uğrak yeri haline gelmiştir. Buraya gelen/getirilen kişiler Ayet el-Kürsi veya bildikleri başka sureleri (daha çok Fatiha ve İhlâs) okuyarak suyun aktığı dehlizlerin arasından üç kez geçirilmektedir. Bu işlem ne kadar tekrar edilirse kişinin o kadar iyi olacağına inanılmaktadır. Mesela şiddetli geçimsizlik sebebiyle ayrılma noktasına gelmiş çiftlerin suya girerek yaklaşık 3–4 m olan su kanalı ve dehlizlerden üç kez geçmesi önerilmektedir. Gelenler, sudan geçtikten sonra oradaki ağaç ve köklere çaput bağlamakta ve adakta bulunarak ayrılmaktadır.

c. Şifa Kaynağı Kabul Edilen Taş ve Kayalar

Bazı ağaç ve sulardan şifa arayışları sürdürüldüğü gibi az sayıda da olsa taşlara ve kaya parçalarına da kutsiyet atfedilmektedir. Yağmur duası meselesinde belirtilen ve yağmur duasına çıkmadan önce dualarla su kaynaklarına gömülen taşların yanında iki ayrı köyde bulunan kayaların şifa verici bir özelliği olduğuna inanılmaktadır.

c.a. Kuduz Taşı

Orhaneli'nin Çivili ile Yenidanişment köylerinin sınırında “Parpı Suyu” veya “Adaklı Su” diye bilinen ve çok rağbet edilen suyun hemen üst kısmında birbirleriyle yapışık gibi duran üç büyük kayanın (Resim 35) etrafında belli kültler oluşturulmuştur. Buna

Resim 35: Kuduz taşı

göre; hayvanının kuduz olduğunu düşünenler hayvanını bu kayalara getirmektedir. Sure ve dualar okuyarak kayanın çevresinde üç kez döndürmekte ve eğer küçük bir hayvansa üçlü kayaların ortasındaki boşluktan geçirilmektedir. Son olarak kayaların

birisinden taşla sürtülerek alınan kaya tozu hayvana yalatılmaktadır. Eğer hayvan buraya getirilip kayaları dönemeyecek kadar hasta veya iri ise sadece bağınyı ya da yularını getirip taşların çevresinde döndürmekte ve tozundan götürüp hayvana yalatmaktadırlar. Yakın geçmişe kadar taşın çok rağbet gördüğü, uzaklardan birçok insanın bu taşla geldiği ve son dönemde bu durumun tersine döndüğü ifade edilmektedir.

c.b. Sarıtaş

Resim 36: *Sarıtaş*

Taş Orhaneli'nin Yeşiller Köyü içinde ve köyün üst kısmında metruk bir evin yanında bulunmaktadır. Dış rengi sarıya çalan bir tarzda olduğu için “Sarıtaş” denilmektedir (Resim 36). Çocuğu olmayan kadınlar gelip ve taşın çevresinde her dönüşte bir Ayet el-Kürsi okumak suretiyle 3 veya 7 kez dönmeaktadırlar. Dönme işi

bittikten sonra çevresinde dönülen taştan bir parça kırarak onu yanına alır ve hacetini, isteğini dile getirmektedirler. İki ayaklı (tavuk cinsi kanatlılar) veya dört ayaklı (küçükbaş hayvan) hayvanlardan birini adadıklarını söyleyerek gitmektedirler. Sonraki zamanlarda bir çocuk sahibi olurlarsa tekrar buraya gelerek getirdikleri adaklarını ve diğer hediyeleri köydeki ihtiyaç sahiplerine dağıtılmaktadır. Daha önce kayadan kopartılarak alınan küçük taş parçası ise yine oraya bırakılıp gidilmektedir.

d. Şifa ve Koruma Umulan Toprak

Dedelerin anlatıldığı bölümde temas edildiği üzere, Yaren Dede,³³⁹ Dedeler Dedesi,³⁴⁰ Rüstem Çavuş Dedesi³⁴¹ ve Ana Sultan Dedesi³⁴² gibi dedelerin toprağına

³³⁹ Dağgüney O.

³⁴⁰ Dedeler K.

³⁴¹ Dağdibi K.

³⁴² Keles merkez

kutsiyet atfedilmektedir. İnsanlar bu dedelerden aldıkları toprakları vücutlarına sürmekte, yalamakta ve banyo suyuna katarak kullanmakta ya da üzerlerinde koruyucu olarak taşımaktadırlar. Bütün bunların, genel özelliği bir yatır ve türbe yapının içinden alınan toprak olmasıdır. Bir anlamda kutsiyet topraktan değil bir dede mezarının toprağı olmasından kaynaklanmaktadır.

Dedelerden alınan topraklardan farklı olarak bir tarlanın uç kısmında daire içine alınan bir toprak parçası da şifalı kabul edilmektedir. Harmancık ilçesine bağlı Yayabaşı köyünde bulunan tarlanın uç kısmı taşlarla basit bir şekilde çember içine alınmıştır. Çeşitli kaşıntılar, vücuttaki yara ve ağrılar için buraya gelerek çemberin çevresi bilinen sureleri okunarak dönülmekte ve iki rekât namaz kılınmaktadır. Yara ve kaşıntılara toprak sürülmekte ve bir miktar toprak da banyo suyuna katmak maksadıyla alınıp götürülmektedir. Ayrılmadan oraya para, soğan, gözleme gibi şeyler bırakılmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİNÎ İNANÇ VE YAPILANMANIN GENEL BİR DEĞERLENDİRMESİ

I.YÖREDE DİNDARLIK VE KAYNAKLARI

Bir toplumun dini yaşayışı üzerine gerçekleştirilen sosyolojik araştırmanın bir tipolojiye¹ yönelmesi neredeyse zorunlu² bir gelenek halini almış gibidir. Çünkü *Kutsal, şuurun yapısında bir unsur*³ olduğu için Kutsal'ın ya da Kutsal olanla irtibatın toplumların hayatında belirleyici bir rolü vardır. Yöreyle alakalı verilerden hareketle bu rolün ana çizgilerini belirlemeye çalışmak genel bir bakış açısına ulaşmaya da kapı aralayacaktır.

İbn-i Haldun kırsalda yaşayan (Bedevi) toplumları tasvir ederken, bu toplulukların hayatlarının devamı için sadece “zaruri ihtiyaçlar” doğrultusunda tutumlarını ve davranışlarının belirlediğini söyler. Dolayısıyla bu toplumlar arasında yaşadıkları hayatın sadeliği, basitliği ve zorluklarından kaynaklanan bir eşitlik söz konusudur ve toplum “adil ve müsavatçı” bir yapıda olur. Yani o tür toplumlarda insanlar aşağı yukarı birbirine eşittir.⁴ İbn-i Haldun'un bahsettiği toplumsal yapı kadar olmasa da üzerinde araştırma yürütülen toplum sosyal açıdan birçok yönden birbirine eşit fertlerden oluşmuştur. Bu durum, yöre insanlarıyla alakalı yapılacak yorumlarda genellemeler yapılması konusunda fırsatlar sunmaktadır.

Yöre insanları için ilk söylenebilecek şey, son otuz yılda Türkiye'deki sosyal değişme ve gelişmelere paralel olarak, geleneksel Türk köylüsünün tipik karakteristiğinin dışına çıkmış ve ‘yeni bir köylülük’ modeli oluşturmuş oldukları tespitidir. Tüketim, barınma, giyim ve eğlence gibi hayat tarzını belirleyen temel

¹ Çeşitli dini tipolojiler için bkz., Berrin Eyce, Fransız Sosyoloğu Gabriyel Le Bras'da Din Sosyolojisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1998, s. 58-60. Necdet Subaşı, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, s.100-110.

² Ünver Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı, İst.1999, s.259.

³ Ünver Günay ve arkadaşları, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması (Kayseri Örneği)*, E.Ü. Yayınları, Kayseri 2001, s.116.

⁴ İbn Haldun, *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., 2. baskı, İst.1988, s. 120 ve 420; Charles Lindholm, *İslam Topluluklarında Gelenek ve Değişim*, çev. Nihal Çelik-Nurgül Durmuş-Şafak Sakarya, Elipis Yay., Ank. 2004, s.74-75.

unsurlarda, muhafazakâr tutum ve davranışlar sergilemenin yanında şehirlerde sürdürülen hayat tarzıyla eşdeğer bir yapının varlığı gözlenmekte ve aralarında ciddi bir fark görünmemektedir. Weber'in çok önceleri, yaşlı ormanlardaki ve geniş otlaklardaki ilk yerleşimlerin özel şartlarının yok olmasından yola çıkarak Alman toplumu için yaptığı 'kırsal toplum' denebilecek şey artık mevcut değildir⁵ şeklindeki tespit günümüzde bu bölge için de geçerlidir. Diğer taraftan yöredeki toplulukların şehirleşme gibi bir olguyla tam karşılaşmadıkları ama şehir hayatıyla da sürekli yüzleştikleri hesaba katılırsa inanç dünyalarının arka planını oluşturan zihniyet ve gelenek gibi iki temel unsurun belirleyici bir konuma yükseldiğini söyleyebiliriz.

A. Bölge Dindarlığının Arka Planı: Zihniyet ve Gelenek

Yörede İslam'ın temel öneri ve tekliflerinin algılama ve uygulamasıyla Türkiye'nin diğer eş değer coğrafyalardaki uygulamalar arasında önemli farklılıklar olmadığı düşünülmektedir. Farklılıklar, dini hayatın bir parçası gibi duran geleneksel dindar tavır, algı ve uygulamalarda karşımıza çıkmaktadır. Dinler, özellikle de İslamiyet söz konusu olunca normal olan da bu olmalıdır. Zira "bütün bir din ve kültür kompleksinin adı olarak" İslam⁶ yayıldığı alanın özelliğine göre farklı geleneksel yapıların oluşturduğu zihniyetler tarafından algılanmış ve geleneklerle yoğrularak benimsenmiştir. Bu yönüyle her yörenin dini motiflerle bezenmiş gelenekleri neredeyse dini değerler sisteminin bir parçasıymış gibi algılanmakta ve kendisine dini referanslarla meşrulaştırılmış kültürel zeminler bulabilmektedir. Böyle bir zeminde törpülenmiş bir dini ve kültürel hayatın standartlarını koruması elbette düşünülemez. Dolayısıyla bölgede, her şeyin birbirine karıştığı, kaynaştığı ve homojenleşmiş bir 'kitle kültürü'⁷ karşımıza çıkmaktadır. Bu kültürü besleyen ve çok az fireler ve dönüşümlerle yeni nesillere aktarımını sağlayan yegâne unsurun zihniyet ve gelenek olduğunu söyleyebiliriz. Gelenek ve dinin harmanlanmasının neticesinde

⁵ Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, çev.Taha Parla, Hürriyet Vakfı Yay., İst., 1987 s.297-298.

⁶ Sabri F. Ülgener, *Zihniyet ve Din İslam, tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı*, Der Yay.,İst., 1981, s.15

⁷ Alan Swingewood, *Kitle Kültürü Efsanesi*, çev., Aykut Kansu, Bilim ve Sanat yay., Ankara, 1996, s.16.

ortaya çıkan ‘dindar’⁸ tipini analiz etmek için zihniyet ve gelenek konusunun irdelenmesi gerekmektedir.

a. Zihniyet

Yörede yaşanan kültürel ve dini hayatı etkileyen önemli bir unsur zihniyet dünyasıyla alakalı olanıdır. Zihniyet bir grubun kültürel kimliğinin temel bir bileşkenidir ve aynı zamanda, bir toplumsal grubun kimliğini oluşturan diğer öğelerle sıkı bir bağlantısı⁹ olduğu için zihniyeti gelenekten ve geleneği zihni süreçlerden ayrı düşünmek imkânsızdır. Öncelikle zihniyet, her toplumun dinamik ve canlı sentezini, terkiibini meydana getirir ve toplum üyelerinin her birinin davranışlarıyla düşüncelerini oluşturur.¹⁰ İkinci olarak zihniyet, bir medeniyetin bütün bilgilerinin, ilim ve tarih bakımından bütün tecrübelerinin topyekûn ürünü olduğundan¹¹ geleneğin taşıyıcılığını yapmanın yanında bölgenin tamamında görülen geleneksel hayatın ve dindarlığın şekillenmesinde, yaşanılmasında yegâne belirleyici etkenlerden biridir denebilir. Çünkü bölgedeki küçük toplumsal yapılar, esasında, zihniyetçe birbirine mümasil (analogue) olan kişilerden kurulu bir gruptur. Bir de kişilerin taşıdıkları zihniyetle kendi gruplarına ve toplumlarına dayanıklı bir şekilde bağlandıkları düşünülürse toplumsal beklentilerin dışında davranışlar geliştirme ve onları reddetme bir hayli zor olacaktır.¹² Dolayısıyla davranışlarında toplum beklentilerinin dışına çıkamayacaklardır.

Araştırmanın yapıldığı yöredeki bütün uygulamaları, onlara ait bir zihniyet dünyasının ipuçları olarak da görebiliriz. Çünkü sonuçta bir zihniyet aynı zamanda, eyleme dönüşmüş davranışlar şeklinde de kendini ifade eder ve bu düzey, bir zihniyetin en kolay gözlemlenebilir düzeyidir.¹³ Bir de zihniyet ya da zihniyetlerin aynı zamanda, inanışlar sistemiyle bağlantılı bir psikolojik eğilimlilikler bütünü olduğu ve bu inanışlar sisteminin şeylere anlam kazandıran bir dünya görüşü

⁸ Türlü değişkenler dikkate alındığında her zaman için geçerli bir dindarlık tipolojisinin imkânsızlığı tartışılmakla birlikte ortalama bir dindarlık şablonunu genel geçer kabul edebilecek bir çerçeveye her zaman ihtiyaç duyulmaktadır. Bkz. Necdet Subaşı, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.110-112.

⁹ Subaşı, age., s.22.

¹⁰ Gaston Bouthoul, *Zihniyetler*, çev. Selmin Evrim, İ.Ü.E.F. yayınları, İstanbul, 1975, s.5.

¹¹ Bouthoul, age., s.55.

¹² Bouthoul, age., s.21.

¹³ Mucchielli, age., s. 18.

oluşturduğunu¹⁴ varsayarsak yörede olup bitenleri ve inançlarla yoğrulmuş temel eğilimlerini belirleyen saikleri daha net görebilir ve anlayabiliriz.

Bölge genelinde görülen kültür birliği ortak bir şuura dolayısıyla ortak benzer davranışlara sevk etmiştir. Bu kültür birlikteliği aynı zamanda zihniyet dünyaları itibariyle de onları aynileştirmiş durumdadır. Belki de bu durum toplum hayatının güçlü dinamiklere dayanarak hayatını sürdürmesinde elzem bir dayanak noktası olarak da görülebilir. Çünkü aynı kültür grubuna mensup şahısların istek, ihtiyaç ve amaçlarının yaklaşık olarak aynı tonlar içeriyor olması, fiziki ve sosyal çevrelerinin birbirine benzemesi, aynı tecrübelerle sahip olmaları dolayısıyla zihniyet dünyalarında bir birlik meydana gelir.¹⁵ Bu birlik ve birliktelik ruhu, bunun oluşturduğu zihniyetler, çeşitli kırılmalar olmuş olsa da asırlardır devam ede gelen geleneksel hayat yöredeki kültürel ve dini yapının şekillenmesinde ve yaşanmasında temel belirleyiciler olarak anılmalıdır. Söz konusu olan, zihniyet, gelenek ve dini inançlar/değerler sisteminden alınan referanslarla genel çerçevesi çiziliş ve hayallerin yoğun olarak devreye sokulduğu bir hayatlar bütünüdür.

b. Gelenek

Gelenekler insanların günlük hayatında uydukları bir tür sosyal anlaşma temeline dayanan basit bir takım uygulamalardır ve yapay olarak kabul edilirler. Sınırlı da olsa toplum dayanışmasının devamına hizmet ederler ve sosyal farklılıkları kapamak fonksiyonunu yerine getirirler.¹⁶ Gelenek bir toplumun örf, adet ve davranışları olarak nesilden nesile intikal eden unsurlardan oluşurken, din sınırları çok geniş ve bütün toplumu kuşatan ortak bir sosyal olgudur.¹⁷ Dini güçler beşeri güçler¹⁸ olduğundan kültürün kendisinden soyutlanması ve ayrılması mümkün olmayan bir parçası konumundadır.¹⁹ Geleneksel toplumlarda ise din, kültürün “bütüncül” yapısına hâkim²⁰ olduğundan gelenekten bahsederken elbette dinin gelenek üzerindeki öncü rolü de zımnen anlatılmış olacaktır. Çünkü vahiy yoluyla

¹⁴ Mucchielli, age., ve yer.

¹⁵ Zeki Arslantürk-Tayfun Amman, age, s.159.

¹⁶ Sulhi Dönmezer, *Sosyoloji*, Savaş Yayınları, 9. baskı, Ank. 1983, s.268. Gelenek kavramı ve değişik tarifleri için bkz., Ali Akdoğan, *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat*, s.33-41.

¹⁷ Akdoğan, age., s. 38.

¹⁸ Durkheim, age., s.491.

¹⁹ Günay, age., 178

²⁰ Günay, age., s.177.

insana bildirilen kutsallar ve bunların tarih boyunca insanların hayatına çeşitli şekillerde yansması da yine gelenek kavramıyla açıklanmaya çalışılmaktadır.²¹

Bir olgunun gelenek vasfı kazanabilmesi için:

- 1) En az üç kuşak boyunca sürüyor/sürdürülüyor olması,
- 2) Zımnen de olsa, bir değer yargısını ifade etmesi yani yaptırımcı/kural koyucu olması;
- 3) Geçmişle şimdiki durum arasında bir süreğenlik duygusu yaratması gerektiği belirtilmektedir.²²

Araştırmanın yapıldığı toplumda geleneksel yapıların çok güçlü olduğu tartışılmaz bir durumdur. Bu daha çok geleneğin değer yüklü ve yaptırım gücüne sahip olması ve geçmişle kurduğu ilişkiden dolayı ona önemli roller atfedilmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Belki de yeni kuşakların davranışlarının “meşrulaştırıcısı” olması bu yüzdendir.²³ Aslında, mümkün olan her yerde bu pratikler, hemen kendilerine uygun düşen bir tarihsel geçmişle süreklilik oluşturmaya girişirler. Kısacası, yeni durumlara uyarlanmış, eski durumları akla getiren formlara bürünmüş ya da yarı zoraki tekrarlarla kendi geçmişlerini oluşturarak bugünde karşılığını bulan geleneklerdir bunlar. Dahası geleneklerin amacı ve özelliği değişmezliktir.²⁴

Kişî geleneklerin, kurumların ve düşünme tarzının belirli bir düzenlenimiyle denetlenen bir biçimde dünyayı gördüğü²⁵ için dini hayatın da bu tarz bir denetimden kurtularak geleneklerden bağımsız kendi örüntülerini oluşturması elbette imkânsızdır. Hatta bazen dini öğelerin ve referansların toplum hayatındaki varlığı ancak gelenekler iyi bir incelemeye tabi tutulduğunda anlaşılmaktadır. Bu yüzden, “Gelenek, toplum kuramcılarının onlarsız hiçbir şey göremeyecekleri gözlüklerdir.”²⁶ yargısı abartılı değildir. Öyle ki yörede karşılaşılan fiili durumlara bakarak, yaşanan dini hayatın, temel ibadetler dışında, dini kavramlar kullanılarak sürdürülen geleneksellik olduğu söylenebilir. ‘Adak’ adıyla yapılan ve insanlara gözleme

²¹ Bkz. Seyyid Hüseyin Nasr, *Modern Dünyada Geleneksel İslam*, çev. S.Şafak, H.Arslan, İnsan Yay., İst. 1989, s.15. Ali Akdoğan, a.g.e, s.35.

²² Sibel Özbudun, *Kültür Hâlleri*, Ütopya Yay., Ank. 2003, s.281.

²³ Özbudun, age., s.282.

²⁴ Eric Hobsbawm-Terence Ranger, *Geleneğin İcadı*, çev. M. Murat Şahin, Agora Kitaplığı, İst. 2006, s.2-3.

²⁵ Ruth Benedict, *Kültür Örüntüleri*, Çev. Mustafa Topal, Öteki yayınevi, Ank. 1998, s. 24.

²⁶ Benedict, age., s.31.

dağıtma esasına dayanan uygulama buna iyi bir örnektir. Her ‘hayır yapma’, ‘iyilik yapma’, ‘bir muradına ulaşma’, ‘ölülerini hatırlama ve anma’ ya da ‘bir olumsuzluğu kendisinden ve yakınlarından uzak tutma’ gibi bir düşünceleri olduğunda hemen gözleme yaparak dağıtmaktadırlar.

Gelenekler, yöre insanının üzerinde tesirini sürdürürken belli zihni sabitelerin dışında sosyal ve kültürel değişmelere paralel olarak eskiye göre ciddi kırıma ve dönüşümlerle ve bazıları elenerek yeni açılımlara uğramaktadır. Zaten bir “seçilim”e tabi tutulmuş olması geleneğin ayırt edici bir özelliği olarak zikredilmektedir. Yani her kuşak ata kuşaklardan devraldıkları her şeyi gelenek olarak algılamaz ve aynen tekrarlamazlar. “Devraldıklarını mevcut koşullara göre yeniden değerlendirmeye tabi tutar, yeniden yorumlar, bazılarını tümüyle elerken, diğerlerini aynen, ya da kısmî değişikliklerle uygulamaya sokarlar.”²⁷ Köy hayrı adıyla çok yaygın olarak yapılan uygulamalar buna örnek olarak verilebilir. Başlangıçta, *Kasım Hayrı* adıyla bilinen, “*Koca öküzün kaldırdığıyla bir hayır*” diyerek, köylünün ekip biçtikleri mahsullerden oldukça sade bir içerikle Kasım ayında yapılan hayır yemeği günümüze gelindiğinde köyün nüfusunun on katı kadar insanı, iyi hazırlanmış ve çeşidi bol sofralarda ağırlayan bir şölen havasında ve farklı zaman dilimlerinde yapılmaktadır. Bazı köylerde sürdürülen hidrellez kutlamaları da bunun diğer bir örneğidir. Bir kısım sosyal antropologlar, bütün ‘gelenekler’in amacı ve özelliği, değişmezliktir kabulünden yola çıkarak, buradaki anlamıyla değişen ve dönüşen olgunun ‘gelenek’ (tradition) değil ‘geleneksel’ denen toplumlara hâkim olan ‘görenek’ (custom) olduğunu söylemektedir.²⁸ Böyle bir ayrıma gidilse bile göreneğin gelenekten bağımsız bir olgu olarak düşünülmesi imkânsızdır ve gelenek, görenek, mit gibi kavramlar çok sayıda ve birbirini bütünler nitelikteki bakış açılarına göre ele alıp yorumlanabilen son derece karmaşık bir kültür gerçekliğidir.²⁹ Yörede görülen geleneğin dönüşerek ve değişerek devam eden yeni şekilleri ve uygulamaları için en açıklayıcı bir form olarak ‘icat edilmiş gelenek’ tanımlamasını kullanmak daha sağlıklı görünmektedir. İcat edilmiş gelenek kabul görmüş kurallarla yönlendirilen ve sembolik bir anlam taşıyan, geçmişin sürekliliğine dair rolünü tekrarlarla çağrıştıran, belli değerler ve davranış normlarını aşmaya çalışan bir

²⁷ Özbudun, age., s.282.

²⁸ Eric Hobsbawm-Terence Ranger, age., s.2-3.

²⁹ Mircea Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, çev. Sema Rifat, Simavi Yay. İst. 1993.

pratikler kümesi anlamında düşünölmelidir. Bu pratikler, mümkün olan her alanda kendilerine uygun düşen bir geçmişle hemen süreklilik oluşturmaya girişirler. Kısacası, “yeni durumlara uyarlanmış, eski durumları akla getiren formlara bürünmüş, ya da yarı zoraki tekrarlarla kendi geçmişlerini oluşturarak bugün de karşılığını bulan geleneklerdir bunlar.”³⁰

Bu yönüyle bakıldığında yöre insanı için, geçmişini tekrarlama ve muhafazada ısrarcı olmalarına rağmen inançlarıyla iç içe girmiş durumdaki kültürlerini günümüzde de bir karşılığı olacak şekilde sürdürme gayretinde oldukları yargısına varılabilir.

Halk dininde mahalli kültür ve adetler korunduğundan³¹ belirli bir önem taşıyan her toplumsal sürecin kökenini, iç toplumsal ortamın yapılışında aramak gerekir.³² Oysa İslam’ın inanç ve ibadete ait temel tekliflerinin yayıldığı coğrafyalarda hem evrensel hem de mahalli unsurlarla aynı anda var olabildiği onun tarihi tecrübesine bakarak söylenebilir bir durumdur.³³ Yani mahalli kültür ve âdetlere kolayca nüfuz ederek bir müddet sonra onlara kendi karakteristik özelliğini kazandırabilmektedir. Köylerde insanların bahçelerindeki bazı ağaçlara “hayrat” demesi, en küçük bir yardım ve iyilik yapma duygusunu kendi mahsullerinden mamul gözleme/ekmek/yufka türü yiyecekleri dağıtarak yapmaya çalışmaları bu duruma örnek olarak verilebilir. Konuya bu açıdan bakıldığında “halk dini/folk dini” ve “popüler” din gibi kavramları³⁴ yöre için kullanmak çok sağlıklı görünmemektedir. Bazı köylerde dede ve türbelerle buralarda yapılan çeşitli uygulamalara ciddi karşı çıkışlar olmaktadır. Birileri sade bir dede mezarını türbe haline getirmeye ya da mermer mezar yapmaya çalışırken bir başkaları bunun İslamî gelenek açısından doğru ve mantıklı olmadığını hatta kötü bir örnek oluşturacağını savunabilmektedir. Bu gerekçe ile yapılmış olan mermer dede mezarının tekrar söküldüğü olmuştur. Şu halde, bu tür örneklerden yola çıkarak, inançlarına referanslık eden temel İslam algısının yöre insanını Türkiye’deki resmi/kitabi din

³⁰ Hobsbawm-Ranger, age., s.2-3.

³¹ Yel, age., s. 154.

³² Emile Durkheim, *Sosyolojik Metodun Kuralları*, Çev. Enver Aytekin, Sosyal Yay., İst.2. baskı, 1994, s.169.

³³ Yel, age., s.159.

³⁴ Bkz. Şerif Mardin, *Din ve İdeoloji*, İletişim Yay., İst. 1983, s.105 vd.; Mustafa Arslan, *Türk Popüler Dindarlığı*, Dem Yay., İst. 2004, s. 28-33 ve 60-65.

anlayışına doğru yönelttiği, taşıyabildiği, en azından geleneğin dışına çıkma fırsatı tanıdığı rahatlıkla söylenebilir. Aksi takdirde gündelik hayatlarında sıradan insanlar kendi dinlerinin halk katındaki tezahürlerinin arz ettiği çelişkilerin pek farkında bile olmazlardı.³⁵ Sosyologların ve antropologların inceledikleri din, “emredilen” din değil “yaşanan” veya “uygulanan” dindir³⁶ sözünden hareketle uygulamadaki bu iki ayrı tavrın geleneksel olanla resmi olan din anlayışının hâkimiyet alanı oluşturma çabalarından kaynaklandığı söylenebilir. Yani yöre insanları ya geleneksel dindarlık alanının sınırlarını aşacak ya da geleneğin tesiriyle marjinal topluluklar olarak kalacaklardır. Yöre insanı için birincisini seçmiştir denebilir. Çünkü uzun süren çeşitli faaliyetler neticesinde açılmasında köylülerin öncülük ettiği Kur’an kurslarının devlete ait organizasyonun bir parçası olmadıkları, Türkiye’deki çeşitli dinî cemaat yapılarına ait oldukları anlaşılınca yöre insanı tarafından dışlanmış ve çocuklarını göndermedikleri için kapanmak zorunda kalmıştır. Yine bazı camilerin mihraplarına ve tavan kısımlarına Türk bayrağını sembolize eden ay-yıldız figürler işlenmiştir.³⁷ Bu durum, yöre halkının inançlarına tutunarak ülke bütünlüğünü ilgilendiren genel değerlerle bütünleşme gayretinde olduğunun bir gayreti olarak yorumlanabilir.

B. Zihniyet ve Geleneğin Kaynakları

Yörede zihniyet ve geleneğin yapılanmasında işlevler üstlenen birtakım temel inanç ve uygulamalar vardır. Zihniyet ve geleneği beslediği düşünülen bu inançlar şöyle sıralanılabilir:

a. Dede İnancı

İslam kültürü ve diğer inançlara ait kültürlerde mezar kültürünün oldukça yaygın olduğu bilinmektedir. Bu duruma paralel olarak yöre halkının yaşattığı çok önemli dinî fenomenlerden birisi de dede mezarları ve türbeleriyle buraları ziyaret etme ve ziyaretlerde yapılan çeşitli uygulamalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yatır, türbe, dede, dede mezarı, dede yeri gibi adlarla anılan bu mekânlar “çoğunlukla kendilerine velî, evliya, eren, ermiş, âbit, zâhit, âlim, sofı, seyyid, şeyh, gazi, mübarek, pîr, dede, baba, şehit gibi isim ve sıfatlar verilerek manevî güç ve

³⁵ Yel, age., 172

³⁶ Yel, age., s.133.

³⁷ Büyükorhan Durhasan ve Dügüncüler köyleri camilerinde olduğu gibi.

meziyetlerine inanılan kişilerin yattıkları kabul edilen yerlerdir.”³⁸ Ayrıca, bir kişinin yalnızca gazi, şehit, tarikat önderi veya büyük bir âlim olması kabrinin ziyaret yeri olması için yeterli bir sebep olarak görülmemektedir. “Aynı zamanda halkın, o kişiyi manevî, dinî ve ahlakî bakımdan örnek insan, üstün kişi olarak bilmesi ve o kişiyle ilgili hikâyeler, kerametler, menkıbeler ve efsanelerin halk arasında yayılarak tutunması gerekmektedir.”³⁹

Yörede güçlü bir şekilde devam ettirilen dede kültürünün köklerini, büyük ölçüde Türklerin geçmiş tarihleri ve onların temas kurdukları çeşitli inanç ve kültür sistemleri ile bütün bu unsurlardan devşirilen motiflerin İslamiyet’e girdikten sonra Anadolu’da oluşan “dini-tasavvufî bir potada eritilmesiyle”⁴⁰ ortaya çıkan geleneksel zeminlerde aramak gerekir. Çünkü Türkler Anadolu’ya gelmeden önce ve XI. yüzyıldan itibaren yerleştikleri Anadolu’da, Anadolu Selçukluları ve Osmanlı Devleti dönemlerinde çeşitli kültürlerle ve dinlerle temasa geçmiş onlardan etkilenmişlerdir. Şamanizm, Budizm, Zerdüştlük, Taoizm, Mazdeizm, Maniheizm, Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinin yaygın olduğu halklarla karşılaşan Türkler IX. ve özellikle de X. yy.dan itibaren İslam’ı seçmeye başlamışlar ve XIV. yy.a kadar uzanan bir zaman diliminde İslamlaşma süreçleri devam etmiştir.⁴¹ Bu uzun süreçte eski dini inançları ve karşılaştıkları toplulukların inanç, kültür ve geleneklerine ait birçok unsur ve kalıntıyı uyarlayarak yeni dinlerinin bünyesine katmış ve onların devamını sağlamışlardır.⁴² Araştırmanın yürütüldüğü bölgenin Türklerin ilk yerleşim alanları olduğu ve kültür kurumlarının da insanların fizikî zorunlulukları ve çevre şartları tarafından sunulan bir ortamda oluştuğu⁴³ düşünülürse, buralarda eski inanç sistemlerinden kalma unsurların var olduğu ve Türklerin bunlardan etkilendiği kısmen de olsa izaha kavuşmuş olacaktır. Nitekim “dede” kavramının eski Türklerde insanlara yol gösteren bilge kişilikleri tavsif etmede kullanılan “ata” ve “baba”

³⁸ Günay, age., s. 238.

³⁹ Günay, age., s.238; Günay ve arkadaşları, age., s.112.

⁴⁰ Günay ve arkadaşları, age, s.112

⁴¹ Günay, *Din Sosyolojisi*, s.518.

⁴² Günay, age., s.103-113; Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerde Dini Hayat*, s.237-238; Hülya Taş, *Bursa Folkloru*, Gaye Kitapevi, Bursa 2002, s.17-19, 23-25; Mehmet Aydın ve arkadaşları, *Konya Merkezdeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi ve Din Fenomonolojisi Açısından Değerlendirilmesi*, Damla Ofset, Konya 2006, s. 113-122; İsmet Zeki Eyuboğlu, *Anadolu İnançları (Anadolu Üçlemesi-I)*, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, İst. 1998, s.48.

⁴³ Emile Durkheim, *Dini Hayatın İlk Biçimleri*, Çev. Fuat Aydın, Ataç Yay., İst., 2005, s.56.

kavramları yerine kullanıldığı ileri sürülmektedir. Bu kavramların da yine Türklerdeki eski Kam inancıyla irtibatı olduğu savunulmaktadır.⁴⁴

Diğer taraftan 1071 Malazgirt zaferini müteakip dalgalar halinde Anadolu'ya gelmeye başlayan gruplar bu coğrafyaları Müslüman yurdu haline getirmeye başlayınca, çeşitli ilim ve sanat dallarında temeyyüz etmiş şahsiyetler ve özellikle de Horasan Erenleri denilen ve Yesevî ekolüne mensup, “*gazi-veli* tipinin temsilcileri olan tasavvuf ehli” de Anadolu'ya akın etmiştir.⁴⁵ Dahası sadece Türkistan'dan değil Mısır, Suriye, İran ve Endülüs'ten birçok sûfi gelerek Anadolu'nun çeşitli coğrafyalarına yerleşmiştir.⁴⁶ “Yatır, eren, evliya'nın çoğunluğu Anadolu'yu fetih ve İslâmlaştırma mücadelesinde kahramanlıkları, kerametleri, faziletleri bulunan kimselere ait olarak tezahür ediyor. Buna müteakip tarikat öncüleri, şeyhleri, pîrleri, babaları, dedeleri geliyor. Bunların içinde İslamlaştırma savaşına katılanlar da az değildir.”⁴⁷ XIII. yy.daki Moğol istilası Anadolu'nun çeşitli tarikat faaliyetleriyle bir ağ gibi örülmesi için uygun bir vasat oluşturmuştur.⁴⁸ Bu vasatta Yunus Emre, Hacı Bektaş-ı Veli, Mevlana, Emir Sultan gibi büyük tasavvuf ekollerinin doğmasına vesile olmuş sûfi ve İslam âlimlerinin yanında Anadolu'nun her tarafında başka sûfiler de yetişmiştir. Bu kişiler, henüz sağ oldukları dönemlerde ilim, irfan ve edep ve erkândaki derinlikleriyle insanları etkilemişler ve kerametleri dilden dile dolaşarak anlatılmaya başlanmıştır. Bu nüfuz ve etki, ölümlerinden sonra da türbe, yatır ve mezarları ile ilgili olarak şüyu bulan yeni efsaneler, hikâyeler ve menkıbeler eklenerek devam etmiş ve mezarlarının çeşitli amaç ve usullerle ziyaret yerine dönüşmesiyle sonuçlanmıştır.⁴⁹ Hatta bu kişilerin sadece mezarları değil, yaşadıkları, konakladıkları, geçtikleri yerlerin bile ziyaretgâh haline getirildiği olmuştur.⁵⁰ Bu kişilerden bazılarının hayatı yazılı kültüre intikal ettirilmişse de çoğunluğu sözlü kültür geleneğinin efsaneye ve tabiat üstülüğe açık sınırları içinde kalarak, belki de, “bir kronoloji eklenmemiş olmasıyla canlılıklarını artırdı. Bu süreç Selçuklu,

⁴⁴ Dede kavramının geniş bir yorum ve tahlili için bkz. Y.Mustafa Keskin, *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği*, İlahiyat Yay., Ank., 2004, s.42-44.

⁴⁵ Günay ve arkadaşları, age., 112.

⁴⁶ Günay ve arkadaşları, age., s.112

⁴⁷ Hikmet Tanyu, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, A.Ü.İ.F. Yayınları, A.Ü. Basımevi 1967, s.321.

⁴⁸ Tanyu, age., s.326; Günay ve diğerleri, age., 112.

⁴⁹ Günay ve diğerleri, age., s.112

⁵⁰ Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerde Dini Hayat*, s.238.

Beylikler ve Osmanlı dönemlerini takiben zamanımıza kadar devam etti.”⁵¹ Yazılı kültüre katılmamış olan yatırların çoğu unutulsa da yerine yenileri eklenerek, Ana Sultan,⁵² Firuz Dede,⁵³ Rüstem Dede ya da Rüstem Çavuş,⁵⁴ Şahan Baba⁵⁵ dedelerinde olduğu gibi tarihte gerçekten yaşamış bir şahsa izafe edilerek varlıklarının devamı sağlanmış oldu.

Din sosyolojisinin imkân ve kavramlarıyla, bu insanların dede denilen yerlere gidişindeki dinî alt yapıyı tespit etmek ve medet umma, yardıma çağırma, ihtiyaçlarını talep etme gibi dinen itikadi boyutları olan meseleleri izah etmek biraz güç görünmektedir. Bu güçlükler şu tür soruların cevabını bulmakta yatmaktadır:

Her ne sebeple olursa olsun dedelere gidenler bu mezar ve yatırlara manevî bir güç atfedip beklenti ve taleplerini bizzat dededen mi istemektedirler? Yoksa Allah’a yakın kişiler olarak düşündükleri dedeleri, dualarının kabulünde bir vesile olarak mı düşünmektedirler? İlahi iradeden umdukları iyi halleri isterken bu isteklerini iyi insan, faziletli insan olduğunu düşündükleri dedelerin yanında dile getirmenin kendileri için bir avantaj sağlayacağını mı düşünüyorlar? Yukarıda temas edildiği gibi, Allahtan dileme yerine, gündelik hayatta da alışılan “silsile-i meratip şekliyle”, veli, yatır gibi yerlerden ihtiyaçların giderilmeye çalışılması, Allah katında araya itibarlı olduğuna inandığı bir elçi koyma inanç ve psikolojisine⁵⁶ bir cevap arama düşüncesiyle mi yapılmaktadır? Eğer böyle düşünülüyorsa bu düşünce tarzı itikadi bir problem midir? Yani İslam inanç sistemiyle çelişki arz eder mi? En azından böyle bir çelişkinin varlığı ya da problem olup olmadığı düşünülmekte midir?

İslamiyet “yatır kültüne” ve mezarlara çeşitli hacetler için gitmeye teorik planda kapı açmamıştır. İslam öncesi ve sonrası kültürel etkileşim, mezar/yatır fenomeninin gelişmesine uygun vasatlar oluşturmuştur. Buna göre; Türklerde yoğun yaşanan atalarına saygılı olma anlayışı büyükleri öldüğünde de devam ederek onlar için mezarlar, kümbetler ve türbeler yapma şeklinde tezahür etmiştir. İslâmiyet’i

⁵¹ Günay ve diğerleri, age., s.112

⁵² Keles merkez. Emir Sultan’a ya da İnegöl ilçesinin bir köyünde bulunan Baba Sultana izafe ediliyor.

⁵³ Orhaneli Firuz K. Firuz Bey’e izafe ediliyor.

⁵⁴ Keles Dağdibi K. Bir Osmanlı Beyi’ne izafe ediliyor.

⁵⁵ Keles Kıranişıklar K. Şahin Bey’e izafe edilmektedir.

⁵⁶ Tanyu, age., s.332

kabullerinden sonra bu gelenek, İslamî motiflerle zenginleştirilerek sürdürülmüştür. İslam öncesi dönemde, atalara ve onların ruhlarına gösterilen bağlılık Türkler Müslüman olduktan sonra Allah'ın güç ve kudretiyle yakınlık içinde olduğu kabul edilen ve kabirde/türbede yattığı düşünülen evliya mezarlarına yöneltilmiştir.⁵⁷

Yöredeki dedelerin coğrafi ve fiziki konumlarına bakarak bu fenomenle ilgili iki türlü bir bakış açısı geliştirilebilir:

Birincisi; dede olarak adlandırılan yerler ekseriyeti itibariyle büyük ağaçların bulunduğu mekânlardır. Buralarda dede mezarı, ya ağacın dibinde basitçe belli edilmiş ya da mezar olmadığı halde sadece ağaca dede denilerek dedenin varlığı ifade edilmeye çalışılmıştır. Bu ağaç türü ise çoğunlukla meşe yani halk dilinde isimlendirildiği şekliyle *kaba ağaç/kabeştir*. Yanı sıra bu tür mekânların çevresindeki ağaçlar ve dedeye izafe edilen ormanlık alanlar da kutsal kabul edilmekte, ağaçlar yıkılıp gitmiş olsalar bile kesinlikle dokunulmamaktadır. Yörede birçok ağacın yanında dedenin var olduğu dolayısıyla o ağaç ve mekânların kutsandığı, büyük meşe ağaçlarının da Dede Korkut hikâyelerinin sonundaki dua formülünde geçen *kaba ağaç* (ulu ağaç) tabirinin⁵⁸ eş değeri ve aynısı olan kelimelerle *kabeş*, *kabağaç* şeklinde adlandırıldığı düşünülürse yöredeki bu geleneğin temelleri daha iyi anlaşılacaktır. Hatta “aşağı yukarı Orta Asya sahasından Anadolu’ya kadar bu kültün tespit edildiği her yerde ağaç-evliya münasebetine rastlanmaktadır. Radolff, Sibirya’daki araştırmaları sırasında çeşitli yerlerde bazı ağaçlar yanında evliya mezarları tespit etmiş ve bunları ağaçlarda mevcut olduğuna inanılan ruhların, Müslüman evliya hüviyetinde şahıslanmış biçimi olarak yorumlamıştır.”⁵⁹ Yine yörede sıklıkla rastlanan, şifa umarak bazı ağaçlara çivi veya metal bir şeyler çakma geleneği, Evliya Çelebi’nin “ağaca ibadet eden âdemî kavmi” diye hayretle zikrettiği Karakoyunlu Türkmenlerine kadar uzanmaktadır. Çünkü onlar takdis ettikleri ağaçların çevresine mumlar yakarak ve dallarına, büyük faydalar sağlayacağını ve cehennemden koruyacağını umarak demir parçaları asmaktadırlar.⁶⁰

⁵⁷ Aydın ve arkadaşları, age., s. 117.

⁵⁸ Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi ve Bektâşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İletişim Yay., 5. Baskı, İst. 2005, s.140.

⁵⁹ Ocak, age., s.138.

⁶⁰ Ocak, age., s.134.

Bu açıklamalardan hareketle yörede dede olarak kabul edilen mekânların çoğunluğunun bu geleneğin bir uzantısı olduğu söylenebilir. Doğrudan ağaçlara kutsallık atfetme, mâkulatı zorlama olduğundan, dibinde bir dedenin varlığını kabullenme yoluyla ağacı ve çevresini kutsama daha kabul edilebilir bir muhakeme tarzı sunduğu için buralara dede denilmiş olması muhtemeldir.

İkincisi; Dede denilen mekânların çoğunluğu bir mezar değildir. Yani oralara herhangi bir kişi gömülmemiş de olabilir. Çünkü birçok dede mezarı, yerleşim yerlerinin çok uzağında yüksek tepe ve ağaçlık alanlardadır. Ölen kişilerin, kim olursa olsun, kalanlar tarafından götürülüp oraya gömülmesi için akli herhangi bir gerekçe görünmemektedir.

Demirkaynak Dede'de ve Şahan Baba türbelerinde olduğu gibi türbe içinde bulunan mezarlar dâhil, bir iki istisna olmakla birlikte, bütün dede mezarları define arayan kişiler tarafından kazılmıştır. Dede mezarlarını kazın kişiler o coğrafyanın insanı ya da onların şehirlerde oturan tanıdıkları arasından çıktığı için bu işlerle uğraşanlar yöre insanları tarafından iyi bilinmektedir. Araştırmanın yürütüldüğü dönemlerde bu kişilerden bazılarıyla görüşme fırsatı olmuştur. Gerek onlar gerekse resmi işlemlerden çekindikleri için görüşmeyi reddederek dolaylı yollardan sorularımızı cevaplayan *define arayıcısı* kişilerden alınan bilgilere dayanarak denilebilir ki; yöredeki dede mezarı olarak bilinen yerlerin ancak %30 ve %40'ında kemiğe rastlanmakta ama diğer çoğunluğunda kemik bile çıkmamaktadır. Şu halde buraları çoğunluk itibariyle mezar yeri değildir. Bunun en çarpıcı örneği Durhasan Dede konusu işlenirken kısmen anlatılan öyküdür. Görüşülen dönemde seksenli yaşlara yaklaşmış olan kaynak kişi, bir kaç arkadaşıyla, 60 yıl önce dede denilen yeri define aramak amacıyla kazdıklarını daha doğrusu kazmaya çalıştıklarını ama yer kesme taş olduğu için kazamadıklarını anlatmıştır. Buna göre, 2003 yılında üzerine türbe yapılan Durhasan Dedesi aslında kesme taş olan ve mezar kazılma ihtimali olmayan bir mekânın üzerine kurulmuştur. Kaldı ki dede köyden çok uzakta ve traktörlerle bile zor çıkılan ormanlık bir alandadır. Şu halde yörede var olduğu düşünülen dedelerin çoğu aslında içine önceden ölü gömülmüş herhangi bir mezar bile değildir.

Elbette dede kabirlerinin tamamı boş değildir ve bazılarında insana ait olduğu bilinen kemik parçaları çıktığı da olmaktadır. Hem kabirlere atfedilen kutsiyetten

dolayı çekincelerini, hem de define aramak maksadıyla kazma cüretinde bulundukları için de şüphe ve çelişkilerini sergilemesi açısından zikredilmesi gereken ve kayda değer olduğu düşünülen bir diğer anektot şöyledir: Ağabeyi, arkadaşıyla birlikte, aynı zamanda Kur'an hâfızı olan emekli bir din görevlisini köylerinin yakınında bulunan dede mezarını kazmak için ikna eder. Üç kişi dedenin mezarına varınca iş bölümü yaparlar. Buna göre, hâfız olan kişi bir kenara oturarak Kur'an okuyacak diğer iki kişi de mezarı kazacaktır. Burada Kur'an okunması dedenin manevi cezalandırıcılığından korunmak içindir. Çünkü mübarek ve büyük bir zatın kabrini kazmak gibi illegal bir iş yapmaktadırlar ve dede onların başına kötü bir iş getirebilir. Sonuçta mezar kazılır ve sadece insan kemikleri çıkar.

Dedelerle alakalı mekânları kırk ve üzeri yaşlarda olanlar daha iyi bilmekte ve dedelerde yapılan her türlü uygulama onların gözetimi ve teşviki ile yapılmaktadır. Çünkü onlar ulaşım ve iletişim imkânlarının yok denecek kadar az olduğu yıllarda, hayatın işlerliğine ayak uydurabilmek için bazı ihtiyaçlarını gidermede kendilerince ve kendilerine en yakın ulaşılabilir mekânları kullanarak çözümler üretme yoluna gitmişlerdir. Coğrafi şartlar sebebiyle her türlü hizmet alımına kapalı olan toplum hayatında, bu tür çözüm üretme denemeleri, çok işe yaramasa da kendilerini psikolojik olarak rahatlatmanın bir yolu olarak onlar için bir değer ifade etmektedir. Ama yeni nesillerde sosyo-ekonomik gelişmelerle birlikte, her türlü ulaşım, iletişim ve sağlık hizmetlerini aldıkları için dedelerden medet umma azalmış ve biraz sembolik kalmıştır. Genç kuşaklar, kısmen kültür ve gelenek, kısmen geçmişe saygı ve kısmen de büyüklerin hatırı için bazı uygulamalara katılsalar ve bunları onaylasalar da dede kültürünü gün geçtikçe unutulmaya doğru gidecek bir inançlar manzumesi olmaya terk etmektedirler.

Bu unutma şekli bazı dedelerde tersine bir süreç de takip edebilmektedir. Çünkü bazı dede mekânları ya görülen rüyalara binaen ya da gösterilen rağbetin bir neticesi olarak yeniden ihya edilmekte ve önce mermer bir mezar olarak yapılmakta, sonra da üzerin türbe inşa edilebilmektedir. Bu yönüyle bakıldığında dede inancının bundan sonraki seyri için iki yaklaşım geçerli ve daha tutarlı görünmektedir. Buna göre; üzerinde ciddi bir yapı olmayan basit dedeler zamanla unutulup gidecektir. Dedelerle ilgili tabloya bakıldığında birçoğunun yerinin bile belli olmadığı, türbe ve mezarlı olan dedelerin dışında kalan diğer çoğunluğun da sadece şimdilik yeri belli

olduğu düşünülürse bir sonraki nesil tarafından unutulacağı muhakkak gibi görünmektedir. İkinci ihtimale göre ise; şimdilerde bir mezarla çevrelenmiş olan dedelerin zaman geçtikçe daha da düzenli bir hal alma, hatta türbeye dönüşme ihtimali mümkün görünmektedir. Çünkü Adak ve Ürküten⁶¹ dede örneklerinde olduğu gibi, zamanında sadece yeri belli olan bu dedeler için mermer mezarlar ve türbeler yapıldığı düşünülürse bu sürecin hızla geliştiği sonucuna varılabilir. Yine aynı şekilde, 2006 yılına kadar basit yapılı bir türbe iken, gösterilen rağbetin bir neticesi olarak, belediyenin hizmet götürme algısına binaen yaptırdığı, bölge için muhteşem görünümlü denebilecek Ana Sultan türbelerinden sonra yöre halkı dedelerine güzel türbe yapma yarışına da girebilirler. Çünkü dede düşüncesi ve etrafında gelişen kabuller bu tarz eğilime daha müsait bir zemin oluşturmaktadır. Diğer taraftan Sofuoğlu Dedesi örneğinde olduğu gibi aksi bir durum da olabilir. Çünkü burası önceleri yeri basitçe belli edilmiş bir dede iken 2000’li yıllarda mermer bir mezar olarak inşa edilmiştir. Ama belde sakinlerinden bazıları *“Bunun bir hurafe olduğu, mermer mezar yapmanın bunu meşrulaştıracağı ve sonrasında bu uygulamanın kötü örnek olarak bütün yöreye yayılacağı”* gerekçesiyle itirazda bulunmuşlardır. Sonuçta dede denilen yere yapılan mermer mezar sökülmüş ve dede eski basit haline getirilmiştir.⁶² Şu halde bu tür dedelerin geleceği yöre insanının bilgi birikimine veya en azından onları ikna etmeye bağlı gibi görünmektedir.

Yöre insanının dede telakkisine ve dede denilen yerlerde yapılan uygulamalara bakılarak, faziletli insan olarak düşünülen dedelerden sürekli iyilik ve hayır umulmaktan öteye mezarda yatan kişinin Allah’la ziyareti yapan arasında bir vasıta olarak düşünüldüğü söylenebilir. Yani talep edilen şeyler doğrudan dededen/yatırdan değil de oradaki ermiş zat, faziletli kişi vesile kılınarak Allah’tan istenmektedir. İnsanlar hayatları için gerekli ve faydalı olduğunu düşündükleri her türlü iyi ve güzel temennilerini, dua boyutuyla da olsa dillendirmek için dedeleri aracı kabul etmektedirler. Bu yönüyle dede telakkisi aslında, zımnen, örnek davranışlar sergileyen iyi insanların yaşayan insanlar arasında olmadığı ve dolayısıyla ölmüş olanlar arasında aranması gerektiği gibi bir anlayışı da içinde

⁶¹ Semerci Köyü, Orhaneli

⁶² Karıncalı Beldesi, Orhaneli

barındırmaktadır. Bu tür bir anlayışın insanları daha çok geçmişe ve hayale itme ihtimali her zaman mevcuttur.

Dedelerle ilgili dikkat çeken diğer bir husus ise “kutsala gösterilen ilginin yayılma istidadı göstermesi”⁶³ neticesinde birinin yaptığı inanca ait bir davranışı başkalarının da hızlı bir şekilde taklit ederek yapmasıdır. Sonrasında bu tür eylemler devamlılık kazanınca daha içten tavır ve taleplerle dedeye gelinmekte, orada bir müddet bulunma, mezara veya çevresindeki nesnelere temas etme, oradan bir şeyler alma ve bedene sürme veya üzerinde taşıma gibi uygulamalar ortaya çıkmaktadır. Bütün bunlar “kutsalla bütünleşme” arzusunun bir neticesi olarak yorumlanmaktadır.⁶⁴

Yörede bulunan dedeler, çeşitli sebeplerle rağbet gösterme, bilinme ve umulan neticeye göre tasnife tabi tutulmuş ve çoğunlukla bu tasnife göre gidilmektedir. Dedelerin fizikî konum ve durumlarıyla alakalı tasnif genel olarak yukarıda ve ayrıca tablolarda verilmiştir. Burada nüfuz ve tesir alanı itibariyle ve bir de dilek ve beklentiler bakımından dede fenomeninin bir tipolojisi verilebilir.

a.a. Nüfuz Sahasına Göre Dede Tipleri

Dedelerin bilinirlikleri ve buna paralel olarak dededen beklentiler yörede farklılıklar arz etmektedir. Bunları üç grupta ele almak mümkündür:⁶⁵

Millî Tipler: Şöhreti ve ünü ülke çapında az ya da çok bilinen dedelerdir. Bunların sayısı bölgede oldukça azdır ve ancak ferdi gayretlerle başka şehirlere kadar ulaştırılmış olabilir. Harmancık Hobandanişment köyünde bulunan Demirkaynak Dede bunlardandır ve Tanyu kitabında bölgede bulunan dedelerden sadece bunun adını vermektedir.⁶⁶ Keles merkezde bulunan Ana Sultan türbesi de 2006 yılında belediye tarafından yapılan son haliyle ünü bütün Türkiye’ye yayılacak gibi durmaktadır. Bu tür dedelere çok çeşitli sebeplerle gelinmektedir.

Yöresel Tipler: Araştırma sınırları dâhilinde kalan veya en fazla bu köylere komşu köylerde ünü ve nüfuzu bilinen dedelerdir. Bunlar da daha çok Dedeler

⁶³ Aydın ve arkadaşları, age., s.115.

⁶⁴ Aydın ve arkadaşları, age., s. 115.

⁶⁵ Bu sınıflandırmayla ilgili bk. Günay ve arkadaşları, age., s.95-96.

⁶⁶ Bkz. Günay ve arkadaşları, age., 189.

Dedesi, Şahan Baba, Ürküten Dede gibi üzerinde bir türbe yapı olan, çok az da sade kabirli (Nebi Dede gibi) dedelerdir.

Mahalli Tipler: Sadece bulunduğu yerleşim biriminde oturan insanların bildiği ve kendisinde bazı uygulamalar yapılan ve ya yapılmayan dedelerdir. Yörede bulunan dedelerin büyük çoğunluğu bu kategoridedir.

a.b. Dilek ve Beklentiler Yönüyle Dedeler

Her dede farklı amaçlarla ziyaret edilmektedir. Gidiş amacı ve beklentiler yönüyle dedeler kendi arasında şöyle bir tasnife tabi tutulabilir:⁶⁷

Genel Amaçlar İçin Gidilenler: Çocuk sahibi olma isteği ve hayvanlarıyla alakalı sorunları dâhil birçok hastalığa deva aramak ve adakta bulunmak için gidilen dedelerdir. Fidan Ana, Demirkaynak Dede bu tür dedelere örnektir.

Tek Amaç İçin Gidilenler: Bazı dedeler de bulunmaktadır ki buralar ancak bir iki amaç için gidilmektedir. Bu amaç bazen sivilce ve yaralar, bazen sarılık, bazen kaşıntı veren hastalıklar ve bazen de sadece hayvan hastalığı için olabilmektedir. Çıban Dede, Sıtma Dede, At Dede, Kurtçu Mehmet Dede örneklerinde olduğu gibi. Sadece yağmur duası için gidilen birçok dede de bulunmaktadır. Bunlar daha çok yüksek tepelerin üzerinde ve bir kaç köyün müşterek dedesi konumundadır. Dikmen dedeler ve Âsar Dede örnekleri gibi.

Amaç Taşımadan Dede Olarak Tanımlananlar: Dedelerin çoğunluğu bu gruba girmektedir ve yöre halkı herhangi özel bir beklenti ve amaç taşımadan onlara dede demektedir.

a.c. Dede Sahibi Olma ve Ocak Kültü

Tabiatta olan bazı nesneleri mukaddes kabul etme ve dede inancında olduğu gibi geleneğin direncini devam ettirdiği alanlardan birisi de yörede yaygınlığını sürdüren *Ocak* anlayışıdır. Ocak anlayışı aynı zamanda *Aydış/Aydaş* ve *Dede Sahibi* anlayışıyla da doğrudan ilintilidir.

⁶⁷ Bk. Günay ve arkadaşları, age., s.97.

Ocak belli hastalıkların tedavisi için gidilen özel evler ve kişilerdir.⁶⁸ Ayrıca Dede Sahibi olarak adlandırılan bazı kişiler de *Ocak* olarak nitelendirilebilmektedir. *Ocak* olarak vasıflandırılan bir evde geleneği yani *ocak olma geleneğini* devam ettiren kişi genellikle kadınlardır. Bir *ocaktan* başka bir yere *gelin* olarak giden kız *ocağı* devam ettirememekte ama o eve *gelin* olarak gelen birisi *kayınvalidesinin* de el vermesiyle *ocak olma* halini devam ettirmektedir. Erkeklerden de *ocağı* devam ettirenler olsa da bu meseleyi geleneksel dindarlıkları daha aşikâr olan kadınların üstlenerek devam ettiriyor olmaları şaşırtıcı değildir. *Ocak* anlayışında eski Türklerde ve diğer toplumların geleneklerinde görülen “Kutsal ata ocağı” fikrini canlı tutma anlayışının izleri görülmektedir. Yani yörede var olan bu *ocak kültürünün* atalar kültürüyle, “aile ocağı kültürü”yle alakalı bir geleneğin devamı olduğu söylenebilir.⁶⁹

Bu *ocak kültürü* ile Türk kültür tarihinde bütün aile ocaklarının değerli olması fikri yaşatılırken, Şaman evlerinin halkın dertlerinin ve sıkıntılarının başvuru merkezi olması yönüyle kısmen Kam ve Şaman geleneği olarak da değerlendirilmektedir.⁷⁰ Çünkü ocaklar da sonuçta şifa dağıtan birer merkez olarak algılanmaktadır.

Ocak kabul edilen aileler, bölgenin tamamında, taliplileri gün geçtikçe azalsa da mevcudiyetlerini sürdürmektedir. Yılan çentme, Aydı ş kaynatma, Arık kaynatma gibi çeşitli adlarla anılan uygulamalar yapan *ocak sahipleri* bulunmaktadır. Bunlar, köpek kemiği ve kalbur üzerinden özel güğüm ve ibrikte ısıtılan suları dökerek alta konulan çocuğu yıkamak şeklinde geleneksel bazı uygulamalar yapmaktadırlar. Üç hafta üst üste cumartesi veya salı günleri, bazı sureleri okuyarak hasta çocukları yıkama temeline dayanan bu işlem gelenlere kısmen de olsa psikoterapi yapma gibi bir yarar sağladığı düşünülebilir.⁷¹

Dinler tarihinde görülen ailenin ve atanın kutsallığı fikri yörede bir diğer tezahür olarak “Dede Sahibi” figürünü ortaya çıkarmış olabilir. Yörede yaygın olarak

⁶⁸ Aydın ve arkadaşları, s. 124.

⁶⁹ Aydın ve arkadaşları, age., s.125, Tümer ve Küçük, age., s.163; Gustav Mensching, *Dini Sosyoloji*, Çev. Mehmet Aydın, Tekin Kitapevi, Konya 1994, s.19–23; Ayrıca Atalar Kültüyle alakalı genel bir değerlendirme için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, s.62–64.

⁷⁰ Aydın ve arkadaşları, age., s.125; Günay ve arkadaşları, s.10; Tümer, age., s.167.

⁷¹ Aydın ve arkadaşları, age., s.125.

görülen ocak sahibi ya da dede sahibi kabulleri ve bunların etrafında geliştirilen dini fenomenler tarih boyunca ocak kültürünün devamını sağlamıştır denebilir. İlçelerin birisinde halen Halk Eğitim Müdürü olarak görev yapan ve köyünde de dede sahibi olarak bilinen kişi, “*Dede Sahibi; mevki sahibi, köyün eşrafından saygı değer bir kişi, bir önder anlamında olabilir.*” diye bir açıklama getirmişti. Bu tanımlamaya da bakarak atalara ve ata ocağına saygı kültürünün içerik değiştirerek de olsa devamı Ocak/Dede Sahibi kavramlarıyla sürdürülmektedir denebilir.

Burada önemli olan bir diğer husus ise Aydı/ Aydaş olma inancıdır. Anadolu’nun birçok yerinde yaygın olan bu inancın Sabî milletler olan Bâbil ve Asur’a kadar uzanan bir tarihi⁷² olduğundan bahsedilmektedir ki, yıldızların, ayın ve güneşin insanın kaderini etkilediği inancına dayanır. “Dolayısıyla “aynı günde” doğmuş olan çocukların aynı paralelde gelişmediği veya birisinin cılız hastalıklı olduğu görülünce bazı kişilerin çocuğunun “Aydaş” olduğuna inandıkları görülmektedir.”⁷³ Bu inançtan hareketle üretilen çözümün ocaklara giderek şifa arayışı şeklinde tezahür etmesi geleneğin uzun soluklu varlığını ve çeşitli kültürlerle dinî motifleri harmanladığının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

b. Kutsal Nesneler: Ağaç, Taş, Toprak ve Su

Yörede dede kabul edilen çeşitli mekân ve nesnelerde olduğu gibi bazı taş, ağaç, su, toprak ve hatta bazı yüksek tepeler de kutsalla irtibatlandırılmakta ve kutsalı ifade şekillerinin farklı tezahürleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tür inançların tamamı kült kavramıyla açıklanmaktadır.

Bir kültürün mevcudiyeti ancak şu üç şartın bir araya gelmesiyle tespit edilebilir:

- a) Külte konu olabilecek bir nesne veya şahsın mevcudiyeti,
- b) Bu nesne veya şahıstan insanlara fayda yahut zarar gelebileceği inancının bulunması,
- c) Bu inancın sonucu olarak faydayı celp, zararı defedecek ziyaretler, adaklar, kurbanlar ve benzeri uygulamaların varlığı.⁷⁴

⁷² Aydın ve arkadaşları, age., 132.

⁷³ Aydın ve arkadaşları, age., ve yer.

⁷⁴ Ocak, age., s.113.

Birçok mekân ya da cismin kutsal kabul edilmesi yöre insanına has ayırt edici bir özellik değildir elbette. Bu daha çok inanç alanının konusudur ve doğrudan tabiatüstü, şeyler üstü bir varlık olarak Allah’a inan kişilerin zihniyet yapılanmalarıyla alakalıdır. Çünkü dindar insana göre tabiat ve âlem Allahın yarattığı kozmik bir yapı olarak dinî bir değer yüklüdür. Tabiatla olup biten her şey kendisini öylesine ortaya koyar ki, “dindar insan onu seyrederken kutsalın ve buna bağlı olarak Varlık’ın çeşitli tarzlarını keşfetmektedir. Dünyanın yapısında ve kozmik olgularda kutsalın çeşitli tarzları tezahür etmiştir. Evren bütünlüğü itibariyle, aynı anda hem hakiki, hem canlı, hem de kutsal bir bünyedir; (insan) bu bünyede aynı anda hem Varlık hem de Kutsallık değişmelerini keşfetmektedir.”⁷⁵ Diğer taraftan Kutsal, hem güç, hem etkinlik, hem de hayat ve üretkenlik kaynağı olan en mükemmel ‘gerçekliktir.’ Bu, dindar insanın bir hayalden ziyade fiili olarak objektif gerçeklik içinde yer alma arzusuna, hakiki ve etkin bir dünyada yaşama arzusuna denk düşmektedir.⁷⁶ Unutmamamız gerekir ki, “tabiatüstü”, “tabiat” a ayrılmaz bir şekilde bağlı olduğundan tabiatın kendisi de her zaman onu aşan bir şeyi ifade etmektedir. Eğer taş, ağaç, su gibi bir şeye kutsal diye itibar ediliyor, onun etrafında çeşitli kültler oluşturuluyorsa, bunun nedeni onların *taş*, *ağaç* olması değil, *kutsal* olmasıdır; “onun gerçek özünü ifşa eden *taş olma hali aracılığıyla tezahür eden kutsallığıdır.*”⁷⁷ Kutsalın bu tarz tezahür edişinde kutsal taş, kutsal ağaç kendi olmaya son vermeksizin başka bir şey haline gelmektedir, çünkü etrafındaki kozmik ortama katılmaya devam etmektedir. Bazı nesnelerin kutsal olarak görüldüğü kişiler için, onların hemen o andaki gerçeği, doğaüstü bir gerçek haline dönüşmektedir.⁷⁸

Dindarlığının bir boyutu olan bu fenomen, bir nevi kutsalın tezahür değişikliği ve bolluğu anlamına gelen *hierofani* kavramıyla açıklanmaktadır.⁷⁹ Bu

⁷⁵ Mircea Eliade, *Kutsal ve Dindışı*, Çev. M.Ali Kılıçbay, Gece Yay., Ank.1991, s 95, 96.

⁷⁶ Eliade, age., s.75

⁷⁷ Eliade, age., s.giriş X ve 96; Ocak, age., s.123.

⁷⁸ Eliade, age., s. X; Annemarie Schimmel, *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*, Çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınevi, İst. 2004, s.12; Günay ve diğerleri, age., s.104; Mircea Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İst. 2003, s.35-38. Ayrıca bkz. aynı eserde tabiatla kutsallık atfedilen nesnelerden **su** için, s. 196-216, **taş** için, s. 222-238, **toprak** için, s.243-263, **ağaç ve çeşitli bitkiler** için, s.267-318, **mekan** için, s.357-361; Ayrıca yine bu kültürlerin tamamını içeren yorumlar için; Ocak, age., s. 113-128.

⁷⁹ Tabiatla var olan ve kutsallık atfedilen herhangi bir nesne doğrudan kendisi olarak değil de kutsalın değişik bir tezahürü olarak, Tanrının bir işareti olarak kutsallığa bürünür ve Dinî Fenomenoloji’nin bu kavramıyla açıklanmaktadır. Bkz. Eliade, *Dinler Tarihine Giriş*, s.32-33; Günay ve diğerleri, age., 104; Aydın ve Diğerleri, age., s.114.

durum, insanlığın tarih boyunca, kutsalın tezahürlerinin bulunduğu birçok sembol, mitoloji ve tabiatüstü varlıklar ortaya koyduğunu ve dini inanç yönüyle hiçbir zaman boş kalmadığını göstermektedir.⁸⁰ Yine yörede tespit edilen ay'ın hareketlerine dayalı meyve sebze ekme ve ağaç kesmeme gibi davranışlar da aynı çerçevede değerlendirilebilir. Çünkü yeni ay zamanında tohum ekme ve ya ağaç kesmeme gibi inançlar kâinattaki 'kozmetik ritim'⁸¹e paralel gitmeyle alakalı olabilir ve kutsalın farklı bir tezahür şeklidir.

Türklerde temelde bozkır kültürü hâkim olduğu için ağaç, orman, yer, su toprak ve bir kısım taşlar ve kayaların da geleneksel Türk dini içerisinde kutsal bir anlamı ve önemi vardır.⁸² Yine "ağaca (çam, çınar, ardıç, kaynağacı, karaağaç v.b.) bez bağlama, yüksek dağlara ve akarsulara saygılı davranmak, yatıra gidiş ve adakta bulunuş gibi inanç ve hareketleri eski Şamanist denilen Türklerde görmekteyiz."⁸³ Yine bu tür inanç ve uygulamalarda insanların İslam dinini bilme derecesi ve isteklerini gerçekleştirme zorluğu veya imkânsızlığı, güvensizlik gibi sebeplerle "kendisine imkânlar sağlayabilecek mezarlar ve türbeler dâhil, türlü yerlere ve varlıklara yönelmesi gibi din psikolojisi bakımından çok dikkate değer bir olay ile karşı karşıya bulunuyoruz."⁸⁴

Bazı yüksek tepelerin kutsal mekânlar telakki edilerek üzerinde dedelerin olduğu düşünülmesi ve birçok köyün katılımıyla yağmur duası, köy hayırı gibi dini tören havasında geçen geniş katılımlı etkinliklerin yapılması yine bir *hierofani* olarak değerlendirilebilir. Ama bu aynı zamanda uzun süreli bir geleneğin yani eski inanışların bir devamıdır. Çünkü Altay kavimlerinden bu yana Türklerde kutsal dağ inancının olduğu ve her bir boy ve oymağın kutsal bir dağının bulunduğu bilinmektedir. Türkler anayurtlarından göç edince diğer birçok inançları gibi "mukaddes dağ" inancını da göç ettikleri Anadolu'ya taşımışlar ve bunu

⁸⁰ Aydın, age, s. 114.

⁸¹ Eliade, age., s.173. Buna benzer bir uygulamanın Fransız köylülerinde de hâlâ sürdürüldüğüne dair bkz. aynı yer.

⁸² Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, *Dinler Tarihi*, Ocak Yay., Ank. 1997, 3. baskı, s.50-51,93-94. Güngör, a.g.m, s.167-174

⁸³ Tanyu, age., s.324.; Günay, *Din Sosyolojisi*, 516; Aydın ve arkadaşları, s.115-117. Kam ve Şaman kültürüyle alakalı olarak bkz. Mircea Eliade, *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi* 3, çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, İst. 2003, s.19-29; Günay Tümer, Abdurrahman Küçük, age., s.50-51,93-94. Güngör, a.g.m., s.167-174.; Ocak, age., 141-179. Orhan Türkdoğan, *Çağdaş Türk Sosyolojisi*, Turan Yay. İst, 1995, s.191-206

⁸⁴ Tanyu, age., s:329.

sürdürmüşlerdir. Mesela bunlardan birisinin adı eski Türklerde *Kögmen* adıyla anılmaktadır.⁸⁵ Yörede sıklıkla rastlanan ve Dikmen Dede/Dikmen Tepe adı verilen ve kutsiyeti olan yüksek mekânlar, *Kögmen*->*Dikmen* şeklinde bir dönüşümün devamı olarak düşünülebilir. Yine eski Türklerde destanlarına kadar girmiş olan *Kutlu Kaya* ve *Yada* yahut *Yad Taşı* olarak anılan yağmur taşı inancı⁸⁶ bölgede rastlanılan bazı uygulamaları açıklamanın birer ipuçları olarak değerlendirilebilir.

c. Kutlama ve Törenler

Yörede ferdi olarak yapılan birçok uygulamanın yanında toplu olarak yapılan, yağmur duası, köy hayırları ve hıdrellez kutlamaları gibi dinî içerik arz eden törenlerin de sosyal hayatın önemli kabullerinden olduğu ve hatırı sayılır fonksiyonlar icra ettiği söylenebilir. Çünkü sonuçta bireysel uygulamalar ve toplumun tamamını ilgilendiren törenler güç ve anlamlarını o toplumun tarihinden, mitolojisinden, yani toplum dinamiklerinden almaktadır.⁸⁷ İnsan topluluklarının çevrelerine uyarlanmasında rol oynayan dini inanç ve pratikler psikolojik ve toplumsal işlevlerinin yanı sıra zamanla, kendiliğinden, dereceli olarak topluma yön veren önemli birer norm haine dönüşür ve manevi baskı yaparak fertleri kendilerine uymaya zorlarlar.⁸⁸ Hatta bir müddet sonra normlar grup ve küçük toplumsal yapılarda, olması gereken ve ahlaki kural olma özelliği taşıyan davranışları da belirleyebilirler.⁸⁹ Gücünü toplum dinamiklerinden alan kültürel ve ahlaki normların yöre insanı üzerinde alternatif üretirmeyecek kadar derin tesirler meydana getirmiş olduğu bir hakikattir. Bu tesir, her köy için neredeyse bir zorunluluk haline gelmiş olan hıdrellez kutlamalarından dönüşerek süregelen köy hayırlarında açık bir şekilde görülmektedir. Özellikle 2000’li yıllardan sonra imkânlar zorlanarak ve köylerde hane başına belli miktarda paralar toplanarak bu tür organizasyonların yapılması hız kazanmıştır. Bu durum, kişi ve toplulukların bilinçli veya bilinçsiz olarak diğer kişi ve toplulukların duygu, düşünce ve davranışlarını değiştirmeye kadar varan sosyal

⁸⁵ Harun Güngör, “Geleneksel Türk Dininde Din Anlayışı”, *Dinler Tarihi Araştırmaları II*, sempozyum bildirileri, 20-21 Kasım 1998 Konya, Dinler Tarihi Derneği Yay., Ank., 2000. s.163; Tümer, Küçük, age., s.86-87; Ocak, age., s. 114-122.

⁸⁶ Günay ve arkadaşları, age., s.110.

⁸⁷ Barlas Tolun, *Toplum Bilimlerine Giriş*, Adım Yayıncılık, 3. Baskı, Ank., 1991, s.243; Zeki Arslantürk-Tayfun Amman, *Sosyoloji*, Kaknüs Yay., İst. 2000, s.269.

⁸⁸ Arslantürk, age ve yer.

⁸⁹ Nuran Hortaçsu, *Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler*, İmge Kitapevi, Ankara 1998, s.91.

etki⁹⁰ ile dalga dalga yayılarak bütün köylerde kabul görmüş ve bir gereklilik halini almıştır.

Herhangi bir öneme sahip dini bir tören düşüncesi, doğal olarak bir bayram düşüncesini uyandırdığı için yöre insanının fırsatlar oluştuğunda belli dönemlerde de olsa kendisini tekrar *teyit* etmesine fırsat vermektedir. Her tören düşüncesi saf dini olmayan bir temele sahip olduğunda bile, dini törenin bir takım karakteristik özelliklerine sahiptir ve yığınları harekete geçirerek insanları bir araya getirir ve bu bir araya gelişler dinî düşüncelerin oluşturduğu bir coşkunluk yaşatır.⁹¹ Yağmur duası, köy hayırları, topluca yapılan kabir ziyaretleri biraz da bu coşkunluk halinin desteği ile tekrarlanmaktadır denebilir.

Köy hayırlarını ve yağmur duası gibi geniş katılımlı ve yemekli törenleri, az çeşitlilik gösteren bir ekonomide kısıtlı kaynakların kullanımı için sosyal hareketlilik şansı olmayan ve statükoyu değiştirmekten aciz, birbirinden farksız insanların engellerle dolu sosyal dünyalarında cesaret ve cömertlik gösterileriyle itibar kazanma çabası ve diğer yolların kapalı olması halinde farklılık yaratmanın bir şekli⁹² olarak açıklamaya çalışmak elbette yeterli değildir ve hadiseyi tek sebepliğe indirgemek olacaktır. Çünkü yöre insanları inançlarına oldukça bağlıdır ve inanç, “bir dine bağlı olan kimsenin kendi sınırsız değerini kendisinin anlamasına ve onu başkalarına iletmesine yardım ettiği için”⁹³ insanlar dini argümanların yoğun olarak kullanıldığı çeşitli törenler düzenleyerek kendi varlıklarını ve orada olduklarını ifade etmeye çalışmaktadır. Ayrıca paylaşma, yardımlaşma ve dinî inançlarının bir gereği olan hayır yapma duygu ve düşüncesi bu tür organizasyonlara gönüllü olarak katılmalarında önemli bir tesire sahiptir denebilir. Çünkü yol kenarlarında belli yerlere meyve, su ve para bırakma, bazı meyve ağaçlarını vakıf ilan etme gibi eylemler tamamıyla dini inançlarında var olan hayır yapma düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bunlar sosyal dayanışma ve yardımlaşma açısından da oldukça önemli uygulamalardır. Mesela, bazı köylerde dini bayramlarda birinci günü öğle vakti herkes köy konağı/odası veya cami haziresinde uygun görülen bir yere, sinilerle

⁹⁰ Nuray Sakallı, *Sosyal Etkiler*, İmge Kitapevi Yay., 2. Baskı, İst. 2006, s.15.

⁹¹ bkz. Durkheim, *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*, s.451,455, 457.

⁹² Charles Lindholm, *İslam Topluluklarında Gelenek ve Değişim*, çev. Nihal Çelik-Nurgül Durmuş-Şafak Sakarya, s.46-47, Elipis Yay., Ank. 2004

⁹³ James L.Cox, *Kutsalı İfade Etmek (Din Fenomenolojisine Giriş)*, Çev. Fuat Aydın, İz Yay., İst. 2004, s.183-184

yemekler getirmektedir. Yemeklerin önemli bir kısmına hiç dokunulmadan ihtiyaç sahiplerine gönderilmekte ve sıradan bir gelenek toplumsal yardımlaşma örneğine dönüşmektedir.⁹⁴

Bölge insanın İslam'ın temel ilkeleri olarak kabul ettiği ibadetlerde oldukça hassas olduğu ve büyük çoğunluğu itibariyle mümkün olduğu kadar yerine getirmeye çalıştığı düşünülürse hayır yapma ve yardımlaşma konusunu da elbette önemsemeleri beklenir. Çünkü ne adla yapılırsa yapılsın bütün törenler fert ve cemiyet hayatını birbirine perçinleyen temel dini değerlerin ürettiği 'biz' şuurunu desteklemektedir.⁹⁵ Törenlerdeki yardımlaşma ve kaynaşmaların dinî inançlardan bağımsız ve değerler sistemiyle yoğrulmamış içeriksiz bir gelenek kavramıyla açıklanması elbette düşünülemez. Çünkü yörede dini inançların şekillendirdiği bir hayat tarzı vardır ve bu tarz kendi kulvarında yinelenen, tekrarlanan hayatlar üretmeye yarayacak zihniyetlerin de varlık alanını oluşturmaktadır.

d. Kadınlara Has Bir Dindarlık

Yörenin dindar tipolojisini tanımlama açısından en kayda değer husus, gerek doğrudan İslam'ın öngörüsü olan dini pratiklerde gerekse yöreye has dini içerikli uygulamalarda kadınların belirleyici bir konumda olduğudur. Namaz, oruç ve Kur'an okuma gibi dini pratiklere katılımın kadınlarda daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Ama kadın dindarlığının en belirgin olduğu alanlar hiç kuşkusuz geleneksel kültürün iç dinamikleriyle yaşattığı, din dışı ama dini temalarla meşrulaştırılan yöreye has uygulamalarda kendisini göstermektedir.

Bölüm içerisinde temas edilen, doğum ve sonrasında çocuk ve doğum yapan bayanla ilgili yapılanlar, cenaze ve arkasından yapılanlar, dedelerde gözlenebilen önemli ritüeller, adakta bulunma ve ağaçlara çivi çakma, çaput bağlama gibi sürekli tekrarlanan bütün uygulamalar nerdeyse %90 itibariyle kadınlar tarafından icra edilmektedir. Erkekler tarafından bilinmeyen hatta zaman zaman inkâr edilen uygulamalar kadınlar tarafından nesilden nesile aktarılmakta, yine aynı şekilde kadınların aracılığıyla hayata geçirilmektedir. Dede sahibi ve Aydaş ocağında olduğu gibi kadınlar hep ön plandadır. Bu yönüyle yöre insanı için kadın dindarlığını

⁹⁴ Gelemiş K.

⁹⁵ Konunun geniş bir tahlili için bkz. İzzet Er, *Sosyalleşme Sosyal Gelişme ve İslam*, Furkan Kitapevi Yay., Bursa 1988, s.128-131.

tanımlarken kadınlara has bir dindarlığın varlığından bahsetmek çok yadırgatıcı olmamalıdır.

Ayrıca kadınların erkeklerden farklı bir dindarlık tipi sergilemeleri yöreye has bir durum da değildir. Bazı araştırmalar kadın dindarlığının evrensel olduğunu, belli bir dine ve yöreye indirgenemeyeceğini teyit etmektedir. Mesela ülkemizde yapılan Erzurum, Kayseri ve Konya yöresiyle ilgili yapılan çalışmalarda bu durum açıkça belirtildiği gibi,⁹⁶ başka din ve ülkelerde de kadın dindarlığının içerik olarak oldukça zengin olduğu, inandıkları şeylere bağlılıklarının daha kuvvetli olduğu belirtilmektedir.⁹⁷

Değinilmesi gereken önemli bir husus da kadınların zihniyet dünyaları ve hayal âlemlerinin genişliği ile şekillenen birçok geleneksel uygulamaya erkeklerin itiraz etmemeleridir. Hatta bu tür uygulamalar için kadınları istedikleri yere götürme ve onlara yardımcı olma gibi faaliyetlere katılmakla birlikte kabulde daima mesafeli durdukları ve şüpheli bir tavır sergiledikleri görülmektedir.

e. Farklı Kültürel Dokular ve Alevîlik

Nüfusla ilgili konuda temas edildiği gibi, bölgenin tamamında üç yerleşim alanı etnik olarak kendilerini farklı tanımlamaktadır. Buna göre; Orhaneli'ne bağlı iki köy olan Letafet Bulgaristan, Osmaniye köyü Abhazya (Gürcü) göçmenidir ve kültürel anlamda yöre köylerinden farklı alanları vardır. Yüzyılı aşkın bir süre geçmiş olmasına rağmen kendi kültürel geleneklerini sürdürmektedirler. Her ne kadar birbiriyle sonradan yakın ilişkiye giren, ancak söz konusu noktaya farklı yollardan gelen toplumların aynı uygarlık görüntüsü sunuyormuş gibi olmaları mümkünse de⁹⁸ bu köyler arasında bazı farklılıklar mevcuttur. Bunlar ibadetlere katılım, düğün ve cenaze törenleriyle eğlence kültürüne yansımakta ve farklılıklar kolayca tespit edilebilmektedir. Mesela Letafet köyünde kızlar nişanlı da olsalar nişanlılarına bile hâlâ kaçarak evlenmektedir ve bu neredeyse bir gelenek olmuştur. Yine bu köyler kız alıp vermede kendi kültürlerine ait aileleri tercih etmektedir. İki

⁹⁶ Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, s.281; Günay ve arkadaşları, s.93; Aydın ve arkadaşları, s.133;

⁹⁷ Grace Davie, "Din Sosyolojisi", *Din Toplum ve Kültür* (Din Sosyolojisi ve Antropolojisine Giriş), çev.Ali Coşkun, İz Yayıncılık, İst., 2005. s. 113

⁹⁸ Claude Lévi-Strauss, *İrk, Tarih ve Kültür*, Çev. Komisyon, Metis Yay., Üçüncü Basım, İst. 1997, s.22-23.

köy de yoğun göç neticesinde genç nüfusu olmayan ve yaşlıların da şehirle irtibatlı yaşadığı köylerdir. Diğer yerleşim birimi ise Karıncalı Beldesine bağlı bir mahalledir ve Termik santralde çalışan memur ve işçiler için kurulmuş lojmanlardan oluştuğu için sakinleri sürekli değişken ve heterojen bir kültür dağılımının insanlarıdır. Dolayısıyla belirgin bir kültürel ve geleneksel ayırt edici özellikten bahsedilememektedir. Bu üç yerleşim birimi için yörenin diğer yerleşim birimleriyle kültürel anlamda kesin bir doku uyumsuzluğunun varlığından söz edilebilir. Elbette farklı kültürel ve etnik yapılardan gelmiş olan topluluklar bir başka toplumun değerleriyle ve terimleriyle yargılanamaz. Çünkü onlar temelde birbiriyle karşılaştırılmaz şeylerdir⁹⁹ ve aralarında kültürel farklılıklar olmak durumundadır. Letafet köyünde namaza katılım oranı düşüktür. Köy hayırları ve hıdrellez gibi törenleri yoktur ama doğum, ölüm ve düğün törenleri gibi diğer hususlarda coğrafyanın geneliyle önemli ölçüde uyushmaktadır. Çünkü toplumlarda karşıt yönlerde çalışan ve uğraşları eş zamanlı olan güçler vardır: Bu güçlerin bir bölümü yerel özelliklerin korunmasına hatta keskinleşmesine uğraşırken, diğer bölümü birliktelik ve kaynaşma yönünde çaba gösterir.¹⁰⁰

Yörede Alevî nüfus Orhaneli'nin Dağgüney ve Keles'in Sorgun köylerinde görölmektedir. Alevî unsurların menşei ve tarihi süreçleri ayrı bir araştırmanın konusu olmakla birlikte tarihe gitmeden bile bazı ipuçlarına rastlamak mümkündür. Yörenin birçok Sünnî köyünde *Samah Beleni*,¹⁰¹ *Samah Tepesi*,¹⁰² *Tekke Evi*,¹⁰³ Ali Babanın kurduğu köy,¹⁰⁴ Haydar Köyü¹⁰⁵ gibi isimlendirmeler hâlâ varlığını sürdürmektedir. Diğer taraftan araştırmanın yürütüldüğü sırada Keles Belediye başkanı olan zatın, çocukluk yıllarında annesinin anlattığı Şah İsmail'i metheden menkıbe türü hikâyelerden 4-5 tanesini hatırladığından bahsetmiş olması, yörede Bektaşî-Alevî geleneğinin tesirli olduğu yönünde bir yaklaşımın delilleri olarak sunulabilir. Bu tarihi verilere de aykırı düşmemektedir. Zira bilinmektedir ki; Selçuklular döneminden itibaren Türklerin arasında Sünnilik özellikle Hanefilik

⁹⁹ Ruth Benedict, *Kültür Örüntüleri*, Çev. Mustafa Topal, Öteki yayınevi, Ank. 1998, s. 228.

¹⁰⁰ Benedict, age., s.23.

¹⁰¹ Yakuplar O.

¹⁰² Deliler K.

¹⁰³ Durhasan B.

¹⁰⁴ Dağgüney O.

¹⁰⁵ Keles

şekliyle “kitabî Medrese Müslümanlığı” tarzında, şehir ve kasabalarda bir şekillenme yoluna giderken, Sûfilikle de bağdaşmak suretiyle Alevîlik başlıca kırsal yörelerin ve göçebe unsurların “Sûfî halk dindarlığı”nı oluşturmuştur. Sonraları tarikatlar formu altında özellikle şehirlerden hareketle bir gelişme gösteren “Tekke Müslümanlığı” formunu oluşturan bu hareket giderek Türklerin arasında başta Sünnilik ve Alevîlik olmak üzere tüm dindarlık formları ile bir şekilde imtizaç etmeyi başarmıştır.¹⁰⁶ Sonraki süreçte Osmanlı-Safevî ilişkileri nedeniyle bazı Alevî grupları içe kapanık topluluklar haline gelmişler ve günümüze kadar bu yapılarını muhafaza etmişlerdir.¹⁰⁷ Diğer taraftan Bektaşî-Alevî geleneğine bağlı göçebelerin Şah İsmail zamanında Osmanlı devletinden çok daha bariz Türk kültürel özellikleri taşıyan Safevî devletine karşı yakınlık duymaları ve hatta birleşik hareket etme eğiliminde olmaları,¹⁰⁸ yöredeki bu organik bağı kısmen açıklıyor görünmektedir.

Yukarıda bahsedilen göçmen köylerine nazaran kültürel ve dinî yaşayış anlamında çok daha bariz farklar olması beklenen Alevî nüfusun yer aldığı köylerde sosyal, kültürel ve dini yaşayış ve algılama tarzlarında herhangi bir farklılık tespit edilememiştir. Dolayısıyla buralarda yaşayan nüfusun bir kısmının kendisini Alevî olarak tanımlaması dışında kayda değer bir ayrışma yoktur. Dağgüney köyüne araştırma için gidildiğinde cami cemaatiyle görüşülürken camiden vakit namazını kılarak çıkan cemaat içinde kendini Alevî olarak tanımlayanlar da vardı. Köyde bulunan Yaren Dede türbesi ve türbe etrafında oluşan uygulamalardan birisi olarak, içerideki şamdana her perşembe mum yakıldığı ve bu işi *dede sahibi* olarak nitelendirilen Alevî kökenli bir ailenin yaptığı tespit edilmiştir. Ancak Keles’e bağlı Davutlar Köyünde bulunan Kayadibi Dedesi’nde de aynı uygulamaların olmasından dolayı konuyu sadece Alevîlikle irtibatlandırmak mümkün görünmemektedir. Yine de türbede mum yakma uygulamasının yöredeki diğer dedeler göz önüne alındığında bir istisna oluşturduğunu belirtmek yerinde olacaktır.

Zaman zaman kimlik arayışlarına girmiş olsalar da aidiyet olarak yöre insanının kültürel kimliğinin dışına çıkmayan ve kendilerini sadece ismen Alevî

¹⁰⁶ Günay, *Din Sosyolojisi*, s. 521. Orhan Türkdoğan, *Alevî Bektaşî Kimliği*, Timaş Yay., 2.bas., İstanbul 1995, s.402

¹⁰⁷ Cenksu Üçer, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2005, s.396

¹⁰⁸ Nur Vergin, *Din, Toplum ve Siyasal Sistem*, Bağlam Yay., İstanbul 2000, s.78-79. Ayrıca bkz. Türkdoğan, *Alevî Bektaşî Kimliği*, s.525, 529, 568-576

olarak tanımlayan ailelerden söz edilebilir. Bu tür bir sosyal yapı birbirinden ayrı yığınların yüksek düzeyde yapılaşmış bir evrene benzetilebilir. Bu durumda, her toplumda bireylerin belli bir yüzdesinin sistem dışında ya da indirgenemez olan iki veya daha fazla sistem içerisinde yer alması mümkün görülebilmektedir.¹⁰⁹ Onlar kendilerini yörenin kültürel sistemi içinde ifade etmektedirler ve aidiyet olarak ‘oralı’ olduklarının farkındadırlar. Her ne zaman ülke içindeki başka Alevî gruplarda organik bir bağ aramaya kalksalar yörede oluşmuş kimlikleri buna engel oluşturmaktadır. Konuyla ilgili şu örnek açıklayıcı bir mahiyet arz etmektedir: Dağgüney köyünde 2002 yılında yapılan köy/dede hayırına Bursa Kestel ilçesinden, diğer Alevî kesimlerince çok iyi tanınan ve sözü geçen bir Alevî dedesi davet edilir. Dedenin olduğu düzlükte köydeki bütün Alevî ailelerle birlikte birçok kişi toplanarak öğleye doğru mevlit tilaveti olur. Arkasından herkes öğle namazı kılmak için hazırlığa başlar ve namaza durur. Ama namaz kılınacağı sırada Bursa’dan gelen ve farklı bir Alevî kültüre mensup olan dede ortadan kaybolur. Yani namaz kılmaz. Namaz bittikten sonra tekrar kalabalığa karışan dedenin bu tutumu oradaki Alevîlerin gözünden kaçmaz. Toplumsal kurala dönüşmüş bazı uygulamalara uyum gösterme toplumsal ilişkilerin temel taşı olduğundan kişiler, hangi toplulukta olursa olsunlar, mutlaka bu topluluğun normuna uyum gösterirler.¹¹⁰ Fakat burada toplum normlarına bir uyumsuzluk açığa çıkmıştır ve yöredeki Alevîler, ülke genelindeki Alevî topluluklarıyla aynı normları paylaşmadıklarını, ismen Alevî olmakla birlikte aslında yöredeki geleneksel Sünni normlara dâhil olduklarının farkına varır ve sonraki yıllarda bu tür kişileri törenlerine davet etmezler.

Geleneksel toplumların en belirgin özelliklerinden biri, sembolik bütünleşmelerin din yoluyla gerçekleştirilmesidir.¹¹¹ Buradan hareketle Dağgüney köyünde biri dede sahibi olmak üzere dört, Sorgun köyünde ise Alevî ailelere mensup iki bayanla görüşüldüğünde yöre genelinin dışında değerlendirilebilecek herhangi bir uygulama ya da dini anlayış ve yaşayışta farklılıklar olduğunu çağrıştıracak öğelere rastlanmamıştır. Dede telakkisi, hıdrellez kutlamaları, adaklar, ölünün arkasından yapılanlar, doğum sonrası uygulamalar gibi konular geneli

¹⁰⁹ Marcel Mause, *Sosyoloji ve Antropoloji* (Lévi-Strauss’un kitaba yazdığı önsözden), çev. Özcan Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ank. 2005, s.25

¹¹⁰ Barlas Tolan, *Sosyal Psikoloji*, Adım Yayıncılık, Ank., 1991, s.282.

¹¹¹ Necdet Subaşı, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayıncılık, İst. 2004, s.110

itibariyle yöre ile örtüşmektedir. Bir kültür içindeki insanların birbirine benzer ve uyumlu davranışları normal olanıdır. Çünkü bu tür uyumlu davranışların hayatın seyrine uymada, yaşamla başa çıkmada yararlı ve gerekli olduğu gerçeğini de unutmamak gerekir.¹¹² Bu nedenle Sorgun köyünde hacca gidip gelen iki Alevî ailenin varlığı bile şaşırtıcı olmamaktadır.

Yörenin geneli aynı geleneksel yapıları ve dindar görünüşleri paylaşmakta ve yansıtmaktadır. Bahsi geçen yerleşim alanlarında yaşayan insanların çoğunluğu yaşadığı coğrafyanın kültüründen bağımsız ve soyutlanmış olarak düşünülemez. Onlar, ailelerinin, akran gruplarının ve diğer toplumsal grupların üyeleridir ve bu gruplar içerisinde uyumlu¹¹³ ve diğer toplumsal yapılar karşısında son derece hoşgörülü olma eğilimindedir. Yöre toplumu bütünüyle ele alındığında, elbette davranış farklılıkları olabilir. Ama sonuçta bu insanlar aynı coşkuları yaşamaktadır, aynı törenlerde bir araya gelerek aynı oyunları oynamaktadır ve aynı ilgi ve sorunlara sahiptirler.¹¹⁴ Dolayısıyla çok belirgin kültürel ve dini yapıların ortaya çıkması düşünülemez. Asırlardır aynı coğrafyanın uyumlu bir şekilde paylaşıyor olması da bunun bir delili ve sonucudur.

C. Temel İbadetlere Kesin Bağlılıklarına Göre Yörede Resmi Dindarlık

Yörede yaşayan insanların temel ibadetlerle ilgili tutum ve davranışlarında şehirler ve diğer bölgelerdeki insanlarla aynilikler gösterdiği muhakkaktır. Nitekim Türkiye'nin değişik illerinde yapılan benzer çalışmalarda bu durum açıklıkla görülebilir.¹¹⁵ Çalışmalar incelendiğinde de görüleceği gibi, arada aksatmalar olsa da düzenli olarak namaz kılanların sayısı Türkiye geneli dikkate alındığında ortalama olarak %50'yi bulmaktadır. İncelemenin konusunu teşkil eden dağ yöresi söz konusu olduğunda bu durum, kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre ortalama olarak

¹¹² Gans, age., ve yer.

¹¹³ Herbert J.Gans, *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*, çev. Emine Onaran İncirlioğlu, YKY, İst. 2005, s.55.

¹¹⁴ J.L.Freedman/D.O.Sears/J.M.Carlsmith, *Sosyal Psikoloji*, çev. Ali Dönmez, İmge kitapevi, 3.Bas. Ankara 1998, s.426

¹¹⁵ Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, s.94-146, Niyazi Akyüz, *Ankara'nın Boğaz İçi Semtinde Dini Hayat ve Kentleşme Üzerine Bir Araştırma*, A.Ü.İ.F. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1994.s.79-98; Ali Akdoğan, *Sosyal Değişme ve Din* (Trabzon İl Merkezi Örneği), Rağbet Yay., İst.,2004, s.198-225; Ali Akdoğan, *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat* (Rize İl Merkezi Örneği), Rağbet Yay. İst. 2002, s.137-157; Celalettin Çelik, *Şehirleşme ve Din*, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002, s.221-252; Emin Köktaş, *Türkiye'de Dini Hayat* (İzmir Örneği), İşaret Yay., İst. 1993, s.107-125. Ali Coşkun, *Sosyal Değişme ve Dini Normlar*, Dem Yay., İst., 2005, s.164-169.

%70'i bulmaktadır ki bu, ülke geneline göre daha yüksek bir orana tekabül etmektedir. Namazın günlük oluşu ve sıklık aralığı dikkate alındığında sürekliliği zor olan bir ibadet olmasına rağmen katılımın yoğun oluşuna bakarak diğer ibadetlere de önem verildiği ve dolayısıyla dini değerlerine oldukça bağlı bir toplumsal yapıyla karşı karşıya olduğumuz söylenebilir. İbadetlerinde sürekliliği olmayan diğer %30'luk kesim için ise, Günay'ın Erzurum ve yöresindeki insanların dini davranış tiplemesini yaparken belirttiği '*alaca dindarlar*'¹¹⁶ tanımlaması, oruç ve kurban hariç, bu yöre için de geçerlidir. Namaz ibadetini aksatan insanlar için böyle bir benzetme daha isabetli kabul edilse de, yörede namaz kılma oranının en düşük köylerde bile yüzde ellinin altına düşmediği ve bazı köylerde yüzde yüzleri bulduğu düşünülürse yöre insanının genelini rahatlıkla alaca dindarlar kategorisinin üzerinde bir konumda değerlendirebiliriz. Şu halde bölge insanı için dindarlıktan ziyade, bir yandan kökleri insan ruhunun derinliklerine kadar uzanan karmaşık bir eğilim, diğer taraftan toplumsal görünümüleri bakımından son derece girift bir durum arz eden¹¹⁷ dini hayatın canlılığından ve onlar için dini değerlerin sürekli birinci öncelik olduğu bir hayat tarzından bahsedebiliriz.

Namaz dışındaki diğer ibadetlere katılım ise zekât istisna tutulursa yine en üst düzeydedir. Yani yöre insanı kendilerine temel ibadetler olarak anlatılan bütün ibadetlerde iştiaklı davranmakta ve yerine getirmek için elinden geleni yapmaktadır. Bunlara paralel olarak nafie kategorisinde değerlendirilen ibadetlere de katılım oldukça yoğun olmaktadır. Mesela; Şevval ayında tutulan altı günlük oruca katılım bunun en belirgin göstergesidir. Büyükorhan ilçesi başta olmak üzere, verilen bilgilere göre, %30'lara varan oranda insan bu ibadeti yerine getirmektedir.

İslam'ın temel ibadetlerini yerine getirmede hassas davranan yöre insanı yeni telkin ve önerilere oldukça açıktır. Bir yerleşim biriminde görevli kişi veya eşinin gayretleriyle dini emirleri yerine getirme oranı önemli ölçüde değişmektedir. İyi örnekler sunulduğu ve doyurucu bilgilendirmeler yapıldığı takdirde bütün ibadetlere katılım oruç ve kurbanda olduğu gibi en üst düzeye çıkabilmektedir. Şu halde, yörede dini anlatanların yani '*tebliğci*' sıfatıyla insanlara dinlerini anlama ve yaşama

¹¹⁶ Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, s. 260.

¹¹⁷ Günay, *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, s. 259.

konusunda yardımcı olan resmi-gayrı resmi görevlilerin yöre insanı üzerinde önemli tesirleri vardır denebilir.

Dini ibadetlerin yanında bir de bölgenin kültürel ve geleneksel hafızasında dini mahiyet arzeden ve dini bir unsurmuş gibi kabullenilen bazı uygulamalar da vardır. Bunlar İslam toplumlarıyla ortak paydalarda kesişmeyen, başka inanç ve dinlerle Türk topluluklarının geçmiş tarihlerinde görülen ve yarı dini motifler kullanılarak sürdürülen çeşitli inanış şekilleridir. Zihniyet yapılarıyla geleneğin taşıyıcı birer unsur olarak devamını sağladığı bu tür inanç ve uygulamalar bölgedeki dini hayatın ikinci bir veçhesini oluşturmakta ve farklı sayılabilecek bir dindarlık görünümü sunmaktadır.

II. YÖRE İNSANININ DİNDARLIK GÖRÜNÜMÜ

Bir dindarlık tiplemesi yaparken “hangi dinî duygunun dindarlığın esas elemanı olarak görüldüğünden, dindarlığın çeşitli tezahürlerinin birbirinden bütünüyle bağımsız olup olmayacağına kadar bir dizi sorun dikkat çekicidir.”¹¹⁸ Türlü değişkenler dikkate alındığında bir dindarlık tiplemesi yapmanın imkânsızlığından söz edilse de¹¹⁹ araştırmanın yürütüldüğü sosyal zeminler dikkate alınarak ortalama şablonlarla genel bir çerçeve oluşturulabilir.

Temel dini ibadetlere katılım dikkate alındığında yöre insanının oldukça dindar kişilikler sergilediği söylenebilir. Çünkü namazlar, oruç, kurban, fitre ve hac gibi temel ibadetlere katılım ülke genelinin üzerinde bir ortalamayla gerçekleşmektedir. Ama bu dinî olanla geleneksel olanı sezmeye yetecek kadar resmi ve kitabî referansları güçlü bir Müslümanlık demek değildir. Hatim ve zekât meselesinde olduğu gibi dindarlık biraz sembolik bir tarza kaymaktadır. Hac ibadeti ve hac dönüşü hediyeleşme meselesinde olduğu gibi, dindarlık ve inançlar geleneğin tesirinde kaldığı için ibadet umulan hedefe ulaşamamaktadır denebilir. Devir meselesinde olduğu gibi, her ne kadar alışkanlıklardan ve toplumsal reflekslerden kaynaklanan tutucu bir dindarlık gösterilse de, izah edildiğinde, doğru olan yaklaşım bir alternatif olarak sunulduğunda kabule açık, ikna olabilir bir zihniyetin ipuçlarını görmek de mümkündür. Bu ikna olabilir yapıdaki zihni süreç ve tavırların gelişmesi biraz da din hizmetlerini yürüten resmî görevlilerinin dinî konuları gerekli ilmî

¹¹⁸ Subaşı, age., s.111.

¹¹⁹ Subaşı, age., ve yer.

donanımlarla takdim etmelerine bağılı gibi görünmektedir. Yörenin tamamında camilerin, özellikle köylerde, en merkezi dinî kurum olma özelliğini taşıyor olması ve buralarda yürütülen her türlü faaliyetin insanlar tarafından rağbet görmesi bu durumu destekler bir mahiyet arz etmektedir.

Geleneğin dönüşüm ve kırılmalara rağmen canlılığını sürdürdüğü ve çekiciliğini koruduğu önemli bir gerçekliktir. Bu yönüyle, en az temel ibadetler kadar geleneksel birçok uygulamanın da yöre insanı tarafından benimsenmiş olduğu ve geleneksel olanın devamı için çeşitli faaliyetleri oldukça istekli bir şekilde yürüttükleri söylenebilir. Hatta bazı noktalarda geleneğe bağlılıkları oldukça belirgindir ve herhangi bir sorgulayıcı düşünceye de açık değildir. Varlığını sürdüren gelenekselliğin boyutlarını ve derinliğini sınamak maksadıyla farklı köylerde farklı kaynak kişilere defalarca “Neden böyle yapıyorsunuz? Bunun anlamı ne?” gibi sorular sorulmuş ve her defasında “Büyüklerimizden öyle gördük” cevabı alınmıştır. Yani diğer toplumlarda da olduğu gibi. “Misyoner ve etnolog C. Strehlow, Avusturalya’lı Aruntalar’a neden bazı törenleri kutladıklarını sorduğunda onlar her defasında şöyle cevap veriyorlardı: “Çünkü atalar bunun böyle yapılmasını istediler.” Yeni-Gine’li Kailer hayat ve çalışma şekillerini değiştirmeyi reddediyorlar ve bunu şöyle açıklıyorlardı: “ Nemular (Mitsel Atalar) böyle yapmışlardı biz de aynı şeyi yapıyoruz.”¹²⁰

Yöre insanı geleneksel-dini formlarda genelde aynı referanslarla davranmamaktadır. Bu durum bir bakıma kaçınılmazdır. Çünkü özellikle en kültürlü halklar ve çevreler arasında bile toplumun belli normlarına ve uygulamalarına özel anlamlar atfetme hususunda şüpheleri olan ancak bu tür uygulama ve törenlere katılmaya devam eden insanlarla karşılaşırız. Bu tür insanlar yerine getirilmesi istenilen davranış ve hükümlerin, akli olarak yapılması gerektiğinden emin değillerdir; ancak ahlaki bir karışıklığa düşmeksizin bu hükümleri yapmaktan kaçınmanın mümkün olmadığını hissederek ve ahlaki karışıklıktan çekinirler.¹²¹ Söz konusu olan daha kapalı bir toplumsal yapıdaki dağ yöresi insanı olunca geleneksel uygulamalara katılım kaçınılmaz gibi durmaktadır. Bu aynı zamanda gelenekselliğin sürekliliğinde önemli bir etkidir ve bireylerin dönüşüm çabalarını akamete

¹²⁰ Mircea Eliade, *Mitlerin Özellikleri*, çev. Sema Rifat, Simavi Yay. İst. 1993, s. 14.

¹²¹ Emile Durkheim, *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*, Çev. Fuat Aydın, Ataç Yay., İst. 2005, s.425.

uğratacak bir zeminin korunmasında da rol alan zihni bir yapılanma olarak düşünülebilir.

Bu durumda yöre insanı için dinî değerlere ve ibadetlere bağlılıkları ne kadar canlı ve güçlü ise geleneğe bağlılıkları ve onu sürdürme istekleri de bir o kadar güçlüdür denebilir. Bu güç dengesinde geleneğin belirgin bir alanının olması kendisine sağlam birer dinî referans noktaları oluşturmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Yani gelenek meşruluğunu ve devamlılığını dinî değerlerden aldığı referanslarla sağlamaktadır denebilir. Geleneğin güç ve direnç noktalarındaki diriliğe bakıldığında resmi dine geleneğe meşruluk kazandırma gibi bir işlev de yüklettikleri söylenebilir. Bu durum dinî hayatın tamamıyla geleneğin gölgesinde kaldığı ve silikleştiği gibi bir neticeye işaret etmemektedir. Aksine dinî referanslarla kendi varlığını güçlendiren geleneksel bir yapının resmî dinle tatlı bir rekabete girdiğinin bir göstergesi olarak düşünülebilir. Çünkü aynı geleneksel yapı içinde bazı geleneksel formlara bizzat yöre insanı tarafından itiraz ediliyor olması bu rekabetin ipuçları olarak düşünülebilir.

Yöreyle alakalı diğer önemli bir gözlem ise; ekonomik refah düzeyi iyi olan köylerde dini hayatın daha yalın, daha sade ve resmi din anlayışına uygun bir şekilde yaşandığı yönünde olmuştur. Bu tür köylerde Kur'an öğrenme ve okumadan başlayarak dinî hayatın önemli göstergeleri sayılabilecek bazı uygulamalarda gençler dâhil olmak üzere daha tutarlı, daha bilinçli ve düzeyli davranılmaktadır. Mesela bu tür yerleşim birimlerinde gençler için toplantı, satranç ve bilardo oyunları gibi çeşitli aktivitelerin yapıldığı 'odalar' oluşturulmuştur. Bu mekânlarda, diğer aktivitelerin yanında Kuran öğrenimi ve dini içerikli bilgilendirme toplantıları da yapılmaktadır. Bazılarında Ramazan ayı boyunca gençler toplanmakta ve hatimler indirmektedir. Yine bu köylerde hayır yemekleri ve düğünlerde gerekli olan çeşitli malzemelerin ortaklaşa kullanılmak üzere hazır bir düzenek halinde tutulduğu ve aynı zamanda bu tür törenlerde bir aşevi olma özelliğine sahip mekânlar oluşturulmuş durumdadır. Geçmişte yaşanan olumsuz hadiselerden de dersler alarak, kötü örnek oluşturduğu gerekçesiyle, düğünlerde ve çeşitli eğlencelerde aleni alkol kullanımının, gönüllü ve istekli katılımlarla, engellenmiş olması gelişmişlikle alakalı bir durum olarak düşünülebilir. Bazen normun varlığı, belli bir davranışın yadırganmasıyla anlaşıldığı

ve toplumda olması gereken davranışları da belirlediği¹²² için köylüler alınan karar veya takınılan tavrın dışına çıkmamaktadır. Yine bu tür köylerde ibadetlere katılım, Kur'an okumayı bilme ve yardımlaşma oranı en üst düzeydedir. Yörenin en zengin köylerinden olan Keles Belenören köyü bunun en canlı örneğidir. Kurdukları dernek vasıtasıyla bir aş evi oluşturulmuş ve buradan hem kendi köylerinde hem de civar köylerde oturan ihtiyaç sahiplerine günlük olarak yemek götürmektedirler.

Bölge geneli dikkate alındığında ekonomik anlamda fakir olan köylerde ise ekonominin zayıflığı yanında dinî hayatın önemli göstergeleri olan dini pratiklerde de diğer köylere göre düşüklükler gözlenmektedir. Alkolün yaygın olması, teşkilatlı yapıların ve yardımlaşmanın az olması, eğlenceye düşkünlük, ibadetlere katılımın en düşük seviyede olması gibi konular bu tür yerleşim birimlerinin ayırt edici özelliği olarak zikredilebilir. Bu tür köylere bakarak ekonomik alandaki zayıflıkla dini hayatın zayıf oluşu arasında bir bağlantı olduğu düşünülebilir.

¹²² Nuran Hortaçsu, *Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler*, İmge Kitapevi, Ankara, 1998, s.91.

SONUÇ

Kültürel çalışmalar, insanlara, geçmişte bildiklerinden daha fazla kendi gelecekleri üzerinde etkin bir kontrol sağlama olanağı verir diye ifade edilebilecek bir genel kabul vardır. Uzun soluklu bir medeniyet olarak tarihteki yerini alan Osmanlı tecrübesinin ilk mayalandığı coğrafyalarda yaşayan insanların hayat tarzlarına uzaktan tutulan bir ışığın, görünen fotoğrafın net veya fulü olmasına bakılmaksızın Anadolu fikir atlasının geleceğine yansıtacağı umularak yürütülen bu çalışmanın genel sonuçları şöyle sıralanabilir:

Araştırmanın yürütüldüğü dört ilçe ve köylerinde şehirleşme sürecine girilmiş olsa da kırsal kesim toplum yapısından henüz sıyrılammış ve geçim hayvancılık ve tarıma dayalıdır. Teknik imkânlar kullanılarak yapılacak tarım bölge için istikbal vaat etmektedir.

İlçe merkezleri ve köylerle birlikte 65.000 civarında insanın yaşadığı yörede dini hayatın şekillenmesinde ve dini örgütlenmede etkili kurum DİB.'dir. Dini faaliyetler ve oluşumlar bu kuruluşun görevlendirdiği kişiler tarafından yürütülmekte ve insanlar da bu teşkilatın yürüttüğü din hizmetlerinden azami ölçüde yararlanma gayreti gütmektedirler. Buna bağlı olarak yörede camiler en merkezi dini kurum olma özelliğini taşımaktadır ve en ücra sayılabilecek köylerde bile bakımlı ve düzenli yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yöre insanının temel dini ibadetlere katılımı üst seviyelerde gerçekleşmektedir. Zekât ve haç ibadetlerine katılım diğer ibadetlere göre azdır ve bunda geleneksel bazı uygulamalar ve anlayışlar tesirli olmaktadır. Cuma namazı, bayram namazı ve oruç ibadetine katılım üst seviyededir.

Yörede dinî kaynaklı inanış ve uygulamalar kadar geleneğin tesiriyle oluşmuş ve en az dini inançlar kadar rağbet gösterilen bazı uygulamaların da olduğu tespit edilmiştir. Bunlar doğum, düğün, ölüm hadiseleri ve sonrasında yoğun olarak yaşanmaktadır. Ayrıca tabiatla ağaç, taş ve su gibi nesnelere de kutsiyet atfedilerek bazı ritüellerin geliştirilmiş ve uygulanmakta olduğu yapılan önemli tespitler arasındadır.

Bunlara ilaveten yörede öylesine yoğun bir dede kültürüyle karşılaşıldı ki tezin önemli bir kısmını bu konuya ayırmak bir zorunluluk oldu. Dede inancı ve dedelerde

yapılanlar yöre insanının inanç dünyasını yansıtmada önemli bir ipucu olarak düşünülmüştür. Bu durum bölgede sürdürülen dinî hayat ve bu hayatın önemli bir bölümünü oluşturan dinî-geleneksel süreçlerin yorumlanmasında önemli sayılabilecek veriler sunmaktadır. Dede dedikleri ve bir kutsiyet atfettikleri bu mekânlardan yola çıkarak yörede sürdürülen hayat için *sadelik ve tabiliğin* ön planda olduğu söylenebilir. Çünkü türbe ve mezarı olan otuz kadar dedenin dışında kalan iki yüzün üzerindeki dedeler ya yeri belli olmayan ya da tabiatta bulunan nesnelerden seçilen dede türündendir. Az sayıdaki dede hariç genelinde ciddi bir uygulamaya rastlanmamaktadır. Bunun biraz da onların tabiata kutsallık atfetmelerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı düşünülmektedir.

Türkiye son çeyrek asırda siyasi, ekonomik, iletişim, ulaşım ve kültürel alanda çok önemli değişimler, dönüşümler yaşadı. Bu dönüşümlerin tesirinin en az olduğu düşünülen yörenin, şehirlerde olduğu gibi geçmişine ait hafızasını tamamıyla dönüştürmemiş, değiştirmemiş olduğu düşünülmektedir. Bu yönüyle yöre bir de Antropologlar, Sosyologlar, Kültür ve Medeniyet Tarihçileri, Folklor uzmanları, Edebiyatçılar ve Dil uzmanları tarafından incelense birçok medeniyetin kesiştiği bu coğrafyalarda önemli verilere ulaşılabileceği muhakkaktır.

Çalışmanın ana gövdesi elbette yörede sürdürülen geleneksel-dinî hayatın işlerlik tarzına ait verilerden oluşmaktadır. Bu veriler geniş bir coğrafya inançlar yönüyle taramadan geçirilerek oluşturulmuş ve bu verilerin kendi içinde sağlamlığını da denetleme imkânı sağlamıştır. Son bölümde verilerin genel bir değerlendirmesi yapılmaya çalışılmış olmakla birlikte, araştırılan toplumun o verilerden başka bir şey olduğu unutulmamalıdır. Çünkü karşımızda duran, dört ilçe merkezinde de, esnafın gündüzleri camiye ve ya başka bir yere giderken dükkânının kapısını açık bırakıp gittiği, akşamları da dışarıdaki tezgâhının üzerindeki malların sadece üzerini örtmekle yetindiği, hırsızlık, gasp, öldürme hadiselerinin çok az yaşandığı mahkemelere tarla anlaşmazlıkları dışında çok fazla davanın intikal etmediği, kimsenin aç-açık bırakılmadığı sade ve homojen bir toplumdur.

Sosyal dokusu dini değerlerle yoğrulmuş ve dindarlık düzeyi en üst seviyelerde olan bu toplumun çağdaş dünyaya anlatacak pek çok öyküleri olduğu muhakkaktır.

KAYNAKLAR

I. BİBLİYOGRAFYA

- Akdoğan, Ali, *Geleneksel Toplumdan Modern Topluma Geçişte Dini Hayat* (Rize İl Merkezi Örneği), Rağbet Yay. İst. 2002.
- _____ *Sosyal Değişme ve Din* (Trabzon İl Merkezi Örneği), Rağbet Yay., İst., 2004.
- Akyüz, Niyazi, *Ankara'nın Boğaz İçi Semtinde Dini Hayat ve Kentleşme Üzerine Bir Araştırma*, A.Ü.i.F. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1994.
- Ardel, Ahmet, “Uludağ, Morfolojik Etüt”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı: V-VI, Ankara 1944.
- Arslan, Mustafa, *Türk Popüler Dindarlığı*, Dem Yay., İst. 2004.
- Arslantürk, Zeki - Amman, Tayfun, *Sosyoloji*, Kaknüs Yay., İst. 200.
- Arslantürk, Zeki, *Araştırma Metot ve Teknikleri*, M.Ü. İ.F. Yay. 4. basım, İst., 1999.
- Ay, Mehmet Emin, “Aile Ortamında Yerine Getirilen İbadetlerin Çocuk Üzerindeki Etkileri”, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, Sayı 1, İstanbul, 1994.
- Aydın, Mehmet ve arkadaşları, *Konya Merkezdeki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi ve Din Fenomonolojisi Açısından Değerlendirilmesi*, Damla Ofset, Konya, 2006.
- Baloğlu, Burhan, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*, Der Yayınları, İst. 1997.
- Bayyigit, Mehmet, *Sosyo-Kültürel Yönleriyle Türkiye’de Haç Olayı*, TDV Yay., Ankara, 1998.
- Benedict, Ruth, *Kültür Örüntüleri*, Çev. Mustafa Topal, Öteki yayınevi, Ank. 1998.
- Bey, Canip, *Bursa’da İşgal Günlüğü* (Bursa Vilayetinde Yunan Fecayii) 1920–1922, Derleyen, Düşünce Kitabevi yay. İst. 2004.
- Bilgin, Vecdi, *Sosyal Çözülme ve Din*, Etüt Yay., Samsun 1997.
- Bilgiseven, Âmiran K., *Din sosyolojisi*, Filiz Kitapevi, İst. 1985.
- Bouthoul, Gaston, *Zihniyetler*, çev. Selmin Evrim, İ.Ü.E.F. yayınları, İst. 1975.
- Bursa Ansiklopedisi*, II. c, Gazetecilik ve Yayın A.Ş., Bursa, 1987.
- Cemiloğlu, Mustafa, “Bursa Dağ Köyleri ve Köy Adı Efsaneleri”, *Bursa Defteri*, sayı 3, Eylül-Ekim-Kasım 1999, Osmanlı Özel Sayısı 1.
- _____ *Bursa Dağ Köylerinde Türkmen Kültürü*, U.Ü. yayınları, Bursa 2002.

- _____ *Bursa Halk Kültürü, I. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu* (4–6 Nisan 2002) *Bildiri Kitabı*, c. II, s.388, UÜ. Rektörlüğü Bursa 2002.
- _____ *Osmangazi ve Bursa Sempozyumu* (04–05 Nisan 2005-Bursa) *Bildiri Kitabı*, edt.Cafer Çiftçi, Bursa Osmangazi Belediyesi yay. 2. bas. 2005.
- Coşkun, Ali *Sosyal Değişme ve Dini Normlar*, Dem Yay., İst., 2005.
- Cox, James L., *Kutsal İfade Etmek* (Din Fenomenolojisine Giriş), Çev. Fuat Aydın, İz Yay., İst. 2004.
- Çelik, Celalettin, *Şehirleşme ve Din*, Çizgi Kitapevi, Konya, 2002.
- Çınar, Aliye, *Paul Tillich’te Din-Sembol İlişkisi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, U.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2004.
- Dara, Ramis, “*Bursa’da Yaşam*”, Olay Gazetesi Uludağ Özel Sayısı, Şubat 2001.
- Davie, Grace, “*Din Sosyolojisi*”, çev.Ali Coşkun, Din Toplum ve Kültür (Din Sosyolojisi ve Antropolojisine Giriş), İz Yayıncılık, İst., 2005.
- Dinçel, Ö.Faruk, *Yörük ve Türkmen Diyarı Bursa Dağ Yöresi*, Dağ-Der yay. Bursa 2003.
- Dönmezer, Sulhi, *Sosyoloji*, Savaş Yayınları, 9. baskı, Ank., 1983.
- Durkheim, Emile, *Dini Hayatın İlkel Biçimleri*, Çev. Fuat Aydın, Ataç Yay.,İst., 2005.
- _____ *Sosyolojik Metodun Kuralları*, Çev. Enver Aytekin, Sosyal Yay., İst.2. baskı, 1994, s.169
- Duverger, Maurice, *Sosyal Bilimlere Giriş*, çev., Ünsal Oskay, Bilgi Yay., İst. 1990.
- E.Ü.F.E.F. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Halk Edebiyatı Dersi, Kayseri, 2000.
- Eliade, Mircea, *Mitlerin Özellikleri*, çev. Sema Rifat, Simavi Yay. İst. 1993.
- _____ *Dinler Tarihine Giriş*, çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İst., 2003.
- _____ *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi 3*, çev. Ali Berktaş, Kabalcı Yayınevi, İst. 2003.
- _____ *Kutsal ve Dindışı*, Çev. M.Ali Kılıçbay, Gece Yay., Ank.1991.
- Er, İzzet, *Din Sosyolojisi*, Akçağ yay. , Ank. 1998.
- _____ *Sosyalleşme Sosyal Gelişme ve İslam*, Furkan Kitapevi Yay., Bursa 1988.
- Eyce, Berrin, Fransız Sosyoloğu Gabriyel Le Bras’da Din Sosyolojisi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, S.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1998.
- Eyuboğlu, İsmet Zeki, *Anadolu İnançları* (Anadolu Üçlemesi-1), Toplumsal Dönüşüm Yayınları,İst., 1998.

- Freedman, J.L. / Sears, D.O. / Carlsmith, J.M., *Sosyal Psikoloji*, çev. Ali Dönmez, İmge kitapevi, 3.bas. Ankara 1998.
- Gans, Herbert J., *Popüler Kültür ve Yüksek Kültür*, çev. Emine Onaran İncirlioğlu, YKY, İst. 2005.
- Günay, Ünver ve arkadaşları, *Ziyaret Fenomeni Üzerine Bir Din Bilimi Araştırması* (Kayseri Örneği), E.Ü. Yayınları, Kayseri 2001.
- Günay, Ünver, *Din Sosyolojisi*, İnsan Ya., İst. 2000.
- _____ *Erzurum ve Çevre Köylerinde Dini Hayat*, Erzurum Kitaplığı, İst.1999, s.259
- Güngör, Harun, “Geleneksel Türk Dininde Din Anlayışı”, *Dinler Tarihi Araştırmaları II, Sempozyum Bildirileri*, 20-21 Kasım 1998 Konya, Dinler Tarihi Derneği Yay., Ank., 2000.
- Haldun, İbn, *Mukaddime*, çev. Süleyman Uludağ, Dergah Yay., 2. baskı, İst.1988.
- Hobsbawm, Eric - Ranger, Terence, *Gelenğin İcadı*, çev. M. Murat Şahin, Agora Kitaplığı, İst. 2006.
- Hortaçsu, Nuran, *Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler*, İmge Kitapevi, Ankara 1998.
- Kaplanoğlu, Raif, *Bursa Yer Adları Ansiklopedisi*, Bursa Ticaret Borsası Kültür Yayınları, İst., 1996.
- Kehrer, Günter, *Din Sosyolojisi*, Çev., Semahat Yüksel, Kubbealtı Neşriyat, İst., 1992.
- _____ Kitabevi yay. İst. 2004.
- Keskin, Y.Mustafa, *Değişim Sürecinde Kırsal Kesim Aleviliği*, İlahiyat Yay., Ank., 2004.
- Kottak, Conrad Phillip, *Antropoloji* (İnsan Çeşitliliğine Bir Bakış), Çev. Komisyon, Ütopya Yayınevi, Ank., 2001.
- Köktaş, Emin, *Türkiye’de Dini Hayat*, İşaret Yay., İst. 1993.
- Lévi-Strauss, Claude, *İrk, Tarih ve Kültür*, Çev. Komisyon, Metis Yay., Üçüncü Basım, İst., 1997.
- Lindholm, Charles, *İslam Topluluklarında Gelenek ve Değişim*, çev. Nihal Çelik-Nurgül Durmuş-Şafak Sakarya, Elipis yay., Ank. 2004.
- Mardin, Şerif, *Din ve İdeoloji*, İletişim Yay., İst. 1983.
- Mausse, Marcel, *Sosyoloji ve Antropoloji* (Lévi-Strauss’un kitaba yazdığı önsözden), çev. Özcan Doğan, Doğu Batı Yayınları, Ank. 2005.
- Mensching, Gustav, *Dini Sosyoloji*, Çev. Mehmet Aydın, Tekin Kitapevi, Konya 1994.
- Mucchielli, Alex, *Zihniyetler*, çev. Ahmet Kotil, İletişim Yay., İst., 1991.

- Nasr, Seyyid Hüseyin, *Modern Dünyada Geleneksel İslam*, çev. S.Şafak, H.Arslan, İnsan Yay., İst. 1989.
- Ocak, Ahmet Yaşar, *Alevi ve Bektaşî İnançlarının İslam Öncesi Temelleri*, İletişim Yay., 5. bas., İst. 2005.
- Oğuzberk, Cemal, *Bursa-Keles İlçesi İssız Ören Köyünün Ekonomik Durumu ve Köydeki Diğer Sosyal Hayat*, İ.Ü.E.F. Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü, Basılmamış Lisans Tezi, İst.1967, (T.B.M.M. Kitaplığı Ankara.)
- Özbudun, Sibel, *Kültür Hâlleri*, Ütopya Yay., Ank. 2003.
- Özkalp, Enver, *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Ü. Basımevi, Eskişehir, 1993.
- Sakallı, Nuray, *Sosyal Etkiler*, İmge Kitapevi Yay., 2. bas., İst. 2006.
- Schimmel, Annemarie, *Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri*, çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınevi, İst. 2004.
- Marshall, Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akınhay-Derya Kömürcü, Bilim ve Sanat Yay. Ankara 2003.
- Subaşı, Necdet, *Gündelik Hayat ve Dinsellik*, İz Yayıncılık, İst., 2004.
- Swingewood, Alan, *Kitle Kültürü Efsanesi*, çev., Aykut Kansu, Bilim ve Sanat yay., Ankara, 1996.
- Tanyu, Hikmet, *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, A.Ü.İ.F. Yayınları, A.Ü. Basımevi 1967.
- Taş, Hülya, *Bursa Folkloru*, Gaye Kitapevi, Bursa 2002.
- Texier, Charles, *"Küçük Asya" Bthynia*, Haz. Raif Kaplanoğlu, Avrasya Etnografya Vakfı Yay. İst. 1997.
- Tolan, Barlas, *Sosyal Psikoloji*, Adım Yayıncılık, Ank., 1991.
- _____ *Toplum Bilimlerine Giriş*, Adım Yayıncılık, 3. baskı, Ank., 1991.
- Topçu, Niyazi, 1521 tarihli Tımar Defterine Göre; XVI. Yüzyıl Başlarında Dağ Yöresi (Orhaneli-Keles-Harmancık-Büyükorhan), *Bursa Araştırmaları*, _____ Temettuat Defterlerine Göre Keles, *Bursa Araştırmaları*, Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi, Bahar 2006, sayı 12.
- Tümer, Günay- Küçük, Abdurrahman, *Dinler Tarihi*, 3. baskı, Ocak Yay., Ank. 1997.
- Türkdoğan, Orhan, *Alevi Bektaşî Kimliği*, Timaş Yay., 2.bas., İst. 1995.
- _____ *Bilimsel Değerlendirme ve Araştırma Metodolojisi*, M.E.B. Yayınları, İst., 1989.
- _____ *Çağdaş Türk Sosyolojisi*, Turan Yay. İst, 1995.

- _____ *Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları*, dede Korkut Yay., İst. 1977.
- Türkmen, Serkan, *Halk Edebiyatı Büyükorhan Derleme*, Yayınlanmamış Bitirme Tezi, E.Ü.F.E.F. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Halk Edebiyatı Dersi, 1999-2000.
- Üçer, Cenksu, *Tokat Yöresinde Geleneksel Alevîlik*, Ankara Okulu Yay., Ankara 2005.
- Ülgener, Sabri F., *Zihniyet ve Din İslam, Tasavvuf ve Çözülme Devri İktisat Ahlakı*, Der Yay.,İst., 1981.
- Varlı, Mustafa, *Dini Bilgiler ve Yasin*, Esmâ Yayınları.
- Vergin, Nur, *Din, Toplum ve Siyasal Sistem*, Bağlam Yay.,İst. 2000.
- Wach, Joachim, *Din Sosyolojisi*, çev. Ünver Günay, İFAV.,İst.1995.
- Weber, Max, *Sosyoloji Yazıları*, çev.Taha Parla, Hürriyet vakfı yay., İst.,1987.
- Yalmanoğlu, Nezaket, *Bursa Bibliyografyası*, Kültür Ofset, Ank., 1998.
- Yazar, Yusuf “Gelenek Nedir”, *Bilgi ve Hikmet*, 9 (Kış–1995).
- Yel, Ali Murat, “İslam’da Büyük ve Küçük Gelenekler ya da İslam Din Antropolojisinde Yüksek Kültür ve Halk Kültürü”, *Bilgi ve Hikmet*, Bahar 1995, Sayı 10.
- Yıldırım, Suat, *Kur’ân-ı Hakîm ve Açıklamalı Meali*, Işık Yay., İst.2002.

II. KAYNAK KİŞİLER

Yerleşim biriminin/Köyün adı	Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı	Açıklama	Yaş
BÜYÜKORHAN MERKEZ	Mehmet Kadir	Merkez Cami İmam-Hatibi	40
	Ümmet Çakır	Merkez Kur'an Kursu öğretmeni	44
	Şaban Kadir		70
	Ramazan Türkmen		54
	Pembe Türkmen		48
	Serkan Türkmen	Öğretmen	
	Ali Rıza İlhan	Terzi	60
	Ali Kortak	Lokanta işleticisi	45
	A.Osman Aydemir	Birahane Çalışanı	51
KINIK BELDESİ	Halil Sevinç		73
	Munise Sevinç		72
	Gülcan Sakız		53
	Seyfettin Sakız		34
AKÇASAZ KÖYÜ	Şenol Serpen	İmam-Hatip	25
	Hamdi Yılmaz		80
	Ahmet Yılmaz		39
AKTAŞ KÖYÜ	Mehmet Güleç	Eski İmamlardan	68
	İhsan Aydın		46
	Muharrem Güleç		25
	Zekiye Tekin		80
	Emine Karaca		45
ARMUTÇUK KÖYÜ	Emin Akın	İmam-Hatip	29
	Şaban Dönmez		52
	Erdem Sevgi		41
	D.Ali Çetin		58
	Emin Sevim		41
BALABAN KÖYÜ	Halil Yıldız	İmam-Hatip	33
	Süleyman Acar	Muhtar	40
	A. Osman Aydın		65
	Bilal Ferik		38
BAYINDIR KÖYÜ	Adnan Çelik	İmam-Hatip	32
	Muharrem Hüsten		49
BURUNCA KÖYÜ	Mustafa Karaca		75
	Ramazan Gürgen		71
	Halil Saka		70
	H.İbrahim Göynük		53
ÇAKIRYENİCE KÖYÜ	H.İbrahim Şenocak	İmam-Hatip	25
	Mehmet Aslan		78
	İsmail Aslan		59
	Alaattin Yılmaz		65

	İsmail Bilin		55
ÇERİBAŞI KÖYÜ	A.Osman Çekiç		46
	Halil İlhan	İmam-Hatip	58
	Muammer Balı		34
ÇÖKENE KÖYÜ	Mehmet Yaşar	İmam-Hatip	27
DANACILAR KÖYÜ	Halil Korkmaz	İmam-Hatip	24
	Abdullah Oruç		52
DANAÇALI KÖYÜ	Şaban Aslan		42
DEMİRLER KÖYÜ	Mustafa Aydın	İmam-Hatip	37
	H.İbrahim Çiçek		52
DERECİK KÖYÜ	Kadir Çiçek	Muhtar	32
	Mustafa Burhan		44
	Emine Çiçek	(Sarılık kesiyor)	65
	Nazife Çiçek		56
	Mukadder Burhan	(Ocak Sahibi, Çocuk Yıkıyor)	42
DURHASAN KÖYÜ	Abdurrahman Aydın	İ. Fak. Mevzunu İmam-Hatip	30
	Osman Dil		67
	A.Osman Göleç		55
	Emine Göleç		53
	Kamil Coşkun	Dede yerini kazan kişi	84
	H.İbrahim Aydın	Dede yerini kazan kişi	74
DÜĞÜNCÜLER KÖYÜ	Recep Oruç	İmam-Hatip	44
	Yaşar Oruç		31
ELEKÇALI KÖYÜ	Mustafa Çağaşar	İmam-Hatip	28
	Mustafa Yıldırım	Muhtar	55
ERİCEK KÖYÜ	İsmail Daya		68
	Ahmet Güler		55
GEDİKLER KÖYÜ	Mehmet Kök	İmam-Hatip	35
	İdris Çakmak		65
	Firdevs Özkurt		48
	Hatice Özkan		58
GEYNİK KÖYÜ	İlhan Erol	İmam-Hatip	42
	Mustafa Sevim		73
	Mustafa Çakır		73
	Bekir Ayhan		65
	Hüseyin Sevinç		60
	Bilal Çakır		32
	Salim Özkul	Kökez mh.	76
HACIAHMETLER KÖYÜ	İrfan Bayram	İmam-Hatip	45
HACILAR KÖYÜ	Emin Tosun		53
HEMŞEHRİLER KÖYÜ	Kamil Yılmaz		64

İSMETİYE KÖYÜ	Rıdvan Bulmuş	İmam-Hatip	32
	Mehmet Yılmaz		55
KARAAĞIZ KÖYÜ	Bilal Korkmaz		55
	Hayri Sönmez		40
KARAÇUKUR KÖYÜ	M. Ali Yağız		73
	Fatma Yağız		73
KARALAR KÖYÜ	Ahmet Gülak	İmam-Hatip	41
	Mustafa Yıldız		58
	Şevket Yıldız		55
	Rafı Porsuk		70
	Ayten Güleç		50
KAYAPA KÖYÜ	Mehmet Çallı		61
	Âdem Kadir		62
	Himmet Yavuz		71
	Nevzat Yavuz		58
	Halil Enat		65
KUŞLAR KÖYÜ	Âdem Özdemir	İmam-Hatip	28
	A.İhsan Sevinç		39
	Ali Kaya		65
	M.Ali Mutlu		68
MAZLUMLAR KÖYÜ	M.Ali Güdücü	İmam-Hatip İla. Fak. Mezunu	27
	Ali Tosun		71
	Ramazan Oturan		65
	Mustafa Yavuz		55
OSMANLAR KÖYÜ	H. İbrahim Özbudak	İmam- Hatip İla. Fak. Mezunu	35
	İlyas Şen		66
ÖRENCİK KÖYÜ	Recep Akgün	İmam-Hatip	34
	Cennet Korkmaz		70
	Saliha Şahin		50
ÖZLÜCE KÖYÜ	Lütfü Aydın	İmam-Hatip	46
	Ali Aydın		62
PERÇİN KÖYÜ	Recep Babur		63
	Feride Babur		62
	Cevriye Taban		50
PINAR KÖYÜ	Ramazan Çelik	İmam-Hatip	40
	Zekiye Çelik		70
PİRİBEYLER KÖYÜ	Ahmet Güleç	İmam-Hatip	35
SARNIÇ KÖYÜ	Mehmet Korkmaz		55
	Cemil Şahin		44
	Şehriye Acar		18
TEKERLER KÖYÜ	Mustafa Yıldız		?
	Munise Yıldız		65

VELETLER KÖYÜ	İsa Doğdu	İmam-Hatip	34
	H.İbrahim Öztürk		57
YENİCE KÖYÜ	Seyfettin Sakız	İmam-Hatip	34
	Ahmet Yılmaz		67
	Erdoğan Demir		52
ZAFERİYE KÖYÜ	İrfan Erden	İmam-Hatip	23
	Süleyman Ardiç	Emekli Eski İmam	70
	Ali Arı		73

Yerleşim biriminin/Köyün adı	Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı	Açıklama	Yaş
HARMANCIK MERKEZ	Ceyhan Yumuşak	İlçe merkez muhtarı	34
	Arif Albay		29
	İbrahim Sevgin		43
	Adnan Curar		24
	Şükran Oruç		27
AKPINAR KÖYÜ	İbrahim Dönmez		67
ALUTÇA KÖYÜ	Mehmet Yıldız		55
	Süleyman Menteş		53
	Ramazan Arı		65
	Hasan Tetik		56
	Tahsin Acar		24
	Murat Yıldız		17
	Ayten Menteş		52
	Ülkü Menteş		25
BALATDANIŞMENT KÖYÜ	Mehmet Çiçek	İmam-Hatip	30
	Osman Bayram	Muhtar	68
	Ahmet Aydın		65
	Osman Demir		70
	Süleyman Kahraman		70
	Süleyman Aybey		60
	Ayşe Aydın		65
	Ümmü Bayram		60
	Arife Kaymaz		80
	Fatma Bayram		68
	Nesrin Bayram		29
BALLISARAY KÖYÜ	Şaban Uç		14
	Mehmet Salça		12
	Mehmet Aytekin		12

	İbrahim Kırgın		46
	Medine Uç		65
BEKDEMİRLER KÖYÜ	Mustafa Kosan	İmam-Hatip	40
	İsmail Erdem		70
	H.Hüseyin Önen		55
ÇAKMAK KÖYÜ	Ertan Turhan	İmam-Hatip	35
	Selma Turhan		32
	Behiye Turhan		55
	Ahmet Turhan		57
	Akın Yılmaz		57
	İbrahim Dinç		61
ÇATALSÖĞÜT KÖYÜ	Faruk Yılmaz	İmam-Hatip	31
	Ahmet Ataman		45
	Arif Demir		63
	İsmail Karaca		17
	Mustafa Yılmaz		27
	A. Osman Aydın		57
DEDEBALI KÖYÜ	Enes Şeyban	İmam-Hatip	37
	İsmail Aslan	Muhtar	43
	Ahmet Tosun		56
	Ahmet Aslan		65
	Mehmet Okut		67
	Ayşe Tosun		56
DELİCEGÜNEY KÖYÜ	Recep Erkan	Ün. Me. İmam-Hatip	28
	Ahmet Gökçe		83
	Nuri Çakmak		84
DUTLUCA KÖYÜ	Lütfü Elmas	Ün. Me. İmam-Hatip	30
	Hurşit Aydoğdu	Muhtar	52
	Havva Aydoğdu		50
	Cemile Aydoğdu		22
GEDİKÖREN KÖYÜ	Ali Şaşkın	Muhtar	53
	H. İbrahim Özkan	Polis memuru	51
	Sevim Ayhan		58
	Nâime Kaya		24
GÖKÇELER KÖYÜ	Mensur Boz	İmam-Hatip	32
	Ali Altın		76
	H.İbrahim Yılmaz		66
	Mehmet Uslu		55
	Ekrem Garip		47
GÜLÖZÜ KÖYÜ	Âdem Gültekin	İmam-Hatip	36
	Recep Emre	Muhtar	44

	Muzaffer Kaya		65
HARMANAKALAN KÖYÜ	O.Nuri Çoban	Muhtar	58
	H.İbrahim Kâhya	Emekli ormancı	60
	Metin Akalın	Diş teknisyeni	47
	Ali Çoban		63
	Sabriye Çoban		63
HOBANDANIŞMENT KÖYÜ	Galip Candan	İmam-Hatip	34
	Ramazan Kaya	Muhtar	54
	Ahmet Kaya		67
	İsmail Aslan		54
	Ahmet Doğru		45
	Zaike Kaya		80
ILICAKSU KÖYÜ	H.Hüseyin Sezgin	İmam-Hatip	38
	Hüseyin Aydın		68
	Hüseyin Yavuz		68
	Hüseyin Kırat		58
	M.Ali osun		56
	Emti Kırat		55
	Gülebe Asa		55
İSHAKLAR KÖYÜ	Mustafa Seymen	İmam-Hatip	38
	Yusuf Sevinç	Muhtar	49
	Ahmet Oruç		80
	Sebile Sevinç		50
	Neslihan Koç		43
KARACA KÖY	Yakup Apak	İmam-Hatip	40
	Mehmet Çuhadar		49
	İsmail Sönmez		80
	A.Ali Kanık		72
KEPEKDERE KÖYÜ	Celal Cibir	İmam-Hatip	39
	Mesut Gülenç		28
	Şaziye Gülenç	Dede Sahibi	52
	Emine Gülenç		23
KILAVUZLAR KÖYÜ	Halil Yakın		40
	H.İbrahim Cibir		63
KIŞMANLAR KÖYÜ	Hüseyin Sivri	İmam-Hatip	31
	M.Ali Burhan	Muhtar	62
	Ahmet Öztürk	“Dede Sahibi” İlçe Halk Eğ. Müd.	51
	M.Ali Ablay		75
KOCAPINAR KÖYÜ	Zafer Ata	İmam-Hatip	29
	Kerim Erdem		81
	Munise Özcan		69
KOZLUCA KÖYÜ	Engin Koç	Muhtar	31

	Mustafa Koç		60
	A.Mehmet Arık		56
	Pembe Arık		58
	Şehri Arık		55
	Hanım Koç		54
	Ayşe Şen		41
NALBANTLAR KÖYÜ	Hasan Yıldız	Muhtar	46
	Âdem Gültekin	Tavşanlı'da İmam-Hatip	36
	Ahmet Yıldız		50
	Saffet Çakmak		70
OKÇULAR KÖYÜ	Ercan Deniz	İmam-Hatip	25
	Halil Budak		80
	Yahya Budak		46
	Esmâ Budak		24
	Ayşe Budak		46
	Firdevs Çetin		56
	Gülebe Altın		48
YAYABAŞI KÖYÜ	Yusuf Gündoğdu	İmam-Hatip	36
	Ramazan Boz		65
	Cengiz Ak		27
	Berrin Boz		45
	Şerife Demir		57
	Filiz Demir		24
	Ayşe Demir		19
	Kıymet Demir		17
YEŞİLYURT KÖYÜ	İlyas Kalyoncu	Muhtar	52
	Mesut Durmuş		18
	Ahmet İnan		16
	Ümmühan Kalyoncu		52

Yerleşim biriminin/Köyün adı	Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı	Açıklama	Yaş
KELES MERKEZ	Mustafa Kokmaz	Belediye eski Baş.	61
	İlhan Korkmaz		58
AKÇAPINAR KÖYÜ	Akif Sevinç		53
	Yahya Ertuş		56
	Halil Acar		54
	A.Osman Sevinç		78
	Şaziye Güneş		55
ALPOĞUT KÖYÜ	İ.Hakkı Öztürk	İmam-Hatip	
	Selim Bektaş		43
	İsmet Oruç		68

	İsimleri alınmayan dört kadın		64
AVDAN KÖYÜ	Şevket Demirel	İmam-Hatip	42
	M. Ali Poyraz		65
	Ramazan Özkul	Ün. Mezunu	26
	Abdurrahman Özkul		13
	Nazife Erim		62
BARAKLI KÖYÜ	Yusuf Aydoğdu	İmam-Hatip	34
	Ali Yıldırım		60
	Muharrem Özeltürk		55
	Necip Özeltürk		70
	Arif Başaran		55
BASAK KÖYÜ	Muzaffer Çakır	İmam-Hatip	29
	Halil Durak		65
	Ramazan Kaya	Köy Bekçisi	49
	A. Hikmet Bulut	Ün. Mezunu	39
	Havva Eken		65
BELENÖREN KÖYÜ	Yusuf Arı	Muhtar	32
	O. Nuri Çelik		72
	Mustafa Alpoğut		70
	Emin Ala		63
	Şaban Işık		84
	Mehmet Baytekin		85
ÇAYÖREN (HEREKE) KÖYÜ	Süleyman Oruç		77
	İbrahim Başaran		51
	Ali Karışık		48
	Mustafa Bay		60
DAĞDEMİRCİLER KÖYÜ	Enver ?	İmam-Hatip	47
	Niyazi Candar		71
	Zeki Korkmaz		47
	Gülbahar Korkmaz		46
	Mustafa Aydemir		58
DAĞDİBİ KÖYÜ	Osman Öncü	İmam-Hatip	
	Halil Koç	Muhtar	40
	Salih Durmuş		
	H.İbrahim Tosun		
	Veysel Pehlivan		
	Mustafa Pehlivan		
	Ali Şahin		
	Kamile Ay		72
	Y.Dursun Ay		45
DAVUTLAR KÖYÜ	Salih Gürsu	İmam-Hatip	33

	Mustafa Uyanık	Muhtar	46
	Ziya Tura		37
	Halil Selçuk		63
	H. İbrahim Akşit		67
	Hüseyin Selçuk		60
	Mehmet Çakır		63
	Ayşe Turan		39
	Ahmet Kalaycı	Dede sahibi aileden	67
	Halil Kalaycı	“ “	71
DEDELER KÖYÜ		Muhtar	
	Ali Argıç		86
	Mehmet Demir		78
	Cemil Yalçın		70
	Hatice Kalaycı	Dede sahibi	68
	Gülsüm Seyrek		55
DELİCE KÖYÜ	Halil Doğru	İmam-Hatip	34
	Çetin Ayvaz	Muhtar	42
	Niyazi Ala		73
	Şerife Ayna		50
	Kezban Burhan		79
DENİZLER KÖYÜ	Ata Kısacık	İmam-Hatip	45
	Ali Acar		56
	Mustafa Yavuz		49
	Ahmet Albay		69
	Hüseyin Albay		63
	Mustafa Albay		65
	Hasan Yıldırım		55
	Mehmet Çetinkaya		?
Sarıyar mh	Derviş Habib	İmam-Hatip	?
	Mehmet Sönmez		70
	Osman Güler		58
DOMALI KÖYÜ	A.Osman Memiş		52
	Ahmet Memiş		33
	Ali Durmuş		37
	Mustafa Durmuş		25
	Mehmet Türkmen		31
DURAK KÖYÜ	Mustafa Aslan		70
	Ahmet Kahraman		75
DÜVENLİ KÖYÜ	Serkan ?	İ.Fak. Mezunu İmam-Hatip	34
	Hakkı Çetinkaya		66
	Akif Erden		55
	İsmail Bay		64
	Celalettin Kaya		56
	Tahsin Aydoğan		61
EPÇELER KÖYÜ	Ömer Arıburnu	İmam-Hatip	

(Keles)			
	Aziz Yıldız	Muhtar	
	Ramazan Uysal		
	Muharrem Aktaş		
	İsmail Yıldız		
	Cemil Demir		
	Ramazan Ertürk		
	Ünzile Orhan		
	Adibe Uysal		
	Hâcer Uysal		
	Hasibe Özdemir		
	Hanife Vuran		
	Fatma Vuran		
	İsmail Aktaş		29
	Sadık Vuran		67
GELEMİÇ KÖYÜ	Arif Kaya	İmam-Hatip	37
	Cemal Coşkun		90
	Nazif Uslu		75
	Halil Duymaz		58
	Halil Dinç		75
	S.Ahmet Uysal		47
	Rukiye Şen		77
	Veliye Oğuz		62
	Zahide Kaya		30
GÖKÖZ KÖYÜ	Baki Şahin	İmam-Hatip	45
	Niyazi Demir		58
	Hasan Şimşek		53
	Hâfize Sakin		80
HARMANALAN KÖYÜ	?	İmam-Hatip	?
	Mustafa Sevim		63
	Recep Yıldız		73
	Vasfi Koyun		54
HARMANCIKDEMİR Cİ KÖYÜ	Osman Kaplan		51
	Recep Sevinç		51
HAYDAR KÖYÜ	Süleyman Erik		50
	İsmail Erik		55
	Nafiye Tunuk		77
	Emine Tunuk		55
ISSİZÖREN KÖYÜ	Emin Uslu	Muhtar	50
	Mehmet Uslu		83
KARAARDIÇ KÖYÜ	Ayhan Çalışkan	Ün. Mevzunu İmam-Hatip	29
	Osman Beyhan		60
	Mehmet Alan		77

	Hakkı Aydemir		75
	Mehmet Kolbey		80
	Kazım Çakmak		60
	Şerif Durgut		85
	Emeti Aydemir		68
KEMALİYE KÖYÜ	İbrahim Yörü	Muhtar	56
	M. Yaşar Özek		46
	Ramazan Çakır		28
	Mehmet Bahyan		55
	Kasım Sevim		63
KIRANIŞIKLAR KÖYÜ	Mecit Yolcu	İmam-Hatip	40
	Halil Yiğit		89
	Mehmet Aslan		66
	Niyazi Atak		63
KOCA KAVACIK KÖYÜ	Selim Macit	İmam-Hatip	24
	Süleyman Cavlı		78
	Tahir Yıldız		77
	Veli Salcı		63
	Alaattin Cavlı		49
	Halil Bası		65
KOZBUDAKLAR KÖYÜ	Ali Kaya	İmam-Hatip	40
	Bayram Koç		68
	İbrahim Orhan		63
	Bekir Çakır		38
	Mustafa Çakır	Gençlik Teşkilatının Başkanı	36
	Ümmühan Çakır		60
	Fatma Koç		33
	Cevriye Balaban		35
	Esra Kaya	İ.H.Lisesi öğrencisi	17
MENTEŞ KÖYÜ	A. Osman Yavuz	Muhtar	51
	Behice Güler		63
	Nazmiye Esen		71
PINARCIK KÖYÜ	Ahmet Keleş	İmam-Hatip	34
	Murat Aybey	Muhtar	65
	Ahmet Öner		63
	Mustafa Arı		68
	Mustafa Eyitürk		40
	Musa Dünder	Gençlik başkanı	27
	İzzet Dünder		24
	Ethem Acar		38
SORGUN KÖYÜ	İsmail Doğru	İmam-Hatip	33
	Niyazi Aslan		84

	H.İbrahim Sevi		76
	Mehmet Akman		68
	İlyas Yavuz		68
	Selim oruç		83
	Aziz Deniz		73
	Osman Duman		70
	Hasan Seyri		63
	Mustafa ?	(Dede ziyaretlerindeki kılavuz genç)	
	İsmi alınmayan iki Alevi-Bektaşî Kadın		
UZUNÖZ KÖYÜ	Muharrem Aydemir		80
	Recep Gülmez		74
	Ali Bayramiç		43
	Cemal Gülmez		36
	Mehmet Turan		27
YAĞCILAR KÖYÜ	Fezail Aslan	Muhtar	60
	Mustafa Sevinç		74
	Feyzullah Doğulu		74
	Süleyman Muhsin		61
YUNUSLAR KÖYÜ	Mehmet Uslu		51
YAZIBAŞI KÖYÜ	Turan Aslantaş		27
	İdris Şentürk	Muhtar	38
	Nafiz Arabacı		67

Yerleşim biriminin/Köyün adı	Kaynak Kişinin Adı ve Soyadı	Açıklama	Yaş
ORHANELİ MERKEZ	Ali Şen	Merkez camii İmam-Hatibi	42
	Hüseyin Demirci	Esentepe cami İmam-Hatibi	36
	Ali Aydoğan	Öğretmen	40
	Kemal Ambarcı		72
	İsmail Ambarcı		43
	Gülümser Ambarcı		62
	Nurten Ambarcı		34
GÖYNÜKBELEN BELDESİ	Abdurrahim Karabıyık	İmam Hatip	39
	Mehmet Doğa		82
	Ömer Babür		52
	Ali Atıl	Emekli İ.H.	51
	Kazım Çerkeş	Belediye çalışanı	40
	Niyazi Aynak		36
	Hanife Atıl		80
	Nebahat Atıl		46

	Şahinde Durak		46
	Ayşe Durak		54
	Melike Atıl		19
	Fatma Ceylan		63
	Filiz Akman		26
KARINCALI BELDESİ	Ömer Kırçalı	İmam-Hatip	44
	Ali Şen		79
	Ahmet Aydemir		68
	Güngör Özen		42
	Mehmet Koçdemir		61
	İbrahim Aydemir		32
	Mustafa Bal		35
	Muzaffer Kılıç		72
	Edibe Balım		36
	Emine Bozkurt		40
AĞAÇHİSAR KÖYÜ	Halil Demiral	İmam-Hatip	36
	İsmail car	Muhtar	52
	Ali Özen		70
	Halil Deniz		61
	Ali Sarı		58
	Recep Atış		57
AKALAN KÖYÜ	Nihat Yılmaz	İmam-Hatip	33
	Erol Bayındır		39
	Mehmet Yılmaz		45
	Osman Bayındır		55
AKÇABÜK KÖYÜ	Hasan Kalaycı	İmam-Hatip	38
	Ali Üstün		53
	Ahmet Yalçın		25
ALTINTAŞ KÖYÜ		Köyün iki imam hatibi	
	Nemci Uğur	Muhtar	48
	Emine Şahin		58
	Emine Akın		60
ARGIN KÖYÜ	Feridun Yanmaz	İmam-Hatip	45
	Musallim Sathı		42
BALIOĞLU KÖYÜ	Halil Aydın	İmam- Hatip	28
	Emin Şen	Muhtar	50
	İbrahim Şen		79
BAŞKÖY KÖYÜ	Üzeyir Turan	İmam-Hatip	32
	Mahmut Yılmaz	Muhtar	50
	Tahir Atay		55
	İsmet Kurhan		62
	Tahsin Aslan		52
	Mustafa Aslan		67
	Hâcer Kavlu		75
	Emine Erdem		64

	Ayşe Deniz		26
BELENOLUK KÖYÜ	Osman Yanık	İmam-Hatip	49
	Kadir Oğur		14
CELEPLER KÖYÜ	Talip Solak	İmam-Hatip	29
	Salih Özkan	Muhtar	45
	Şaban Özkan		80
	Saide Aslan	(Ocak Sahibi)	80
	Fatma Özer		57
	Kadriye Aslan		40
ÇEKİ KÖYÜ	Şerif Bekteş	Muhtar	48
	Selime Bekteş		47
	İsa Ertaş		63
ÇINARCIK KÖYÜ	Feyzullah Durmuş		76
	Kadir Kadri		72
	Şefik Erdem		45
	İsmail Danık		36
	Mürsel Aydoğdu		63
	Galip Bayram		47
	Sabahattin Kaplan		64
	Aliye Durmuş		80
	Feride Munga		66
ÇİVİLİ KÖYÜ	Âdem Özmen	İmam-Hatip	30
	Remzi Özdemiroğlu		36
	Mustafa Bay		75
	İsmail Karagöz		76
	Bayram Sarı		60
	Güner Çelikkaya		37
	Zahide Altınışik		66
	Ayşe Balım		57
	Emine Gürbüz		59
ÇÖRELER KÖYÜ	Dursun Çavdur	İmam-Hatip	40
DAĞGÜNEY KÖYÜ	C.Cahit Galve	İmam-Hatip	35
	Mehmet Yıldırım	Muhtar	65
	Osman Zafer		51
	Eşref Ceylan	Alevi-Bektaşî	72
	Ahmet Ata	Alevi-Bektaşî	41
	Ahmet Bakış	Emekli Astsubay	65
	Müslim Kahraman		67
	Hasan Ceylan		75
	Muzaffer Tekdemir		75
	Hüsniye Ödem		45
	Fatma Menteş		57
	Emine Sakin		45
	Fatma Güney	Alevi-Bektaşî	72
	Hatice Ata	“ “	74

	Zehra (Zöhre) Ata	“ “	72
	Emine Ata	“ “	40
DEMİRCİ KÖY	Ahmet Durmuş	İmam-Hatip	47
	Ahmet Doğan	Muhtar	34
	A. Osman Doğan		63
	Zehra Doğan		59
DELİBALLAR KÖYÜ	Ethem Özkan	Muhtar	
	Seyyid Ali Bayram		73
	Seriye Yanmaz		37
	Şadiye Alık		33
DEREKÖY	Zeki Yılmaz	İmam-Hatip	35
	Fehmi Albay		62
	Mustafa Arıkan		55
EMİR KÖYÜ	Mehmet Yılmaz	İmam-Hatip	41
	Mehmet Aybey		61
	Mustafa Sevinç	Ün. Mevzunu ok. Müd	41
	Şahsene Sevinç		72
ERENLER KÖYÜ	Yaşar Oruç	İmam-Hatip	30
	Mehmet Güleç		60
	Mustafa Güleç		56
	Emin Güleç		54
	Osman Yıldız		76
ESKİDANIŞMENT KÖYÜ	İbrahim Baş	İmam-Hatip	36
	Ali Aydemir		47
	Şerife Baş		33
FADİL KÖYÜ	Hasan Aydoğdu	İ.H.L. mezunu	29
	Necati Kaydul		68
	Behçet Tutuk		67
FİRUZ KÖYÜ	Ahmet Alkin	Muhtar-emekli İmam-Hatip	50
	İbrahim Bayram		70
	İbrahim Bayram	Öğretmen	42
GAZİOLUK KÖYÜ	Dursun Yiğit	İmam-Hatip	35
	İsmail Yiğit		82
	Niyazi Bayram		64
	A. Osman Yiğit		74
	Fatma Güler		85
	Münevver Güler		57
GİRENCİK KÖYÜ	Nemci Tura	İmam-Hatip	39
	Şevket Yavuz		78
	Niyazi Çiçek		56
GÖKTEPE KÖYÜ	Murtaza Çamyar	Ü.Mez. İmam-Hatip	26
	Osman Güleç	Muhtar	50

	Metin Balıbey		65
	Seyfi Gültekin		44
	Ayşe Erol		22
	Kezban Bayram		73
	Şirin Ülgüz		55
	Ayşe Güleç		66
GÜMÜŞPINAR KÖYÜ	Refik Doğan		47
	Tenzile Gür		63
	Hanife Uysal		67
	Ayşe Yılmaz		61
İKİZOLUK KÖYÜ	Osman Şahin	İmam-Hatip	40
	Süleyman Kurt		74
	Kaya Ali Aslan		76
	Cemal Kaya		68
	Recep Poyraz		50
	Mehmet Aydın		37
	Selahattin Yılmaz		78
	Bilal Aslan		60
KADI KÖYÜ	Nihat Yıldırım	Ün. Mez.İmam-Hatip	30
	Mehmet Tura		56
	İbrahim Acar		53
	Akif Acar		67
KAPAKLAR KÖYÜ	Ekrem Baykuş	İmam-Hatip	40
	İsmail Yedek	Muhtar	46
	A. Osman Yedek		73
	Hatice Yedek		42
KARAOĞLAN KÖYÜ	İbrahim Derse		77
	Ali Coşkun		66
KARASI KÖYÜ	Erdoğan Arzuman		62
	Bayram Seymen		73
	Feyzi Tüten		66
	Metin Alan		41
KOÇU KÖYÜ	Mustafa Doğan	İmam-Hatip	41
	Cemil Sevinç	Muhtar	63
	Bayram Ülker		59
	Mustafa Sözer		72
	Hüseyin Alp		73
	Musa Aydemir		55
	İsmi alınmayan 4 bayan		
KUSUMLAR KÖYÜ	Recep Eren	Muhtar	80
	Hakkı Başay		66
	Hakkı Tapan		35
	Misket Badan		53

KÜÇÜKORHAN KÖYÜ	M. Emin Suuçak	İmam-Hatip	33
	İsmail Taşdemir	Muhtar	53
	Yakup Albay		63
	Ahmet Hasız		64
	Ahmet Çakmak		72
	Hidayet Çakmak		60
	İsmail Albay		78
	Ahmet Albay		72
LETAFET KÖYÜ	Osman Keleş	İmam-Hatip	31
	İzzettin Teke		55
	Âdem Candar		83
	Sabri Koç		54
	Enbiya Koç		63
	Feride Teke		65
	Ayşe Demircan		75
	Semiha Demircan		42
MAHALLER KÖYÜ	Mehmet Çokacar	İmam-Hatip	41
NALINLAR KÖYÜ	Esat Kaydul	İmam-Hatip	40
	Mustafa Esin		42
	Kadir Alan		50
	Arif Sevim		67
	Mustafa Ulutaş		75
	Niyazi Çavdur		75
	İsmail Artık		65
	Hüseyin Yelbez		45
	Mustafa Bayındır		69
	İsmail Arık		73
	Emin Yakşı		73
	Emin Uslu		66
	Edibe Çavdur		76
	Selime Yakşı		72
	Hatem Çavdur		44
	Mediha Ferik		60
ORTA KÖY	Hasan Çakal	İmam-Hatip	34
	Halil Arslan	Muhtar	55
	Mehmet Çakmak		61
	İbrahim Uysal		68
	Selahattin Kamış		65
	Süleyman Toy		32
	Hüseyin Uysal		62
OSMANİYE KÖYÜ	Rasim Öztürk	Muhtar	71
	Hasan Aydın		74
	Emir Özen		48
	Harun Sakin		66
	Mustafa Sakin		45
	Osman Yaşbey		56

	Kazım Tezcan		70
	Hâcer Sakin		65
	Asiye Öztürk		57
SADAĞI KÖYÜ	Yaşar Benek	İmam-Hatip	35
	Celâsin Şehir		61
	Ünzile Özkan		74
	Keklife Akın		64
SEMERCI KÖYÜ	Şaban Okar	Dede Sahibi	57
SERÇELER KÖYÜ	Ali Osman Doğru	İmam Hatip	36
	Ali Kulaç		72
	Arif Doğan		65
	Ayşe Kulaç		65
SIRIL KÖYÜ	Haluk Dişçi	Ün. Mez. İmam-Hatip	25
	Ali Gök	Muhtar	57
SÖĞÜT KÖYÜ	Ramazan Aydoğan	İmam-Hatip	36
	Rıza Burhan		63
SÜLEYMANBEY KÖYÜ	Mustafa Albay		60
	Bayram Albay		45
	Ahmet Bayrak		45
	Hasan Türk		49
	Ali Alper		44
ŞÜKRİYE KÖYÜ	Kadir avcı	İmam-Hatip	36
	Ahmet Yıldız		58
	Ayşe Yıldız		57
TEPECİK KÖYÜ	Ünal Doğan	İmam-Hatip	36
	Mustafa Aydın		72
	Ramazan Sarı		87
TOPUK KÖYÜ	Abdullah Sallı		41
	Hasan Deniz		70
	Mesut Şen		51
	Bekir Argın		41
	Ayşe Aslan		75
	Nazmiye Şen		49
	Zeyni Argın		65
	Fatma Bektaş		36
YAKUPLAR KÖYÜ	İsmet Arık		65
	Nagehan Torun		26
	Ümmiş Demir		20
YENİDANIŞMENT KÖYÜ	İrfan Arı		35
	Necip Uysal		51
	Şerif Çetinkaya		39

YEŞİLLER KÖYÜ	Yavuz Yedek	İ. F. mezunu İmam-Hatip	28
	Kaya Ali Sönmez	Muhtar	57
	Kaya Ali Bay		54
	Mustafa Yıldırım		61
	Ahmet İzmir		40
	Recep Koyun		50
	Ayşe Çakır		71
	Hatice Altın		75
YÜRÜCEKLER KÖYÜ	Fahrettin Aktaş	İmam-Hatip	41
	Sefer Yılmaz	Muhtar	45
	Raif Doğan		41
	Ramazan Yudan		75
	Fatma Aktaş		41
	Durkadın Kılıç		20
	Özlem Yılmaz		23
	Dilek Yılmaz		15

GÖRÜŞME YAPILAN KİŞİLER TOPLAMI

BÜYÜKORHAN

Toplam kişi: 140

20 Bayan

28 İmam-Hatip (3'ü İ.Fak.
Mezunu)

2 emekli İmam Hatip

1 Kuran Kursu öğreticisi

1 Öğretmen

3 köy muhtarı

HARMANCIK

Toplam Kişi:138

Görüşülen Bayan: 36

20 İmam-Hatip

12 Muhtar

KELES

Toplam kişi: 206

21 İmam-Hatip(2'si İ.Fak. Mezunu)

35 bayan

13 Muhtar

ORHANELİ

Toplam kişi: 297

73 bayan

44 İmam-Hatip (4'ü İ.Fak. Mezunu)

20 Köy muhtarı

3 Öğretmen

1 okul müdürü

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ TOPLAMI: 781

EKLER

Görüşme Formu

İLÇE:

Yerleşim Biriminin Adı:.....

Nüfus: Hane Sayısı:.....

Ekonomi(Geliri) :

Emekli:.... Küçükbaş H. B.Baş Hayvan Göç:..
..... Genç Nüfus:

Ünv. Lise/İ.H.L. Mezunu ve Sayıları:

Okul: Kahvehane: Kahvehanelerde oynanan oyunlar: .
.....

DÜĞÜNLER:

Düğünler Çalgılı/Dualı/Yemekli: Alkol Kul.:

Düğün Eğlencelerinde Kadın Erkek Birlikteliği:

Evlenmek Masraflı Mıdır: Oku(Davetiye) Gideri:

Bayrak Taşıma:

Damat Giydirme:..... D.Salma:

Gelin Çıkarken Yapılan İş:

Girerken Ya:

Evlenen Çiftler Baba Evinde mi Kalıyor:.....

İBADETLER:

Kur'an okumasını bilenlerin sayısı: Kadınlarda. Er. :

Nereden Öğrendiği

Hatim geleneği(kadın/erkek/çocuklarda):

Beş Vakit Namaz: kıl. oranı: Kad/ ER./.. Cuma Namazı:

Ramazan orucu:..... Teravih Namazı:

R. Özel Uygulamalar:

Bayramlara Özel Uygu:

Nafile oruç:

Hac: Gitme Yaşı: Umre: Hacı Pilavı:

Hac dönüşü hediyeleşme:

Fitre: **Zekat:** **Kurban:**

CENAZELER:

Mezar Kazma: Cenazeye Katılım:

Devir: Telkin:

Sonrasında Yemek:

Cenaze Arkasından Yapılan İşlemler:

Odanın Temizliği ve Nedeni:

Öldüğü Oda ve Yıkandığı Yerle İl. Uygulamalar:

..... 7 si: 40'ı: 52'si:

Senesi: Kim tarafından Yapılıyor:

KÖY HAYIRLARI:

Var/Yok: Zamanı: Kaç Yıldır Yapılıyor:

Eskiden Ne Zaman Yapıldığı: Katılım:

Mönü/ O güne has Yemek Var mı:

Yağmur Duası: Nerede Yapılıyor:

Önceden Nerede Ya: Yiyecek İkramı:

Hıdırellez:

Yapılan Uygu:

YATIR/DEDE KÜLTÜRÜ:

Dede/Yatır Varsa Adları/Cinsiyeti/Mevkileri/Bitki Ört:

.....

.....

Eskiden/Şimdi Yapılan Uygulamalar:

Yörede Başka Kutsal Mekan/ Nesne ve Uygu:

NAZAR VE MUSKA:

Var/Yok: Kim Tarafından Uygu:

Okunan Nazar Duaları:

DOĞUM VE SONRASI YAPILAN UYGULAMALAR:

Çocuğun Göbeği: Kırklama:

Kırlı Kadın Karşılaşması:

Kırl Basma/Uygu:

.....

Başka Hastalıklar ve Uygu:

KURT/DOMUZ AĞZI BAĞLAMA/YILAN SOKMASI:

Varsa Uygu:

Gavur Küfü.....

Varsa Başka konu ve Bulgu.....

Kaynak Kişiler ve Yaşları:

YÖREDE VARLIĞI TESBİT EDİLEN DEDELER TABLOSU

Yerleşim biriminin /Köyün adı	Dede	Mevkii	Coğrafi ve Fiziki Konum	Belirtileri	Dede Telakkisi ve Sonuçları	Yağmur duası	Köy hayrı
BÜYÜKORHAN İLÇE MERKEZİ	1.Eydağul (Ey de Al) Dedesı	İlçenin 2 km. kadar kuzeybatısındadır..	Düz bir alan ve sahipli bir tarlanın içinde bulunmaktadır.	Yeri belli.		Önceleri Hoca Hasan Dedesi ve Cuma pazarının bulunduğu mevki tercih edilirken, günümüzde merkez cami tercih edilmektedir.	
	2.Hoca Hasan Dedesı	İlçenin güneyinde Hoca Hasan mahallesiindeki mezarlık içindedir.	Mezarlık içinde sade bir mezar olarak bulunmaktadır.	Kabrin yeri bellidir. Ancak diğer kabrilerden ayırt edici bir özellığı yoktur.	Eskiden seyrek de olsa yağmur duası için mezarın bulunduğu mekâna gelindiğı halde, şimdilerde yakınlarının kabrilerine ziyaret için mezarlığa gidenler sadece dua edip geçmektedir.		
	3.Kepez Dedesi	İlçenin 2 km. kadar güneydoğusundadır.	Küçükölü büyüölü meşe ağaçların olduğı bir tepedir. Dedenin bulunduğı yer ağaçsız ve kısmen açıktır..	Yeri bellidir.			
	4.Sarısın Dedesi	İlçenin 5 km kadar kuzeybatısında. Bölge Sarısın mevki	Ormanlık ve tepe bir yerdir. Dedenin	Büyük bir mezar alanı ve yarısı oyuk olan	Eskiden hıdrellez için çeşitli yiyecekler olarak		

		olarak bilinmektedir.	bulunduğu alan açıktır.	bir mezar taşı bulunmaktadır. Mezar son yıllarda tahrip edilmiştir.	buraya gidip, dualar edip ve mezar taşının kovuğuna ihtiyaç sahipleri için para bırakılmaktadır.		
KINIK BELDESİ	1.Çalıköy Dede	Beldenin 2 km. kadar batısındadır.	Boş bir tepede bulunmaktadır.	Yeri bellidir.		Erenler dedesi, belde içinde ve ilçede de yağmur duası yapmaktadırlar.	
	2.Erenler Dede (Kuz Dede) Beldenin kuzey tarafında olduğu için <i>Kuz Dede</i> de denilmektedir.	Beldenin 3 km. kadar kuzeydoğusundadır.	Meşe ağaçları olan,, çevrenin yüksek tepelerinden birisidir.	Yeri bellidir.	Civar köylerin de katılımıyla büyük bir organizasyon olarak düzenlenen yağmur duası burada yapılmaktadır.		
	3.Isıtma Dede (Sıtma Dede)	Beldenin 500 m. kadar kuzeybatısındadır.	Büyük ve yaşlı ardıç ağaçlarının bulunduğu mahallenin ortasındadır.	Yeri belli değildir.	Özellikle sıtma gibi bir hastalığı olanlar eskiden buraya şifa bulma ümidiyle gelip dua etmekte ve ağaçlara çaput bağlayarak gitmektedirler.		
AKÇASAZ KÖYÜ	Dede Yeri	Köyün 2 km kadar kuzeyinde ve mezarlık yeri olarak bilinmektedir.	Düz ve çamlık bir alandır.	Yeri belli değildir.	Yağmur duası için tercih edilen bir yerdir.	İhtiyaç duyduklarında diğer bütün köylüler gibi dedenin bulunduğu mevkie çıkmaktadırlar.	Aynı zamanda yağmur duası, köy hayırı ve hıdrellez kutlaması olarak da düşünülen ve mayıs ayında yapılan bir hayır yemekleri vardır.

AKTAŞ KÖYÜ	1.Dede	Köyün 2 km. kadar doğusunda. Alatepe denilen mevkidedir.	Çamlarla kaplı yüksek bir tepenin tam zirvesinde bulunmaktadır.	Yeri belli değildir.	Zaman zaman yağmur duası için çıkılmaktadır.	Köy hudutlarında var olan iki dededen birisine çıkılmaktadır. Evlerde hazırladıkları yiyecekleri götürüp katılanlara ikram etmektedirler.	Mayıs ayının başında yaptıkları hıdrellez kutlamaları yerini Temmuz sonu yapılan köy hayırına bırakmıştır.
	2.Saçaklı Dede	Köyün 3-5 km. kadar batısındadır.	Ortası düzlük ve az miktarda meşe ağacı olan, küçük bir tepecik de bulunmaktadır.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için bu alana çıkılmaktadır.		
ARMUTÇUK KÖYÜ	1.Morcu Dedesi	Köyün 2 km kadar kuzey doğusundadır.	Çamlık bir alan olan, küçük bir tepecikte bulunmaktadır.	Yirmi yıl önce belli olan yerini, iki kişinin kazdığı fakat kemik dahi çıkmadığı bilinmektedir.		Geniş katılımlı yapıldığı zamanlarda ilçeye yakın olan Cuma Pazarına gidilmektedir. Ayrıca Cuma Pazarının kurucusunun mezarı kendi köylerinde olduğu için bir nevi ev sahipliği yapmaktadırlar Ama dar katılımlı dualarda mezarın yanındaki boşluğu kullanmaktalar.	Önceleri hayır yemeği gelenekleri yok iken ilk kez 2005 yılının eylül ayında yapılmıştır.
	2.Osman Dede	Köy camisinin minaresinin dibinde	Köy meydanında olan caminin	Mermer bir mezar ve üzeri	Çocuğu olmayanlar		

		mezarı bunmaktadır.	meydana bakan duvarının dibinde, tel örgü ile çevrelenmiş bir mezarı bulunmaktadır.	Mezar taşı Osmanlı dönemi kavuklu mezar taşlarından olup kitabesi Osmanlıcadır. Mezar taşının içe dönük yüzünde “ <i>Merhum Şeyh Osman Dede ruhi-çün Rızanullahi'l Fatiha. F.M. 1184</i> ” ; mezarın içine bakan diğer yüzünde “ <i>Yâ Hüve. Kutbul Ârifin Mürşid-i Kâmilin Gavsul Vâsiline.</i> ” İbaresini yazmaktadır.	buraya gelerek dua eder, adakta bulunur ve para bırakarak ayrılmaktadır. Ayrıca insanlar çeşitli sebeplerle gurbete, gençler askere giderken buradan az miktarla toprak olarak onu küçük bir çıkın yaparak dönene kadar yanında taşıymaktadırlar. (İlgili bölüme bkz.)		
BALABAN KÖYÜ	1.Hasan Dede	Köyün 400 m kadar güneydoğusundadır.	Büyük bir meşe ağacı olan, düz bir alanda bulunmaktadır.	Yeri bellidir.	Seyrek de olsa yağmur duası için buraya gelinmektedir.	Köylüler Cuma Pazarında yapılan geniş katılımlı yağmur duasını tercih ediyorlar. Ama çok sık olmasa da köyde Mezarlık Başı dedikleri mevkide yapıyorlar.	
	2.Kara Dede	Köyün 3 km kadar güneyindedir.	Düz meşelik bir alandadır.	Yeri belli değildir.			

			bulunmaktadır.				
	3. Leblek Dede:	Köyün 1500 m kadar doğusundadır.	Küçük meşe ağaçlarının bulunduğu, hafif yamaç bir bölgedir.	Yeri bellidir.			
BAYINDIR KÖYÜ	Yörede dedesi olmayan köylerden birisi de Bayındır köyüdür.						
BURUNCA KÖYÜ	Dede	Köyün 1 km. kadar kuzeyindedir.	Büyük meşe ağaçlarının olduğu kısmen tepe bir yerdir.	İki-üç adet eski, kazılmış mezar yeri bulunmaktadır.	Yağmur duası için bu alana çıkılmaktadır.	Dede yanı ya da mezarlık yanı tercih edilmektedir.	
ÇAKIRYENİCE KÖYÜ	1. Çamyanı Dedesi	Köyün 300 m kadar güneyindedir.	Büyük çam ve meşe ağaçlarının bulunduğu, kısmen düz bir alandır.	Yeri belli değildir.	Genellikle hıdrellez zamanı bu dedenin bulunduğu mevkie gidilmektedir.	Önceleri ihtiyaç olduğu zamanlarda Dede Kuzu Dedesin de yapılmakta iken, son beş yıldır yapılmamaktadır.	Yirmi yıl öncesine kadar bütün köyün katılımıyla hıdrellez kutlaması, köy hayrı şeklinde yapılırken sonraki dönemde bu gelenek kalmıştır.
	2. Dede Kuzu:	Köyün 2 km kadar güneybatısındadır.	Çamların olduğu, yüksek bir tepededir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için çıkılmaktadır.		
ÇERİBAŞI KÖYÜ	Dede	Köyün 300 m. kadar batısındadır.	‘Dede üstü’ dedikleri ve on kadar yaşlı meşe ağacının bulunduğu düz bir arazidedir.	Yeri belli değildir.	Yağmur duası bu mevkide yapılmaktadır.	İhtiyaç duyulduğu zamanlarda Dede Üstü denilen yere gidip orada dua edilmektedir.	
ÇÖKENE KÖYÜ	Sadece dört hanenin kaldığı Çökene köyü,						

	Büyükorhan'ın en küçük köyüdür. Nüfusla birlikte kültürel anlamda ne varsa onlarda taşınmış adeta.						
DANACILAR KÖYÜ	Köyün kendi sınırları dâhilinde bir dede ve yatır bulunmamaktadır.					Geniş katılımlı yağmur duası ve köy hayırlarının yapıldığı zamanlarda, diğer köylerle birlikte, komşu köylerdeki <i>Ürküten Dede</i> ile <i>Pirim Dede</i> ye gidilmektedir. Ama dar çerçevede yapılacaksa, köylerinin eski mezarlıklarına ya da daha düz olan okulun yanındaki alanı tercih etmektedirler.	Çoğunlukla köy hayır ve yağmur duası birlikte yapılmaktadır. Bu ise hıdrellez geleneğinin bir devamı olarak sürdürülmekle birlikte çilek sezonunun sonu olan Haziran ayına kaymış durumdadır.
DANAÇALI KÖYÜ	Dede	Köyün 1,5 km. kadar güneydoğusundadır.	Tepe ve meşelik bir alanda bulunmaktadır.	Mezarının yeri bellidir.	Eskiden yağmur duası için buraya çıkılmaktadır.	Gerekli durumlarda ya cami avlusu ya da okul bahçesinde yapılmaktadır.	Özellikle Bursa'da kurdukları ve kendi köylerinin adını taşıyan dernek aracılığıyla geniş bir organizasyon olarak, son altı yıldır yapılmaktadır.

DEMİRLER KÖYÜ	<i>Dede yanı</i>	İki mahalleden oluşan köyün, üst mahallesinin 500 m kuzeybatısındadır.	Meşe ağaçlarıyla kaplı, yamaç bir bölgede bulunmaktadır.	Yeri belli değildir.	Yağmur duası için çıkılmaktadır.	Genelde komşu köyleri Veletler Köyü ile birlikte yapmayı yeğlemekle birlikte, çok ihtiyaç duyulduğu zamanlarda dedeye çıkılmaktadır.	
DERECİK KÖYÜ	<i>Dede</i>	Köyün 2 km kadar doğusunda	Üç adet büyük meşe ağacının olduğu düz bir alandır.	Yeri belli değildir.		Köy hayrı ve yağmur duası gibi diğer faaliyetlerde kendilerine çok yakın ve merkezi bir köy olan Yenice ile birlikte hareket etmektedirler.	
DURHASAN KÖYÜ	<i>Durhasan Dede (Hasan Dede)</i>	Köyün 2–3 km kadar kuzeyindedir.	Çam ağaçlarıyla kaplı engebeli bir arazi yapısına sahip, yüksek bir tepede bulunmaktadır.	Sade bir yapı tarzıyla inşa edilmiş türbe bulunmaktadır.	Hıdrellezde sadece kadınların uğrak yeridir.	Dedenin alanı olarak tasavvur edilen Mezarlık Deresi ya da Namazlağı Deresi dedikleri yer tercih edilmektedir.	Yağmur duası, köy hayrı ve hıdrellez birlikte okulun önünde yapılmaktadır.
DÜĞÜNCÜLER KÖYÜ	<i>Dedeler</i>	Köyün 1 km. kadar güneyindedir.	. Büyük meşe ağaçları olan, düz bir alandır.	Yeri kaybolmuştur.		Koca mezar dedikleri mezarlığın yanındaki çayırılık arazi tercih edilmektedir.	Her yılın Haziran ayında geleneğe uyarak geniş katılımlı hayır yemeği verilmektedir.
ELEKÇALI KÖYÜ	<i>1.Dedeler</i>	Yaklaşık olarak	Büyük meşe	Yeri bellidir.			

	Büyük meşe ve palamut ağaçlarından dolayı daha çok <i>Dede Talları</i> olarak bilinen bir mevkiidir.	2km. kadar köyün üst kısmındaki tepede yer almaktadır.	ağaçlarının bulunduğu bir yerdedir.				
	2. Tesbihli Dede:	Köyün 500 m. Kadar güneydoğusundadır.	Düz bir alanda bulunmaktadır..	Yeri bellidir.	Önceleri yağmur duası burada yapılmakta iken son yıllarda bu uygulama camide yapılmaktadır.		
ERİCEK KÖYÜ	Ericek köyü hudutlarında kalan bir dede bulunmuyor.	Köy dışında bir mevkide bulunan palamut ağacına “Dede Talı” denilmektedir.				Bal Pınarı denilen ve suyu bol olan çeşmenin bulunduğu yere gidilmektedir.	
GEDİKLER KÖYÜ	Köyün kendi sınırları dâhilinde bir dede ve yatır bulunmamaktadır. Fakat geniş katılımlı yağmur duası ve köy hayırlarının yapıldığı zamanlarda diğer köylerle birlikte komşu köylerdeki <i>Pirim Dede</i> ye gidilmektedir.					Sadece kendi köy halkı arasında yapılacaksa, su bol olduğu için köy mezarının yanı tercih edilmektedir.	Çoğunlukla köy hayırı, yağmur duası ve hıdrellez birlikte yapılmaktadır. Bu ise hıdrellez geleneğinin bir devamı olarak sürdürülmekle birlikte son iki yıldır yapılmamaktadır.
GEYNİK KÖYÜ	Merkez ve Kökez Mahallesi olmak üzeri iki ayrı yerleşim biriminden müteşekkildir.					Ericek köyüyle birlikte Ericek hudutlarında kalan Dede Talı mevkiinde	

	Köyde ve mahallesinde herhangi bir dede bulunmamaktadır.					yapılmaktadır.	
HACIAHMETLER KÖYÜ	Dedesı yortur.					Geniş katılımlı yağmur duası için komşu köylerle birlikte hareket edilmektedir. Ancak dar çerçevede yapılacaksa, kendi köy meydanını ya da harman alanı olarak kullandıkları düzlüğü tercih etmektedirler.	Çoğunlukla köy hayır ve yağmur duası birlikte yapılmaktadır. Bu, hıdrellez geleneğinin bir devamı olarak sürdürölmekle birlikte çilek sezonunun sonu olan Haziran ayına kaydırılmış durumdadır.
HACILAR KÖYÜ	Büyükorhan ilçesine en yakın ve oldukça gelişmiş bir köy olan Yenice'nin hemen bitişinde ve Yenice'nin gölgesinde kalmıştır. Her türlü uygulamada Yenice'nin bir mahallesi gibi hareket edilmekte, bundan dolayı köye ait bir tören ve uygulama bulunmamaktadır.						
HEMŞEHRİLER	Dede	Köyün 1 km. kadar	Kısmen yaşlı	Yeri belli	Yağmur duasını	İhtiyaç duyulduğu	

KÖYÜ		güneydoğusundadır.	meşe ağaçlarının bulunduğu tepe bir yerdedir.	değildir.	bu mevkide yapılmaktadır.	zamanlarda <i>Dede</i> denilen yere gidip orada dua edilmektedir.	
İSMETİYE KÖYÜ	<i>Dede</i>	Köyün 1 km. kadar doğusundadır.	. Önceleri ağaçlık bir arazi iken son yıllarda ağaçları kesmiş, düz bir alandadır.	Yeri bellidir.	Bazen yağmur duası için çıktıkları olmaktadır.	Kendi aralarında duaya çıktıklarında dedeyi veya cami önündeki boş alanı tercih etmektedirler. Ama civar köylerle birlikte bir organizasyon yapılmışsa o zaman Orhaneli hudutlarında kalan Hepbir Tepesindeki <i>Dikmen Dede</i> 'yi tercih etmektedirler.	
KARAAĞIZ KÖYÜ	<i>Dede</i>	Köyün 1 km. batısındadır.	Meşe ağaçlarıyla asırlık büyük ardıç ağaçlarının bulunduğu düzlük bir alanda yer almaktadır.	Mezar yeri olarak belli bir yer varken son yıllarda kaybolmuştur.	Yağmur duası ve köy hayırını birlikte burada yapılmaktadır. Ayrıca 5–10 yıl öncesine kadar orada bulunan ardıç ağaçlarının dalları bez parçalarıyla dolu iken, son yıllarda bu durum giderek azalmıştır.	Çok ihtiyaç olduğu zamanlar mezarlık yanına ve ya dedeye gidilmektedir. Ama normal zamanlarda köy hayrıyla birlikte bu duayı da yapmaktadırlar.	Geleneklerinde değişmeden hıdrellez kutlaması olarak devam ede gelmiş bir uygulama olarak bulunan köy hayırını son 5–6 yıldır daha organize olarak yapılmaktadır.
KARAÇUKUR KÖYÜ	Nüfusu çok az					Genellikle	

	kalan Karaçukur köyünde dede bulunmamaktadır.					Mayıs ayında, köy hayrı olarak tasarladıkları bir uygulama ile birleştirerek kabristan da yapılmaktadır.	
KARALAR KÖYÜ	<i>Karadonlu Dede</i>	Dede, köyün 3 km. kadar güneydoğusunda yer almaktadır.	Bazıları kendiliğinden yıkılıp gitmiş, asırlık çam, ardıç ve meşe ağaçları bulunan, düzlük bir mevkidedir.	Yeri kazılmış, mezar yeri olarak kabul edilen kısma, tarihi kalıntılardan alındığı belli olan, birisi büyük, diğeri küçük ve kısmen mezar taşının kafa kısmına benzeyen iki mermer taş üst üste konularak yeri belli edilmiştir.	Bazen köy hayrı burada yapılmaktadır. Son yıllarda ulaşım meselesi bahane edilerek bundan vazgeçilmiştir. Ancak yağmur duasına çıkılacağı zaman mutlaka dedenin bulunduğu bu alana gidilmektedir. (İlgili bölüme bkz.)		Eylül ayında çevre köylerin de katılımıyla yapılmaktadır. Köyün tarihiyle birlikte başladığını söyledikleri bu hayır yemeği sırasında, köylülerin bağışlarından oluşan çeşitli ürünlerin (bunlar daha çok canlı hayvan ve tahıl türleri) satışı (haraç mezat) tam bir şölen havasında yapılmaktadır.
KAYAPA KÖYÜ	Bu köye ait bir dede yoktur.						Köy hayrı ve hıdrellez uygulaması kaybolup giden gelenekler arasındaki yerini almıştır.
KUŞLAR KÖYÜ	Köyde dede yoktur.					Birçok köyle birlikte Belpınarı denilen mevkiine	

						yapılmaktadır.	
MAZLUMLAR KÖYÜ	<i>Karaağaç Dedesi</i>	Köyün alt kısmında bulunan caminin 100 m kadar güney doğusundadır.	Çeşmenin de bulunduğu ve düz bir mevkiidir. Eskiden burada köy odası dedikleri bir misafirhane olduğu binmektedir.	Yeri belli değildir.	Yağmur duası için bu alanı kullanmaktadırlar.	Karaağaç Dedesinin bulunduğu farz edilen mevkie gidilerek burada dua edilmektedir.	
OSMANLAR KÖYÜ	<i>“Dede talları”</i> adını taşıyan bir mevkidir.	Köyün 1 km kadar doğusunda bu mevkidedir.	Tepe ve ağaçlık bir yerdir.	Yeri belli değildir.		Önceki yıllarda yağmur duası için bu tepeye çıkarılarken son yıllarda köy mezarlığının yanındaki alanı kullanmaktadırlar.	
ÖRENCİK KÖYÜ	Dede kültürü yok olan köylerden birisi de Örencik köyüdür. Sadece mezarlığa eskiden beri <i>dede yeri</i> demektirler.						Organize olarak ilk kez 2005 yılının Temmuz ayında yapılmıştır.
ÖZLÜCE KÖYÜ	İsmetiye köyü sınırları dâhilinde birkaç tarla evi şeklinde başlayarak, bir mahalle olan ve hane sayısı arttıkça, sonradan ayrı bir köy yapılan Özlüce, bütün uygulama ve gelenekleriyle İsmetiye köyünün bir parçası konumundadır.						

PERÇİN KÖYÜ	<i>Yâren Dede</i>	Köyün 300 m. kadar güneydoğusundadır.	Eskiden büyük meşe ağaçları varken şimdi küçük bir ağacın bulunduğu tepe bir yerdedir.	Mezar yeri belli iken son yıllarda kaybolmuştur.	Yağmur duası ve köy hayırı birlikte bu dedede yapılmaktadır.	Çok ihtiyaç olduğu zamanlarda yağmur duası için, <i>Koca Mezarlık</i> dedikleri köy mezarlığının yanına ve ya dedeye gidilmektedir.	Geleneklerinde hıdrellez olarak var olan bu kutlama, son iki yıldır daha organize olarak Haziran ayında yapılmaktadır.
PINAR KÖYÜ	<i>Kuz Dedesi</i>	Köyün 700 m kadar güneybatısındadır.	Büyük meşe ağaçlarının olduğu eğimli bir yamaçtadır.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için çıkıldığı olurmuş. Ama son yıllarda bu uygulama terkedilmiş	İhtiyaç durumunda ya camide ve ya mezarlıkta, geniş katılımlı olursa komşu köylerde yapılmaktadır.	Önceleri dar çerçevede ve hıdrellez şenliği şeklinde iken, 2004 yılında ilk kez mezarlık yanında organize olarak yapılmıştır.
PİRİBEYLER KÖYÜ	<i>1. Dede Çamı</i>	Piribeyler köyünde, sonradan tren istasyonunun yanında kurulan ve İstasyon adı verilen mahallesinin yaklaşık 1 km kadar kuzeybatısındadır.	Çam ağacının bulunduğu kısmen düz yüksek bir yerdedir.	Dedenin yeri bellidir.	Sonradan ihdas edilmiş ve bazen yağmur duası için çıkılıyor	Gerekli durumlarda dedeye çıkarak dua ediyorlar. Ama son yıllarda yapılmamaktadır.	Yoğun bir göç yaşandığı için, son iki yıldır yapılmamaktadır.
	<i>2.Dede</i>	Köy merkezinin 1,5 km kadar kuzeyindedir.	Büyük meşe ağaçları bulunan Yüksek bir tepededir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için buraya çıkılmaktadır.		
SARNIÇ KÖYÜ	<i>Dede</i>	Köyün kuzey batısında yer almaktadır.	Düzlük ve boş bir alandır..	Yığma taşlarla yeri belli edilmiştir.	Yağmur duası için çıkılmaktadır.	Dedede yapılmaktadır.	Son dört yıldır geniş katılımlı ve organize köy hayırı yapılmaktadır.

TEKERLER KÖYÜ	On sekiz haneli küçük bir köy olan Tekerler köyünün bir dedesi yoktur. Fakat komşu Karalar Köyünün dede hayrına katılmaktadırlar.					Yağmur duası çok gerekli olursa köy mezarlığında yapılmaktadır.	
VELETLER KÖYÜ	Hane sayısı 15'i geçmeyen köylerden birisi olan Veletler köyünde de dede yoktur.					Seyrek de olsa yağmur duası ve hıdrellez birlikte, mezar yanında yapılmaktadır.	
YENİCE KÖYÜ	Dede Üstü	Köy içinde cami alanındadır.		Dedenin bulunduğu alana yörenin en geniş ve güzel camilerinden birisini yapmışlardır.		Yağmur duası gibi organizasyonlarda ise köy olarak yapmak yerine, Büyükorhan'da yapıldığı zaman oraya katılmaktadırlar.	Önceleri köy hayrı ve hıdrellez büyük bir katılımı kutlanırken son otuz-kırk yıldır bu uygulama terk edilmiştir.
ZAFERİYE KÖYÜ	Dede yoktur.					Yağmur duası yapılmamaktadır. Çünkü köy hudutlarında çok güçlü su kaynakları mevcut olup, bu kaynaklar sulamada kullanılmaktadır.	
	Toplam 38 dede mevcuttur.						
	16 köyde dede yoktur.						

Yerleşim biriminin /Köyün adı	Dede	Mevkii	Fiziki Konum	Belirtileri	Dedede Telakkisi ve Buna bağli Sonuçlar	Yağmur duası	Köy hayırı
HARMANCIK İLÇE MERKEZİ	<i>Harmanlık Dedesi</i>	İlçenin 300 m. kuzeybatısındadır.	. İlçenin piknik alanı olarak kullanılan, karaardıçla çam ağaçlarının bulunduğu geniş düzlük bir alandır.	Yeri bellidir.	Hidrellez ve yağmur duası için bu alana çıkılmaktadır. Ayrıca gelinler buraya getirilip dolaştırılmaktadır.	İhtiyaç duyduklarında dedenin bulunduğu düzlüğe çıkarak dua etmektedirler.	Hayır yemeği ve hidrellez birlikte yapılmaktadır. İlçe çapında olduğu için kadınlar, genç kız ve erkekler, çocuklar çoğunluk itibariyle katılmaktadırlar. Katılımcılara belediyenin organizasyonu ile gözleme, ayan, pilav ve duruma göre çeşitli yiyecek ikramları yapılmaktadır.
AKPINAR KÖYÜ	<i>Mezarlık Dedesi</i>	Köyün 500 m. Kadar güneyindeki, köy mezarlığı içindedir.	Köy mezarlığı kalkan duvarla çevrilidir. İçinde irili ufaklı meşe, ardıç ağaçları olan, düzlük ve geniş bir alandır.	Dedenin mezarı taşlarla çevrilmiştir. Üzeri toprak yığını ile belirgin bir hale getirilmiştir. Başında kısmen kurumuş ardıç ağacı vardır.	Hidrellez ve yağmur duası için dedenin de içinde bulunduğu mezarlığa gidilmektedir. Ayrıca çeşitli <i>hacetleri</i> (ihtiyaçları) için dedeye gidip, mezarın etrafını dönerek dualar ederek sonra	Mezarlıkta yapılmaktadır. Ayrıca yörede en değişik uygulamalardan birisi bu köyde yapılmaktadır. Dedenin kabrinin yanından iki adet yuvarlak taş alınıp, <i>suyu bol olan bir çeşme aharına</i>	Köy hayrı ile hidrellez kutlaması aynı zaman diliminde birlikte yapılmaktadır.

					mezarın başucundaki ağaca çaput bağlayıp ayrılmaktadırlar.	<i>konulmaktadır. (taşlar ıslatılıyor). (İlgili bölüme bkz.)</i>	
ALUTÇA KÖYÜ	<i>Mıhlı Dede</i>	Yaklaşık olarak köyün 3 km. kuzey doğusundadır.	. Büyüklü küçüklü ardıc, çam ve meşe ağaçlarının bulunduğu köyün civarındaki en yüksek tepededir.	Alanın bütününe Mıhlı Mezarlığı demelerine rağmen aslında mezarlık yoktur. Sadece dedenin kabri olarak belli edilmiş bir yer bulunmaktadır.	Hidrellez kutlamaları ve yağmur duası için çıkılan bir mevki konumundadır.	Mıhlı Deye çıkıp orada öğle namazını kılıp, yağmur duası yapılmaktadır.	Dedenin bulunduğu alanda hidrellezle birlikte yapılmaktadır. Et yemeği başta olmak üzere katılımcılara çeşitli ikramlarda bulunmaktadır.
BALATDANIŞMENT KÖYÜ	<i>1.Bedir Dede</i>	Köyün 1 km. kuzeyindedir.	Çam ve meşe ağaçlarının olduğu, yüksek, tepe bir yerdedir.	Yeri bellidir.	Dua edilip, gözleme ile para bırakılmaktadır. Son yıllarda yapılmamaktadır.	Yağmur duası için köyün içindeki dedelerden birine çıkmayı tercih etmektedirler.	Hidrellez geleneği köy hayırına dönüşmüştür. Dolayısıyla ikisi birlikte yapılmaktadır.
	<i>2.Dede Üstü</i>	Köyün doğusunda ve köye bitişik bir alandadır.	Yaşlı ve büyük çam ağaçları olan kısmi düzlük yerdir.	Yeri bellidir.	Son yıllarda olmamakla birlikte dedede dua edilerek oradaki ağaçlara çaput bağlanmaktadır.		
	<i>3.Ebe Çamı</i>	Köyün içindedir.	Köy içinde yarı yere yatık, kıvrımlı ve kalın bir çama bu ad	Aslında mezar yeri yoktur. Çam ağacının kendisi kutsal kabul edilerek, dede	Hidrellezde köylüler, çamın etrafında toplanarak ve evlerden		

			verilmiştir. Evlerin arasında dar ve kısmen engebeli bir alandır.	varmış gibi düşünülmektedir.	getirdikleri yiyecekleri birleştirerek yemektedirler.		
	4.Gedik Dede	Köyün içinde ve a alanında bulunmaktadır.	Önceleri iri ve yaşlı bir çam ağacının bulunduğu alan iken, çam ağacının yıkılması sonucu sadece yeri belli bir alan durumundadır.	Sadece mevki olarak yeri bilinmektedir.	Yakın zamanlara kadar, giyisilerden bir parça ip ya da kumaş, baştan saç alınır, <i>dede ağacına</i> bağlanıp, az miktarda dede toprağından yenilerek orada iki rekât namaz kılınmaktadır. Bu uygulamadan dolayı vücutta var olan herhangi bir ağrının geçeceğine inanılmaktadır. Ancak ağacın devrilmesiyle birlikte bu durum unutulmaya yüz tutmuştur.		
BALLISARAY KÖYÜ	1.Alan Dede (Çocuk Dede)	Köyün 500 m. kadar kuzeybatısında tarlaların içindedir.	Düzlük ve asırlık tek bir ardıç ağacı bulunan tarlaların içinde bulunmaktadır.	Aslında bir mezar ya da yatır yoktur. Kutsal kabul edilen ve medet umulan, ardıç ağacıdır.	Ağaca yani dedeye çok farklı amaçlarla gidilmektedir. Çocuğı olmayan veya olsa da yaşamayanlar, vücudunda çıban ve yara bulunanlar, yavrusu ölen ya da yavrusunu almayan		

					(emzirmek istemeyenler) hayvanlar çözüm amacıyla buraya götürülmektedir. (İlgili bölüme bkz.)		
	2.Sarı Dedede:	Alan Dede'ye 500 m uzaklıkta ve aynı düzlük içinde, köyün 1 km. kadar kuzeybatısındadır.	Asırlık ve büyük palamut ağaçlarının olduğu geniş ve düz bir alandır.	Yeri belli değildir. Sadece mevki olarak Sarı Dede denilmektedir.	Yağmur duası için çıkıldığı olmaktadır.	İhtiyaç duyulduğunda Sarı Dede veya suyu bol olduğu için <i>Bına</i> (Pınar) <i>Deresi</i> denilen mevkie çıkılmaktadır.	
BEKDEMİRLER KÖYÜ	Dede Pınarı	1,5 km kadar köyün güneydoğusundadır.	Çamların olduğu meyilli bir arazide bulunmaktadır. Eskiden var olan meşeler kesilmiştir. Halen faal olan bir çeşme bulunmaktadır.	Yeri belli değildir.	Çok eskilerde yağmur duası için gidildiği bilinmektedir.	Gerektiği zamanlarda köyün alt kısmında bulunan <i>Mahmudun Çayırı</i> dedikleri düz ve çayırılık alana çıkılmaktadır.	Hidrellezle birlikte yapılmaktadır.
ÇAKMAK KÖYÜ	1.Belen Dedesi	Köyün 500–600 m. Kadar kuzeybatısındadır.	Yüksek ve çam ağaçlarıyla kaplı bir alandır.	Yeri bellidir.	Hidrellez ve arada bir de olsa yağmur duası için çıkılmaktadır. Ayrıca yaramaz ve hasta çocuklara mezarın etrafı dolaştırılıp, toprağından yalatılmaktadır.		
	2.Hatıp Kızı Hala Bir bayana ait	Köyün 2 km. kadar güneyinde, köy	Köyü ilçeye bağlayan yolun	Yörede yatır içindeki dedelerin	Her gelin olan kız, askere giden		

	olan dede, yörenin en değişik uygulamalarına sahne olmaktadır. Onun Orhaneli'ne bağlı Sırl köyünde türbesi bulunan Kurtçu Mehmet Efendinin hanımı olduğunu söylenmektedir. Ama bunun doğru olma ihtimali yoktur. Sadece iki kabrin bulunduğu alanlar uzak mesafeden birbirini görebilecek konumdadır.	yolunun kenarındadır.	hemen kenarındadır. Küçükü çam ağaçlarıyla dolu düz bir alan olup, çamlıkla yol arasındaki ayırım noktasında yer almaktadır.	dışında pek görülmeyen betonarme bir mezar yapılmıştır. Yoldan geçerken rahatlıkla görülebilmektedir.	gençler ve fitik olan çocuklar bu dedeye götürülmektedir. (İlgili bölüme bkz)		
	3.Karaardıç Dedesi	Köyün güneybatı çıkışında olan, köy mezarlığının içindedir.	Ardıç ve çam ağaçları bulunmaktadır.	Mezarlık içinde mezarı vardır.	Önceleri yağmur duasına çıkıldığı bilinmektedir.		
	4.Öyücek Dedesi	Yaklaşık köyün 1,5 km. kadar kuzeyindedir.	Çam ve meşe ağaçlarıyla kaplı bir tepededir.	Höyük gibi yığma bir tepecik bulunmaktadır.	Eskiden yağmur duası için gidildiği bilinmektedir.	Gerekli durumlarda dedelerden birisine çıkarak dua edilmektedir.	
ÇATALSÖĞÜT KÖYÜ Merkezle birlikte dört mahalleli bir köy	1.Cuma Dedesi	Doğancılar mahallesine yaklaşık 3 km mesafede ve kuzey doğuya düşmektedir.	Ardıç ağacı bulunan tepe bir yerdir.	Yeri bellidir.			

	2.Erenler Dede	Demirciler mahallesinin 500 m doğusundadır.	Büyük meşe ağaçları olan düzlük bir yerdir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için çıkıldığı bilinmektedir.		
	3.Sivrice Dede	Köyün 300 m. kuzeybatısında yer almaktadır.	. Büyük meşe ve çam ağaçları bulunan, tepelik bir alandır.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için çıkıldığı bilinmektedir.		
DEDEBALI KÖYÜ	1.Âsarlık Dede Köy Âsar Tepe dedikleri tepenin yamacında kuruludur. Âsar adı ise, büyük bir ihtimalle hisar kelimesinden gelmektedir. Çünkü bölgedeki kalıntılar, eski uygarlıklara ait bir Hisarın bulunduğu yönündedir.	Köyün güney kısmında ve köye bitişik bir alandadır.	Büyük meşe ağaçları olan, kısmen yamaç bir yerdir.	Yeri belli değildir.	Yağmur duası ve hıdrellezde çıkan bir yer iken, son yıllarda çıkılmamaktadır.	Gerekli durumlarda dedeye çıkarak dua edilmektedir.	Mayıs ayında hıdrellez kutlamalarının, köy hayrına dönüşmüş şekli olarak sürdürülmektedir. Civar köylerin de davet edildiği yemekli bir organizasyon halini almıştır.
	2.Koç Dede:	Köyün mahallesi olan Gölcük Mezarlığı içindedir.	Mezarlığın içinde palamut meşe ve ardıç ağaçları olan çukur bir yerdedir.	Yeri taşlarla çevrilidir.	Yağmur duası ve hıdrellezde bu mevkide yapılmaktadır.		
DELİCEGÜNEY KÖYÜ	1.Garipçe Dede	Köyün 2 km kadar kuzeyindedir.	. Büyük çamlar olan yüksek bir yerdedir.		Çok eskiden yağmur duası için çıkıldığı bilinmektedir.		
	2.Tal Dede	Köyün 500 m. kadar	. Büyük bir	Yeri belli değildir.	Eskiden yağmur		

		batısındadır.	meşe ağacı bulunan, kısmen düz bir alandır.		duası için çıkılmakta iken, son yıllarda herhangi bir uygulama yapılmamaktadır.		
DUTLUCA KÖYÜ	1.Dede	Koyak mahallesinin 1 km. kadar güneyindedir.	. Ardıç ve meşe ağaçları olan köyün alt kısmında bulunan mezarlığın içindedir.	Yaklaşık bir metre yüksekliğinde betonarme duvarla çevrilmiştir.	Genellikle hıdrellezde gidilmektedir. Yanında namaz kılıp dualar edilmekte, kabre para bırakılmaktadır. İhtiyacı olanlar oradan almaktadırlar.	Önceleri <i>Cuma Önü</i> dedikleri ve sadece Cuma ile bayram namazlarının kılındığı Cuma camisinin bulunduğu alanda dört köy ve iki mahallenin katılımıyla yapıldığı bilinmektedir. Ancak cami yıkıldıktan sonra her köy kendi cami önünde yapmaktadır.	Yörenin geniş katımlı köy hayırlarından birisi, Dutluca köyünde mayıs ayının 3. haftası yapılmaktadır. Civar köylerin yanı sıra ilçe merkezinde de hoparlörlerden duyurular yapılmakta, herkes davet edilmektedir.
	2.Karcalar Dedesi:	Köyün 300 m. kadar batısındadır.	Küçük bir dere kenarında çınar ağaçlarının olduğu alandır.	Yeri belli değildir.	Hıdrellezde ve yağmur duası için çıkılmaktadır. Çınarların altında yemekler yenilmekte, dualar edilmektedir.		
GEDİKÖREN KÖYÜ Yörede, merkezle birlikte üç mahallesi olan köylerden	1.Âsar Dedesi	Köyün 2,5 km. kadar batısındaki Âsar Tepe'dedir.	İlçenin sınırları dâhilindeki orman	Yeri belli.	Son yıllarda terk edilmekle birlikte yağmur duası için	Mahalleler birlikte yağmur duasına katılıyorlar. Ya	Mayıs ayında yapılan köy hayırları var. Her

birisidir.			gözetleme kulesi ve TRT verici istasyonunun kurulu bulunduğu en yüksek bir alandır.		bir kaç köyle birlikte bu alana çıkmaktadır. Tepe yüksek olmasına rağmen traktör ve hayvanların yardımıyla su ve yiyeceklerle oraya çıkarılıp kazanlarla yemekler kaynatılmakta, katılanlara dağıtılmaktadır.	Asar Tepede ya da Natçalar Dedesinde yapıyorlar. Son yıllarda camilerde yapmaya başlamışlar.	mahalle ayrı zamanlarda yapıyor ve birbirini davet ediyor.
	2.Muslu Dede	Orta mahallenin 700 m kadar kuzeyinde, yol kıyısındadır.	Düzlük. Büyük bir meşe ağacı olan düz bir yerdedir.	Yeri bellidir.			
	3.Natçalar Dede	Natçalar mh.'nin 1 km güneybatısındadır.	. Büyük çam ve meşe ağaçları bulunan tepe bir yerdedir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için çıkmaktadır.		
GÖKÇELER KÖYÜ	Dede Talı	Köyün güneydoğusunda ve köye bitişiktir.	Kısmen düzlük bir alandır. Eskiden var olan büyük meşe ağacının yıkıldığı bilinmektedir.	Yeri belli değildir.	Yağmur duası için ve hıdrellezde çıkılırken son yıllarda sadece hıdrellezde çıkmaktadır. Ayrıca ağacın yıkılmadığı dönemlerde orada dualar edip ağaca da çaput bağladıkları bilinmektedir.	Gerekli durumlarda köye 1,5 km. kadar mesafede olan ve Acı Su mevkiine gidip suyun başında dua etmektedirler. Bazen de mezarlıkta yapılmaktadır.	Hıdrellez, köy hayrı şekline dönüşerek, mayıs ayı sonunda yapılmaktadır.
GÜLÖZÜ KÖYÜ	1.Çiğnek Dede	Köyün kuzeybatısında,	Kısmen büyükçe	Yeri bellidir.	Yağmur duası için burası tercih	Çiğnek Dedeye çıkarak dua	Son yıllarda organize olarak,

		köye bitişiktir.	taşların da bulunduğu, düz bir alandır.		edilmektedir.	edilmektedir.	Hıdrellez geleneğinin köy hayrına dönüşmüş şekli olarak devam ettirilen, Mayıs sonu ile Haziran başında yapılmaktadır.
	2.Dede Yanı	Köyün 1 km kadar güneyindedir.	Oldukça büyük çam ağaçlarının da yer aldığı tepe bir yerdedir.	Yeri bellidir.			
	3.Sarı Dede	Köyün 500 m. Kuzey batısındadır.	Büyük meşe ağaçları bulunan, eğimli bir arazidir.	Yeri bellidir.			
HARMANAKALAN KÖYÜ	1.Fidan Ana	Köyün güneyinde Türbe mahallesinin içinde, cami haziresinde yer almaktadır.	Türbe ile örtülüdür. Bahçesinde ayrıca bir kabir daha bulunmaktadır.	Yaklaşık yirmi metre karelik genişliği olan, iki m. yüksekliğinde sıvasız taş duvarlarla örülü, çatıyla kaplı, bir yapıdır. Çatının tepe noktasına FİDAN ANA yazılı bir tabela yerleştirilmiştir.	Çoğunlukla <i>çocuğu olmayanlar, çocuğu yaramaz onlalar ve akıl hastaları</i> buraya getirilerek türbenin içine alınmaktadır. Ayrıca kızlar hayrı adıyla özel bir hayır yemekleri vardır. (İlgili bölüme bkz.)	Yaren Dede ya da Fidan Ana'ya çıkarak dua edilmektedir.	Mayıs ayında yapılan hıdrellez kutlamaları, 7 yıldır Haziran sonunda köy hayrı şeklinde yapılmaktadır.
	2.Kaplan Dede	3 km kadar doğudadır.	Yüksek ve çamlık bir arazidir.	Yeri bellidir.	Fidan Ananın yemek yaptığı yer olarak bilinmektedir.		

	3. Sülemiş Dedesi	1,5 km kadar güneydedir.	Çam ve meşe ağaçları bulunan kısmen düz bir yerdir.	Yeri bellidir.	Yakınındaki su şifalı kabul edilmektedir. Kellik, çıban ve deri dökülmesi gibi çeşitli hastalıklara iyi geldiği düşünüldüğünden bu su ile banyo yapılmaktadır.		
	4. Tallar Dedesi	Güneyde, Türbe Mahallesi'ne 600m mesafededir.	Büyük meşeler bulunan, yüksek tepedir.	Yeri bellidir.			
	5. Yaren Dede	Büyük Mh.'nin kuzeyinde ve köye bitişiktir.	Eskiden harman yeri olarak kullanılan düz bir alandır.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için çıkılmaktadır.		
HOBANDANIŞMENT KÖYÜ	1. Demir Kaynak Dede (Hoban Dede)	Köyün 1,5 km kadar güney doğusundadır.	Düz tarlaların arasında yer alan, eski mezarlık içindedir.	Yığma taş ve basitçe örtülmüş bir çatıdan oluşan, türbe bir yapı mevcuttur.	Yörede çok rağbet gören dedelerden birisi olarak bilinmektedir. Çocuğu olmayan ve ya hastalananlar, felçli olanlar, hayvanı hastalananların uğrak yeridir. (İlgili bölüme bkz.)	Dedeye ait türbenin bulunduğu yere çıkıp dua edilmektedir.	
	2. Köçekler Dedesi		Büyük çam ağaçları olan düz yerdedir.	Yeri bellidir.	Mahalleli yağmur duası için buraya çıkmaktadır.		
ILICAKSU KÖYÜ	Garipçe Dede		Büyük çam ağaçlarının olduğu, tepe bir yerdir.	Mezar yeri olarak bellidir.	10–15 yıl önce hıdrellezde gidildiği ermiş. Son bu yana	Cami avlusunda yapılmaktadır.	Hıdrellez geleneği Ağustos ayında yapılan köy hayrına dönüşmüştür.

					gidilmektedir.		
İSHAKLAR KÖYÜ	1. Cuma Yanı Dedesi	Köyün 1,5 km kadar güneybatısındadır.	Düz ve çayırılık bir alandır.	Yeri mevki olarak bilinmektedir. Eski bir kilise kalıntısı ve mezarlıktan bahsedilmektedir.	Köy hayırı burada yapılıyor	Eski yıllardan beri yağmur duası için, Cuma Yeri dedikleri cuma camisinin bulunduğu düz alana çıkılmaktadır.	Hıdrellezde yapılmaktadır.
	2.Dede <i>Köylü sadece Dede olarak bilse de İshak Ahmet Dede diye de adlandıranlar vardır.</i>	Köyün kuzeyinde, köye bitişiktir.	Büyük meşe ve çam ağaçları bulunan, köye göre yüksek bir mekândır.	Yeri bellidir.			
	3. Kurt Dedesi	Köyün 700 m Güney doğusundadır.	Çam ormanı olan tepe bir yerdedir.	Yeri bellidir.			
	4. Sarı Dede	Köyün 1,5–2 km güney batısındadır.	Küçük çam ağaçları olan yüksek bir yerdir.	Yeri belli değildir.	Eskilerin bazen hıdrellez için çıktığı bilinmektedir.		
KARACA KÖY	1.Türbe Dedesi	Köyün doğusunda ve köye bitişik bir arazidedir.	Sahipli düz bir bahçededir.	Eskiden yeri belli iken, sonradan yer sahibi bahçeye dönüştürmüştür.	Daha önce yağmur duası için gidildiği bilinmektedir.	Cami önünde yapılmaktadır.	Hıdrellezden dönüşmüş, mayıs sonu ile haziran başında yapılan köy hayrı vardır.
	2.Yâren Dede	Köyün 100 m kadar kuzeybatısındadır.	Ormanın başlangıcındaki çam ağacının yanındadır.	Yeri bellidir.			
KEPEKDERE KÖYÜ	1.Doğanecik Dedesi	Mahmutlar mh.'nin kuzeydoğusunda ve köye bitişiktir.	6-7 adet meşe ağacı olan, kısmen tepe bir yerdedir.	Yeri belli değildir.		Köy mezarlığına çıkılmaktadır.	Hıdrellezden dönüşmüş, haziran ayında yapılan hayırları vardır.

	2.Koca Tal Dedesi	Köyün doğusunda ve köye bitişiktir..	Büyük bir meşe ağacı yanındadır.	Yeri sadece bir ağaç ile belirlenmiştir.			
	3.Horoz Dede	Mahmutlar mh.'nin 800 m kadar kuzeybatısındadır.	Birkaç ardıc ağacı olan düz bir alandadır.	Yeri bellidir.			
	4.Orman Dede	Mahmutlar mh.'nin 500 m doğusundadır.	Meşelik ve tepe bir arazidedir.	Yeri belli değildir.			
KILAVUZLAR KÖYÜ	Balı Dede	500 m kadar kuzeydedir.	Ulu çamların bulunduğu, hâkim bir tepededir.	. Çam ağaçlarının dibinde, bir mezardan daha geniş yeri bulunmaktadır. Bu alanda iki dede bulunduğu kabul edilmektedir.	Yağmur duası için bu mevkie çıkılmaktadır.	Dedede ve ya son yıllarda cami önünde dua edilmektedir.	
KIŞMANLAR KÖYÜ	1.Ayvazlar Dedesi	Köy camisinin hemen doğusunda ve okul alanına bir bitişiktir.	İçinde çam, iğde ve elma ağaçları olan, bir aileye ait bahçe içindedir.	Yeri belli değildir.	Yağmur duası ve hıdrellez kutlamaları, yanındaki boş alanda yapılmaktadır. Ağaçlara çaputlar bağlanarak dilek tutulmaktadır.	Dedeye çıkarak dua edilmektedir.	Hıdrellez geleneği olarak köy hayırları sürdürülmektedir.
	2.Kavlaklar Dedesi	Köyün 100 m kadar kuzeydoğusundadır.	Büyük çam ve meşe ağaçlarının olduğu bir korudadır.	Yeri belli değildir.	Koruluk “Dede Sahibi” denen aile tarafından korunmakta, hiç ağaç kestirilmemektedir.		
KOCAPINAR KÖYÜ	1.Aşa köy (Aşağı köy) Dedesi	Eskiden mezarlık olduğu söylenen Asarlık Mezarlığı dedikleri bir	Eski mezarlık diye ağaçlarına dokunulmamış, büyük meşe	Yeri belli değildir.			Sadece komşuların katılımıyla gözlemeler pişirilerek, hıdrellez

		mevkidedir.	ağaçlarının olduğu, kısmen düz bir alandır.				kutlaması şeklinde okul önünde yapılmaktadır.
	2.Dede Başı	Komşu köy olan Natçalar sınırında olan, ortak bir mekân olarak düşünülmektedir.	Mezarlık içindedir.	Yeri bellidir.	Önceleri birkaç köy toplanıp, hıdrellez şenlikleri ve yağmur duası yapıldığı bilinmektedir.		
	3.Fidan Ana Dedesi	3 km kadar güneybatısındadır.	Çamlık olan bir tepededir.	Yeri bellidir.	Köy dağılmadan önce özellikle hıdrellezde bu dedeye çıkıldığı bilinmektedir.		
KOZLUCA KÖYÜ	1.Sülemiş Dede (Harmanakalan Köyün'de yer alan Sülemiş dedesiyle benzerlik vardır.(Oysa köyler ilçeye zıt mekânlarda)	Köyün 1 km kadar güneyindedir.	Çam ağaçlarının yoğun olduğu ve hafif yamaç bir arazidedir.	Yeri bellidir. Mezar olarak kabul edilen yere gelir geçerken birer taş koymak sevap olarak kabul edilmektedir.	Dedeye “Çocuğum olsun, malım üresin” diye gidilmekte, Kur'an okuyarak dua edilmektedir. Sonra da para bırakılmaktadır.	Yağmur duasında dedeye çıkıyorlar.	Hıdrellezde kadınların birleşerek yaptığı gözlemlerin dağıtılması bir nevi köy hayrı olarak düşünüldüğü için devamlı yapılmaktadır.
	2.Tokatlı Dede	300 m kadar güneydeki köy mezarlığı içindedir.	Köy mezarlığı içindeki büyük meşe ağaçlarının dibindedir.	Sade bir mezar olarak etrafı taşlarla örülmüş ve yerden toprak yığınıyla yükseltilmiştir.	Diğer dedede olduğu gibi çeşitli hacetleri ve yağmur duası için bu dedeye gidilmekte, dualar edilerek para bırakılmaktadır.		
NALBANTLAR KÖYÜ	1.Garip Dede	200 m kadar güneydedir.	Cuma camisinin de içinde bulunduğu, geniş bir	Büyük ağaç, dedenin bir parçası kabul edilmektedir. Dedenin mezarı	Çeşitli dualarla kabrin etrafı dönülmekte ve dilekte bulunmaktadır.	Cuma önu denilen ve sadece cuma namazlarının kılındığı cami önünde	Önceleri hıdrellez kutlamaları şeklinde ve sadece köylüler arasında yapılırken, son üç yıldır

			düzlükte yer alan mezarlığın içindeki, meşe ağacının dibindedir.	olduğu düşünülen ağacın dibi taşlarla basitçe örülmüştür.	Sonra da oraya par veya gözleme bırakılmaktadır.	yapılmaktadır.	organize ve civar köyler de çağrılarak Mayıs ayı içinde yapılmaktadır.
	2.Hücret Dede	1 km kadar güneyde, Tepe Harmanı dedikleri mevkide bulunmaktadır.	Tepenin başındaki düz alandır..	Yeri bellidir.			
OKÇULAR KÖYÜ	1.Bakacak Dedesi	Köyün 2 km kadar güneyindedir.	Ardıç ağaçları yoğunlukta olan, hâkim bir tepedir.	Yeri belli değildir.	Önceleri yağmur duası için gidilirken son yıllarda gidilmemektedir.	Tal Dibi (dede) dedikleri büyük ağacın dibinde dua edilmektedir.	Hidrellez olarak köylü kendi arasında bir kutlama yapılmaktadır. Ayrıca bir köy hayrı yoktur.
	2.Tal Dibi (Bu adla ansalar da orada bulunan büyük meşe ağacını ve çevresini dede olarak kabul etmektedirler.)	Kuzeyde içindedir.	Köye göre yüksek ve kısmen düzlüktür.	Yeri belli değildir.	Yağmur duası için çıkılmaktadır.		
YAYABAŞI KÖYÜ	1. Çıban Dede	Köyün 500 m kadar kuzeydoğusunda, Keles yolu kenarında bir tarladır.	Yol kenarında ve biraz çukurda olan tarlanın, Keles tarafındaki en uç kısmındadır.	Küçük taşlarla bir daire oluşturularak yeri belli edilmiştir.	Burada bilinen surelerden okuyarak çevresinin üç kez dönülmekte ve iki rekât namaz kılınmaktadır. Toprağından çıbana sürülmektedir. Ayrılırken soğan, para ya da gözleme bırakılmaktadır.	Kara Dede'ye çıkarak dua edilmektedir.	

	2.Kara Dede	Köyün 150 m kadar kuzey yamaçlarındadır.	Yamaç ve eğimli bir arazide, büyük çam ağaçlarının arasındadır.	Yeri bellidir.	Çevresinde yedi kez dualar ve sureler eşliğinde dönülmekte ve dilekte bulunmaktadır.		
YEŞİLYURT KÖYÜ	1.Aşâki Dede (Köyün alt kısmında yer aldığı için)	600 m kadar güneybatıdadır.	Büyük meşelerin olduğu, düzlük ve bir alandır.	Yeri bellidir.			
	2. Siğil Dede (Sivilce, çıban anlamında)	Köyün içindedir.	Çevresinde evler, samanlık ve ahırlar olan düz bir alandır. Büyük bir meşe ağacının dibidir.	Yeri birçok taş yığılarak belirli hale getirilmiştir.	Yağmur duası yapmak ve kendilerinde ve hayvanlarında siğil dedikleri küçük çıbanımsı yara varsa bu dedeye üç cumartesi gidilmektedir. (hayvan ise söz konusu olan yularını getirirler) Çevresinde okuyarak üç kez dönüp, iki rekât namaz kılarak soğan, para ve adak bırakarak arkalarına bakmadan ayrılmaktadırlar.	Siğil Dedenin bulunduğu düz ve geniş alna çıkarak dua edilmektedir.	
	Toplam: 64 dede Erkek: 60 Kadın Dede: 4						

Yerleşim biriminin /Köyün adı	Dede	Mevkii	Coğrafi ve Fiziki Konum	Belirtileri	Dedede Telakkisi ve Buna bağlı Sonuçlar	Yağmur duası	Köy hayırı
KELES MERKEZ	1.Ana Sultan Dedesi	İlçenin güneydoğusunda Keles çıkışı ile Küçükkavacık mh. Arasında Harmancık ilçesine gidilen yolun hemen kenarında.	Keles'e göre yüksekçe bir mekân. Kısmen düzlük ve ağaçlık. Etrafı çevrili genişçe bir avlulu mekân. Avluda büyük ardıç ağaçları bulunuyor.	Geniş bir avlu içinde, birbirinden bağımsız kapalı iki mekân, içlerinde üzerleri çeşitli kumaşlarla örtülü sanduka mevcuttur. Sade olan türbelerin üzeri kiremitli çatılarla kapatılmıştır. Kuzeyde olan kabirde kadın güneyde olanda ise erkek birinin yattığını	Yağmur duası, Keles ilçesinin oldukça geniş katımlı hayır yemeği ile çocuğu olmayan erkek ve bayanlarla çok yaramaz olan, konuşamayan ve ya konuşma güçlüğü çeken, yürümesi geciken çocukların için uğruyorlar.	Dede denilen mekânlar ile Kocayayla mevkiinde geniş katımlı olarak yapılıyor.	Anasultan yatırımının bulunduğu mekânda bütün ilçenin katılımıyla yapılıyor

				söylüyorlar.			
	2.Dörtçatal Dedesi	Keles merkez Çukurbağ mahallesinin üst kısmında merkeze 2 km uzaklıktadır.	Ağaçlık, düz bir alandır.	Yeri bellidir.	Önceleri dede hayırı burada yapılmaktadır. Şimdi herhangi bir uygulama yoktur.		
	3.Gala Dedesi	Keles-Kocayayla'nın dağa doğru olan çıkışındadır.	Çamlık ve yarı eğimli bir yerdir.	Yeri bellidir.			
	4.Sofular Dedesi	İlçenin mahallesi olan Sofular'ın üst kısmındadır.	Düz ve boş bir alandır.	Yeri belli değildir.			
AKÇAPINAR KÖYÜ	Dede	Köyün güney kısmında 200 m. mesafededir.“Ba yram kabacı”denilen mevkide ve şimdilerde mezarlık alanı içinde kalmıştır.		Yeri belli değildir.	Hayır yemeği, dedenin de içinde olduğu mezarlık alanında yapılmaktadır.	Eski yıllarda, sonbaharda ve genellikle de üzüm zamanında, şimdilerde ise, ağustos ayının ilk haftasında, köy hayrı dede adına yapılmaktadır. Organizasyon ve zamanı “Dede Yapılacak!” diye duyurulmaktadır.	
ALPOĞUT KÖYÜ	Dede Yanı	Köye bitişik sayılan bir alandır.	Yol kenarında ağaçlık ve düz bir arazidir.	Yeri belli değildir.	Kadınlar toplanarak evlerinden	Ağustos ya da eylül aylarında hayır yemekleri	Gerekli durumlarda ya merkezde yapılan duaya katılmakta, ya

					getirdikleri malzemelerle <i>adak</i> dedikleri hayırı burada hazırlayıp, gelip geçene dağıtmaktadırlar.	vardır.	da cami önünde kendileri yapmaktadırlar.
AVDAN KÖYÜ	1.Erenler Dedesi	Akçaalan denilen mevkide, köyün 500–600 m. kuzeyindedir.	Daha çok meşelerin yer aldığı ağaçlık bir alandır.	Yeri belli, taşlarla çevrilmiştir.			
	2.Gelin Dedesi Yatan kişi erkek olarak bilindiği halde, kendisiyle alakalı anlatılan hikâyeler gereği böyle bir isimle anılmaktadır.	Köyün güneyinde, Harmancık ilçesine gidilen yolun sağ kısmında ve köy samanlıklarının kenarındaki boş arazidedir.	Hafif yüksekçe ve kısmen düz bir alandır.		Yağmur duası yapılmaktadır. Ayrıca, sünnet çocuğu ve gelin, mezarın etrafında dolaştırılmaktadır.		
	3.Üç Bey Dedesi Adından da anlaşılacağı gibi, üç kardeş ve aynı zamanda eski beylerden olan kişilere ait olduğuna inanılmaktadır. Kabirde yatan kişilerle alakalı yarı efsaneye büründürülmüş bir takım hikâyeler anlatılmaktadır.	Köyün yaklaşık 1 km. doğusunda, komşu köye gidilen yolun hemen kenarındadır.	Daha çok meşelerin yer aldığı, kısmen yüksekçe ve düz bir alandır.	Genişçe bir çukur kazılarak yeri belli edilmiştir. Tahrip edilmiş mezar görüntüsü vardır. Son zamanlara kadar normalden biraz büyük, yan yana üç mezarın olduğu bilinmektedir.	Eskiden komşu köylerden de (özellikle Basak köyü ve iki mahallesi) katılımlarla yağmur duası yapıldığı bilinmektedir. Bazıları dualar eder ve mezara para ya da yiyecek bırakıp gider, ihtiyaç duyanlar o yiyecek ya da parayı almış. Son yıllarda bu tür bir	Camide veya Gelin Dedesi denilen yerde yapılmaktadır. Katılanlara gözleme ikram edilmektedir.	Önceleri yok iken son üç yıldır yapılmaya başlanmıştır. Zaman olarak Temmuz ayının ilk haftasını belirlemişler. Katılım, komşu köylerle şehirlere göç etmiş olan köylülerdir.

					uygulama yapılmıyor.		
BARAKLI KÖYÜ	<i>Dede Meşeliği</i>	Köyün 1km kadar doğusundadır.	Köyden yüksek ve bir tepenin ağaçlık yamacındadır.	.Yeri belli değildir.	Yağmur duası için bu bölgeye çıkılmaktadır.	Gerekli durumlarda dedenin bulunduğu mekke çıkıp dua edilmektedir.	
BASAK KÖYÜ	<i>1.Kabaklı Dede:</i>	Cuma mahallesinin doğusunda, köy samanlıklarına bitişik bir alandadır.	Büyük, tarihi sayılabilecek meşe (yerel halk Kabaş diyor) ağaçları bulunduğu, kısmen düzlük alandır.	Yeri belli.	Yağmur duası için çıkılmaktadır.	Üç mahallenin katılımıyla Kabaklı Dede'ye çıkılmakta, orada gözleme ve ya evlerden hazır getirilen yiyecekler ikram edilmektedir.	Eskiden köy hayırları, hasat sonu ve meyve sebzelerin en bol olduğu Eylül ayında yapıldığı halde uzun yıllar yapılmamıştır. Son iki yıldır Temmuz ayında uygun bir hafta sonunda yapılmaktadır.
	<i>2.Sarı Ağca Dede</i>	Köy mezarlığının sınırları içinde.	Kısmen düzlük. Meşe ağaçlarıyla dolu bir mezarlık.	Yeri belli.			
BELENÖREN KÖYÜ	<i>1.Ömer Dede</i> (Köylüler Umar Dede olarak adlandırmaktadırlar.)	Köyün 300 m. kadar güney doğusundadır.	Çevresinde büyük ağaçlar olan yüksek ve çamlık bir alandadır.	Yeri bellidir. Define arayıcıları tarafından kazılmıştır.		Yağmur duasına çıkma önemli bir törendir. Bunun için oldukça uzak Koca su Deresi ile suyu bol olan Armutlu Pınar gibi.sayılabilece k çay, dere ve	Yörenin en geniş katılımlı köy hayırlarından biri Belenören köyünde yapılmaktadır. Katılanlara, yıllık ürün iyi ise, standart olarak sunulan yemeklerin yanı sıra tonlarca kiraz ikram edildiği olmaktadır.

						çeşme kenarlarına çıkılmaktadır.	
	2.Toklu Dede	Köyün 1,5 km. kadar batısında.	Çam ağaçlarının olduğu düzlük bir alandır.	Yeri bellidir. Define arayıcıları tarafından kazılmıştır.			
BIYIKALAN KÖYÜ	Namazlağı Dedesi	3 km kadar köyün güneybatısındadır.	Büyük çam ve meşe ağaçlarıyla çevrili geniş bir alandır.	Yeri bellidir.	Eskiden yağmur duası ve köy hayrı için gidilmekte iken, son yıllarda komşu köyle birlikte yaptıkları için, dedeye gidilmemektedir.	Yağmur duası ve köy hayrı komşu köylerinin de katılımıyla okul bahçesinde yapılmaktadır.	
ÇAYÖREN (HEREKE) KÖYÜ	1.Büyük Kaya Dedesi	Köyün 700 m. güneyindedir.	Büyük küçük meşe ağaçları olan, sivri, büyükçe bir tepededir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için gidildiği gibi, dua etmek ve kabir ziyareti niyetiyle de gidilmektedir.	Köyde uygulanan tek bir yağmur duası şekli yoktur. (İlgili bölüme bkz.)	Köy hayrı, yirmi yıl öncesine kadar Eylül ayında yapılmakta iken şu anda yapılmamaktadır.
	2.Erenler Dedesi	Köyün 700 m. kadar kuzey doğusundadır.	Meşe ağaçları bulunan tepe bir yedir.	Yeri bellidir.	. Çoğunlukla adak ve dilek tutmalarda burası tercih edilmektedir. Yağmur duası için çıkıldığı olmaktadır. Mezarın yanındaki ağaçlara çeşitli bez parçaları ve çaputlar bağlanmaktadır.		

	3.Osman Dede	Köyün 500 m kadar güneyindedir.	Küçük çalılar ve büyük meşe ağaçları olan, yüksekçe bir yerdir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası ve köy hayrı için tercih edilmektedir.		
DAĞDEMİRCİLER KÖYÜ	1.Çırpılı Dede	Köyün 1 km kadar kuzey doğusundadır.	Tepede, büyük bir meşe ağacının dibinde kabri bulunmaktadır.	Demir parmaklarla çevrelenmiştir.	Sadece yağmur duası için bu mevkie çıkılmaktadır. (İlgili bölüme bkz.)	Çırpılı Dedenin bulunduğu düz ve geniş alana çıkarak yapılmaktadır. Ya da asma çubuğuna ve yetmiş bin taş okuyarak yaptıkları da olmaktadır. (İlgili bölüme bkz.)	Her yıl Eylül ayında geniş katılımlı bir köy hayrı yapılmaktadır.
	2.Sarıköz Dedesi	Hemen köyün bitişiğindedir.	Kuzeyde tarlalara giden yolların başlangıcında iki yolun kesiştiği bir noktadadır.	Yapı, bir lahit mezar gibi, yerden yükseltilmiş, küçük bir kalkan duvar ve duvarın üzeri de demir parmaklıkla çevrelenmiştir. Ortaya da ayrıca mermer bir mezar yapılmıştır. Mezar taşına da “Sarıköz Ruhuna Fatiha”, bu yazının altına da “TÜRBESİ”	Yeni gelin olmuş bayanlar için önemli bir uğrak yeridir. (İlgili bölüme bkz.)		

				yazısı vardır.			
DAĞDİBİ KÖYÜ	Rüstem Çavuş (Bu adlandırma diğer köylerdeki dede düşüncesinin aksine cengâver bir yiğit tasavvuruna dayanıyor. Ondan, Osmanlı döneminin yiğit bir asker paşası olarak bahsediyorlar.)	Köy içinde.	Köyün doğu yakasında ve evlerin arasında.	Türbe olduğu belli bir yapıyla çevrelenmiş. Türbe yapının içinde bir sanduka bulunuyor. Eski bina yıkılmış ve yerine 2006 yılından başlayarak yeni bir bina yapılıyor.	Gurbete gidenler, özellikle askere gidenler buraya gelir ve iki rekât namaz kılar. (Metne bkz.)	Yörede yağmur duasıyla alakalı en değişik uygulamalardan birisi Dağdibi köyünde yapılıyor. (İlgili bölüme bkz.)	Her yıl ağustos sonu ve eylül başında geniş katılımlı bir köy hayrı yapıyorlar. Özellikle Bursa’da bulunan köylüler ve yakınları bu yemeğe önem veriyorlar.
DAVUTLAR KÖYÜ	1.Dedecik (Köylüler sadece Dedecik diyorlar.)	Merkez köyün 500 m. kadar güney batısındadır.	Ormanlık bir alanda, çalılıklar içindedir..	Yeri bellidir.	Dedeye gelip dua edilmekte ve adakta bulunanlar olmaktadır. (İlgirli bölüme bkz.)	Köyün harman alanı olarak kullanılan geniş alana çıkarak yağmur duası yapılmaktadır. Daha önceki zamanlarda Dedecik dedesinin yanında yapıldığı söylenmektedir.	
	2.Kayadibi Dedesi	Kayadibi mahallesinin 600 m. kuzeyindedir.	Tarla ve bahçelerin arasında düzlük bir alana kurulu, yapı içinde iki lahit mezar vardır. Çevresinde orta büyüklükte,	Türbe görünümlü, ç.atılı ve küp şeklindeki bina yeni yapılmıştır. Duvarlar sıvalı ama boyasızdır. Demir bir kapıyla koruması	Türbeye genelde çocuğu olmayan kadın ve erkekler, yaramaz olduğu düşünülen çocuklar, konuşma ve yürüme zorluğu çeken kişi ve çocuklar		

			uzun meşe ağaçları vardır.	sağlanmıştır. İçeride bulunan iki lahiddeki kişi, ya da kişilerin kimlikleri ve kişilikleri bilinmemektedir.	gitötürülmektedir. (İlgili bölüme bkz.)		
DEDELER KÖYÜ	<i>Dedeler Dedesi</i>	Köy içindir.	Cami ile aynı hazine içindeki bir yamacın başındadır.	Türbe yapı içinde iki sanduka mevcuttur.. Sandukalardan birisinde dedenin eşinin yattığına inanılmaktadır. Sandukalar çeşitli örtüler ve başlıklarla bezenmiştir.	Yörenin tamamında bilinen ve en çok rağbet edilen bir dede olduğu için, çeşitlilik yönüyle uygulamalarda zenginlik vardır. Felçliler, sara hastaları, yürüyemeyen, konuşamayan ve gelişimi problemlili çocuklar, vücudunda çeşitli yara ve kaşıntı bulunanlar, akıl hastaları dâhil hemen her türden hastalar bu mekâna gitmekte ya da götürülmektedir. (İlgili bölüme bkz.)	Genellikle birçok köyle birlikte Orhaneli'ne bağlı Firuz (Feriz köy diyorlar) köyünde yapılmaktadır. Orası olmazsa mutlaka bir su kaynağını tercih edilmektedir. Eğer çok katılım olmazsa dedenin bulunduğu mekânda, cami avlusunda yaptıkları da olmaktadır.	Her yıl geleneklerinde sürekli yapılan köy hayrını Ağustos sonu ya da Eylül başı tercih yapmaktadırlar.
DELİCE KÖYÜ	<i>1.Çamdibi Dedesi</i>	Köyün kuzeybatısındadır.	Eğimli bir arazidedir.	Mevki olarak yeri bilinse de mezar yeri bilinmiyor	Herhangi bir uygulama yapılmıyor.	Köy içinde, cami ve kahvehanelerin bulunduğu mekânda yapılmaktadır.	Ağustos sonu veya Eylül ayının ilk haftasında köy hayrını yapılmaktadır. (İlgili bölüme bkz.)

	2.Samah Dedesi	Köyün 1, 1,5 km kadar batı kısmında	Kısmen düzlük ve küçük ağaçlar bulunuyor	Yeri belli değil			
DENİZLER KÖYÜ	1.Cömert Dede	Köy mezarlığındadır.	Mezarlık içindeki ağaçlık bir alandır.	Yeri bellidir.	Dedeye yağmur duası için gidildiği gibi, belli bir dilek için de çıkılmaktadır. Duadan sonra para bırakılmakta, bırakılan para ihtiyaç sahipleri tarafından alınmaktadır.	Eğer geniş katılımlı bir yağmur duası olmayacaksa köy mezarlığında, Cömert Dede'nin yanında yapılmaktadır. Katılım fazla olacaksa, Sarıyar Mahallesi camiinin önünde bulunan ulu çınarın dibine gidilmektedir. (İlgili bölüme bkz.)	Otuz yıl öncesinde yapıldığı, keşkek, et ve nohut ikram edildiği bilinmektedir.
	2.Şeyh Turabî Mezarı bilinmeyen, yörenin tamamında az çok kimliği bilinen yaşamış zatlardan birisidir.	Sarıyar mahallesine ait caminin haziresinde yer aldığı düşünülmekle birlikte kabri orada değildir.	Cami kiblesinin batı ucunda ve merdivenlerle çıkılan yerdedir.	Hazirede tekke, şeyh ve müritlerine ait mezarlar mevcuttur. Kabirler kısmen düzenli olmakla birlikte mezar taşları ve kitabe devrilmiş durumdadır.	Yağmur duası, merkez köy ve diğer komşu köylerden katılımlarla kabir ve caminin giriş kısmında yer alan çeşme ve yörenin en ulu çınarlarının birinin dibinde toplanarak yapılmaktadır.		

DOMALI KÖYÜ Keles ilçesine en yakın köylerden birisi ve özellikle ilçeye bağlı Küçükkavacık mahallesinin bir parçası gibidir. Kültürel ve dini hayatları yönüyle bu köyün gölgesinde kalmıştır.	Dedeleri yoktur.					Yağmur duasında Küçükkavacık ve merkezle birlikte hareket edilmektedir.	
DURAK KÖYÜ	1.Dolu Baba Dolu Baba dedesi demek de mümkündür. Ama köylü kısaca bu adı kullanmaktadır.	Durmuşlar Mahallesi esas alınırsa, 250 m. kadar güney doğuya düşmektedir.	Büyük ve tarihi sayılabilecek alıç ağacı olan kısmen düzlük bir yerdir.	Yeri bellidir.	Dedenin yanındaki alıç ağacından bir kıymık alınarak, süt pişirilirken altında yakılmaktadır. (İlgili bölüme bkz.) Evlerinde hazırladıkları pideleri yağlayarak oraya bırakmaktadırlar.		Köy hayrı kasım ayında yapılmaktadır. Bu köye has ,“ <i>Alaca Aş</i> ”dedikleri sadece pekmez ve buğdaydan yapılan, aşure benzeri bir tatlı ve et yemeği, keşkek ikram edilmektedir.
	2.Hasan Dede	Köyün 2 km. kadar doğusundadır.	Ardıç ve çam ağaçları olan, bölgenin en hâkim bir tepesindedir. Son yıllarda çam ağaçları kesilmek suretiyle azalmış durumdadır.	Yeri bellidir.	Eskiden yağmur duası için çıkıldığı bilinmektedir.		
DÜVENLİ KÖYÜ	1.Dede Boğazı Dedesi (Kavacık Boğazı Dedesi de denilmektedir.)	2 km kadar güneyde, Kavacık Boğazı dedikleri mevkidedir.	Meşe ve çam ağaçlarıyla kaplı, bir boğazın yamacındadır.	Yeri bellidir.		Mezarlığın yanındaki düz ve çayırılık alan ya da Kocası Deresi	5–6 sene önceleri her yıl Kasım ayında yapıldığı bilinmektedir.

						kullanılmaktadır.	
	2.Ellez Dedesi	2,5 km kadar kuzeydedir.	Meşe ve çam ağaçları olan tepe bir yerdir.	Yeri bellidir.			
	3.Mezarlık Arkası Dedesi	Köyün kuzeyinde ve köye bitişik bir alandır.	Düz ve çayırılık bir arazidir.	Yeri beldir.	Hıdrellezde bu alanı kullanmaktadırlar.		
	4.Sarpın Dedesi	4 km kadar güneybatıdadır.	Meşe ağaçları ve küçük çalılar mevcuttur.	Yeri bellidir.			
EPÇELER KÖYÜ	İplikçi Dede	Köy mezarlığının içindedir.	Düz ve büyük ağaçların bulunduğu mezarlığın girişine yakın bir yerdedir.	Çevresi betonarme olarak çok önceden yapılmıştır. İnce sütun parçasına benzeyen mezar taşları mevcuttur.	Dedeye daha çok vücudunun herhangi bir yerinde kaşıntı, (egzama gibi), eklem ve romatizma ağrıları ve Şişmanlık problemi olanlar rağbet etmektedir. Aslında rağbet dededen ziyade, mezarın yakınındaki küçük su göletindeki sülüklere olmaktadır. (İlgili bölüme bkz.)	Su bulunan düz bir alan olarak neresi varsa, orada yağmur duası yapılmaktadır.	Eylül ya da ekim ayında geniş katılımlı köy hayrı yapılmaktadır.
GELEMİÇ KÖYÜ	1.Kızılca Dede	Köyün 1,5 km kadar batısındadır.	Ağaçlık bir yer iken, son yıllarda ağaçları kesilmiştir.	Yeri belli değildir.	Köy halkı Keles ilçesinde bulunan Anasultan dedesine gitmeyi tercih etmektedirler.	Yağmur duasını ya çocuklarla, ya da kadınlarla (yetmiş bin taş okuyarak)	Eylül ayında “Dede Hayrı” diye mutlaka hayır yemekleri organize edilmektedir.

						birlikte yapmaktadırlar. (İlgili bölüme bkz.)	
	2.Orman Mezarlığı Dedesı	Köyün 1 km güneybatısındadı r.	Ağaçlık arazi iken, 1950 yıllarda köyde görevli bir imamın telkinleriyle,ağaç ları kesilerek tarlaya dönüştürülmüştü r.	Yeri belli değildir.	Yarası olanlar, dedenin bulunduğu mekideki ağaçlara “hastalığım burada kalsın” diyerek çivi çakmaktadırlar.		
GÖKÖZ KÖYÜ	Dede Çamı	Yaklaşık köye 500 m uzaklıktadır.	Çamlık bir alandır.	Yeri bellidir.	Kadınlar ve kızlar, 7 adet mavi renkli çaput ya da bez alıp, dedenin yanında bulunan çalılara onları niyet tutarak bağlamaktadırlar.. Burada namazlar kılınıp dualar edilmektedir.		
HARMANCIKDEMİ RCİ KÖYÜ	Şah Ali Dede	Köy mezarlığıdır.	Bütün mezarlıklar gibi ağaçlık ve düz bir alan. Köyün kenarında bulunuyor.	Yeri belli. Dedeye ait mezarın etrafını basit bir şekilde çevirmişler.		Gerekli durumlarda ya komşu köylerde yapılan yağmur dualarına eşlik ediyorlar ya da kendileri camide ve ya mezarlığa yakın bir alanda yapıyorlar.	
HARMANALAN	1.Çırpılı Dede	Köy içinde ve	Etrafı demir		Yaşadığı zamanın	Neredeyse	Her yıl temmuz-

KÖYÜ		eski camiye bitişik	parmaklıklarla çevrili ve mezar taşı olan bir kabir.		âlim ve fazıl bir kişisi olarak vasıflandırılıyor Gelip geçerken ruhuna dua okumanın dışında herhangi bir uygulama yapılmıyor.	birbirine bitişik sayılan Bıyıkalan köylüleriyle birlikte hareket ediyorlar. Daha geniş katılımlı organizasyonlar da su kaynaklarına gidiyorlar.	ağustos aylarında geniş katılımlı bir köy hayırları oluyor. Birçok otobüs kiralayıp şehirdeki köylülerini de getiriyorlar.
	2.Nazar Dede	Nazar Dede köyün bitişigindeki tarla içinde kalmıştır.	İçinde meyve ağaçları olan düz tarladadır.	Yeri belli değildir.	Önceleri <i>nazar değdiğine inanılan çocuklar götürülür, mezarın üzerine oturtuldu ve üzerinde yuvarlandığı bilinmektedir.</i>		
	3.Öteyaka Dedesi	3–4 km kadar köyün güneyindedir.	Büyük meşe ağaçlarının bulunduğu bir yüksek tepededir.	“Sınanmış” dede diyerek çok rağbet ettikleri bir dede iken, kömür havzasında kalmış ve yok olmuştur.			
HAYDAR KÖYÜ	1.Dolma Dede Dede isimlerinin neden bu adları taşıdığı sorusu genelde cevapsız kalmaktadır. Sadece “ <i>Büyüklerimizden böyle duyduk</i> ” cevabıyla iktifa edilmektedir.	Yaklaşık olarak köyün 4 km. kadar batısındadır.	. Çam ve meşe ağaçlarıyla örülü bir ormanlık içinde, düz bir alandadır.	Mezar yeri olarak tarif edilen yerde bir selvi ağacı vardır		Bazen birkaç köy toplanarak, köyün alt kısmından geçen Kocası Deresine inerek yetmiş bin taş okuyarak yapmaktadırlar. Eğer dar	

						dairede yapılacaksa köylü, Fatma Ana dedesi denilen yere çıkmaktasrlar.	
	2.Fatma Ana (Fatma Ebe) Yörenin genelinde mevcudiyetine rastlanan, kadın dede ya da yatırlardan birisidir.	Köyün 700 m. kadar doğusunda kalmaktadır. Komşu köy olan Menteş sınırında iki köyü birbirine bağlayan yola yakındır.	Çam ağaçlarının daha yoğun olduğu ormanlık bir yerde kısmen düz bir alan.	Yeri bellidir.	Eskilerden yağmur duası için buraya çıkıldığı bilinmektedir. Bunun dışında gidildiğinde kabrin etrafında Ayet el-Kürsi, İhlâs ve Fatiha suresi okunarak yedi kez dönülmekte, kabrin üstüne su dökülmektedir.		
ISSIZÖREN KÖYÜ	Acılı Dede	Köyün 1,5 km. güney batısındadır.	Büyük çam ağaçlarının olduğu tepelik bir yerdedir.	Yeri bellidir.	Eskiden yağmur duası için bu dedeye çıkıldığı bilinmektedir.	Önceleri “Dede Yanında”, köy çeşmesinin bulunduğu meydanlık alanda, çayırılık ve gölgelik olup da müsait görülen herhangi bir yerde yapılırken son yıllarda köy okulunun bahçesinde yapıyorlar.	Gelenekte 1960’lı yıllara kadar Eylül-Ekim ayları tercih edilirmiş Uzunca bir ara verildikten sonra 2000’li yıllarda bu gelenek tekrar canlandırılarak, Ağustos ortalarında yapılmaya başlanmıştır. (İlgili bölüme bkz.)
KARAARDIÇ KÖYÜ	1.Dede Daşı	Köyün 500 m. kadar	. Büyük bir çam ağacı ile küçük	Etrafı taşla, basit bir şekilde			Çok eskilerden beri hasat sonu

		doğusundadır.	bir çam ağacı olan, yamaç bir yerdedir.	çevrelenmiştir.			yapılmakta iken, son yıllarda Haziran ayının ilk haftasında yapılmakta, yemekler standart olarak verilmektedir.
	2.Fakir Ana Dedesi	Köyün kuzey doğusunda. 3-4 km. mesafede.	Düzlük ve meşelik bir alan.	Yeri belli.	Eskiden yağmur duası için çıkılmış.		
	3.Sarı Dede	Köyün 500 m. kadar güneyindedir.	. Çam ve büyük meşe ağaçları olan, Çevresine göre hafifçe tepelik bir yerdedir.	Yeri bellidir.	Burada yağmur duası yapılmaktadır.		
	4.Sele Dedesi	Köyün 1,5 km. kadar kuzeyindedir.	Bulunduğu alanda çam ağaçları olan yüksek birdir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için çıkılmakta, çeşitli istek ve dileklerde bulunmak için dua edilip ve oradaki ağaçlara çaput bağlanmaktadır. Ayrılırken de para bırakılmaktadır.		
	5.Seyrat Dede (Bölgenin tamamında bazı dedeler için “ <i>Sınanmış</i> ” tabirini özellikle kullanıyorlar.) (İlgili bölüme bkz.)	Köyün batısında, yaklaşık iki km. mesafededir.	Tepe bir yer. Ulu bir çam ağacı var.	Yeri bellidir.	Dedenin başında dua edip, mezar taşları arasına para bırakarak ayrılıyorlardır.	Köy sınırlarında bulunan dedelere yağmur duası için çıkılmakla birlikte, çoğunlukla Kocapınar dedikleri ve suyu bol olan	

						çeşmenin yanına gidilmektedir. (İlgili bölüme bkz.)	
KEMALİYE KÖYÜ	<i>Dedecik Dedesi</i> (Davutlar ve Kemaliye köylerinde de Aynı adı taşıyan dedeler vardır.)	Köyün kuzeyinde, köye bitişik bir mekândadır.	. Meşe ve ardıç ağaçları bulunan, kısmen düzlük bir alandır.	Yeri bellidir.	Dua edilmekte ve yanındaki ağaçlara çaput bağlanmaktadır.	Yağmur duasını ya cami önündeki meydana yapılmakta ya da köye yakın olan dereden topladıkları, yetmiş bin taş okuyarak yapmaktadırlar.	
KIRANIŞIKLAR KÖYÜ	<i>1.Dedecik Dedesi</i>	Köyün 800 m kadar güneybatısındadır.	Dibinde taş yığını olan büyük bir ardıç ağacının bulunduğu yer kabul edilmektedir.	20 sene öncesine kadar dede olarak bilinirken, ilçeler arası karayolu geçince yeri kaybolmuştur.	Özellikle sepetlerinde meyvelerle bağ ve bahçelerinden köye dönenler, orada bulunan taş yığının üzerine kiraz, elma, armut gibi meyvelerden bırakmakta, gelen geçen yolcular ya da çocuklar oradan alıp yedikleri bilinmektedir.	Kafa büyüklüğünde yassı iki taşı, Sarıkız çeşmesinin suyoluna küçük bir çukur kazıp, duadan önce gömmektedirler . Yağmur yağdığında taşı çıkarmaktadırlar.	Önceleri Şahanbaba Türbe'sinde "Işıkların dedesi olacak" diye ilan edilerek, ilçe ve diğer köylerle oldukça geniş katılımlı olarak hasıl-harman sonu yapılırken, 15-20 yıl ara verilmiştir. Son 5-6 yıldır tekrar başlamış ve devam etmektedir.
	<i>2.Şahanbaba</i>	Köyün 1 km. kadar doğusunda köy mezarlığının içindedir.	Yaklaşık 10 hektar olan köy mezarlığının yamaca bakan tarafında türbe	Birisinin üzeri yıkılmış diğeri sağlam iki türbe yapı vardır. Bu türbe yapı yörede	Türbe çevresinde önceki yıllarda geniş katılımlı yağmur duası ve köy hayırı		

			yapıdır.	var olan diğer türbelerden tarz olarak oldukça farklı ve tamamıyla Selçukludan Osmanlıya geçiş döneminin mimari özelliklerini taşımaktadır. Sağlam olan türbede iki mezar yeri bulunmaktadır.	yapılırken son yıllarda bu uygulama terkedilmiştir. Çevre köylerin de rağbet ettiği türbeye uğrayanlar mutlaka bir adakta da bulunmakta ve haceti gerçekleştğinde gelip adağını yerine getirmektedir.		
KOCA KAVACIK KÖYÜ	1.Albustan Dedesi	Köyün 6 km doğusunda, Düvenli köyü sınırındadır.	Çam ağaçları içinde, büyük ve geniş bir meşe ağacının bulunduğu yer kabul edilmektedir.	Yeri belli değildir.		Yağmur duası üç köyle birlikte, yetmiş bin taş okuyarak ,Kocasu deresinde yapılmaktadır.	Önceleri hıdrellez kutlaması şeklinde iken mayıs ayında, son yıllarda yaz mevsiminde, uygun bir zamanda yapılmaktadır.
	2.Kelebek Dedesi	Köyün 8–10 km kadar kuzeyindedir.	Tepe bir yer ve çam ağaçlarıyla kaplıdır.	Yeri belli değildir.			
	3.Otyakan Dedesi	Köyün 1 km kadar doğusundadır.	Meşelik ve kısmen düzlük bir alandadır.. Ağaçlar zaman içinde kesilmiştir.	Yeri belli değildir.	Hıdrellez zamanı çıkıldığı bilinmektedir.		
	4.Somadın Dedesi	Köyün 5 km kadar kuzeyindedir.	Yüksek bir tepenin düzlük kısmındaki açık bir alandadır.	Yeri belli değildir.			
KOZBUDAKLAR	1.Erenler Dedesi	Köyün üst	Erenler Kayası	Kayada ayak		Önceleri Hacat	Hiç kesintisiz olarak

KÖYÜ		kısımındadır.	da dedikleri eğimli ve kayalık bir yerdedir.	şekline benzer bir şekil bulunduğu için, bunu dedenin izi olarak vasıflandırmakta dırlar.		Dedesi'ne çıkılırken yeri kaybolunca cami önündeki boş alan tercih edilmektedir.	yıllardır köy hayırını sürdürmektedirler.
	2.Hacat Dedesi	Köyün alt kısmında	Baraj havzası içinde kalmış	Su altında kaldığı için yeri kaybolmuş	Eskiden her türden kişiler, çocuğu olmayanlar, psikolojik sapmaları ya da saplantıları olan hastalar (ruh hastaları), sara hastaları gibi, bu dedeye gelirmiş. (İlgili bölüme bkz.)		
	3.Kabakulak Dedesi	Köyün alt kısmında bulunuyor.	Eğimli bir arazide bulunuyor	Yeri belli	Adından da anlaşılacağı gibi eskiden daha çok kabakulak ve vücudunda bazı şişkinlikler olanların uğrak yeriymiş.		
	4.Tepeköy Dedesi	Köyün yüksek tepesindedir.	Ağaçlık bir alan olan tepededir.	Yeri bilinmemektedir.			
MENTEŞ KÖYÜ	1.İmam Mezarlığı Dedesi (Dedenin adı olmadığı zaman onu tanımlayacak başka bir vasıf bularak	Köyün 1 km. kadar güneyinde	Kısmen düzlük bir alan. İki-tuç adet büyük meşe ağacı var.	Yeri belli.		Eskilerden bu yana dere boyunca uygun görülen bir yerde yapılıyor.	On yıldan bu yana Ağustos ayının ilk haftasında yapılıyor. Normal yemek ikramı var.

	adlandırma yapıldığı için bu ad verilmiş.)						
	2.Sünüce Dedesi	Köyün 500 m. doğusunda.	Düzlük bir alan. Meşe ve çam ağaçları var.	Yeri belli.			
PINARCIK KÖYÜ	1.Dede Çamı	Köyün 1,5–2 km kadar kuzeydoğusunda	Hafif engebeli bir alan	Tek bir çam ağacı var. Dibiindeki diğer ağaç kesilmiş	Köylü hayır yapacağı zaman çamın olduğu o bölgeyi tercih edermiş. Özellikle yağmur duası için dedenin olduğu mevkie gidilirmiş. (İlgili bölüme bkz.)	Gerekli durumlarda köy içinde yapıyorlar.	Her evden 15 ytl (<i>para salmak</i>) para toplayarak geniş katılımlı bir köy hayırı yapıyorlar. Yaklaşık 2000 kadar katılanın olduğu biliniyor. Mönü özel aşçılar tutularak oluşturuluyor.
	2.Sirat Dedesi	Köy mezarlığında	Büyük ve bol meşe ağaçlarının olduğu bir bölge olduğu için devlet ormanı statüsünden çıkarabilmek için köy mezarlığı demişler. Öyle de olmuş.	30–40 sene öncesinde mezar yeri belli olan bir dede iken hazine arayanlar yeri dağıtmışlar. Sonra da öylece kalmış.	Hiç kimse “ <i>Dede çekiş eder</i> ”, “ <i>Ayan/kolun kırılır</i> ” diye ağaçlarından bir dal bile koparmıyor. Sadece ortak kullanım için mesela cami, okul öğretmen ve imam evleri ile sağlık ocağı, oradaki ağaçlardan kesip yakabiliyorlar.		
SORGUN KÖYÜ	1.Adatepe Dedesi (<i>Aktepe Dedesi olarak da atlandırıanlar var</i>)	Köyün 6 km kadar kuzeyinde	Tepe ve kısmen ağaçlık bir arazi	Yeri önceleri kazılmış. Çok net olmasa da belli		Gelemiş köyü ile birlikte Karaoğlan dedesinde geniş katılımlı	Kasım ayında köy hayrı oluyor. Bolca pişirilen etler köylüye kaplarla dağıtılıyor.

						yağmur duası yaptıkları oluyor. Son yıllarda Belen Dede denilen yerde yapıyorlar	
	2.Belen Dedesi	Köye bitişik bir alan	Eskiden harman olarak kullandıkları düzlük bir yer	Yeri taşlarla belli edilmiş			
	3.Haydar Dedesi	Köyün 5 km kadar güneydoğusunda ve Kocakavacık sınırında	Ağaçlık kısmen tepe bir yer	Yeri belli değil			
	4.Karaoğlan Dedesi	Köyün 3 km kadar batısında	Tarlalara bitişik yaşlı ardıc ve meşe ağaçlarının olduğu düz ve geniş bir alan.	Taşlarla basit şekilde çevrelenmiş iki mezar yeri gibi görüntüsü olan bir yer.	30–40 sene öncesi birkaç köyün iştirakiyle dede hayırı yapılmış.		
	5.Kavlak Dedesi	Köyün 8–9 km doğu sınırında	Düz bir alan.	Yeri belli			
	6.Yayla Dedesi	Köyün 500 m kadar kuzeydoğusunda	Yamaç ve küçük ağaçların olduğu bir arazi	Yeri belli			
UZUNÖZ KÖYÜ	Dede Mezarlığı: Dede denilen yerde birden fazla kişinin metfun bulunmasından dolayı bu adı almış. İki kabir yeri ve bunlara bitişik iki veya üç çocuk mezarı varmış. Dolayısıyla dede ve ailesine ait olabileceği düşünülerek böyle bir	Köyün 1 km kadar doğusunda.	Kısmen düzlük bir alan iken şimdi yol geçmiş.			Cami önünde yapılıyor	60'lı yıllara kadar köy hayrı yapılmış. Sonrasında yapmamışlar.

	isim konulmuş olabilir.						
YAĞCILAR KÖYÜ Dedeler köyüne çok yakın olduğu için kültürel ve dini anlamda tamamıyla Dedeler köyünün gölgesinde kalmış.	Dedeleri yok. Ama Dedeler köyünü dedesini kabullenmişler						Köy hayırları yoktur.
YAZIBAŞI KÖYÜ	<i>Erenler</i>	Köyün 1 km. kadar güneyindedir..	Büyük meşe ağaçlar olan, tepe bir yerdedir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için seyrek de olsa bu mevkie çıkılmaktadır.	Köyün üst kısmında düzlük bir alanda bulunan, Başpınar ismini verdikleri çeşmenin bulunduğu yere çıkıp yağmur duası yapmaktadırlar.	Son beş yıldır köy hayrı yapılmaktadır. Bursa’da kurdukları bir dernek vasıtasıyla, örgütlü bir faaliyetle köy hayrına daha geniş bir katılım sağlamaya çalışmaktadırlar.
YUNUSLAR KÖYÜ	<i>Gedik Dede</i>	Köyün 1,5 güneyindeki, komşu köy Çayören’e giden yolun sağına düşmektedir.	. Bulunduğu yer açık olmakla birlikte yakın çevresinde meşe ve çam ağaçları olan hafif tepelik bir yerdedir.	Etrafı tel örgü ile çevrelenmiş bir mezardır. Mezar taşı üzerindeki Osmanlıca ifadelerin yer aldığı yazılar okunamayacak kadar silikleşmiştir.	Yağmur duası için dedenin bulunduğu mekâna çıkılmaktadır.	Yağmur duasına çıkmadan önce bir çeşmenin suyoluna veya dereye taş bastırılmaktadır. Bazen ana yemek olan keşkek ikram edilmektedir.	
	Toplam: 74 dede Erkek: 70 Bayan: 4						

Yerleşim biriminin /Köyün adı	Dede	Mevkii	Coğrafi ve Fiziki Konum	Belirtileri	Dedede Telakkisi ve Buna bağlı Sonuçlar	Yağmur duası	Köy hayrı
ORHANELİ MERKEZ	<i>1.Davılgı Dedesi</i>	İlçenin 1 km kadar kuzeyindedir.	Yeni ağaçlandırılmış kısmen düz bir alandadır.	Yeri bellidir.			
	<i>2.Çengeller Dedesı</i>	1.5 km kuzeydoğuda	Kızılçamlarla kaplı tepe ve bir alandadır.	Yeri belli değildir.			
	<i>3. Katır Dede</i> (Ürküten Dede olarak da bilinmektedir.	1 km kadar batıda- dır. Serçeler köyüne doğru giden yol üzerindedir.	Kısmen düzlük ve yol kenarındadır. Bir kaç ahlat	Yol yapımı sırasında yeri bozulmuştur. Sadece birkaç ahlat ağacının			

			ağacı vardır.	bulunduğu yer dede yeri olarak kabul edilmektedir.			
GÖYNÜKBELEN BELDESİ	1. Baykuş Dedesi	Köyün 3 km kadar güneydoğusundadır.	Kayın ağaçlarının olduğu kısmen yüksek tepededir.	Önceleri üç mezar yeri varken şimdi kaybolmuştur.	Önceleri hıdrellezde çıkılarak bir şeyler yenilip ve yağmur duası yapıldığı bilinmektedir.	Camilerde yapılmaktadır.	Hıdrellezde 12 Mahalle aynı gün içinde birleşerek hayır yemekleri vermektedirler. (İlgili bölüme bakınız)
	2.Koca (Büyük) Karatepe Dedesi (Karşılıklı iki tepe üzerinde iki dede olduğu kabul edilmektedir.)	Beldeye 2 km uzaklıkta kuzeybatıdadır.	Büyük bir tepe üzerinde düzlüktedir.	Taşlarla basitçe çevriliyken kazılmış ve dağılmıştır.	Hıdrellezde şenlik havasında buraya çıkılmaktadır.		
	3.Küçük Karatepe Dedesi	Beldeye 2 km uzaklıkta kuzeybatıdadır.	Üzerinde büyük meşe ağaçları olan, küçük bir tepededir.	Yeri yok olmuştur.	Hıdrellezde şenlik havasında buraya çıkılmaktadır.		
KARINCALI BELDESİ	1. Erenler Dedesi	Beldenin 500 m kadar güneyindedir.	Küçük, büyüklü ağaçlar mevcut olan kısmen yamaç bir yerdedir.	Yeri bellidir.	Hıdrellezde evlerinden yiyecekler alıp gidilmekte, namaz kılıp dualar edilmektedir. Bazen yağmur duası için de burası tercih edilmektedir.	Her iki dedede yağmur duası yapılmaktadır. Yine yağmaz ise, civar köylerle birlikte Kocasu deresine giderek 70 bin taşa okumaktadırlar.	Önceleri mayıs da hıdrellez kutlaması şeklinde yapılırken son yıllarda Haziran ayında yapılmaktadır.
	2. Sofuoğlu Dedesi	Köyün 3 km kadar kuzeydoğusundadır.	Ormanın içinde çamlarla kaplı, çeşmesi olan, kısmen açık ve çayırılık bir alandadır.	Çam ağacının dibinde etrafı tahtalarla çevrilmiş basit bir mezardır. 2003 yılında hayır maksadıyla	Geniş katılımlı yağmur duası için tercih edilmektedir. Hayvanlar kesilerek şölen havasında olmaktadır. Belde halkı daha çok,		

				mermer bir mezar yaptırılmıştır. Sonra, kötü örnek olur diye bozmuşlardır.	uzak da olsa kuzey komşuları olan Orta köydeki Nebi Dedeye otobüslerle gitmekte ve orada adak yapmaktadırlar.		
AĞAÇİSAR KÖYÜ	1. Balım Dedesi	Yaklaşık 700 m. kadar köyün doğusundadır.	Bahçelerin olduğu bir mevkidedir.	Yeri belli değildir.		Son yıllara kadar civar köylerle birlikte Kocasu çayının (Adırnaz) kenarına yetmiş bin taşa okuyarak yapıldığı bilinmektedir. Şu anda gerekli durumlarda cami avlusunda yapılmaktadır.	Eski dönemde mayıs ayında hıdrellez olarak organize edilirken, son dönemde (son üç yıldır) ağustos sonunda yapılmaktadır.
	2. Dede Yanı: (Dedenin adı bilinmiyor. Sadece “Dede Yanı” diye bir mevki adıyla dedeyi adlandırıyorlar.)	Köyün 2 km. kadar güneyindedir.	. Ardıç ağaçları yoğun olarak bulunan, düzlük bir alandadır.	Yeri bellidir.	Önceleri seyrek de olsa yağmur duası için gidildiği bilinmektedir.		
AKALAN KÖYÜ	Hıdrellez Dedesi	Köyün 1,5 km. güneybatısındadır.	Ortası düz etrafında çam ağaçları bulunan, tepelik bir yerdedir.	Yeri belli değildir.	Hıdrellez ve yağmur duası için çıkılmaktadır.	Önceleri Hıdrellez Dedesine çıkılıyorken son yıllarda cami önünde yapmayı tercih etmektedirler.	Yıllardır Hıdrellezle birlikte yapılmaktadır. Evde hazırlanan yiyeceklerin yanı sıra gözleme, pilav ve ayran ikramlarıyla yiyecek listesi zenginleştirilmektedir.
AKÇABÜK KÖYÜ	Mezarlık Dedesi	Köyün 100 m. batısındadır.	Mezarlık içindedir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için dedeye	Köyün yakınında bulunan Mezarlık	Köy hayrı yıllardır mayısın ilk haftasında

					gidilmektedir.	dedesinin bulunduğu yere gidip orada dua edip, dağıtılan ikramları yemektirler.	yapılmaktadır.
ALTINTAŞ KÖYÜ	1.Dede (Dede Talı olarak da adlandırılmaktadır.	Dede tepesi de dedikleri köyün 1,5 km kadar doğusunda eski yerleşim alanındadır.	Asırlık bir meşe ağacı olan, köyden yüksek bir yamaçdadır.	Yeri kaybolmuştur.	Eskiden yağmur duası için çıkıldığı bilinmektedir.	Komşu köyün hudutlarında kalan Dikmen Dedede, üç köyün katılımıyla yapılmaktadır.	İki yıl önce başlatılmıştır.
	2.Pırna Dedesi	5 km kadar güneydedir.	Pırna Tepesi de denilen tepe bir yerdedir. Çevresinde bulunan ağaçlara da aynı ad verilmektedir.	Yeri bellidir.			
ARGIN KÖYÜ	Erenler Dedesi	Köyün kuzeyinde ve köye 500 m. mesafededir.	Büyük meşe ağaçları olan, tepe bir yerdedir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için çıkılan bir yerdir.	Erenler Dedesine çıkılmaktadır. Namazlar kılınıp, dualar edilmektedir. Evlerden hazırlanarak götürülen yemekler ve gözleme ikram edilmektedir.	
BALIOĞLU KÖYÜ	Köyde bir dede yoktur. Ama komşu köylerinde bulunan Pirim Dede, Ürküten Dede'ye					Pirim Dede'de ya da cami önünde komşu köyleriyle birlikte yapmaktadırlar.	Ürküten Dede'de yapılan hayra katılmaktadırlar.

	<i>gidiyorlar..</i>						
BAŞKÖY KÖYÜ	<i>1.At Dede</i>	Köy mezarlığındadır.	Köyün kuzeyinde tek ağacı bir olan tepe bir yerdedir.	Yeri bellidir.	Eskiden atlar (beygir) hastalandığında buraya getirilir ve dedenin etrafında dualar okuyarak en az üç kez döndürülmekte, para bırakılmaktadır.	Yağmur duasında köy girişine saç kurulu gözleme yapılarak, gelen geçene dağıtılmaktadır.	Mayısın son haftasında yapılmaktadır.
	<i>2.Dede Üstü Dedesi</i>			Önceleri dualarla tavaf edilirken genç nesillerce yeri unutulmuş ve bilinmiyor.	Dede olarak komşu köy ile kendi köyleri sınırında bulunan Nebi dedeye gidiyorlar.		
BELENOLUK KÖYÜ	<i>Dede Belen</i>	Köyün 1 km. güneyindedir..	Yüksek ve düz bir tarladadır..	Kıraç bir arazi iken dedenin yeri bilinmektedir. Ama arazi sahibi yerini tarla olarak açınca dedenin yeri de kaybolmuştur.			
CELEPLER	<i>Dede</i>	Yaklaşık olarak köyün 1,5–2 km. kadar batısındadır.	Küçük meşe ağaçlarının hâkim olduğu bir tepededir..	Yeri bellidir.	Komşu köylerle, daha çok <i>Kadı Köy Dikmeni</i> olarak bilinen dedede yapılan uygulamalara katılmaktadırlar.	Birçok komşu köyün katılımıyla, Dikmen (Hepbir) tepesinde yapılmakta iken, son sekiz yıldır okul bahçesinde yapılmaktadır.	Özellikle Mayıs ‘ın ilk iki hafta içinde yapmaya çalışmaktadırlar.

ÇEKİ KÖYÜ	Köy mezarlığı kenarında dede olup olmadığını kesin belli olmayan bir dedeleri mevcuttur. Onun için mesafe uzak olsa da Emir Köy'e ait Dikmen dedesine gitmektedirler.					Komşu köyün sınırında olan, bir kişinin gömülü olduğunu düşündükleri Gölcük Mezarlığına ya da Dikmen Dede'ye çıkılırken, son yıllarda cami önünde yapılmaya başlanmıştır.	Önceleri mutlaka yapılan hıdrellez uygulaması iken, zamanımızda köy hayrı olarak daha geniş katılımlı ve organize bir şekilde Mayıs ayında tertiplenmektedir.
ÇINARCIK KÖYÜ	1.Çandır Dede	Köyün 3 km kadar kuzey batısındadır.	Ormanlık bir mevkidedir.	Yeri bellidir.	Özellikle kadınlar Hıdrellezde mutlaka dedeye gederek, Kur'an okuyup namaz kılmaktadırlar. Sonra da evden getirilen yiyecekler dağıtılmaktadır.	1954 yılından bu yana camide yapılmaktadır.	1960'lı yıllardan bu yana yapılmamaktadır.
	2.İnce Sait Dedesi	Köyün ilk yerleşim yeri olan Adaköyler mevkiinde kalmıştır.	Köye 7–8 km uzak, Erikli Yayla Mezarlığı denilen eski yerdedir.	Yeri bellidir.	Eskiden köy hayrı, hıdrellez ve güreş müsabakaları bu mevkide yapıldığı bilinmektedir.		
ÇİVİLİ KÖYÜ	1.Hüseyin Dede	2 km kadar batıdadır.	Küçük, büyüklü meşe ağaçları olan bir tepededir.	Yeri belli değildir.		Köy mezarlığının yanında bulunan düz alana çıkılmaktadır.	Son iki yıldır Haziran ayının ikinci haftası yapılmaktadır.
	2.Kepez Dede	500–600 m kadar doğudadır.	Üzeri kısmen düzlük, küçük, büyüklü meşe ağaçları olan, tepe bir	Yeri belli değildir.			

			yerdedir.				
ÇÖRELER KÖYÜ	Dede	Köyün batısında ve yaklaşık 5 km. uzak bir tepedir.	. Köye göre oldukça yüksek çamlık bir arazidedir.	Yeri bellidir.	Yağmur duası yapılmaktadır.	Traktörlerle dedeye gidip dua etmektedirler. Yemekler pişip katılanlara ikram etmektedirler.	Gelenekte sürekli olarak kutlana gelen hıdrellez, köy hayrına dönüşmüş ve mayıs ayının ilk haftası yapmaya çalışmaktadırlar.
DAĞGÜNEY KÖYÜ	Yaren Dede	1 km kadar güneydedir.	Çevresinde büyük meşe ağaçları olan, hafif yamaç bir arazidedir.	60 yıl önce taşlarla basitçe çevrili iken sonradan mezar yerine türbe yapı inşa edilmiştir. 2003 yılında çatı kısmı yenilenmiş, giriş de bir ilave yapılmıştır.	Köy hayrı ile bazı hacetler için gidilmektedir. Her perşembe günü üç mum yakılmaktadır. (İlgili bölüme bkz.)	Aynı zamanda köy meydanı olan cami önünde yapılmaktadır.	İki ayrı zamanda iki ayrı köy hayrı yapılmaktadır. Yirmi yıl kadar öncesinde aşure, ana yemek olarak ikram edildiği bilinmektedir. (İlgili bölüme bkz.)
DELİBALLAR KÖYÜ	Dede	Köyün eski mezarlığının bulunduğu mevkidedir.	Mezarlık bir mevkii olarak dede kabul edilmektedir. Meşe ağaçlarıyla kaplı bir yerdedir.	Yeri belli değildir.	Yağmur duası için burası tercih edilmektedir.	Mezarlığın bulunduğu mekânda yapılmaktadır.	Önceleri evlerde hazırlanan yemeklerle kutlanan bir hıdrellez töreni iken son yıllarda organize olarak mayısın ilk haftası yapılmaktadır. Yemek listesinde mutlaka aşure bulunmaktadı.
DEMİRCİ KÖY	Yaşlılar köy mezarlığında olan bir dededen bahsetmektedirler. O da dede formatının dışında bir tanımlama ile açıklanmaktadır.					Çevre köylerle birlikte dedelerde yapılan hayır ve dualara katılmaktadırlar. Bazen mezarlığın başında düz alanda yaptıkları da	Hıdrellez geleneği köy hayrına dönüştürülmüştür. Beş yıldır da organize bir şekilde yapılmaktadır.

						olmaktadır.	
DEREKÖY	Dikmen ya da Hebbir Tepesinde var olan Dikmen Dedesini benimsemişler.					İhtiyaç halinde yağmur duasını mezarlıkta yapmaktadırlar.	Yıllardır aksatmadan köy hayrını yapmayı sürdürmektedirler. Eskisine göre daha organize bir şekil alan hıdrellez kutlamaları köy hayrına dönüşmüştür.
DÜNDAR KÖY	Ödüş Dedesi	Köyün eski yerleşim alanında yani kömür havzasında kalmıştır.				Altıntaş ve Yeni Danişment köyleriyle birlikte Dikmen Dede'sinde yapılmaktadır.	On beş yıl öncesi yapılan bir törende yıldırım düşmesi neticesinde bir kişi ölmüş, bundan dolayı köy hayrına ara verilmiştir. 2005 itibarıyla yeniden başlatmışlardır.
EMİRKÖY	Dikmen Dede		Üç dört köyün bulunduğu bölgenin en yüksek tepesindedir. Dede'nin bulunduğu düz ve boş bu alanın etrafı küçük, büyüklü, çok kalın meşe ağaçlarıyla çevrilidir.	Yeri bellidir.	Üç dört köy yağmur duası ve köy hayırları için bu tepeye çıkıldığı, tankerlerle su taşınarak burada kazanlarla yemekler pişirildiği bilinmektedir. Son yıllarda bu tür etkinlikler kaldırılmış durumdadır.	Dikmen Dede'de yapılan geniş katılımlı yağmur duası, son yıllarda sadece camide yapılmaktadır.	
ERENLER KÖYÜ	Fethullah Efendi (Köylülerden bazıları Veli Efendi olarak bilmektedirler.)	Köy mezarlığının içindedir.	Eskimiş bir mezar ve mezar taşı bulunmaktadır.	Yeri bellidir.		Gerekli durumlarda mezarlık yanında ya da cami önünde yapılmaktadır.	Köy hayrı Mayıs ayının ikinci haftası yapılmaktadır.
ESKİDANIŞMENT KÖYÜ	Dede	Köyün 300 m. kadar kuzey	Ardıç ağaçları olan, tepe bir	Yeri belli değildir.	Yağmur duası için çıkılmaktadır. Daha	Dedeye çıkıp orada yapılmaktadır.	Yıllardır mayıs ayında yapılmaktadır.

		doğusundadır. Köylüler dedenin bulunduğu yere Kocaardıç mevkii adını vermektedirler.	yerdedir.		önceki yıllarda dede mezarın yeri kabul edilen alandan alınan toprak, az miktarda da olsa çocuklara yedirildiği söylenmektedir.		
FADIL KÖYÜ	1.Sal Dede	Köyün 1 km. kadar güneyindedir.	Köyün konumuna göre daha çukur olan bir dere kenarında yer almaktadır. Çevrede küçük büyüklü ağaçların yanı sıra oldukça büyük meşe ağaçları bulunmaktadır.	Yeri bellidir.	Mayıs'ın ilk haftasında yani Hıdrellezde kadın ve çocuklar dedeye gitmektedirler. Orada yiyip içmekte, namaz kılıp dua etmektedir. Farklı bir uygulamada ailelerin ilk çocuklarını ıslatmalarıdır.	Çok zaruri bir hal almışsa çevre köylerle birlikte Koca su çayının kenarından aldıkları 70 bin taşa okuyarak dua etmektedirler. Fakat mutut olarak yapılan bir yağmur duası ise cami avlusunda yapılmaktadır.	Son yedi yıldır, özellikle kirazların en bol olduğu Haziran ayında, , geniş katımlı bir organizasyon olarak yapılmaktadır. Daha öncesinde ise Hıdrellezle birlikte yapıldığı bilinmektedir.
	2.Yusuf Dede	Köyün 500 m. kadar batısındadır.	. İnce meşe ağaçları yoğunlukta olan, tepelik bir yerdedir.	Yeri bellidir.			
FİRUZ KÖYÜ	Firuz Bey Dede	1 km kadar güneydedir.	Kısmen düzlük ve büyük meşe ağaçları olan bir yerdedir.	Mermer bir mezar yapılmıştır.	Yağmur duası için çıkıldığı olmaktadır.	“Su Gözü” dedikleri ve suyun bol çıktığı dereye giderek 70 bin taşa okumaktadırlar.	Temmuzun ilk haftası yapılmaktadır.
GAZİOLUK KÖYÜ	Dede yoktur.					Seyrekte olsa, cami önündeki meydana yapılmaktadır.	Köy hayrı hiç yapılmamaktadır.
GİRENCİK KÖYÜ	Dede Belen(i)	Köyün 2 km kadar	Kısmen	Yeri bellidir.	Yağmur duası için	İhtiyaç durumunda	Mayısın ilk pazarı köy

		batısındadır.	ağaçlık, yamaç bir alandadır.		çıktıkları olmaktadır.	dedenin bulunduğu mevkie çıkarak dua edilmektedir.	hayırları olmaktadır.
GÖKTEPE KÖYÜ	Dede	Köyün 800 m kadar kuzeyindedir.	Küçük büyüklü çam ağaçlarının olduğu kısmen tepe bir yerdedir.	Yeri kaybolmuştur.	Önceleri yağmur duası ve köy hayrı burada yapıldığı bilinmektedir.	Köyün uzantısı olan tepe ve düz bir alan olan yerde yapılmaktadır.	
GÜMÜŞPİNAR KÖYÜ	1.Çingira Dedesi	Köyün içindedir.	Evlerin arasında kalmıştır.	Yeri kaybolmakla birlikte, yaşlı kadınlar bilmektedirler.		Dede Üstü dedikleri Erenler Dedesinin olduğu, köyün üst kısmında hâkim bir tepe olan yere çıkarak, yağmur duası yapmaktadırlar.	
	2.Çukur Dede	Köyün içindedir	Üst mahalle denilen kısımda ve köye bitişik bir yerdedir.	Çevreye göre biraz çukur bir yerdedir.			
	3.Erenler Dedesi	Köyün 1-1,5 km kadar üst kısmındadır.	İkisi oldukça büyük meşe ağaçlarının bulunduğu, kısmen düzlük tepe bir noktadadır.	İki küçük meşe ağacı mezar yeri belirtisi olarak düşünülmüş ve etrafı taşlarla çevrelenmiştir.	Yağmur duası ve hidrellez için dedenin bulunduğu bu mevkie çıkılmaktadır		
	4.Dede Üstü	Köyün 300 m kadar güneydoğusundadır.	İki büyük meşe ağacının olduğu düz bir alandadır.	Ağaçların olduğu yer dede yeri olarak kabul edilmektedir. Ayrıca mezar yoktur.	Hidrellezde ve bazen yağmur duasında bu mevkie çıkılmaktadır. Ayrıca ağaçlara bez bağlayarak dilekte bulunmaktadır.		
İKİZOLUK KÖYÜ	1.Erenler Dedesi	Kuzeyde köy çıkışıındadır.	Köyün ortası sayılabilecek	Betonarme bir mezar yapılarak	Yağmur duası için bu dedenin	İhtiyaç halinde evlerde hazırlanan	

			düz ve ağaçsız bir alandadır.	ve üzeri 1–1,5 m yüksekliğinde tahtalarla çevrelenmiştir.	çevresinde toplanılmaktadır.	yiyeceklerle Erenler dedesine çıkıp dua edilmektedir.	
	2. Gedik Dedesi	2 km kadar batıdadır.	Önceleri meşe ağaçları varken son zamanlarda bu ağaçlar kesilmiştir.	Yeri bellidir.			
	3. Kocapınar Dedesi	Güneyde ve köye 200 m mesafededir.	Bir tarlanın yamacında, iki büyük meşe ağacının bulunduğu yerdedir.	Yeri belli değildir. Sadece meşe ağacı işaret olarak kabul edilmektedir.	Önceleri yağmur duası için çıkıldığı bilinmektedir.		
	4. Manasır (Manastır) Dedesi	Bu köyün sınırlarında 3–4 km kadar kuzeydoğuda, yüksek bir yerdedir.	Tepe ve ağaçlık bir yerdedir.	Eskiden orada bir manastırın olduğunu söylenen, derinlemesine uzanan bir kuyu gibi yerdir.	Eskiden 7 köyle birlikte geniş katımlı yağmur duasına çıkıldığı olduğu bilinmektedir.		
KABAKLAR KÖYÜ	Dede	Köyün 4 km. kadar batısındadır.	Köy hudutlarında kalan, ulu meşe ağaçları olan en yüksek tepededir.	Yeri bellidir.	Eskiden (Yirmi yıl kadar önce) yağmur duasına çıkılırken son dönemde herhangi bir uygulama yapılmamaktadır.		1936 yılına kadar ilk güz, yani üzüm zamanında yapılırken, sonra ara verilmiştir. 2000 yılı ağustos sonunda yeniden uygulama başlatılmıştır.
KADI KÖYÜ	Dikmen Dede (Emirköy sınırları dâhilinde olan Dikmen dede ile bir alakası yoktur. Dar coğrafyanın	Köyün kuzeyinde ve yaklaşık 1 km. mesafede olan hâkim bir tepededir..	Zirve noktası kısmi düzlük ve boştur. Etrafında küçüklü büyüklü meşe	Yeri bellidir.	Eskiden birkaç köyün birlikte yağmur duasına çıktıkları bilinmektedir. Fakat nüfus	Gerekli durumlarda, katılım az ise cami önünde yapılmaktadır.	1975–1980 arasında mayıs ayında yapılmakta iken, sonraki yıllarda göçler nedeniyle insanlar azaldıkça bu hayır da kaldırılmıştır.

	karşılıklı iki hâkim tepesinde bulundukları için aynı adı taşımaktadırlar.		ağaçları vardır.		azaldıkça herkes kendi köyünün sınırlarında kalmıştır.		
KARAOĞLAN KÖYÜ	<i>Esat Dede</i>	Yaklaşık olarak köyün 1 km. güney batısındadır.	. Seyrek olarak meşe ağaçları olan, yüksek bir tepededir.	Yeri belli değildir.	Eskiden (otuz yıl öncesinde) yağmur duası için çıkıldığı bilinmektedir.	İhtiyaç duyulduğunda cami önünde yapılmaktadır.	
KARASI KÖYÜ	<i>1.Dede Başı</i>	1 km kadar kuzeydedir.	Tek bir meşe ağacı olan, tepe bir yer yerdedir.	Yeri bellidir.		Firuz köyle birlikte dereye inilerek yapılmaktadır.	Haziran sonunda yapılmaktadır.
	<i>2.Nebi Dede</i>	Köyün 600 m kadar güneyindedir.	Tarla içindeki üç adet meşe ağacı bulunduğu yerdedir.	Ağaçların olduğu yer, dede yeri olarak kabul edilmektedir.	Önceleri yavrusunu emzirmeyen hayvanları ya ada onların yularlarını burada dolaştırdıkları bilinmektedir.		
KOÇU KÖYÜ	<i>Çöte Dedesi</i>	Köyün doğusunda bulunan, Erenler köyü sınırındadır.	Meşelikler arsında oluşmuş geniş bir alandadır. Bol suyu olduğu için bir de çeşme yapılmıştır.	Yeri belli değildir.	İki köy birleşerek yağmur duası için bu mekânı kullanmaktadırlar.	Dedede ve ya eskiden harman yeri olarak kullanılan köy meydanı dedikleri bir alanda yapılmaktadır.	Haziranın ilk haftası yapılmakta ve “Hidrellez Dedesi yemeği” olarak adlandırılmaktadır.
KUSUMLAR KÖYÜ	<i>1.Al Dede</i>	2 km kadar kuzeydedir.	Çamlarla çevrili, hafif yamaç bir yerdedir.	Taşlarla basitçe çevrelenerek yeri belli edilmiştir.			Mayısın ikinci haftasında büyük çınar ağaçlarının altında yapılmaktadır.

	2. İkizce Dede	Köyden bakınca, güneyde en yüksek görünen bir tepenin üstündedir.	Etrafı geniş bir çam ormanı olan yüksek tepenin tam ortasıdır.	Çevresi basitçe taşlarla çevrilmiş durumdadır.	Tepe uzaklık olarak 2–3 köyün tam arasında olduğu için, önceleri çevredeki köylerle birlikte, yağmur duası için burasının tercih edildiği bilinmektedir.		
	3. İsa Dede	1 km kadar güneydoğudadır.	Kısmen düz ve ağaçlarla çevrili bir alandadır.	Yeri belli değildir.			
KÜÇÜKORHAN KÖYÜ	Gedik Üstü Dedesi	Köyün güneydoğusunda yaklaşık 1 km. mesafededir.	Genç ardıç ağaçları çoğunlukta olan çukur bir yerdedir.	Yeri belli. Gelen giden bir taş koymaya çalışır.	Yağmur duası için çıkılmaktadır.	Dedede yapılırken, son yıllarda camide yapmaya başlanmıştır.	Yaklaşık 30 yıl önce hıdrellez olarak yapıldığı bilinmektedir.
LETAFET KÖYÜ (1893 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenlerinden oluşan bir köy).	Dede ve yatır bulunmamaktadır.					Köyün güneydoğusundaki düz ve tepe bir yere çıkarak dua etmektedirler. Katılanlara bisküvi ve lokum türü yiyecekler ikram edilmektedir.	Köy hayrı geleneği yoktur. Ve hiç yapılmamıştır.
MAHALLER KÖYÜ	Dedesiz olmayan köylerden birisi olan Mahaller Köyü, Emirköy'e ait Dikmen Dedesine çıkmaktadırlar.					Dedeye gidemedikleri zaman, cami önünde yapılmaktadır.	Gelenekte hıdrellez olarak yapılan kutlamalar zamanla Mayıs ayında yapılan köy hayrına dönüştürülmüştür.
NALINLAR KÖYÜ	1. Adak Dede.	Köyün içindedir.	Bir evin arsası içindeki, iki büyük dut ağacının	Mermerden güzel bir mezar yaptırılmış ve Adak Dede	Yağmur duasının yanı sıra, birçok konuda kadınlar gidip dua etmekte	Adak Dedede veya cami önünde yapılmaktadır.	Mayıs ayında (hıdrellezde) mutlaka köy hayrı yapılmaktadır.

			dibindedir..	yazılı levha asılmıştır.	ve adakta bulunmaktadır.		
	2.Dikmen Dede	3–4 km kadar köyün batısındadır.	Ardıç ağaçlarıyla kaplı bir alan olan çevreye hâkim bir tepededir.	Yeri bellidir.	Çevre köylerle birlikte dedenin bulunduğu bu yüksek tepeye yağmur duası için çıkıldığı bilinmektedir.		
	3.Hasan Dede	Köyün 1,5–2 km kadar kuzey doğusundadır.	Küçüklü büyüklü meşe ağaçları olan yamaçdadır.	Yeri belli değildir.	Hıdırellezde çıkılmakta iken şimdilerde unutulmuştur. 2000 yılında çıkan büyük orman yangınında, o bölgenin dedenin himmetiyle kurtulduğuna inanmaktadırlar.		
ORTA KÖY	Nebi Dede	Köyün 1 km kadar kuzey batısındadır.	Orman içinde ve büyük meşe ağaçlarının bulunduğu bir yerdedir.	İki büyük meşe ağacının arasına kazılmış mezardan daha büyük bir oyuktur. Nebi Dede yazan mezar taşı dikmişlerdir..	Yağmur duasına çımadan önce buraya taş almaya gelmektedir. Ayrıca hasta ve çocuksuz kişilerin de sıklıkla uğradığı bir yerdir.	Suyu bol olan ve büyük çınar ağaçlarının bulunduğu bir mekâna gidilmektedir.	1970–1999 arası yapılmamıştır. Bundan dönemde, çilek ve kirazların bol olduğu Temmuz ayının ilk haftası tercih edilmektedir.
OSMANİYE KÖYÜ Köy Rus harbinden sonra,yaklaşık 120 yıl önce Artvin civarından göçüp gelmiştir.	Dede ve buna bağlı kültür yoktur.					Cami önünde yapılmaktadır.	
SADAĞI KÖYÜ	1.Gökçimen	Köy içindedir.	Su deposunun	Yeri belli	Yağmur duası	Su deposunun	Köy hayırları mayıs

	Dedesı		yanındaki yeşillik alandır.	değildir.	burada yapılmaktadır.	bulunduğu yeşil ve geniş düzlükte yapılmaktadır.	ayının ilk haftası yapılmaktadır.
	2. Killi Dede	200 m kadar güneydoğudadır.	Düz bir arazi içinde, yeşil alan bir alandır.	Yeri bellidir.	Hıdrellezde evlerde hazırlanan yiyeceklerle bu dedenin bulunduğu yeşil alana çıkılmaktadır.		
	3.Sultan Dede	400–500 m kadar kuzeydoğudadır.	Yer yer meşe ağaçlarının olduğu düz bir alandır.	Kazılmış şekilde yeri belli edilmiştir.			
SEMERCI KÖYÜ	Ürküten Dede	1 km kadar köyün güney doğusundadır.	Büyük palamut ağaçlarının olduğu bir mekânda, türbe yapı inşa edilmiştir.	Eskiden ahşap yıkık bir tarzda iken 2003 de betonarme bir türbe yapı olarak yenilenmiştir.	Yörenin çok rağbet edilen türbelerinden birisidir. (İlgili bölüme bkz.)	Birkaç köyle birlikte Dede’de yapılmaktadır.	
SERÇELER KÖYÜ	Dede Beleni	Köyün 500 m kadar doğusundadır.	Yamaç ve ağaçlık bir yerdir.	Mevkii adı yeri belli değildir.		4–5 köy birleşerek İkizce Dede denilen yüksek tepede dua edilmektedir.	Hıdrellezde kadınlar toplanarak tavuk eti gözleme ve helva yapılarak köylüye ve yoldan gelip geçenlere dağıtılarak yapılmaktadır.
SIRIL KÖYÜ	Kurtçu Dede (Kurtçu Mehmet Efendi)	Köyün 800 m. kuzeydoğusundadır.	Tarlaların arasında dede için ayrılmış kısmen düzlük bir alandır. Çevresinde orta büyüklükte palamut ağaçları vardır.	Üzerinde türbe olan diğer mezarlardan farklı bir yapıda inşa edilmiştir. Yerden bir metre kadar yüksek bir konumda, yuvarlak bir	Özellikle kadınlar bildikleri sureleri okuyarak, türbenin etrafında dönüp, dua etmektedirler. Eğer her sene hayır yapılmaz ve dualar edilmezse o kış hayvanlarına kurt musallat olacağına	Yağmur duası için <i>Yılandık Tepesine</i> çıkılmaktadır. Özellikle burası tercih edilmektedir. Çünkü burası “ <i>Kurtçu Babanın kurt belediği (kurtlara baktığı oları doyurup</i>	Hiç aksatmadan Eylül ayının ilk Pazar günü mutlaka dede hayrı adıyla yapıyorlar.

				mekân ve ortasında normalden biraz daha uzun bir kabir vardır. Yapının etrafında belli aralıklarla üzerindeki küçük kiremit çatıyı tutmaya yarayan küçük ahşap dilmeler kullanılmıştır.	ve küçükbaş, büyükbaş hayvanlarında büyük zayıtlar olacağına inanılmaktadır. Öyle ki “ <i>Bir sene hayır yapmamışlar da o yıl birçok hayvanı kurtlara kaptırmışlar.</i> ” (İlgili bölüme bkz.)	<i>oyaladığı</i> ” yer olarak kabul edilmektedir.	
SÖĞÜT KÖYÜ	<i>Barak Dede</i>	Köyün 4 km. kuzeydoğusunda, köylülerin <i>Gürlek</i> dediği mevkidedir.	Ardıç, meşe ve çam ağaçlarıyla kaplı bir yer olan, köye göre oldukça yüksek bir dağ yamacındadır.	Yeri bellidir.	Yağmur duası için çıkıldığı gibi, orada bulunan bir taşın altından toprak alarak kekeme, konuşmada gecikmiş olan ve toprak yiyen çocuklara yedilmektedir.	Barak Dede’ye çıkarak orada dua edilmektedir.	Gelenekte yıllardır süregelen geniş katılımlı köy hayrı yapılmaktadır. Hidrellez kutlamasının köy hayrına dönüşmesiyle varlığı devam ettirilmektedir.
SÜLEYMANBEY KÖYÜ	<i>Dede Üstü Dedesi</i>	Köyün 1 km kadar kuzey batısındadır.	Küçüklü büyüklü meşe ağaçları bulunan, hafif tepe bir yerdedir.	Yeri bellidir.	Daha çok Nebi Dedeye gidilmektedir.	Akıtma dedikleri bir ikramın arkasından yağmur duası yapıyorlar.	70’li yıllara kadar mısır unundan yapılmış helva ile hidrellez kutlaması şeklinde yapılırken, 2005 yılında organize bir köy hayrına dönüştürülmüştür..
ŞÜKRİYE KÖYÜ	<i>Dede Üstü</i>	Köyün 200 m. güneybatısındadır.	Köye göre yüksekçe bir yerde ve 4–5 adet büyük meşe ağacı olan	Yeri beldir.	Yağmur duası ve hidrellezde çıkılmaktadır.	Dedeye çıkılmakta ve orada dua edilmektedir.	Altı yıl öncesine kadar organize olarak Hidrellezle birlikte yapılırken, göç nedeniyle son yıllarda

			düzlüktedir.				yapılmamaktadır.
TEPECİK KÖYÜ	Tepecik köyü dedesi olmayan köylerden birisidir. Ama komşu köylerinin sınırlarında olan <i>Dikmen Dedesini</i> benimsemişlerdir					Dede'ye civar köylerle birlikte yağmur duasına için çıkılmaktadır. Katılım az olduğu zamanlarda cami önünde yapılmaktadır.	
TOPUK KÖYÜ	1.Hâl Dede	4 km kadar kuzeydoğudadır.	Çamlık bir arazi olan tepe bir yerdir.	Yeri kaybolmuş ama orada bulunan çam ağacının olduğu yer kabul edilmektedir.	Yağmur duası için çıkılırken son yıllarda gidilmemektedir.	Bazen dereye giderek yağmur duası yaptıkları olmaktadır.	Hıdrellez güçlü bir şekilde yaşatıldığı için bu gelenek köy hayrına dönüşmüş olarak devam ettirilmektedir.
	2.Dede (Dede Göğsü)	1 km kadar güneydedir.	Köyün tam karşısındaki çam ormanlarıyla kaplı yüksek tepededir.	Yeri bellidir.	Hıdrellezde çıkılan bir yedir.		
YAKUPLAR KÖYÜ	Pirim Dede	Köyün 1 km. kadar güneydoğusundadır.	Büyük meşe ağaçları olan, tepe bir yerdir.	Yeri bellidir.	Hıdrellez kutlamaları ve yağmur duası için çıkılan bir mekândır.		Küçük çaplı Hıdrellez kutlamaları zamanla daha organize olarak, köy hayırlarına dönüştürülmüştür.
YENİ DANIŞMENT KÖYÜ	Dikmen Dedesi	1 km kadar kuzeydedir.	, Ortası düz ve açık bir alan ve çevresi orman olan, üç köyün ortasında hâkim bir tepededir.	Yeri taşlarla çevrili basit bir mezardır.	Üç köyün katılımıyla yağmur duası için bu tepeye çıkılıyor. Burada büyük davetler veriliyor	Dikmen Dedede yapılmaktadır.	Köy hayrı yoktur.
YEŞİLLER KÖYÜ	Dede	Köyün 2-2.5 km kadar güneybatısındadır.	Köyün en yüksek tepesi olan düzlüktedir.	Tel örgüyle etrafı çevrilmiştir.	Yağmur duası için çıkılmaktadır.	Camide veya dedeye çıkarak yapılmaktadır.	Son dört yıldır eylül ayında yapılmaktadır.

YÜRÜCEKLER KÖYÜ	<i>Dede</i>	Köyün 1 km kadar kuzeydoğusundadır	Çam ağaçlarının olduğu tepe bir mekidedir.	Yeri bellidir.	Dede'de Yasin Mülk ve Amme surelerinden birini okunmakta, dualar edilmekte, adak adanmaktadır. Hidrellezde kadınlar ve çocuklar evlerinden yiyecekler alarak bu dedeye gitmektedirler.	Gerekli durumlarda dedeye çıkıp dua edilmektedir.	Mayıs'ın ilk haftası köy hayrı yapılmaktadır.
İlçe merkezi iki belde ve 53 köyde toplam	72 dede Dokuz köyün dedesi yoktur. Bunlardan birisi Bulgaristan göçmeni, birisi Artvin tarafından göçme gürcü bir köy, 7 ise yerli köylerdir.						

ÖZGEÇMİŞ

Alaattin DİKMEN

Doğum Yeri ve Yılı : Manisa/Demirci - 1965

Öğr.Gördüğü Kurumlar : **Başlama Yılı** **Bitirme Yılı** **Kurum Adı**

Lise : 1980 1984 Demirci İmam-Hatip Lisesi

Lisans : 1984 1989 Uludağ Üniversitesi

Yüksek Lisans : 1996 Uludağ Üniversitesi

Doktora : 2007

Medeni Durum : Evli

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi : İngilizce – Orta,
Arapça Orta Düzey

Çalıştığı Kurum (lar) : **Başlama ve Ayrılma Tarihleri** **Çalışılan Kurumun Adı**

1. 26.03.1990 22.06.1992 Diyanet İ.Başkanlığı

2. 24.06.1992 Halen devam ediyor. MEB

Yurtdışı Görevleri :

Kullandığı Burslar :

Aldığı Ödüller :

Üye Olduğu Bilimsel ve Meslekî Topluluklar :

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri :

Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler :

Katıldığı Yurt İçi ve Yurt Dışı Bilimsel Toplantılar:

Yayımlanan Çalışmalar :

Diğer :

Kasım 2007
Alaattin DİKMEN